

Gemeente
Hellendoorn

Robuust en evenwichtig

Programma begroting 2017

HOOFDSTUK 1	Inleiding	3
HOOFDSTUK 2	Financieel meerjarenbeeld 2017-2020	9
HOOFDSTUK 3	Dienstverlening en veiligheid	22
	Onderwijs, opvoeding en jeugd	28
	Werk, economie en inkomen	33
	Mobiliteit en bereikbaarheid	40
	Cultuur, recreatie en sport	46
	Woon- en leefomgeving	52
	Maatschappelijke ondersteuning en zorg	60
	Bestuur en middelen	66
HOOFDSTUK 4	Lokale heffingen	73
	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	82
	Onderhoud kapitaalgoederen	93
	Financiering	99
	Bedrijfsvoering	105
	Verbonden partijen	110
	Grondbeleid	115
	Demografische ontwikkelingen	118
	Duurzaamheid	122
BIJLAGEN	Kerngegevens	125
	Overzicht van baten en lasten	127
	Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen 2017-2020	135
	Taakvelden per programma	139
	Beleidsindicatoren	144
	Reserves en voorzieningen	146
	Lijst specifieke subsidies 2017	149

Robuust en evenwichtig

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2017 aan. De opbouw van de begroting is in lijn met de opzet waar we vorig jaar voor hebben gekozen. Deze inleiding gaat in op de belangrijkste beleidsonderwerpen die spelen in 2017. In hoofdstuk 2 “Financieel meerjarenbeeld 2017-2020” geven we op hoofdlijnen de financiële beschouwing weer. Net als in voorgaande jaren werken we in de begroting verder vanuit de afspraken en beleidskeuzes die in het coalitieakkoord 2014-2018 zijn vastgelegd. We hebben deze begroting de titel “Robuust en evenwichtig” meegegeven. Evenwicht is gevonden binnen het brede takenpakket van de gemeente zoals het terugdraaien van een OZB-verhoging in het verleden, een teruggaaf van de afvalstoffenheffing, het herschikken van middelen binnen het brede Sociaal Domein, het op niveau brengen van het onderhoud van wegen en investeringen in het centrum van Nijverdal. Robuust omdat taakstellingen zijn opgelost of geschrapt, enkele knellende bezuinigingen worden teruggedraaid en we verder werken aan de verbetering van onze financieringspositie.

We merken dat het beter gaat met de economie. Op landelijk niveau nemen de rijksuitgaven toe waar wij van meeprofiteren, maar ook op lokaal niveau merken we dat het beter gaat. Het aantal faillissementen is afgenomen en met name op het gebied van grondverkoop zien we een stijgende lijn. Een positief beeld waardoor we kunnen werken aan onze financieringspositie en een robuuste en evenwichtige begroting aan kunnen bieden.

Een belangrijk onderdeel van deze begroting vormt het Sociaal Domein. Verderop in deze inleiding leest u daar meer over. We zien dat de zorg die we willen verlenen goed aansluit bij de beschikbare budgetten. Daarnaast is de reserve Sociaal Domein van een dergelijke omvang dat we mogelijke tegenvallers goed op kunnen vangen. We stellen voor om de bezuiniging op wegen terug te draaien. We hebben financiële ruimte gecreëerd om een voorziening onderhoud wegen mogelijk te maken, zodat meerjarig voldoende middelen beschikbaar zijn om het onderhoud te kunnen plegen op het met u afgesproken niveau. Op het moment van schrijven is nog niet bekend hoe het verder gaat met het Masterplan Centrum Nijverdal. Eén en ander is afhankelijk van ‘plan B’ waar de ondernemers mee komen. Wel houden we financieel rekening met het afschaffen van betaald parkeren middels een stelpost en hebben we een investeringsbedrag opgenomen voor de herinrichting van de Grotestraat dat recht doet aan het co-creatieplan. Daarnaast hebben we middelen vrij kunnen maken voor nieuw beleid zoals de Black Spot Constantijnstraat – Parallelweg, vervangen van het wetruimte bij sportpark Smidserve voor kunstgras, het organiseren van exposities in het Huis voor Cultuur en Bestuur en de revitalisering van het bedrijventerrein Lochter I en II. De lastenverhoging voor burgers en bedrijven blijft binnen de afspraken die we met u hebben gemaakt. We zien de mogelijkheid de OZB verhoging, die we in de tijd van de crisis hebben doorgevoerd, voor 1% terug te draaien. De OZB stijgt daardoor met 1,9%. Verder kunnen we, net als vorig jaar, een bedrag teruggeven per huishouden uit de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing. Zoals geschreven hebben we het nodige gedaan om evenwicht te brengen in de begroting. Zo is er geen taakstelling meer voor onderuitputting en efficiencymaatregelen. Is de taakstelling op personeel en samenwerking opgevangen binnen de bestaande loonsom en hebben we de taakstelling op het openbaar bestuur van 2018 kunnen schrappen, zodat we voor de volgende raadsperiode een ‘schone’ begroting kunnen opleveren zonder bezuinigingstaakstelling. Al met al een robuuste en evenwichtige begroting.

In het vervolg van deze inleiding gaan we in op de majeure beleidsonderwerpen binnen de vakgebieden samenlevingszaken, grondgebied en bedrijfsvoering.

Samenlevingszaken

Het brede Sociaal Domein

De decentralisatie van taken op het terrein van jeugdzorg, Wmo en participatiewet heeft tot gevolg dat de uitvoering en het beleid van de gemeente verandert, transformeert. Belangrijke aandachtspunten in 2017 zijn het verder vormgeven van het sociaal team, het intensiveren van gebiedsgericht werken en het verder uitbouwen van het Via team (vroegsignalering, informatie en advies). De eerste toegang tot het sociaal team. Preventie is een belangrijke schakel om te voorkomen dat zorg nodig is. Samen met organisaties als De Welle, MEE, ZINiN, maatschappelijk werk en de vrijwillige thuiszorg wordt onderzocht welke veranderingen ook bij deze organisaties nodig zijn.

Belangrijk is dat cliënten de zorg krijgen die noodzakelijk is. Dit uitgangspunt is de basis voor deze programmabegroting. Uitgangspunt is dat leeftijd, lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen geen belemmerende factoren mogen zijn voor deelname aan de samenleving. We benutten optimaal de eigen kracht van mensen met een beperking en hun sociale netwerken (onder andere mantelzorg en vrijwilligers). Uitgangspunt is dat de verschillende regelingen integraal worden bekeken, zowel inhoudelijk als financieel. Daarom organiseren wij de zorg zo dicht mogelijk bij de mensen die het nodig hebben. Samen met het gezin wordt een integraal plan opgesteld, met als uitgangspunt dat het een plan is van het gezin zelf en dat waar noodzakelijk de gemeente ondersteuning biedt, als de eigen kracht tekort schiet.

Deze uitgangspunten hebben geresulteerd in een herschikking van middelen. Gelet op de samenhang tussen de middelen voor Wmo, jeugdhulp, de participatiewet en statushouders, stellen wij bij deze begroting voor om deze middelen onderdeel te maken van het Sociaal Domein. Risico's kunnen worden opgevangen door de reserve Sociaal Domein. Risico's zijn onder andere de kosten van de opvang van de statushouders en de effecten van de jurisprudentie op het terrein van huishoudelijke ondersteuning.

Ook de middelen die ingezet worden binnen het sociaal team voor preventie, dus middelen die direct gekoppeld zijn aan de uitvoering van trajecten lopen via het Sociaal Domein. Het betreft jaarlijks € 415.000,- investering in deskundigheid en expertise, waaronder de functie van jeugdarts, gedragsdeskundige, preventief beleid geestelijke gezondheidszorg, gebiedsgericht werken, sport als instrument in het Sociaal Domein (zoals Sport 't werkt), mantelzorg en de preventieve taken van een consulent. Verder is bij het opstellen van de begroting rekening gehouden met een vermindering van inkomsten van de gemeente, door een lagere raming van de eigen bijdrage en is rekening gehouden met de lagere rijksbijdrage voor het Sociaal Domein, vanwege een herberekening door het Rijk, vooruitlopend op de septembercirculaire 2016.

De middelen van algemene preventieve voorzieningen, zoals De Welle en maatschappelijk werk zijn regulier in de begroting opgenomen.

In 2017 zal een evaluatie van het gehele Sociaal Domein plaatsvinden, waarbij ook aandachtspunten worden meegegenomen zoals deze bij de verschillende cliëntonderzoeken, bij monitoring en bij het rekenkameronderzoek zijn aangegeven.

Sport is een belangrijk middel in het Sociaal Domein. Wij bieden inwoners de mogelijkheid om door middel van sporten en bewegen aan hun gezondheid en ontwikkeling te werken. De preventieve werking van sport- en beweegactiviteiten kan een positieve bijdrage leveren aan beperking van de instroom in du(urde)re zorgtrajecten. In 2017 starten we, naast de bestaande trajecten en onder voorbehoud van toekenning van projectsubsidie door de provincie, met het opzetten en uitvoeren van twee nieuwe projecten. Het project 'Verbinding zorg, sport & bewegen' gaat om het realiseren van een ketenaanpak tussen de eerstelijns-/nuldelijnszorg en de sport. Via een toegankelijk sport- en beweegaanbod gaan we voorkomen dat mensen na een behandeling of consult weer terugvallen in hun oude klachten. Bij het project 'Sociaal Vitaal (in kleine kernen of wijken)' gaat het om een samenwerkingsverband van sportverenigingen en andere lokale organisaties in een kern of wijk met als doel zoveel mogelijk inwoners vanuit hun eigen behoefte meer en vaker te laten sporten en bewegen.

Cultuurvisie

In 2017 gaan wij verder met het traject om een cultuurvisie van onderop te ontwikkelen, samen met inwoners, culturele samenwerkingspartners en de gemeenteraad. Het proces staat centraal. We experimenteren met nieuwe relaties tussen overheid en samenleving, om zo ook vorm en inhoud te geven aan een nieuwe rol van raadsleden in de veranderende verhoudingen tussen overheid en samenleving.

Grondgebied

Masterplan Centrum Nijverdal/ herinrichting Grotestraat

Het Masterplan voor het centrum van Nijverdal bestaat uit een samenhangend pakket van maatregelen om het centrum van Nijverdal op te waarderen tot een aantrekkelijk koop- en verblijfcentrum. De ondernemers hebben uitgesproken hieraan actief financieel te willen bijdragen. Helaas is er voor het invoeren van een bedrijven investeringszone (BIZ) onvoldoende draagvlak. Het bestuur van Op Naar Nijverdal (ONN) heeft er desondanks vertrouwen in dat de ondernemers op andere wijze hun financiële bijdrage zullen leveren ('plan B'). Belangrijk onderdeel van het Masterplan is de herinrichting van de Grotestraat (vanaf de Paarse Poort tot de Maximastraat), de Meijboomstraat (als verbinding tussen het kernwinkelgebied en de Tuinen van Nijverdal) en het deel Grotestraat/Wierdensestraat tot aan de Regge. In co-creatie is de visie hiervoor tot stand gekomen en vervolgens uitgewerkt in een voorlopig ontwerp met kostenraming. Het voorlopig ontwerp geeft invulling aan de in co-creatie tot stand gekomen visie. In 2017 zal het voorlopig ontwerp worden uitgewerkt tot een definitief ontwerp en zal de aanbesteding van het eerste deel van de Grotestraat plaatsvinden.

Positionering en profilering (branding) Hellendoorn

Recreatief Hellendoorn wordt mede vermarkt door de slogan en het logo "Natuurlijk Avontuurlijk". Op het gebied van economische zaken is samen met onze ondernemers de Position Paper "Natuurlijk Ondernemend" opgesteld. De Position Paper heeft als doel om Hellendoorn op het gebied van economie en bedrijven beter te profileren en te positioneren. Om dit te bereiken is aan de Position Paper een actieplan toegevoegd. Samen met onze ondernemers geven wij invulling aan de in het actieplan opgenomen speerpunten.

Bedrijventerrein 't Lochter

Het totale bedrijventerrein 't Lochter is ca 160 ha groot. Daarmee is het bedrijventerrein een bedrijventerrein van betekenis in de Twentse regio. Belangrijke speerpunten in het actieplan van de Position Paper "Natuurlijk Ondernemend" zijn revitalisering van bedrijventerrein 't Lochter I en II en de volledige uitgifte, in de komende 10 jaar, van 't Lochter III. Voor bedrijventerrein 't Lochter III neemt de concrete belangstelling voor nieuwvestiging toe. De goede ligging en de kwaliteitskenmerken van het bedrijventerrein geven ons, in relatie tot de aantrekkelijke economie, de overtuiging en het vertrouwen dat bedrijventerrein 't Lochter III, in de komende 10 jaar, volledig (24 ha) zal worden uitgegeven. Naast het vestigen van lokale bedrijven, zetten wij ook in op de komst van enkele grootschalige bedrijven (kavels > 2 ha) in de logistiek en maakindustrie. Door op basis van gelijkwaardigheid mee te doen en een bijdrage te leveren aan de gezamenlijke Twentse acquisitie en versterkt in te zetten op eigen acquisitie zien wij hier zeker kansen.

Voor het bestaande bedrijventerrein 't Lochter I en II is een revitaliseringsplan opgesteld. Het maatregelenpakket dat onderdeel is van dit revitaliseringsplan is financieel vertaald. Het maatregelenpakket zal in 2017 samen met de ondernemers worden opgepakt en uitgevoerd.

Wegenonderhoud

De afgelopen jaren is er flink bezuinigd op het onderhoud van wegen en daardoor zitten we nu op een onderhoudsniveau waarbij sommige wegen niet meer voldoen aan de vereiste kwaliteit en risico's met betrekking tot verkeersveiligheid ontstaan. De ondergrens is bereikt en we willen waarborgen dat de wegen het vereiste kwaliteitsniveau hebben zoals is afgesproken met de raad. Reden waarom er in 2016 een meerjarenonderhoudsplan voor wegen is opgesteld. Op basis van dat onderhoudsplan wordt in deze begroting een voorziening ingesteld voor cyclisch onderhoud. Hiermee wordt het wegenonderhoud met een financieel verantwoord beleid weer op het gewenste niveau gebracht en gehouden.

Afval

Met ingang van 1 januari 2017 starten we met het huis-aan-huis inzamelen van PMD-afval (plastic, metalen verpakkingen en drankenkartons). De inwoners krijgen, indien ze dat wensen, daarvoor een extra container.

Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

In 2016 is in samenwerking met de bevolking en belangenvertegenwoordigers door het Kernteam de Stimuleringsagenda Sallandse Heuvelrug opgesteld. Deze staat vol met boeiende projectideeën, die het gebied op en rondom de Sallandse Heuvelrug en het Reggedal op allerlei manieren kunnen versterken. De Stimuleringsagenda loopt tot en met 2019.

Duurzame energievisie

Bij de besluitvorming over de plaatsing van windmolens op 't Lochter III heeft de meerderheid van de gemeenteraad een motie aangenomen waarbij wij worden opgeroepen naar alternatieven voor duurzame energie te zoeken en deze uit te werken. De resultaten hiervan moeten uiterlijk 1 april 2017 aan u worden gepresenteerd. De motie is breder opgepakt en vertaald in een plan van aanpak om te komen tot een "Duurzame Energievisie Hellendoorn". In de visie wordt niet alleen uitvoering gegeven aan de motie, maar staat tevens beschreven hoe de in 2013 vastgestelde doelstelling voor CO₂ reductie, ten opzichte van het ijkjaar 2008, gehaald kan worden.

Bedrijfsvoering

Regionale ontwikkelingen

In de tweede helft van 2016 hebben de gemeenteraden in Twente de 'Agenda van Twente' geëvalueerd. De huidige agenda loopt eind 2017 af. Het is daarom belangrijk om vroegtijdig na te denken of er een nieuwe regionale investeringsagenda zou moeten komen. De planning voorziet erin dat in de eerste helft van 2017 duidelijk wordt op welke wijze hiermee al dan niet verder wordt gegaan.

In het derde kwartaal hebben wij u geïnformeerd over de gang van zaken aangaande het Twentebedrijf. Als gemeente Hellendoorn staan we op het standpunt dat, nu duidelijk is dat voorlopig aan het Twentebedrijf geen invulling kan worden gegeven zoals voorzien, we op een praktische en concrete wijze op onderdelen van bedrijfsvoering met een aantal gemeenten intensiever samen willen werken.

Dienstverlening

Omdat de dienstverlening en gegevensuitwisseling steeds meer via digitale kanalen verlopen, is het zaak om structureel aandacht te hebben voor informatieveiligheid en het zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens. In 2016 zijn we hiermee gestart. In 2017 geven we hieraan een vervolg door een verdere professionaliseringsslag. Hiervoor is een budget geraamd.

De inwoner verwacht dat we onze dienstverlening op een professionele en moderne wijze inrichten en daar ook op

een digitale wijze invulling aan geven. De afgelopen jaren hebben we hieraan gewerkt op basis van het systeem van Dimpact. Eind 2015 zijn we tot de conclusie gekomen dat het systeem van Dimpact ons hierin niet optimaal ondersteunt. Daarom zijn we in 2016 op zoek gegaan naar een nieuw systeem dat ons op een meer geïntegreerde wijze (een cliëntsysteem en een document management systeem ineen) in de dienstverlening kan ondersteunen. Eind 2016 start de aanbesteding. Het jaar 2017 zal in het teken staan van de implementatie hiervan. Door de aanschaf van een nieuw geïntegreerd systeem wordt er tevens een basis gelegd voor de doorontwikkeling van de organisatie richting een compact en hoogwaardig Klant Contact Centrum.

De inwoner verwacht ook steeds meer dat de gemeente snel, helder en vanuit een positie van gelijkwaardigheid communiceert. Dat kan alleen slagen, als alle medewerkers van het belang daarvan doordrongen zijn. Daarom werken we ook in 2017 op allerlei manieren aan het communicatiever maken van onze organisatie. Dat zal zeker ook in samenhang gebeuren met bovengenoemde ontwikkeling.

Voor 2017 staat het periodieke leefbaarheidsonderzoek gepland, dat we samen met de woningstichting uitvoeren. Hiervoor is een budget geraamd. De resultaten van dit onderzoek zullen in de loop van dit jaar weer input zijn voor het verder verbeteren van onze dienstverlening aan de inwoners.

Organisatieontwikkeling

Vorig jaar hebben we gemeld dat we voor de organisatie een nieuwe visie en missie hebben vastgesteld. Op basis van deze visie en missie is in 2015 een actieplan opgesteld en op basis van dat actieplan zijn diverse zaken in gang gezet. Hier gaan we in 2017 mee door. Een van de onderdelen van het actieplan was het uitwerken van het generatiepact met als doelstelling tot een meer flexibele en duurzame inzet van personeel te komen. Medio 2016 was helder wie de komende jaren aan dit pact gaan deelnemen. Concreet betekent dit dat we kunnen starten met het vernieuwen en verjongen van ons personeelsbestand.

Verder blijven we continu bezig met het verder verbeteren van onze werkprocessen. We doen dat vanuit de LEAN-filosofie: medewerkers zijn zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun werk, en dus ook voor het verbeteren ervan. Het management stimuleert en faciliteert dit.

Leeswijzer

Deze programmabegroting bestaat uit vijf delen. In de inleiding vertellen we u over het te voeren beleid in de aankomende jaren. In het hoofdstuk “Financieel meerjarenbeeld 2017-2020” geven we u een overzicht van de budgetten en gaan we beknopt in op de investeringen, de ontwikkelingen van de reserves en voorzieningen, etc.

In het derde deel bespreken we per programma de belangrijkste ontwikkelingen. Sinds 2015 werken we met de volgende acht programma’s:

- Veiligheid en dienstverlening
- Onderwijs, opvoeding en jeugd
- Werk, economie en inkomen
- Mobiliteit en bereikbaarheid
- Cultuur, recreatie en sport
- Woon- en leefomgeving
- Maatschappelijke ondersteuning en zorg
- Bestuur en middelen

Voor elk programma geven we aan waar de accenten voor 2017 liggen. De programma’s kennen een vast stramien:

- Inleiding;
- Kaderstellende nota’s;
- Wat we willen bereiken;
- Wat we doen;
- Wat het kost.

In deel vier vindt u negen paragrafen. Deze paragrafen vormen een dwarsdoorsnede van de acht programma’s aan de hand van een aantal thema’s. De paragrafen behandelen de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Financiering
- Bedrijfsvoering
- Verbonden partijen
- Grondbeleid
- Demografische ontwikkelingen
- Duurzaamheid

Het laatste deel van de Programmabegroting 2017 bestaat uit een aantal bijlagen. Deze bevatten meer details en cijfermatige gegevens.

Hoofdstuk 2

Financieel meerjarenbeeld 2017-2020

Inleiding

Het gaat beter met de Nederlandse economie. Ook dit jaar zien we dit terug in de voorliggende begroting en meerjarenraming. De programmabegroting 2017 laat voor de gehele periode 2017-2020 een sluitend beeld zien. Dit hebben we kunnen bereiken zonder nieuwe bezuinigingen op te leggen en de lopende bezuinigingen zijn nagenoeg ingevuld. Op diverse terreinen ontwikkelen inkomsten en uitgaven zich positief. Vooral de lage rente en de groei van het gemeentefonds vallen op. Voor het eerst in jaren zien we een positieve ontwikkeling van de uitkering van het gemeentefonds. Wel is afgelopen zomer bekend gemaakt dat er een korting zal worden doorgevoerd op de jeugdhulp en Wmo 2015. De precieze doorwerking hiervan zal helder worden in de septembercirculaire. Op basis van de ons bekende gegevens hebben wij deze korting al verwerkt in deze begroting.

In dit hoofdstuk gaan we in op het financiële beeld voor de komende meerjarenperiode en de onderliggende factoren en ontwikkelingen. In dat kader gaan we eerst in op de wijzigingen in Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en vervolgens op de uitgangspunten voor de programmabegroting 2017. In de daarop volgende paragraaf schetsen we het budgettair perspectief voor de periode 2017-2020. Hierbij beschrijven we de wijzigingen ten opzichte van het budgettair perspectief uit de programmabegroting 2016. Vervolgens wordt ingegaan op de financiële positie van de gemeente. Zo staan we onder andere stil bij de ontwikkeling van de gemeentelijke reserves en de schuldenpositie. In de laatste paragraaf beschrijven we de incidentele baten en lasten.

Het BBV is fors gewijzigd. Helaas zijn de definitieve wijzigingen erg laat bekend geworden evenals de toelichting op die wijzigingen. Daardoor was het niet mogelijk om alle wijzigingen zorgvuldig door te voeren in deze begroting. Op onderdelen hebben we aannames gedaan. Daarbij gaat het met name om de manier van presenteren. Voor het financiële resultaat heeft dit geen consequenties.

De meest in het oog springende wijziging is de verantwoording van de overhead. Overhead moet apart van de programma's worden gepresenteerd. Het was een enorme klus om de overhead uit de programma's te halen en ook daar hebben we aannames moeten doen. We gaan daar echter nog secuur naar kijken en we informeren u over de resultaten in uw raadsvergadering van 13 december 2016. Door deze stelselwijziging zult u in de cijfers zien dat kosten op sommige producten lager zijn dan in 2016. Oorzaak is het niet meer doorbelasten van de overhead aan het betreffende product. Aan heffingen en leges rekenen we de overhead extracomptabel toe. In de paragraaf Lokale heffingen staat welke overhead is toegerekend.

Het BBV introduceert twee nieuwe begrippen: Taakvelden en Beleidsindicatoren. Deze onderdelen zijn met name bedoeld om gemeenten onderling te kunnen vergelijken. In bijlage 4 zijn per programma de taakvelden weergegeven. De beleidsindicatoren moeten we per programma aangeven. Wij hebben deze indicatoren opgenomen in bijlage 5. Bij de begroting 2018 vermelden we ze in de programma's.

Uitgangspunten programmabegroting 2017

Voor de programmabegroting 2017 is, zoals gebruikelijk, de meerjarenraming uit de programmabegroting van 2016 als vertrekpunt genomen. In de cijfers houden we verder rekening met:

- De structurele doorwerking van de beleids- en begrotingswijzigingen die na de begrotingsbehandeling zijn vastgesteld.
- De jaarrekening 2015.
- De bestuursrapportage 2016.

Daarnaast houden we rekening met autonome ontwikkelingen. Dat zijn ontwikkelingen die niet direct door het gemeentelijk beleid te beïnvloeden zijn, maar die wel invloed hebben op de gemeentelijke financiën. De raming voor 2017 en volgende jaren is, zoals gebruikelijk, uitgedrukt in het loon- en prijspeil dat we voor 2017 verwachten (dus met constante lonen en prijzen). De ontwikkeling in de meerjarenraming is dan ook niet het gevolg van loon- en prijswijzigingen, maar van beleidswijzigingen in de komende jaren. Voor het overige is met de volgende uitgangspunten rekening gehouden:

- De raming voor de gemeentelijke materiële uitgaven is voor 2017 gebaseerd op de raming van 2016. Er is geen inflatiecorrectie.
- De raming voor lonen en salarissen is gebaseerd op de Cao die geldt van 1 januari 2016 tot 1 mei 2017 en 1,0% stijging voor de rest van 2017. Voor de sociale lasten en pensioenpremie gaan we uit van een stijging van 1,0%.
- De gemiddelde stijging van de lonen en salarissen van de collectieve sector bedraagt 1,4%. Samen met een inflatie van 0,0% voor materiële uitgaven komen we aan de volgende inflatiecorrecties:
  - **Gesubsidieerde instellingen met beroepskrachten 0,7%**
  - **Gesubsidieerde instellingen zonder beroepskrachten 0,0%**
  - **Verhoging leges, heffingen en belastingtarieven 0,9%**
- De renteomslag bedraagt 3,0% (in 2016 was deze 3,7%). Deze rente wordt onder andere berekend over de nieuwe investeringen. Voor de rentetoevoeging aan reserves sluiten we aan bij de nieuwe regels van het BBV, waarbij geldt dat er geen rente meer over het eigen vermogen wordt berekend.
- Ter versterking van de financieringspositie voegen we vanaf 2015 € 50.000,- cumulatief per jaar aan de financieringsreserve toe. In 2020 is dit bedrag opgelopen tot € 300.000,- per jaar.
- Het mogelijk afschaffen van betaald parkeren hebben we vooralsnog in de begroting als stelpost geraamd. Daadwerkelijk afschaffen van het betaald parkeren is afhankelijk van 'plan B', het alternatief voor de Bedrijven Investeringszone (BIZ).
- Voor 'onvoorziene uitgaven' in de loop van het jaar is € 45.000,- opgenomen.

Deze uitgangspunten zijn gebaseerd op de meest recente economische publicaties. In de bestuursrapportage 2017 evalueren we de uitgangspunten en waar nodig passen we die aan.

Hoofdpijnen budgettair perspectief 2017-2020

De programmabegroting 2017 laat een sluitend beeld zien. Datzelfde geldt voor de bijbehorende meerjarenraming 2018-2020. Het is goed om te zien dat verkopen van grond toenemen, de economie groeit en dat de algemene uitkering uit het gemeentefonds stijgt. Nu de financiële situatie wat gunstiger wordt, kunnen we werk maken van de uitgangspunten van het coalitieakkoord: het versterken van onze financiële positie en het terugdraaien van knellen- de bezuinigingen. Verderop in dit hoofdstuk leest u daar meer over. We blijven oog houden voor de risico's op het terrein van het brede Sociaal Domein en de grondexploitaties.

In onderstaand overzicht laten we zien wat de specifieke lasten en baten per programma zijn. De algemene dek- kingsmiddelen en de overhead presenteren we, als gevolg van de wijzigingen van het BBV, apart van deze lasten en baten.

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Programma's						
Lasten						
01 Veiligheid en dienstverlening	- 3.782	- 3.718	- 3.304	- 3.283	- 3.271	- 3.272
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	- 11.022	- 11.351	- 10.100	- 10.232	- 10.337	- 10.294
03 Werk, economie en inkomen	- 14.588	- 15.141	- 14.042	- 13.822	- 13.640	- 13.531
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 10.961	- 10.421	- 9.887	- 10.066	- 10.155	- 10.247
05 Cultuur, recreatie en sport	- 9.368	- 9.386	- 7.927	- 7.655	- 7.593	- 7.621
06 Woon- en leefomgeving	- 16.371	- 18.175	- 15.309	- 13.242	- 14.327	- 14.394
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	- 12.428	- 11.932	- 11.452	- 10.917	- 10.593	- 10.566
08 Bestuur en middelen	- 1.648	- 1.815	- 1.816	- 2.028	- 2.142	- 1.708
Totaal Lasten	- 80.167	- 81.940	- 73.837	- 71.246	- 72.058	- 71.634
Baten						
01 Veiligheid en dienstverlening	1.050	899	971	972	957	959
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	693	514	116	92	92	92
03 Werk, economie en inkomen	6.263	6.641	6.719	6.719	6.719	6.719
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.133	5.366	5.395	5.497	5.488	5.439
05 Cultuur, recreatie en sport	2.092	2.011	2.078	2.079	2.079	2.079
06 Woon- en leefomgeving	10.805	14.584	12.127	10.021	11.167	11.309
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	1.175	1.142	863	863	863	863
08 Bestuur en middelen	1.565	500	-	-	-	-
Totaal Baten	28.775	31.658	28.270	26.244	27.366	27.460
Totaal Programma's	- 51.392	- 50.282	- 45.567	- 45.001	- 44.692	- 44.174
Alg. dekkingsmiddelen, overhead, vpb en onvoorzien						
Lasten						
Alg. dekkingsmiddel: OZB woningen	- 406	- 475	- 371	- 379	- 379	- 378
Alg. dekkingsmiddel: Belastingen overig	- 39	- 55	- 8	- 8	- 8	- 8
Alg. dekkingsmiddel: Treasury	- 13.094	- 12.627	- 10.861	- 10.853	- 10.668	- 10.636
Overhead	- 31.025	- 34.241	- 10.572	- 10.182	- 10.104	- 10.064
Onvoorzien	- 1	- 21	- 45	- 45	- 45	- 45
Totaal Lasten	- 44.564	- 47.419	- 21.856	- 21.467	- 21.204	- 21.131
Baten						
Alg. dekkingsmiddel: Uitkeringen Gemeentefonds	46.234	46.832	45.529	45.490	45.336	45.458
Alg. dekkingsmiddel: OZB woningen	6.047	4.656	4.826	4.899	4.925	5.000
Alg. dekkingsmiddel: OZB niet-woningen	1.229	2.870	2.892	2.936	2.951	2.994
Alg. dekkingsmiddel: Belastingen overig	229	237	239	239	239	239
Alg. dekkingsmiddel: Treasury	14.683	13.919	11.592	11.802	11.640	11.549
Overhead	30.186	31.597	1.364	1.322	1.322	1.322
Onvoorzien	-	0	-	-	-	-
Totaal Baten	98.608	100.112	66.441	66.687	66.411	66.562
Totaal Alg. dekkingsmiddelen, overhead, vpb en onvoorzien	54.045	52.693	44.585	45.220	45.207	45.431
Mutatie reserves						
Toevoegingen	- 13.457	- 4.450	- 525	- 469	- 658	- 1.343
Onttrekkingen	11.021	2.039	1.508	249	142	86
Totaal Mutatie reserves	- 2.436	- 2.411	982	- 219	- 515	- 1.257
Resultaat	217	- 0	0	0	- 0	0

In onderstaand overzicht geven we een actueel beeld van het budgettair perspectief voor de jaren 2017-2020 en de wijze waarop dat is opgebouwd. Vervolgens lichten wij de achtergronden van de verschillende ramingen kort toe.

bedragen x € 1.000

Meerjarenperspectief	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Bestaand beleid				
a. Meerjarenschijven begroting 2016	-	-	-	-
b. Schrappen investering 't Lochter	38	37	37	36
c. Verschuiven basisjaar	-	-	- 20	- 112
d. Structurele doorwerking bestuursrapportage 2016	- 681	- 675	- 679	- 683
e. Gemeentefondsuitkering (circulaires september 2015 en mei 2016)	103	522	473	1.001
f. Gemeentefonds VHROSV, herrekening en BCF	292	531	635	665
g. Loonontwikkeling vanaf mei 2017	- 80	- 120	- 120	- 120
h. Financieringsresultaat en kapitaallasten	137	418	506	534
i. Kapitaallast Noordzuidverbinding 2020-2021	-	-	-	- 304
j. Opheffen betaald parkeren voorfinanciering terug naar VAR	- 79	- 164	- 169	- 243
k. Diverse kleine mutaties	45	8	2	- 72
l. Autonome ontwikkelingen	- 273	- 325	- 277	- 262
m. Vervangingsinvesteringen	-	- 3	- 24	- 122
Totaal bestaand beleid	- 498	230	364	318
Gerealiseerde taakstellingen				
n. Ombuiging openbaar bestuur	- 6	- 56	- 56	- 56
o. Algemene taakstelling ambtelijke organisatie	-	- 150	- 150	- 150
p. Intensivering samenwerking	- 75	- 75	- 75	- 75
Totaal gerealiseerde taakstellingen	- 81	- 281	- 281	- 281
Financieringspositie - Knellende bezuinigingen - nieuw beleid				
q. Verdere versterking financiële positie	- 100	- 40	- 169	- 300
r. Aframen onderuitputting	- 200	- 200	- 200	- 200
s. Nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen	- 350	- 425	- 425	- 514
Totaal Financieringspositie - Knellende bezuinigingen - nieuw beleid	- 650	- 665	- 794	- 1.014
Ombuigingen, belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen				
t. Verhoging OZB betaald parkeren (1,0%)	74	74	74	148
u. Verhoging OZB inflatie (0,9%)	67	67	67	67
v. Terugdraaien opslag 1% OZB jaarschijf 2017	- 74	- 74	- 74	- 74
w. Overige belastingmaatregelen	53	70	60	178
x. Preventiebeleid Sociaal Domein	415	415	415	415
y. Incidentele dekkingen voor incidentele uitgaven	615	-	-	-
z. Ombuigingen	-	-	-	-
Totaal ombuigingen, belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen	1.150	552	542	734
Totaal meerjarenperspectief	-	-	-	-

Ontwikkeling bestaand beleid

Op basis van bestaand beleid sluit de begroting 2017 met een tekort van € 498.000,--, oplopend naar uiteindelijk een overschot van € 318.000,-- structureel vanaf 2020. De meerjarenraming bij de programmabegroting 2016 (a) was in alle jaren sluitend. Tijdens de raadsvergadering over de begroting 2016 is de investering van 't Lochter geschrapt, dit geeft een voordeel op de kapitaallasten (b).

Op het moment dat er een nieuw jaar bijkomt in de meerjarenbegroting, in dit geval 2020, wijzigt ook een aantal bedragen. Zo storten we € 50.000,-- meer in de financieringsreserve en bouwen we de uitname uit de financieringsreserve af met € 20.000,--. Ook rekenen we minder uren toe aan investeringen (c).

De structurele doorwerking van de bestuursrapportage 2016 (d) werkt negatief door. Enkele grote posten (> € 50.000,--) daarin zijn: Lagere opbrengst groenverkoop (- € 100.000,--), Cao consequenties gemeentepersoneel (- € 260.000,--), bijstanduitkeringen (- € 100.000,--), personele ontwikkelingen team sport (- € 65.000,--),

hogere kosten Regio Twente / Veiligheidsregio Twente en Twentebedrijf (- € 65.000). Positief in de bestuursrapportage 2016 was de meicirculaire van het gemeentefonds welke we samen presteren met de septembercirculaire 2015 (e) waarover wij u in diverse brieven hebben ingelicht.

In de brief over de meicirculaire 2016 hebben we mededelingen gedaan over de uitkering van het subcluster VHROSV. Na de meicirculaire werd bekend dat we toch een hogere bijdrage zullen ontvangen voor deze subcluster. Samen met het ramen van de uitkering in verband met het onderschrijden van het BCF-plafond valt dit positief uit (f).

De Cao voor het gemeentepersoneel loopt van 1 januari 2016 tot 1 mei 2017. Voor de maanden daarna hebben wij een inschatting gemaakt van de kosten van een nieuwe Cao, met de structurele doorwerking daarvan (g).

In 2015 hebben we al leningen afgesloten voor de jaren 2016, 2017 en 2018. Door in 2016 wederom leningen met uitgestelde stortingsdata aan te trekken voor de jaren 2019 en 2020 hebben we een positief financieringsresultaat behaald. Ook levert het kritische beleid ten aanzien van nieuwe investeringen een voordeel op in de kapitaallasten (h). Dit voordeel loopt op tot zo'n € 534.000,- in 2020. In de paragraaf Financiering lichten we dit nader toe.

Nu het jaar 2020 in beeld komt, komt ook de kapitaallast van het middendeel van de Noordzuidverbinding naar voren welke in 2020/2021 wordt aangelegd (i).

Zoals eerder aangegeven houden we in deze begroting rekening met het afschaffen van het betaald parkeren ultimo 2016. In 2016 moeten we fors extra afschrijven wat we voorfinancieren uit de vrij aanwendbare reserve. De jaren daarna storten we dat bedrag weer terug in de reserve (j).

Zoals gebruikelijk zijn er in een begrotingsjaar diverse kleine mutaties welke niet nader worden toegelicht (k).

Autonome ontwikkelingen

In bijlage 3 geven we aan met welke autonome ontwikkelingen we rekening houden (l). De belangrijkste (> € 50.000,-) zijn: de invoering van het Regiesysteem Sociaal Domein (investering van € 50.000,- in 2017 en € 10.000,- structureel budget voor exploitatie) en de onkruidbestrijding verhardingen (€ 80.000,-), welke in de bestuursrapportage 2016 is toegelicht. Daarnaast is (investerings)budget opgenomen om de nieuwe Omgevingswet eind 2018/begin 2019 te kunnen invoeren. De invoering van deze wet zal de komende jaren worden voorbereid.

bedragen x € 1.000

Autonome ontwikkelingen	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Totaal autonome ontwikkelingen	60	- 273	- 325	- 277	- 262
Totaal	60	- 273	- 325	- 277	- 262

Vervangingsinvesteringen

We dragen in totaal voor € 6.144.000,- aan vervangingsinvesteringen aan (m). Enkele grote vervangingsinvesteringen zijn (> € 100.000,-): investeringsprogramma riolering (€ 1.243.000,-) en wegen (€ 300.000,-), vervanging groot materieel/tractie (€ 1.379.000,-), vervanging (verkeers)regelinstanties (€ 400.000,-), vervanging inrichting en instanties in het Huis voor Cultuur en Bestuur (€ 1.468.000,-), groot onderhoud aan de gemeentewerf (€ 355.000,-), containers afvalbrennpunt (€ 227.000,-) en automatisering en informatisering (€ 325.000,-). Dit zijn geraamde vervangingsinvesteringen. We bekijken in het jaar van investeringen of de investering daadwerkelijk nodig is en voor welk bedrag.

Vervangings- en uitbreidingsinvesteringen	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Totaal vervangingsinvesteringen	6.144	-	- 3	- 24	- 122
Totaal	6.144	-	- 3	- 24	- 122

Gerealiseerde taakstellingen

Vanuit eerdere begrotingen was een aantal ombuigingstaakstellingen opgenomen voor 2017 en de jaren daarna. Dit waren: ombuigingen op openbaar bestuur (n), taakstelling ambtelijke organisatie (o) en intensivering samenwerking (p). De ombuiging op openbaar bestuur hebben we deze periode niet kunnen realiseren, omdat we onder andere met 3,6 fte aan wethouders werken in plaats van de 3,0 fte waarmee in de begroting rekening was gehouden. Daarmee staat deze taakstelling voor de volgende raadsperiode nog open. Echter, om de volgende raad hier niet mee te belasten, vonden wij het opportuun deze taakstelling te schrappen en op te lossen in deze begroting. De taakstellingen op de ambtelijke organisatie en samenwerking zijn gerealiseerd binnen de bestaande loonsom en door kritisch de huidige budgetten tegen het licht te houden.

Financieringspositie, knellende bezuinigingen, nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen

Om onze financieringspositie te verbeteren willen we structureel € 300.000,- storten in de financieringsreserve (q). Dit omdat we vanuit de wijzigingen van het BBV geen rente meer mogen berekenen over het eigen vermogen. Er gaat dus ook geen rente meer naar de reserves toe. Dit willen we compenseren door een vaste storting van € 300.000,-.

Als knellende bezuiniging willen we de stelpost onderuitputting structureel schrappen (r). In het verleden was deze stelpost reëel omdat we zagen dat een aantal budgetten niet geheel werd uitgegeven. Nu, na de vele ombuigingen, zien we dat de budgetten juist onder druk staan. Van onderuitputting is geen sprake meer en dat geven we ook elke bestuursrapportage aan als we deze post moeten schrappen.

In bijlage 3 geven we aan voor welk nieuw beleid en welke uitbreidingsinvesteringen (s) we in deze begroting ruimte hebben gevonden.

In het coalitieakkoord is afgesproken dat na het versterken van de financieringspositie, knellende bezuinigingen worden teruggedraaid. Aangezien we in voorgaande begrotingen op het wegenonderhoud hebben bezuinigd, wat nodig was om ons door de crisis heen te helpen, hebben we bekeken wat het benodigde bedrag is voor cyclisch onderhoud. Ook de provincie Overijssel heeft ons gewezen op de achterstand in wegenonderhoud. We hebben in 2016 een taxatie laten maken van al onze wegen en laten doorrekenen wat het cyclus onderhoud ons gemiddeld op lange termijn kost. Daar komt een bedrag uit van € 1.130.000,-. Op dit moment is het beschikbare budget € 730.000,-. De aanbesteding van de Noordzuidverbinding in Hellendoorn is positief uitgevallen waardoor kapitaallasten vrijvallen. Deze lagere last willen we inzetten ter dekking van de extra kosten voor het wegenonderhoud. Daarnaast hebben we in deze begroting € 215.000,- structureel opgenomen ter dekking van deze lasten. Op deze manier kunnen we een voorziening wegen instellen waarin een jaarlijkse storting van € 1.130.000,- plaats vindt. Elke drie jaar bekijken we of het bedrag nog actueel is, nadat we een inspectie hebben uitgevoerd.

De lopende pilot, het Talentenportaal, waarbij extra middelen worden ingezet voor het direct bemiddelen van mensen naar werk en het groepsgewijs aanbieden van sollicitatietrainingen verloopt positief en willen we doorzetten. Dit kost € 65.000,- structureel, maar wordt budgetneutraal opgevangen binnen het participatiebudget. Voor Economische zaken wordt een werkbudget beschikbaar gesteld van € 25.000,- om onze gemeente beter te kunnen profileren. Met het werkbudget kan adequater worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen zoals de leegstandsmonitor of acquisitiekansen.

In het coalitieakkoord is aangegeven dat initiatieven voor exposities in de hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur worden ondersteund. Om dit mogelijk te maken willen we € 10.000,- beschikbaar stellen voor met name verzekeringen en transportkosten.

Op dit moment is er binnen het personeelsbudget een bedrag beschikbaar voor de vervanging van zieke werknemers van € 100.000,--. Dit bedrag is echter niet toereikend aangezien we veel meer moeten vervangen, mede omdat we 50 fte bezuinigd hebben en het werk van een zieke collega er niet meer 'bijgedaan' kan worden of kan blijven liggen. We stellen voor dit bedrag te verhogen naar € 200.000,--.

Als nieuw beleid dragen we voor € 2,6 miljoen aan uitbreidingsinvesteringen aan in de meerjarenperiode. We hebben voor de volgende plannen geld gereserveerd:

Voor het Masterplan Centrum Nijverdal / de herinrichting Grotestraat een krediet van € 1.580.000,--. Het totaal beschikbare budget bedraagt daarmee € 2.400.000,--. Dit is inclusief een subsidie van de provincie Overijssel van € 500.000,-- die we verwachten.

Voor 2019 hebben we een investeringsbudget van € 200.000,-- opgenomen om het kruispunt Constantijnstraat – Parallelweg aan te pakken. Voor revitalisering Bedrijventerrein Lochter I en II wordt € 1.000.000,-- beschikbaar gesteld, dit budget dekken we voor de helft uit een provinciale subsidie.

Voor een drietal uitbreidingsinvesteringen is een budget opgenomen in deze begroting, maar daarvoor zal in het komende jaar een nadere uitwerking en onderbouwing van het budget volgen. Dit zijn de investeringen in: het Wetra veld (vervangen door kunstgras) op sportpark Smidserve (€ 400.000,--), de uitbreiding van het fietsnetwerk in 2020 (€ 350.000,--) en de vervanging in het informatiebeleidsplan (€ 75.000,--). Voor de vervanging van de gedeeltelijke inrichting en installaties van het Huis voor Cultuur en Bestuur (genoemd bij de vervangingsinvesteringen) geldt hetzelfde.

bedragen x € 1.000

Nieuw beleid	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Totaal nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen	2.605	- 350	- 425	- 425	- 514
Totaal	2.605	- 350	- 425	- 425	- 514

Belastingmaatregelen en overige dekkingsmiddelen

Voor 2017 stijgt het tarief van de rioolheffing met 2,9%. Ook bij de afvalstoffenheffing geldt een stijging van 2,9%, maar net als in 2016 geven we in 2017 per huishouden een bedrag van € 30,- terug. De hoogte van de voorziening afvalstoffenheffing laat dat toe. Bij de onroerendezaakbelasting (OZB) bedraagt de stijging 1,9%. Hiervan is 1,0% opgenomen ter dekking van het afschaffen van betaald parkeren (t) en 0,9% inflatie (u). We hebben in de begroting ruimte gevonden om 1,0% OZB-stijging, die vanuit voorgaande begrotingen was opgenomen om ons door de crisis heen te helpen, terug te draaien (v). In de voorgaande begrotingen hebben we ook aangegeven dat we dat zouden doen als we de mogelijkheid zagen om het te doen. Vervangingsinvesteringen en extra budgetten die te maken hebben met riolering en afvalinzameling worden gedekt uit de heffingen daarvan (w).

bedragen x € 1.000

Belastingmaatregelen, heffingen en leges	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Totaal belastingmaatregelen, heffingen en leges	-	53	70	60	178
Totaal	-	53	70	60	178

Bij het Sociaal Domein gaan we de middelen die ingezet worden binnen het sociaal team voor preventie, dus middelen die direct gekoppeld zijn aan de uitvoering van trajecten, laten lopen via het Sociaal Domein (x). Dit betreft € 415.000,- per jaar voor deskundigheid en expertise, waaronder de functie van jeugdarts, de gedragsdeskundige, preventief beleid geestelijke gezondheidszorg, gebiedsgericht werken, sport als instrument in het Sociaal Domein (zoals 'Sport 't werkt'), mantelzorg en de preventieve taken van een consulent.

Voor diverse posten met een incidenteel karakter, vindt dekking plaats uit de vrij aanwendbare reserve (y). Hiervoor storten we in 2016 eenzelfde bedrag aan middelen in deze vrij aanwendbare reserve.

In deze begroting zijn geen ombuigingen opgenomen (z).

Investeringsplafond € 5,3 miljoen

Op het gebied van de investeringen zetten we de lijn van de afgelopen jaren voort. Dat betekent dat we met het oog op het versterken van onze financieringspositie grote terughoudendheid willen betrachten met nieuwe investeringen. Meerjarig hebben we het maximum bepaald op gemiddeld € 5,3 miljoen (netto) op jaarbasis. In 2017 zitten we daar met bijna € 10,6 miljoen nog ruim boven door de aanleg van de Noordzuidverbinding en de overloop van investeringen van vóór 2015. Deze tellen echter niet mee in het plafond van € 5,3 miljoen. Daarvoor gecorrigeerd is het investeringsniveau in 2017 en 2018 € 5,7 miljoen, de jaren daarna ligt het investeringsniveau lager, waardoor we (meerjarig) binnen het afgesproken maximum blijven. Daarnaast is tijdens de bestuursrapportage 2016 ruim € 1.000.000,- aan investeringen voor riolering doorgeschoven. Dit zien we nu terug in de begroting. Tot en met 2030 zitten we qua investeringen gemiddeld op € 5,3 miljoen.

bedragen x € 1.000

Investeringsplafond 2017-2020	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Soort				
investeringsplafond die meetellen voor financieringspositie	- 6.163	- 5.667	- 5.123	- 6.366
doorgeschoven uit voorgaande jaren (voor 2015)	- 2.267	-	-	- 17
huisvesting onderwijs (gaat naar schoolbesturen)	- 464	- 147	- 70	- 70
strategische projecten	- 1.742	- 288	- 53	- 2.192
Subtotaal dekking	- 10.636	- 6.102	- 5.245	- 8.645
Bijdrage derden				
investeringsbijdragen die meetellen voor financieringspositie	500	-	500	-
investeringsbijdragen derden in strategische projecten	1.626	-	133	-
Subtotaal bijdrage derden	2.126	-	633	-
Netto investeringen t.b.v. financieringspositie (max. gemiddeld € 5,3 miljoen)	- 5.663	- 5.667	- 4.623	- 6.366

De totale investeringen voor de jaren 2017 tot en met 2020, inclusief investeringen die bij vorige begrotingen al beschikbaar zijn gesteld, zijn:

bedragen x € 1.000

Investerings 2017-2020	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Lasten				
Begraafplaats	- 20	- 133	- 20	- 37
Rioleringen (VGRP)	- 2.700	- 1.377	- 1.201	- 1.243
Noordzuidverbinding	- 1.912	- 288	- 53	- 2.192
Openbare verlichting	- 390	-	-	-
Fietssnelweg F35	-	-	-	-
Fietsstructuurplan	-	- 200	- 200	- 350
Herinrichting Grotestraat	-	- 1.000	- 580	-
Revitalisering bedr.terr. 't Lochter I en II	- 1.000	-	-	-
Aanpak black spot constantijnstr/parallelweg	-	-	- 200	-
Verkeersregelinstanties	- 30	- 125	- 130	- 115
Investeringsprogramma wegen	- 253	- 253	- 200	- 300
Nieuwbouw Elimschool	- 1.800	-	-	-
Onderhoud onderwijshuisvesting	- 464	- 147	- 70	- 70
Sport	- 235	- 58	- 741	- 593
Afvalinzameling	- 400	- 633	- 532	- 175
Automatisering	- 275	- 455	- 425	- 325
Huisvesting	- 65	- 340	- 65	- 1.533
Interne uren	- 802	- 700	- 599	- 530
Regiesysteem sociaal domein	- 50	-	-	-
Groot onderhoud gemeentewerf	-	-	-	- 355
Aanschaf tractiemiddelen	- 230	- 394	- 230	- 786
Overige investeringen	- 10	-	-	- 42
Subtotaal lasten	- 10.636	- 6.102	- 5.245	- 8.645
Baten				
Fietssnelweg F35	631	-	133	-
Noordzuidverbinding	995	-	-	-
Herinrichting Grotestraat	-	-	500	-
Revitalisering bedr.terr. 't Lochter I en II	500	-	-	-
Subtotaal baten	2.126	-	633	-
Totaal	- 8.510	- 6.102	- 4.612	- 8.645

De investeringen worden afgeschreven met ingang van het jaar volgend op het jaar van investeren.

Financiële positie

Een gezonde financiële positie van de gemeente voor het begrotingsjaar bestaat uit drie componenten: een sluitende begroting en meerjarenraming, een goede liquiditeits- en solvabiliteitspositie en voldoende weerstandsvermogen. Om meer zicht te krijgen op de liquiditeits- en solvabiliteitspositie, zijn begrotings- en meerjarenraming vertaald naar een geprognosticeerde meerjarenbalans. Net als de balans in de jaarrekening geeft deze inzicht in de ontwikkeling van onze bezittingen en schulden over de diverse jaren. Wij hadden dit overzicht al opgenomen in de begroting 2016. Vanaf 2017 is dit overzicht verplicht volgens het BBV.

Geprognosticeerde meerjarenbalans 2017-2020

bedragen x € 1.000

Activa	31-dec-2016	31-dec-2017	31-dec-2018	31-dec-2019	31-dec-2020
Vaste activa					
Immateriele vaste activa	202	130	75	44	18
Materiele vaste activa	128.288	129.794	129.759	127.874	130.054
Financiële vaste activa	12.911	12.714	12.547	12.698	12.835
Totaal Vaste activa	141.400	142.639	142.381	140.616	142.908
Vlottende activa					
Voorraden	27.262	26.173	24.962	19.154	16.551
Kortlopende vorderingen	6.529	6.529	6.529	6.529	6.529
Liquide middelen	4.000	30	30	30	30
Totaal Vlottende activa	37.791	32.732	31.521	25.713	23.110
Totaal Activa	179.191	175.371	173.902	166.329	166.017

bedragen x € 1.000

Passiva	31-dec-2016	31-dec-2017	31-dec-2018	31-dec-2019	31-dec-2020
Vaste Passiva					
Eigen Vermogen	16.846	15.843	16.043	16.538	17.774
Voorzieningen	4.125	3.230	3.373	3.677	3.982
Langlopende schulden	138.713	135.113	132.813	129.213	127.413
Totaal Vaste Passiva	159.683	154.186	152.229	149.428	149.170
Vlottende Passiva					
Kortlopende schulden	7.332	14.000	13.000	12.000	11.000
Overige vlottende passiva	12.176	7.185	8.673	4.901	5.848
Totaal Vlottende Passiva	19.508	21.185	21.673	16.901	16.848
Totaal Passiva	179.191	175.371	173.902	166.329	166.017

Vaste activa

Als we de cijfers vergelijken met de laatst vastgestelde balans per ultimo 2015, dan zien we de boekwaarde van de vaste activa met zo'n € 5 miljoen stijgen tot ruim € 142,6 miljoen eind 2017. In 2016 gingen we nog uit van een boekwaarde van € 143,9 miljoen eind 2016. Het bedrag is lager door een meevallende aanbesteding van de Noordzuidverbinding. Dat de boekwaarden in 2020 weer licht stijgen, wordt veroorzaakt door een aantal grote vervangingsinvesteringen in het Huis voor Cultuur en Bestuur en de gemeentewerf. Dat de boekwaarden niet verder stijgen komt vooral doordat we het investeringsvolume vanaf 2015 beperken tot € 5,3 miljoen gemiddeld (netto) per jaar. Dat zien we dus direct terug in de cijfers.

Voorraden

De boekwaarden van de voorraden dalen de komende jaren. Het gaat hierbij met name om voorraden bouwgrond, zowel voor de woningbouwlocaties als voor het bedrijventerrein 't Lochter III. De daling hangt vooral samen met verwachte grondverkopen op deze locaties. Voor het versterken van de financiële positie is het van groot belang dat we de gronden daadwerkelijk verkopen.

Reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserves en voorzieningen	Realisatie Ultimo 2015	Begroting Ultimo 2016	Begroting Ultimo 2017	MJR Ultimo 2018	MJR Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020
Reserves						
Rekeningsaldo	217	-	-	-	-	-
Algemene Reserve	9.199	11.266	10.585	10.736	11.083	12.180
Bestemmingsreserves	5.092	5.581	5.259	5.307	5.456	5.595
Totaal Reserves	14.508	16.846	15.844	16.043	16.539	17.775
Voorzieningen						
Onderhoudsvoorzieningen	-	-	201	335	498	686
Voorziening van derden verkregen middelen	3.483	2.041	881	765	781	773
Voorzieningen personeel	1.767	1.283	1.348	1.473	1.598	1.723
Overige voorzieningen	801	800	800	800	800	800
Totaal Voorzieningen	6.051	4.125	3.230	3.373	3.677	3.982
Totaal	20.559	20.971	19.074	19.417	20.216	21.757

Begin 2017 hebben we voor € 11,3 miljoen aan algemene reserves en voor € 5,6 miljoen aan bestemmingsreserves. Daarnaast is voor een bedrag van € 4,1 miljoen aan voorzieningen in de begroting 2017 opgenomen. De komende jaren blijven we streven naar een verbetering van de reservepositie. In de meerjarenraming maken we sinds 2015 een bedrag van € 50.000,- cumulatief per jaar vrij. Deze verbetering van onze reservepositie is nodig omdat onze solvabiliteit laag is: onze reserves zijn erg beperkt in verhouding tot ons totaal beschikbare vermogen. We verwijzen voor de solvabiliteitsratio en andere kengetallen naar paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

In 2014 hebt u de nota reserves en voorzieningen vastgesteld. Deze nota blijft ook in 2017 van kracht. Uiteraard houden we de actualiteit goed in de gaten en nemen we wijzigingen mee in ons beleid.

Naast de voorzieningen, die we als passiva presenteren, zijn er ook voorzieningen die we aan de activa kant in mindering brengen op het betreffende onderdeel. Om u een beeld te schetsen, vermelden wij deze geactiveerde voorzieningen.

bedragen x € 1.000

Geactiveerde voorzieningen	Realisatie Ultimo 2015	Begroting Ultimo 2016	Begroting Ultimo 2017	MJR Ultimo 2018	MJR Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020
Geactiveerde voorzieningen						
Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie	11.656	1.630	1.827	1.867	1.908	1.950
Voorziening op Vordering verkoop Vennootschap	24	-	-	-	-	-
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	165	165	165	165	165	165
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	486	486	486	486	486	486
Voorziening dubieuze debiteuren BBZ	153	153	153	153	153	153
Totaal Geactiveerde voorzieningen	12.484	2.434	2.630	2.671	2.712	2.754
Totaal	12.484	2.434	2.630	2.671	2.712	2.754

Langlopende geldleningen

Het bedrag aan opgenomen langlopende geldleningen daalt vanaf 2016. Dat hangt vooral samen met de verlaging van het investeringsniveau, maar ook met te verwachten verkopen van bouw- en industriekevels. De daling in de opgenomen leningen zet later in dan enige jaren geleden werd verwacht door de stagnerende grondverkoop en een aantal wijzigingen in het afschrijvingsbeleid.

Overige balansposten

De overige balansposten (kortlopende vorderingen, liquide middelen en overige vlottende passiva) zijn sterk afhankelijk van incidentele (toevallige) factoren, zoals het exacte moment waarop rekeningen worden betaald en inkomsten worden verkregen. We gaan er in onze balans vanuit dat deze posten in de loop der tijd lager worden. De verlaging van de voorraden lopen hiermee in de pas.

Conclusie balanspositie

Door de grote investeringen die het afgelopen decennium zijn gedaan, is onze solvabiliteit laag. Door het beperken van het investeringsniveau en het aanvullen van de algemene reserves trachten we deze te verbeteren en dit lukt ook. We zien de reserves toenemen en de langlopende geldleningen afnemen in de begroting 2017 en de jaren daarna.

Nog te realiseren bezuinigingen

Ook dit jaar zijn er geen nieuwe bezuinigingen in de begroting opgenomen. De bezuinigingstaakstellingen die in 2015 zijn opgenomen in de begroting zijn binnen de bestaande loonsom en bestaande budgetten opgelost. Het illustreert dat we economisch gezien in wat rustiger vaarwater komen en onze financiële positie langzaam maar zeker verbetert.

Er staat nog één taakstelling open. Dit is de taakstelling op de formatie ambtelijke organisatie. De taakstellingen zijn al wel toegewezen in de organisatie, maar de daadwerkelijke implementatie volgt in het komende jaar, grotendeels door natuurlijk verloop en de uitvoering van het generatiepact. In onderstaand overzicht staat de huidige stand van deze nog te realiseren taakstelling.

	bedragen x € 1.000			
Nog te realiseren bezuinigingen	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Formatie ambtelijke organisatie	286	210	210	210
Ombuigingstaakstelling openbaar bestuur	-	-	-	-
Intensivering samenwerking	-	-	-	-
Algemene taakstelling ambtelijke organisatie	-	-	-	-
Totaal te bezuinigen 2017-2020	286	210	210	210

Incidentele baten en lasten

Niet alle baten en lasten keren jaarlijks terug; een deel is van incidentele aard. Voor een goed beeld van de financiële positie is het daarom van belang dat we de begroting corrigeren voor dit soort incidentele zaken. Incidenteel wordt hier bepaald op maximaal drie jaar.

Ook het toezicht vanuit de provincie Overijssel is gericht op het duurzaam financieel evenwicht van de begroting en bijbehorende meerjarenraming van gemeenten. Eén van de toetspunten is het materieel evenwicht. Dit betekent dat de structurele lasten worden gedekt door structurele baten. De structurele baten dienen dus gelijk of hoger te zijn dan de structurele lasten.

Incidentele lasten mogen worden gedekt door incidentele baten, waaronder ook onttrekkingen aan de reserves, en door structurele baten. Uit onderstaand overzicht blijkt dat de gemeente Hellendoorn voor de begroting 2017 en bijbehorende meerjarenraming ruimschoots voldoet aan de norm van financieel evenwicht.

bedragen x € 1.000

Totaal - Incidentele baten en lasten	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Incidentele lasten				
01 Veiligheid en dienstverlening				
Leefbaarheidsonderzoek	- 32			
Ruimen graven		- 20		
03 Werk, economie en inkomen				
Acquisitie Business in Twente	- 18			
04 Mobiliteit en bereikbaarheid				
Extra storting voorziening verlichting	- 30			
05 Cultuur, recreatie en sport				
Extra afschrijving voorbereiding Het Ravijn -zwem sport zorg-	- 100			
06 Woon- en leefomgeving				
Rentelasten Lochter III	- 159			
Invoering nieuwe omgevingswet	- 50	- 100	- 50	
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg				
Tijdelijke uitvoeringskosten Sociaal Domein	- 474	- 29		
08 Bestuur en middelen				
Invoering Klant Contact Centrum	- 40			
Organisatie verkiezingen	- 25	- 35	- 20	
Uitgaven gemeenteraad		- 10		- 10
Aanloop generatiepact	- 161	- 30	- 23	-
Totaal incidentele lasten	- 1.089	- 224	- 93	- 10
Incidentele baten				
01 Veiligheid en dienstverlening				
Leefbaarheidsonderzoek - bijdrage woningstichting	16			
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd				
Subsidie jeugdbeleid	23			
Totaal incidentele baten	39	-	-	-
Egalisatiereserves				
Totaal egalisatiereserves	-	-	-	-
Totaal	- 1.050	- 224	- 93	- 10

bedragen x € 1.000

Structureel resultaat	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten	- 95.693	- 92.712	- 93.262	- 92.765
Baten	94.711	92.932	93.777	94.022
Saldo van baten en lasten	- 982	219	515	1.257
Af: incidentele baten en lasten				
Incidentele lasten	- 1.089	- 224	- 93	- 10
Incidentele baten	39	-	-	-
Af: incidentele baten en lasten	- 1.050	- 224	- 93	- 10
Bij: structurele toevoegingen en onttrekkingen				
Structurele toevoegingen / egalisatie	-	-	-	-
Structurele onttrekkingen	-	-	-	-
Bij: structurele toevoegingen en onttrekkingen	-	-	-	-
Totaal structureel resultaat	68	443	608	1.267

Programma 1: Dienstverlening en veiligheid

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Burgemeester mevr. A.H. Raven

Wethouder dhr. T.C. Walder (begraafplaatsen)

Ambtelijk: Clustermanager Bedrijfsvoering dhr. F. Dijkstra (communicatie en ondersteuning veiligheidsketen)

Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (burgerzaken)

Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (openbare orde, begraafplaatsen)

Inleiding

In vergelijking met andere gemeenten is Hellendoorn een veilige gemeente. Dat willen we graag zo houden. Wij zijn er verantwoordelijk voor dat onze inwoners zich veilig voelen én veilig zijn. Die veiligheid draagt bij aan vrijheid, aan expressie en aan ontwikkeling. Ons veiligheidsbeleid is dan ook een belangrijke schakel in de verbetering van de leefbaarheid van en in onze gemeente. We zetten ons in om dat veilige gevoel nog te versterken, onder meer door overlast en vandalisme in de openbare ruimte terug te dringen.

De gemeente is regisseur van de veiligheid in de volle breedte: het gaat om veilig leven, wonen werken en recreëren, maar ook om veilig ondernemen.

Onze doelen en ambities bereiken we nooit alleen. We werken daarom intensief samen met partners, zoals politie, brandweer, Openbaar Ministerie, ondernemers en niet in de laatste plaats onze inwoners. Omdat veel zorgtaken gedecentraliseerd zijn naar gemeenten, is het ook van belang om de relatie zorg en veiligheid goed te borgen. Sinds 1 januari 2013 valt de organisatie van de brandweezorg, crisisbeheersing en rampenbestrijding onder de Veiligheidsregio Twente.

Dienstverlening

De samenleving is meer en meer zelf aan zet en moet minder afhankelijk worden van de overheid. Deze omslag is al een aantal jaren de basis van onze dienstverlening en zal ook de komende jaren bepalend blijven. Wij willen vooral een toegankelijke en dienstbare overheidsinstantie zijn. Onze inwoners vragen om een moderne, servicegerichte, zorgvuldige organisatie die adequaat informeert, uitvoert en ondersteunt. Dankzij het digitale loket kunnen inwoners en bedrijven 24 uur per dag gebruik maken van onze producten en diensten. We willen onze inwoners graag maximaal betrekken bij nieuwe ontwikkelingen, niet pas aan het eind, maar juist vanaf het prille begin. Dat vraagt om transparante, actieve en gerichte communicatie. Daarnaast stimuleren en faciliteren we verschillende initiatieven die onze inwoners ontplooiën. Hiermee benadrukken we de kracht van de samenleving en versterken we onze overleggen met inwoners, bedrijven en organisaties in de dorpen en wijken. Zo bouwen we de komende jaren vol vertrouwen verder aan een uitgebalanceerde participatiesamenleving.

Kaderstellende nota's

- Programma Klantgerichte dienstverlening (2012)
- Communicatiebeleidsplan 2015-2018 'Minder zenden, meer verbinden' (14INT04087)
- Jaarplan Politie
- Algemeen Plaatselijke Verordening
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (vaststelling december 2016)
- Handhavings- en gedoogstrategie Fysieke Leefomgeving Overijssel (2010)
- Beleidsplan brandweer 2012-2015 (2012)
- Nota Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
• Een veilige gemeente waar inwoners zich prettig voelen.	1.01 Uitwerking thema's veiligheidsbeleid 2015-2018 'Samen=Veiliger'.
	1.02 We evalueren het actieplan voor het veiligheidsbeleid.
• Dienstverlening verbeteren en inwoners actief bij de eigen woonomgeving betrekken.	1.03 Initiatiefnemers faciliteren, stimuleren en ondersteunen.
	1.04 Inzetten van onder andere social media, website en andere middelen.
	1.05 Voor inwoners en bedrijven aantrekkelijk maken om internet en de persoonlijke website Mijn Hellendoorn te gebruiken.
	1.06 Ontwikkelen Klant Contact Centrum (KCC).
	1.07 Uitvoeren van een leefbaarheidsonderzoek.
	1.08 Invoeren Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG)
• Verbeteren van de kwaliteit van de schriftelijke communicatie.	1.09 Werken aan het communicatiever maken van de organisatie.
• Ruimte bieden aan inwoners bij initiatieven en het maken van beleid.	1.10 Verdere inbedding van burger- en overheidsparticipatie in de organisatie.
• Meer ruimte voor initiatiefnemers op diverse terreinen en verminderen van regeldruk.	1.11 Gemeentelijke regelgeving opschonen, vereenvoudigen en verminderen.
• In geval van calamiteiten een 'geoliede machine' waar we op kunnen bouwen.	1.12 Periodieke aandacht voor training bestuurders en lokale medewerkers.

Wat we doen

Kwaliteit van de dienstverlening

We spannen ons iedere dag weer in om de dienstverlening aan onze inwoners te verbeteren. Dan gaat het niet alleen om tastbare zaken, zoals het uitgeven van paspoorten, maar ook over meedenken bij het opstellen van beleid of de uitvoering van projecten. Een belangrijke basis voor die kwaliteit van dienstverlening is de kwaliteit en de veiligheid van de informatievoorziening en het beheer daarvan. Belangrijk is in eerste instantie onze wettelijke taak om diverse basisbestanden op een goede en zorgvuldige manier te beheren. Uit deze bestanden putten ook andere organisaties. Inwoners moeten erop kunnen vertrouwen dat veiligheid en privacy gewaarborgd is.

Een andere belangrijke voorwaarde om goede kwalitatieve dienstverlening te kunnen bieden is het ophalen van waardevolle informatie uit de samenleving. Eén van de middelen waarmee dat kan, is een goed digitaal burgerpanel. Daarmee peilen we hoe onze inwoners denken over bepaalde onderwerpen. Om daarbij nieuwe inzichten en ontwikkelingen op het gebied van participatie, informatie en technologie te gebruiken, werken we samen met de gemeenten Wierden en Hof van Twente aan een nieuw burgerpanel.

Daarnaast zijn de Wmo-raad en de Cliëntenraad Wwb belangrijke instrumenten om informatie te vergaren, zoals we ook via gebiedsgericht werken voeling houden met wat er leeft. De website mijnhellendoorn.nl wordt continu doorontwikkeld.

In 2017 beginnen we met de ontwikkeling van een Klant Contact Centrum (KCC). Daarmee krijgen inwoners te maken met één loket, van waaruit zij geholpen worden. Een goede vraagverheldering vormt daarbij de basis om inwoners zo effectief en zo snel mogelijk te helpen.

Privacy en informatieveiligheid

Informatieveiligheid en privacy zijn een belangrijk en blijvend punt van aandacht. Dat geldt zowel voor onze eigen bestanden, als voor de netwerken waarin we participeren en waarin ICT een ondersteunende rol speelt.

De gevolgen van inbreuken op informatieveiligheid kunnen zeer ernstig zijn. Privacy van burgers kan in het geding

zijn, maar ook de (digitale) dienstverlening van de gemeente. Met de komst van de nieuwe taken in het Sociaal Domein is het gebruik van digitale informatie en communicatie nog weer fors toegenomen. Er ligt daarmee een grote verantwoordelijkheid op onze schouders om zorgvuldig met gegevens van inwoners om te gaan, vergelijkbaar met de verantwoordelijkheid die we hebben voor de fysieke veiligheid en openbare orde.

De basis voor de informatieveiligheid in gemeenten is de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). Dit bevat een uitgebreid pakket aan maatregelen om de privacybescherming en informatieveiligheid op een adequaat niveau te tillen. Met de invoering van de BIG zijn we begin 2016 gestart en als gemeenten hebben we afgesproken om dat vóór 1 januari 2018 afgerond te hebben. Specifieke aandacht is er vooral ook voor de bewustwording bij bestuur, management en medewerkers. Voor de invoering van de BIG is – als nieuw beleid 2017 – een bedrag van € 10.000,-- (structureel) opgenomen.

Participatie

We vinden het belangrijk om als gemeente aan te sluiten bij de kennis, kunde, ervaringen en behoeften in de samenleving. Zo gaan veel van onze projecten uit van participatie. Op deze manier streven we naar een hoge kwaliteit, meer draagvlak en betrokkenheid. De ene keer ligt de bal wat meer bij de gemeente, de andere keer wat meer bij de burgers. We merken dat inwoners van de gemeente Hellendoorn initiatief nemen, actief zijn en graag participeren in klankbordgroepen, platformen en andere vormen van samenwerking met de gemeente. Waar mogelijk vereenvoudigen of verminderen we regelgeving om meer ruimte te bieden aan initiatiefnemers.

Net als de maatschappij is ook participatie in ontwikkeling. Het gaat op sommige vlakken meer en meer de kant op van co-creatie waarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid en gezamenlijke inzet gevraagd wordt. De gemeente Hellendoorn behoort tot de koplopers van de Nederlandse gemeenten als het om overheidsparticipatie gaat. Regelmatig krijgen we vragen van andere gemeenten hoe we dat aanpakken en vormgeven. Daar vertellen we hen graag over.

Participatie vraagt om een bijpassende manier van denken en werken. Om ambtenaren die zich bewust zijn van hun rol en positie en echt openstaan voor inbreng van inwoners, ondernemers en organisaties. Daarom is er in de organisatie een groep interne trainers actief die deze houding actief bevordert. Deze groep zoekt bewust ook aansluiting bij de organisatiefilosofie en Lean, waar ook medewerkers actief mee bezig zijn. Op deze manier blijft de organisatie in beweging en ontwikkeling.

Communicatie

Ons communicatiebeleidsplan heeft niet voor niets de titel 'Minder zenden, meer verbinden': we sluiten aan bij de inwoners van onze gemeente en leggen ons oor bij hen te luister. Speerpunten voor 2017 zijn:

- Blijvend inzetten op overheids- en burgerparticipatie;
- Het gebruik van social media meer inbedden in de gemeentelijke organisatie;
- Het communicatiever maken van de organisatie, waaronder het verbeteren van de kwaliteit van de schriftelijke communicatie. Voor dit laatste gaat in het najaar van 2016, met een eventuele uitloop naar het voorjaar van 2017 een opleidingstraject van start.

Wij zijn actief op social media en communiceren daarmee rechtstreeks met inwoners. Dat werpt vruchten af! We merken dat er via social media veel reactie komt en dat inwoners ook op elkaars standpunten reageren. Ze zien in dat wij niet alle vragen kunnen oplossen, dat er ook verantwoordelijkheid bij hen zelf ligt. Deze inzichten leveren meer interactie op. De technische mogelijkheden worden steeds groter. Als overheid spelen we in op trends, zoals Twitter, Facebook en andere ICT-toepassingen, binnen de mogelijkheden van onze systemen. De komende jaren willen we nadrukkelijk de relatie leggen met dienstverlening: sociale media vormen een extra kanaal dat inwoners en gemeente kunnen gebruiken om met elkaar te communiceren.

Openbare orde en veiligheid

Ons veiligheidsbeleid moet leiden tot inwoners die veilig zijn en zich ook veilig voelen. We zijn er trots op dat de gemeente Hellendoorn tot de veiligste gemeenten van Overijssel behoort.

De fysieke veiligheid in onze gemeente regelen we samen met de politie en regionaal vanuit de Veiligheidsregio. Dat betekent dat lokale gemeenteambtenaren regionaal aangestuurd worden in geval van incidenten of calamiteiten.

Op het gebied van sociale veiligheid werken we, onder het motto 'Samen=Veiliger', aan de volgende hoofdthema's:

- Woninginbraken;
- Overlast gevende jeugdgroepen;
- Alcohol, drugsoverlast en strafbaar gebruik van sociale media onder jongeren;
- Huiselijk geweld;
- Verkeer;
- Fietsendiefstal.

We zien dat camera's in het kader van sociale veiligheid zeer effectief zijn. Hangjongeren op pleinen en straten verdwijnen zodra er camera's in gebruik worden genomen. Bijkomend voordeel is dat het preventief werkt tegen vandalisme. Ook om fietsendiefstal terug te dringen doen we inmiddels ervaring op met camerabewaking.

De gemeente Hellendoorn en de Woningstichting Hellendoorn laten periodiek een leefbaarheidsonderzoek uitvoeren. Naast vragen over leefbaarheid behandelt de vragenlijst ook onderwerpen op het gebied van veiligheid, zoals overlast-beleving, criminaliteit en het veiligheidsgevoel. De laatste meting vond in 2013 plaats en ook in 2017 zullen we weer een leefbaarheidsonderzoek uitvoeren.

Ook in het kader van het sociaal domein zijn we meer en meer bezig met de sociale veiligheid binnen onze gemeente. De historische knip tussen veiligheid en zorg valt weg. Denk hierbij aan Veilig Thuis, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en Huiselijk Geweld. Een aandachtspunt hierbij blijft de privacy.

Aandacht is er ook voor de veiligheid van onze eigen medewerkers. Als goed werkgever maar ook vanuit de Arbowetgeving willen we voor een veilige werkomgeving van onze medewerkers zorgen. Dit doen we in nauwe samenwerking met de Ondernemingsraad. De veiligheid van de werkomgeving houden we met moderne middelen up-to-date, zowel zichtbaar als onzichtbaar. Uitgangspunt daarbij is wel om de open cultuur binnen onze gemeente te behouden.

Meer dan de helft van de medewerkers met een publieke taak (ook in de gemeente Hellendoorn) krijgt geregeld te maken met agressie en geweld tijdens de uitvoering van hun werkzaamheden. De komende tijd gaan we ons vooral bezighouden met agressiebeheersing. Om hun competenties op dit gebied te vergroten zal een groot aantal medewerkers deelnemen aan trainingen.

Brandweer

Sinds 1 januari 2013 werkt de brandweer regionaal. De gemeente Hellendoorn valt onder de brandweer Twente. In onze gemeente zijn twee kazernes: één in Nijverdal en één in Hellendoorn. Er ligt een bezuinigingstaakstelling die door de Veiligheidsregio wordt ingevuld. De komende jaren wordt bovendien het materieel op basis van objectieve criteria (her)verdeeld over de gemeenten in de regio.

In de praktijk wordt nu nog steeds vanuit de bestaande kazernes uitgerukt. Wel is men bezig om de bestaande alarmeringsschema's waar nodig aan te passen, waarbij ook de landelijke ontwikkelingen voor grootschalig brandweeroptreden meegenomen worden, zoals bijvoorbeeld de interregionale inzet.

De gemeente Hellendoorn is het centraal kennispunt als het gaat om natuurbranden. Onder meer door middel van trainingen en gespecialiseerd materieel bouwen we dit verder uit.

Rampenbestrijding

De coördinatie bij rampen binnen de gemeente ligt bij de Veiligheidsregio Twente en wordt dus regionaal opgepakt, met inzet van lokale mensen. Samen met de Veiligheidsregio werken we aan vergroting van zowel bestuurlijke als operationele slagkracht. Daarom worden bestuurders en medewerkers in een continu proces getraind, zodat zij in geval van calamiteiten goed voorbereid zijn. Dit geldt zowel voor het fysiek als voor het sociaal domein.

Momenteel is de Veiligheidsregio druk bezig met de doorontwikkeling van de Crisisorganisatie Twente. Met ingang van volgend jaar zullen de werkzaamheden die tijdens een crisis nu nog door het Regionaal Operationeel Team bij de meldkamer in Hengelo worden uitgevoerd, bij de gemeente waar het incident zich voordoet plaats gaan vinden.

De kolom Bevolkingszorg (ambtenaren van verschillende afdelingen die samen met politie, brandweer en andere organisaties zorgen voor een adequate en zo veilig mogelijke afhandeling van crisissituaties) heeft twee prioriteiten benoemd:

1. Het werven en selecteren van nieuwe leden voor het team bevolkingszorg.
2. Het op orde brengen van de faciliteiten voor de crisisteams in de gemeentehuizen.

Vanaf 1 februari 2017 moeten alle teams tijdens een calamiteit/crisis direct kunnen werken in alle Twentse gemeentehuizen. Verder is er een planning gemaakt met alle acties en opleidings- en oefenactiviteiten voor het team bevolkingszorg. De Veiligheidsregio Twente zorgt voor trainingen van bestuurders.

Burgerzaken

Het uitgeven van rijbewijzen en reisdocumenten, de burgerlijke stand, en dergelijke: ze vormen een belangrijke en vooral ook zichtbare taak van de gemeente. Het beheren van persoonsgegevens vormt een belangrijk onderdeel van het totale stelsel aan basisregistraties in Nederland. Ook Hellendoorn moet voldoen aan dit landelijke stelsel. Aan de balies in ons gemeentehuis vindt direct klantcontact plaats, maar we merken dat handelingen meer en meer online kunnen worden verricht. Goede en veilige technische systemen ondersteunen ons hierin. Zo zijn we in staat inwoners steeds efficiënter te helpen en we merken dat aan die online dienstverlening ook steeds meer behoefte is.

Evenementen

Binnen de Veiligheidsregio Twente wordt de samenwerkende integrale advisering en communicatie met betrekking tot grootschalige evenementen gemonitord en geoptimaliseerd. Er zijn afspraken gemaakt om verder te professionaliseren. Het gaat dan om de processen, maar ook om de onderliggende ICT-ondersteuning.

Zeker grootschalige evenementen kunnen behoorlijke veiligheidsrisico's opleveren. Dat heeft de ervaring ons de afgelopen periode (denk aan Haaksbergen) wel geleerd. Het is aan de gemeenten om de juiste voorwaarden te stellen en die te handhaven en aan de organisator om aan die voorwaarden te voldoen. De risico's betreffen vooral geweldpleging, overlast, vernieling en brandgevaar.

Het proces van vergunningverlening is "Lean" gemaakt en heeft ons handvatten gegeven om effectiever en efficiënter te kunnen handelen. In dit kader is in de tweede helft van 2016 een communicatietraject met organisatoren van evenementen gestart. Belangrijk daarin is een tijdige aanvraag zodat adviseurs ook tijdig kunnen reageren en verantwoord kan worden beslist. Daarom worden in 2017 intelligente digitale formulieren in gevoerd.

Bedrijventerrein

Op het bedrijventerrein 't Lochter is een samenwerkingsverband (Keurmerk veilig ondernemen bedrijventerrein KVO-B) tussen de 'Ondernemersvereniging 't Lochter, brandweer, politie en de gemeente Hellendoorn. Reden voor deze samenwerking is het optimaliseren van het bedrijventerrein 't Lochter op het terrein van schoon, heel en veilig. De gemeente Hellendoorn wenst samen met de andere partijen deze samenwerking voort te zetten. Speerpunten zullen zijn: het uitbreiden van collectieve beveiliging, cameratoezicht en verkeersveiligheid.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

01 Veiligheid en dienstverlening - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
10120 Ondersteuning veiligheidsketen	- 2.006	- 2.006	- 2.006	- 2.006
10210 Publieks- en persvoorlichting	- 186	- 186	- 186	- 186
10220 Promotie & public relations	- 51	- 51	- 51	- 51
10230 Interne communicatie	- 7	- 7	- 7	- 7
10310 Rijbewijzen	- 25	- 25	- 25	- 25
10320 Reisdocumenten	- 116	- 116	- 116	- 116
10330 Burgerlijke stand	- 23	- 23	- 23	- 23
10340 Overige burgerzaken	- 360	- 350	- 350	- 350
12020 Preparatie	- 30	- 30	- 30	- 30
12040 Rampenbestrijding	- 22	- 22	- 22	- 22
14000 Openbare orde	- 411	- 380	- 377	- 378
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	- 310	- 330	- 321	- 321
Totaal Lasten	- 3.548	- 3.527	- 3.515	- 3.516
Baten				
10210 Publieks- en persvoorlichting	25	25	25	25
10310 Rijbewijzen	96	96	96	96
10320 Reisdocumenten	319	319	319	319
10330 Burgerlijke stand	44	44	44	44
10340 Overige burgerzaken	48	48	48	48
14000 Openbare orde	58	42	42	42
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	406	423	409	410
Totaal Baten	995	997	982	984
Saldo van baten en lasten	- 2.553	- 2.531	- 2.533	- 2.533
Resultaat	- 2.553	- 2.531	- 2.533	- 2.533

Belangrijke financiële ontwikkelingen

Volgend uit de prestatieafspraken met de Woningstichting Hellendoorn is er voor het uitvoeren van een leefbaarheidsonderzoek een bedrag van € 32.000,- opgenomen in 2017 en 2021. De woningstichting zal voor 50% bijdragen in de kosten van dit onderzoek. In 2017 wordt dit de derde vervolgmeting (eerdere onderzoeken vonden plaats in 2007 en 2013).

Voor de jaren 2017 tot en met 2020 zijn vervangingsinvesteringen opgenomen voor het onderhoud aan de asfaltpaden op de Hellendoornse begraafplaats en de parkeerplaats bij de begraafplaats. Daarnaast is er in 2018 een bedrag van € 20.000,- opgenomen voor het ruimen van graven. In Hellendoorn zijn nog zo'n 125 graven beschikbaar. Met het huidige aantal begravingen zal deze begraafplaats in 2017/2018 vol zijn.

Programma 2: Onderwijs, opvoeding en jeugd

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (onderwijs)
Wethouder dhr. J.H. Coes (jeugd en opvoeding)
Ambtelijk: Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas

Inleiding

We willen dat kinderen en jongeren uit de gemeente Hellendoorn de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen en om hun talenten te gebruiken. Dat bereiken we door een integraal jeugdbeleid. Algemene voorzieningen, zoals peuterspeelzalen, onderwijsvoorzieningen, jongerenwerk en de jeugdgezondheidszorg, houden we op peil. Wij vinden dat ouders in principe zelf verantwoordelijk zijn voor de opvoeding. Ondersteuning bij het opvoeden en opgroeien wordt dan ook zo dicht mogelijk bij de leefsituatie van kinderen, jongeren en opvoeders georganiseerd. We zetten in op het voorkomen van problemen met preventieve activiteiten. Ook leggen we nadruk op het tijdig signaleren van problematiek.

Onderwijs is een belangrijke voorwaarde voor een gezonde opvoeding en ontwikkeling. Goed onderwijs leidt tot ontwikkelingskansen. Voor de jeugd maar ook voor volwassenen. Het is een belangrijke basis voor een gezonde en evenwichtige maatschappij. Voor jonge kinderen zetten we ons in voor optimale kansen, ongeacht eventuele beperkingen of beperkende omstandigheden. Het verzorgen van onderwijs is allereerst de verantwoordelijkheid van scholen. Wij zorgen, samen met hen, voor een goede aansluiting tussen het onderwijs, het jeugdbeleid en de jeugdhulp. Hierbij kunt u denken aan bijvoorbeeld de zorgoverlegstructuur, het maken van afspraken over onderwijszorgarrangementen en de taken in het kader van de leerplicht.

De jeugdhulp en kindbeschermingsmaatregelen zijn de verantwoordelijkheid van ons als gemeente. Een pittige nieuwe taak, maar de zorg voor kinderen en jongeren is gegarandeerd. Wij zetten het netwerk van de jongere zoveel mogelijk in, om op basis van de eigen kracht van dat netwerk de problemen en uitdagingen die er zijn, zelf op te lossen. Als het nodig is, zorgen we uiteraard voor passende hulpverlening. Hulpvragen van kinderen, jongeren en hun ouders plaatsen we in hun context en pakken we breed op.

Kaderstellende nota's

- Nota jeugdbeleid "De samenleving van de toekomst" (2008)
- Kadernota Jeugdhulp 2015-2019
- Verordening Jeugdhulp 2015 (14INT04115)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
• Een integraal huisvestingsplan voor het onderwijs.	2.01 Opstellen integraal huisvestingsplan voor het onderwijs voor de lange termijn, na 2020.
• Een verantwoorde uitvoering van jeugdhulptaken waarbij de noodzakelijke zorg integraal wordt verleend. Wij streven naar een budgettaire neutrale uitvoering van de jeugdhulptaken.	2.02 In 2015 en 2016 is de organisatie van de jeugdhulp verder uitgebouwd. Wij evalueren de jeugdhulptaken, de organisatie en het beleid in 2017.
	2.03 We zorgen ervoor dat iedereen weet waar hij of zij met problemen rondom kinderen en jongeren terecht kan.
	2.04 Binnen OZJT de inkoop van jeugdbescherming en jeugdreclassering vormgeven met Samen 14.
• Jonge kinderen een goede start bieden door in te zetten op kwaliteit in de voorschoolse periode en samenwerking tussen organisaties die betrokken zijn bij het jonge kind.	2.05 De Stichting Peuterspeelzalen Gemeente Hellendoorn moet voldoende middelen behouden voor regulier peuterspeelzaalwerk en voorschoolse educatie.
	2.06 We stimuleren verdere samenwerking tussen organisaties die betrokken zijn bij het jonge kind.
	2.07 We volgen het rijksbeleid en vertalen dit indien nodig naar lokaal beleid.

Wat we doen

Onderwijshuisvesting

De huisvesting van scholen is een gedeelde verantwoordelijkheid van schoolbesturen en de gemeente. Als gemeente zijn wij verantwoordelijk voor nieuwbouw, uitbreiding en herstel van constructiefouten en het beschikbaar stellen van een eerste onderwijsleerpakket en meubilair als een school groeit. Het binnen- en buitenonderhoud van de gebouwen is de verantwoordelijkheid van de schoolbesturen. In het voortgezet onderwijs bestond deze verdeling al langer, maar sinds 1 januari 2015 zijn ook de schoolbesturen voor primair onderwijs verantwoordelijk voor zowel binnen- als buitenonderhoud. Naast de investering voor VSO De Elimschool zijn geen nieuwe investeringen opgenomen voor de periode 2017-2020.

De schoolbesturen hebben met de aan hen beschikbaar gestelde onderwijsvoorzieningen een voldoende basis om verder te kunnen. Voor de periode na 2020 zijn we met deze besturen in gesprek over de demografische ontwikkelingen en de consequenties daarvan voor de onderwijsvoorzieningen en de bijbehorende huisvesting. De uitkomsten van deze gesprekken kunnen consequenties hebben voor de meerjarenbegroting 2020 en verder.

Passend onderwijs

Het onderwijs is er zelf verantwoordelijk voor dat er voor ieder kind een passende plek is op een school. De middelen die beschikbaar zijn voor extra begeleiding van kinderen die dat nodig hebben, worden landelijk herverdeeld. Daardoor moet het onderwijs in onze regio fors bezuinigen. Een goede samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp is belangrijk. In samenspraak zorgen wij daarom voor een goede afstemming tussen die twee, bijvoorbeeld als het gaat om onderwijszorgarrangementen. In het schoolondersteuningsteam (basisonderwijs) en zorgadviesteam (voortgezet onderwijs) wordt samen met ouders de situatie van hun kind besproken. Hierbij is altijd een maatschappelijk werker aanwezig. Bij het schoolondersteuningsteam is verder de jeugdgezondheidsverpleegkundige aanwezig, bij het zorgadviesteam de leerplichtambtenaar en de jongerenwerker. Op afroep sluit een jeugdconsulent van de gemeente aan.

Volwasseneneducatie

Ook in 2017 loopt de financiering via de centrumgemeente Enschede. Samen met de andere gemeenten in Twente stellen we een plan op met daarin opgenomen wat we in 2017 aan volwasseneneducatie aanbieden.

Algemene voorzieningen voor de jeugd

Een gedegen aanbod van algemene voorzieningen voor alle kinderen en jongeren vinden we als gemeente belangrijk. De Stichting Peuterspeelzalen Gemeente Hellendoorn (SPGH) anticipeert op het voornemen van minister Asscher om de voorschoolse periode te harmoniseren. Door de peuterspeelzalen te transformeren naar kinderdagverblijven komen tweeverdieners in aanmerking voor een fiscale toeslag kinderopvang. Op deze manier kan er een extra financieringsstroom aangeboord worden. De uiteindelijke financiële gevolgen worden medio 2017 bekend als de SPGH haar jaarrekening 2016 bij de gemeente indient. De financiële consequenties zullen afhangen van het moment waarop de peuterspeelzalen omgezet worden en van het aantal ouders dat op dat moment gebruik kan maken van de fiscale toeslag kinderopvang. De financiële effecten van een definitieve harmonisatie van de voorschoolse periode zijn nog niet bekend en dus nog niet in de begroting meegenomen.

Met een goed aanbod van voorzieningen willen we voorkomen dat er bij jonge kinderen ontwikkelingsachterstanden ontstaan én willen we al opgelopen achterstanden zoveel mogelijk opheffen. Peuterspeelzalen, jeugdgezondheidszorg, logopedisten, algemeen en school maatschappelijk werk en jongerenwerk leveren een belangrijke bijdrage aan de zorg en het welzijn van de jeugd in onze gemeente. We stimuleren verdere samenwerking tussen peuterspeelzalen, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en scholen. School maatschappelijk werkers en jongerenwerkers zijn veelvuldig aanwezig op scholen. Hierdoor worden zij steeds meer een bekend gezicht voor leerlingen en/of hun ouders. Dit werkt drempelverlagend waardoor eerder hulp of advies wordt gevraagd en problemen kunnen worden voorkomen.

Leerlingenvervoer

In januari 2016 zijn de 14 Twentse gemeenten gezamenlijk begonnen met de implementatie van de regionale visie 'Samen op weg; Twentse visie op vervoer onder gemeentelijke verantwoordelijkheid'. De implementatie van deze visie leidt naar verwachting tot een systeem waarbij het vervoer in het kader van de Wmo (het doelgroepenvervoer naar dagbesteding), het leerlingenvervoer en de regiotaxi door één vervoerder wordt verzorgd. De planning is dat 1 juli 2017 het leerlingenvervoer en het maatwerkvervoer, (dit laatste als vervanging van de regiotaxi) door één vervoerder wordt uitgevoerd. Per 1 januari 2018 wordt dan naar verwachting ook het doelgroepenvervoer naar dagbesteding door diezelfde vervoerder geregeld.

Jeugdhulp

Per 1 januari 2015 is de inzet van jeugdhulp en kinderschermingsmaatregelen via de nieuwe Jeugdwet overgedragen aan de gemeenten. Als gemeente zijn we jaarlijks verantwoordelijk voor zo'n 700 trajecten, ingezet voor ongeveer 500 jongeren, met een bijbehorend budget van € 7 miljoen. In 2015 en 2016 is de organisatie van de jeugdhulp verder uitgebouwd. In 2017 evalueren wij de jeugdhulptaken, de organisatie en het beleid.

In de meicirculaire 2015 heeft het Rijk aangegeven voor de bekostiging niet langer uit te gaan van het basisjaar 2013, maar uit te gaan van de werkelijke kosten over 2014. Dit zou een betrouwbaarder basisjaar zijn in de opinie van de minister. De kortingen op het gemeentefonds voor jeugdhulp zijn doorgevoerd voor 2017 en verder.

We krijgen steeds beter inzicht in de lopende trajecten en het beschikbare budget jeugdhulp. De managementinformatie die beschikbaar wordt gesteld voor alle 14 Twentse gemeenten via de regionale jeugdhulpmonitor wordt steeds completer. Voor de begroting 2017 is geprobeerd een zo goed mogelijke inschatting te maken van kosten en opbrengsten, waarbij het Sociaal Domein als een geheel wordt gezien. In programma 8 gaan we daar dieper op in. Verder garanderen wij, zoals de wet voorschrijft, dat alle noodzakelijke jeugdhulp verstrekt wordt.

Preventieve activiteiten en algemene voorzieningen

Uitgangspunten van het jeugdbeleid zijn: het versterken van de eigen kracht van kinderen, jongeren, ouders en hun sociale netwerk, voldoende ondersteuning bieden en het tijdig signaleren van hulpvragen. Vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) wordt er samengewerkt met diverse partnerorganisaties, die zich ook met opvoeden en opgroei-ondersteuning bezighouden. Dit kan zowel in de vorm van voorlichting en advisering als begeleiding gebeuren. Zo wordt er bijvoorbeeld voorlichting gegeven op scholen over alcohol- en drugsgebruik en over social media, maar is er ook groepsaanbod voor kinderen van gescheiden ouders of voor kinderen waarvan ouder(s) met psychische problemen of een verslaving te kampen hebben (collectieve preventie GGZ). Jongeren kunnen naar het jongeren centrum Place2Be en ouders kunnen gebruik maken van kortdurende opvoedondersteuning thuis. Al deze vormen van ondersteuning zijn gratis voor onze inwoners.

De eerste toegang tot jeugdhulp wordt dichtbij ouders en kinderen georganiseerd, onder meer via leerkrachten, huisartsen, sportclubs of jongerenwerkers. Om nog beter in beeld te krijgen wat een jongere of gezin zelf kan en welke ondersteuning er nodig is, is Nijverdal Zuid binnen onze gemeente aangewezen als proeftuin. In dit gebied is een learning lab opgezet, waarbinnen samen met vertegenwoordigers van diverse algemeen toegankelijke organisaties in kaart wordt gebracht welke maatschappelijke effecten we voor welke doelgroepen willen behalen, of we daarvoor wel het juiste doen en wat we daarin mogelijk moeten aanpassen.

Toegang tot jeugdhulp

Consulenten van de gemeente (hbo-professionals) voeren keukentafelgesprekken. Zij gaan daarbij zoveel mogelijk uit van één plan per gezin (één gezin, één plan, één regisseur) en zetten in op wat het gezin en de naastbetrokkenen daarbij zelf kunnen doen. Om dit goed te kunnen beoordelen gaan consulenten meer in de nabijheid van de inwoners werken in een zogenaamd gebiedsteam. Mogelijkheden in de directe omgeving kunnen zo optimaal worden benut en oplossingen sluiten aan bij het 'normale leven'. Daar waar hulp nodig is, is de gemeente verantwoordelijk voor de inzet van die jeugdhulp. Als het voor de veiligheid en gezondheid van kinderen noodzakelijk is, zorgen wij voor de coördinatie van hulp en zetten intensievere ondersteuning in. Desnoods zorgen we voor gedwongen ondersteuning via een kindbeschermingsmaatregel. Uiteraard nemen we hierbij alle privacyregels nauwkeurig in acht.

Wanneer we direct bij het eerste contact een kwalitatief goede beoordeling kunnen doen, zijn er op de lange termijn uiteindelijk minder kosten, is onze overtuiging. Natuurlijk zijn ook ouder(s) en kind erbij gebaat om zo snel mogelijk op de juiste plek terecht te komen. Vandaar dat er is geïnvesteerd om expertise van de jeugdarts toe te voegen aan zowel de huisartsen in onze gemeente als aan de consulenten. Verder wordt er gewerkt met een vaste gemeentelijke contactpersoon voor de huisartsen. De komende jaren wordt er ook gedragsdeskundige kennis toegevoegd aan het team van consulenten. Ook de bekostiging van preventieve maatregelen zoals de samenwerking met de huisartsen, de inzet van de jeugdartsen en de gedragsdeskundigen loopt via de middelen van het Sociaal Domein.

Voor het integraal werken binnen het sociaal team is een regiesysteem nodig. Het zal een efficiëntere en meer effectieve werkwijze tot gevolg hebben, waarmee we uiting kunnen geven aan de visie: één gezin, één plan, één regisseur. Verder moet geïnvesteerd worden in minder bureaucratisch werken en meer digitaal werken; slagen die daar gemaakt moeten worden, zijn het bij de klant thuis digitaal kunnen werken en de digitalisering van jeugddossiers. We hebben het bijbehorende budget als autonome ontwikkeling meegenomen in deze begroting.

Regionale samenwerking

De gemeente Hellendoorn werkt bij het vormgeven van beleid en de inkoop van jeugdhulp en de Wmo samen met de 14 Twentse gemeenten, ook wel Samen14 genoemd. De Twentse uitvoeringsorganisatie die verantwoordelijk is voor de regionale taken op het terrein van jeugdhulp en Wmo is de Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente (OZJT). Binnen de OZJT wordt ook in 2017 de inkoop van jeugdbescherming en jeugdreclassering samen met de 14

andere Twentse gemeenten vormgegeven. Ook samenwerking in bovenregionale taken als Veilig Thuis Twente, de werving van pleeggezinnen en afspraken over de continuïteit van ondersteuning aan jongeren die 18 jaar worden valt onder de verantwoordelijkheid van OZJT. De regionale inkoop heeft gezorgd voor ongeveer 300 contracten met verschillende jeugdhulpaanbieders. De toewijzing van hulp verloopt volledig lokaal.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

02 Onderwijs, opvoeding en jeugd - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
42000 Openbaar basisonderwijs	- 74	- 73	- 73	- 72
42200 Bijzonder basisonderwijs	- 669	- 665	- 661	- 651
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	- 119	- 247	- 245	- 242
44200 Bijzonder voortgezet onderwijs	- 135	- 135	- 134	- 132
48000 Algemeen onderwijsbeleid	- 408	- 467	- 466	- 465
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 736	- 736	- 736	- 736
48200 Volwasseneneducatie	-	-	-	-
58010 Speelplaatsen 12-	- 89	- 89	- 89	- 89
58020 Spelvoorzieningen 12+	- 4	- 4	- 4	- 4
63010 Jeugdbeleid	- 15	- 14	- 14	- 14
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	- 233	- 233	- 233	- 233
71600 Jeugd en gezin	- 7.619	- 7.569	- 7.684	- 7.657
Totaal Lasten	- 10.100	- 10.232	- 10.337	- 10.294
Baten				
42000 Openbaar basisonderwijs	-	-	-	-
42200 Bijzonder basisonderwijs	10	10	10	10
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	15	15	15	15
48000 Algemeen onderwijsbeleid	-	-	-	-
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	57	57	57	57
63010 Jeugdbeleid	23	-	-	-
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	10	10	10	10
Totaal Baten	116	92	92	92
Saldo van baten en lasten	- 9.985	- 10.140	- 10.244	- 10.202
Mutatie reserves				
Toevoegingen	150	150	150	150
Onttrekkingen	- 293	- 668	- 784	- 816
Mutatie reserves	- 143	- 518	- 634	- 666
Resultaat	- 10.128	- 10.658	- 10.878	- 10.868

Belangrijke financiële ontwikkelingen

In deze programmabegroting is het Sociaal Domein financieel vertaald, inclusief een inschatting van de gevolgen van de bekostiging uit de septembercirculaire 2016. Groepen cliënten die in een ander domein terecht zijn gekomen, dan verondersteld bij de start (in 2015), hebben geleid tot aanpassingen in het Jeugd- en Wmo-budget. De VNG en het Rijk besloten eerder een aantal van deze zogenaamde 'startstreepmutaties' in de septembercirculaire te vertalen. In programma 8 staat een totaaloverzicht van de doorrekening van het Sociaal Domein tot en met 2020. De cijfers staan in de diverse programma's.

Programma 3: Werk, economie en inkomen

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Burgemeester mevr. A.H. Raven /
Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (economische zaken & werk en inkomen)
Wethouder dhr. T.C. Walder (agrarische zaken)
Wethouder dhr. J.J. Beintema (markten en detailhandel)

Ambtelijk: Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (werk en inkomen)
Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (economie, markten, agrarische zaken)

Inleiding

Het economisch herstel zet door. Bedrijven investeren weer en we merken een toenemende belangstelling voor nieuwvestiging. De werkloosheid neemt af, hoewel in Twente de werkloosheidcijfers nog relatief hoog blijven. We verwachten de komende jaren een lichte verbetering. Daartegenover neemt het aantal personen met een uitkering toe door mensen die vallen onder de Participatiewet (die voorheen een Wajong-uitkering kregen) en een grotere instroom van statushouders.

Sinds het begin van de economische crisis nam het aantal mensen met een uitkering, zowel landelijk als in onze gemeente, flink toe. We doen er alles aan om te zorgen dat iedereen naar vermogen kan werken, meedoen en participeren. Inwoners die toch onvoldoende financieel zelfredzaam zijn, begeleiden we waar mogelijk naar werk of een andere vorm van maatschappelijke participatie. Als dat nodig is, bieden we inkomensondersteuning in de vorm van bijstandverlening en minimabeleid. Aan inwoners met een schuldenprobleem bieden we actieve begeleiding en bemiddeling aan. Een fors aantal mensen doet een beroep op de bijzondere bijstand en vergelijkbare regelingen. Al hebben wij als gemeente minder financiële middelen, we willen ook deze raads- en collegeperiode het budget hiervoor handhaven. Daarvoor vinden we deze regelingen simpelweg te belangrijk.

Kaderstellende nota's

- Bedrijventerreinvisie (2011 11INT00636)
- Economische Agenda van Hellendoorn (2013 13INT01768)
- Position Paper Economische Zaken 'Natuurlijk Ondernemend' (2016 16INT01638)
- Kadernota Participatiewet 2015-2018 (2014 14INT05060)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Minder werkloosheid door het stimuleren van de (jeugd)werkgelegenheid. 	3.01 Wij organiseren, ondersteunen en faciliteren initiatieven gericht op werkgelegenheid voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.
	3.02 Nauw samenwerken en structureel overleg voeren met werkgevers en onderwijsinstellingen.
	3.03 Samen met het bedrijfsleven maken we een plan van aanpak ter stimulering van de werkgelegenheid.
<ul style="list-style-type: none"> Economische aantrekkelijkheid en levendigheid in de centra vergroten. 	3.04 Maximaal vier keer per jaar, in combinatie met een grootschalig evenement, mogen winkels op zondag open vanaf 12:00 uur.
<ul style="list-style-type: none"> Ondersteunen van burgers als maatschappelijke uitsluiting dreigt (door een aanbod van efficiënte en effectieve minimaregelingen en begeleiding door vrijwilligersorganisaties en professionele organisaties). 	3.05 Wij handhaven de financiële steun aan Hulpfonds Hellendoorn en het Steunpunt Minima.
	3.06 Als het nodig is voor het opleiden van vrijwilligers, verlenen we een bijdrage aan Stichting BOOM.
	3.07 Statushouders en vluchtelingen opvangen en huisvesten.
<ul style="list-style-type: none"> Grond bedrijventerrein verkopen. 	3.08 Actief acquireren voor 't Lochter III.
	3.09 Met ondernemers het maatregelenpakket revitalisering 't Lochter I en II oppakken en uitvoeren.
	3.10 Uitvoering Masterplan Centrum Nijverdal

Wat we doen

Centrum Nijverdal

Het streven is onverminderd om het centrum van Nijverdal compact vorm te geven en daarin meer dynamiek te brengen. Het kernwinkelgebied moet met een vitaal winkelbestand en aanvullende horeca en dienstverlening verder worden ingevuld. Daarnaast dienen er geregeld evenementen te worden georganiseerd die het centrum weer laten bruisen. We zien, samen met de ondernemers (winkeliers en vastgoedeigenaren), leegstand van (winkel)ruimten als een gezamenlijk probleem. In 2015 is door middel van co-creatie het Masterplan Centrum Nijverdal tot stand gekomen. Dit Masterplan doet uitspraken over het opwaarderen van het kernwinkelgebied in Nijverdal, het veranderen van het parkeerregime in en rond het centrum en de mogelijke herinrichting van de Grotestraat (zie hieronder).

Met ondernemers en vastgoedeigenaren is een convenant gesloten op basis waarvan zaken verder worden uitgewerkt. Onderdelen van het convenant zijn het concentreren van de detailhandel in het kernwinkelgebied, het vaststellen van een goede juridische basis voor de financiële bijdrage van ondernemers in het centrumfonds, het versterken van ondernemerschap en het vergroten van de uitstraling van het centrum. In 2017 moeten hierin concrete stappen worden gezet. Doordat het invoeren van de Bedrijven Investeringszone (BIZ) niet haalbaar is gebleken, wordt gezocht naar een alternatieve wijze (plan B) waarop de bijdrage van de ondernemers zeker gesteld kan worden. Hoe we verder gaan met het Masterplan is afhankelijk van dit 'plan B'. Vooralsnog houden we financieel rekening met het afschaffen van betaald parkeren middels een stelpost en hebben we een investeringsbedrag opgenomen voor de herinrichting van de Grotestraat dat recht doet aan het co-creatieplan.

Zondagopenstelling winkels

De winkels mogen op maximaal vier zondagen open zijn. Die openstelling is steeds gekoppeld aan een grootschalig evenement.

Bedrijven/economie/werklocaties

Samen met de Businessclub Hellendoorn-Nijverdal hebben we de Position Paper Economische Zaken 'Natuurlijk Ondernemend' geschreven. Doel van de Position Paper en het daaraan gekoppelde actieplan is om het goede vestigingsklimaat voor bedrijven in de gemeente Hellendoorn beter te vermarkten, gericht en samen met ons bedrijfsleven acquisitie te plegen en de potentie en kwaliteiten van ons bedrijventerrein, met name bovenlokaal, beter onder de aandacht te brengen. Kortom, met de Position Paper wordt Hellendoorn als aantrekkelijke woon- en werkgemeente in het algemeen en ons totale bedrijventerrein in het bijzonder, beter gepositioneerd en geprofileerd. Binnen het generatiepact is door herprioritering hiervoor extra capaciteit vrijgemaakt. Voor 2017 betreft dit 1 fte. We bekijken in 2017 wat de structurele capaciteit moet zijn.

Voor bedrijventerrein 't Lochter III neemt de concrete belangstelling voor nieuwvestiging toe. Wij hebben er dan ook vertrouwen in dat het bedrijventerrein in volle omvang (24 ha) in de komende tien jaar zal worden uitgegeven. De ligging en de kwaliteitskenmerken van het bedrijventerrein onderbouwen dat vertrouwen. Naast het vestigen van lokale bedrijven, zetten wij ook in op de komst van enkele grootschalige bedrijven (kavels groter dan 2 ha) in de logistiek en maakindustrie. Door op basis van gelijkwaardigheid mee te doen en een bijdrage te leveren aan de gezamenlijke Twentse acquisitie zien wij hier zeker kansen. Ondanks onze inzet en het vertrouwen op de wat langere termijn, is de ontwikkeling van 't Lochter III nog steeds met grote financiële risico's omgeven. Reden waarom de eerder getroffen voorziening in de bufferreserve vooralsnog gelabeld blijft aan deze locatie.

Voor het bestaande bedrijventerrein 't Lochter I en II is een revitaliseringsplan opgesteld. Het maatregelenpakket dat onderdeel is van dit revitaliseringsplan is financieel vertaald. Het maatregelenpakket zal in 2017 samen met de ondernemers worden opgepakt en uitgevoerd. De van gemeentewege benodigde financiële middelen zijn in deze begroting opgenomen.

We schakelen zoveel mogelijk lokale bedrijven in bij het realiseren van energiematregelen. We focussen daarbij zowel op energiebesparing als energieopwekking en stimuleren daarmee nadrukkelijk ook de lokale werkgelegenheid.

Markten

De markt ondervond en ondervindt nog steeds de gevolgen van de economische teruggang van de laatste jaren, maar weet op niveau te blijven. Wel wordt het steeds lastiger om een evenwichtige bezetting te behouden. De markt functioneert prima in de huidige opstelling op het Marktpllein en de Willem Alexanderstraat.

Agrarische zaken

We volgen de beleidsontwikkelingen bij provincie Overijssel over de landbouwontwikkelingsgebieden op de voet en bekijken wat dit betekent voor de ontwikkeling van agrarische gebieden binnen onze gemeentegrenzen. In het kader van Natura 2000 zijn er nieuwe beheerplannen opgesteld voor Boetelerveld en de Sallandse Heuvelrug. Zodra het Wierdense Veld ook is aangewezen, stellen wij ook voor dit gebied een beheerplan op. Dat heeft tot gevolg dat er aanvullende natuurmaatregelen komen. We inventariseren wat dit betekent voor de huidige omliggende agrarische bedrijven en ondersteunen hen waar mogelijk. Ook bekijken we wat er met vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) mogelijk is.

Weer aan het werk

Speerpunt van ons beleid is om meer mensen te begeleiden naar werk. We doen dat in de eerste plaats door de cv's van onze goed bemiddelbare werkzoekenden extra onder de aandacht te brengen bij het bedrijfsleven door middel van het Talentenportaal. In de begroting 2016 is al uitgesproken dat we de pilot Talentenportaal willen voortzetten. Om een structurele voortzetting van deze aanpak te borgen, wordt het Talentenportaal vanaf 2017 gefinancierd vanuit het Participatiebudget en daarmee onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Re-integratie en Participatie Gemeente Hellendoorn.

Daarnaast kopen we scholingstrajecten in, verstrekken loonkostensubsidies en verzorgen sollicitatietrainingen. Een voorbeeld is het opleidingstraject 'Talent herkend' dat we samen met ROCTwente en Woningstichting Hellendoorn organiseren.

Zowel de werkconsulenten als de bedrijfscontactfunctionarissen hebben direct contact met werkgevers. De bedrijfscontactfunctionaris haalt de vacatures binnen, de werkconsulenten plaatsen de werkzoekenden en zorgen waar nodig voor begeleiding. De benadering van werkgevers wordt binnen de subregio Almelo ook afgestemd met de omliggende gemeenten, Soweco en UWV, door wederzijdse inzage in de vacatures in de regio en door in te spelen op grote projecten op brancheniveau. Dit krijgt het komende jaar verder vorm. Ook stimuleren we bedrijven om bij nieuwe projecten in onze gemeente mensen die al langer op zoek zijn naar werk aan te nemen of op te leiden. Belangrijk is ook het zeer regelmatige contact dat we met werkgevers en het onderwijs hebben.

Werkgelegenheidsbeleid

Ons werkgelegenheidsbeleid en nieuwe initiatieven op dit gebied staan beschreven in de Kadernota Participatiewet. Het hebben van werk is belangrijk om zelfredzaam te zijn in de maatschappij. Met maatschappelijke partners en het bedrijfsleven ondernemen we actie om de werkgelegenheid te stimuleren en inwoners te activeren. We werken in een lopend proces van co-creatie samen in onder meer ontbijtsessies, bedrijfsbezoeken en het Talentenportaal. Een mooi voorbeeld in de retailbranche is het opleiden van jongeren door de franchisenemer van Albert Heijn. Zij stromen van daaruit uit naar andere supermarkten. Daarnaast hebben we contact met enkele lokale werkgevers voor plaatsing van statushouders. Deze en andere initiatieven willen we in 2017 uitbouwen.

Jongeren hebben onze speciale aandacht als het gaat om werkgelegenheid. Dit geldt in het bijzonder voor een nieuwe doelgroep: jongeren met een beperking, die afkomstig zijn van de scholen voor het voortgezet speciaal onderwijs (VSO) en het praktijkonderwijs (PRO). Maar ook jongeren die om andere redenen geen werk of scholing volgen en een beroep doen op hulpverlening, ondersteunen wij actief in begeleiding en activering, bijvoorbeeld in het kader van onze lokale voortzetting van het 1000-jongerenplan. Daarmee geven we invulling aan de Participatiewet en proberen we combinaties met andere initiatieven te leggen, zoals jeugdzorg, economische zaken en cultuur. Onze werkconsulenten gaan actief op zoek naar arbeidsplaatsen en werkervaringsplaatsen bij bedrijven en zetten waar mogelijk faciliteiten zoals loonkostensubsidies in om plaatsingen te ondersteunen. Als werk niet mogelijk blijkt, gaan we op zoek naar andere vormen van re-integratie. Goede voorbeelden hiervan zijn de activeringstrajecten in samenwerking met React, vrijwilligerswerk als tegenprestatie, het project 'Sporten 't werkt' en de mogelijkheden die de gemeentelijke buitendienst heeft als leerwerkbedrijf. Belangrijk is de rol die wij als gemeente zelf vervullen, juist ook als voorbeeld. Daarom zal inzichtelijk worden gemaakt hoeveel mensen de gemeente in dienst heeft met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Vangnet

Daar waar maatschappelijke uitsluiting van burgers dreigt, bieden wij een vangnet. Dat kan in de vorm van (bijzondere) bijstand, eventueel aangevuld met schuldhulpverlening. De middelen voor 2017 blijven op hetzelfde niveau als 2016.

De afhandeling van aanvragen uit het fonds 'duurzame gebruiksgoederen' is overgedragen aan het Hulpfonds, waarvoor we wel de financiële middelen verstrekken. Deze gang van zaken zetten we in 2017 en 2018 voort. Ook subsidiëren wij in 2017 de scholingskosten van de vrijwilligers van BOOM. Met deze subsidieverlening geven wij een signaal dat we het belangrijk vinden dat vrijwilligers goed geschoold zijn en toegerust om hun taak goed uit te voeren. BOOM is een belangrijke partner in de schulddienstverlening. De vrijwilligers herkennen schuldensitua-

ties tijdig (vroegsignalering), en leveren begeleiding en ondersteuning waardoor de slagingskans van het traject om de schulden te boven te komen wordt vergroot.

Toch is bij schuldhulpverlening in veel gevallen professionele hulp voor onze inwoners noodzakelijk. De Stadsbank Oost Nederland blijft een Gemeenschappelijke Regeling (GR). Hun dienstverlening is gericht op de bevordering van de financiële zelfredzaamheid van cliënten. We werken nauw met hen samen. Een ambtenaar van onze gemeente houdt namens de Stadsbank spreekuur in het Huis voor Cultuur en Bestuur. Daarnaast vindt de dienstverlening van de Stadsbank zoveel mogelijk lokaal plaats. Waar mogelijk wordt begeleiding en ondersteuning uitgevoerd door vrijwilligersorganisaties, zoals het Hulpfonds en BOOM. Wij handhaven de financiële steun aan Hulpfonds Hellen-
doorn en het Steunpunt Minima.

Sociale werkvoorziening

Onze belangrijkste uitgangspunten voor de sociale werkvoorziening zijn: uitvoering zo lokaal mogelijk, zo regulier mogelijk en binnen de financiële kaders van de gemeentebegroting. Het Rijk laat zowel de vergoeding per arbeidsplaats als het aantal arbeidsplaatsen verder dalen (met gemiddeld 6% per jaar). Dat maakt het een uitdaging om de sociale werkvoorziening uit te voeren binnen de financiële kaders. Wij streven hier wel naar. Samen met de andere vijf gemeenten die deelnemen aan Soweco onderzoeken wij op welke manier we de uitvoering kunnen aanpassen om - voor zover mogelijk - binnen de financiële kaders te blijven.

Inmiddels zijn regionale afspraken gemaakt voor de ontwikkeling van Soweco tot een maatschappelijke onderneming voor een brede doelgroep arbeidsgehandicapten, die diensten verleent aan meerdere opdrachtgevers (niet alleen gemeenten en UWV, maar ook bedrijven en onderwijsinstellingen). Met de gemeenten zijn principe-afspraken gemaakt over vier hoofdproducten: het nieuwe beschut werken, re-integratieactiviteiten, loonwaardemetingen, en arbeidsmatige dagbesteding. Bij de invulling hiervan staat lokaal maatwerk, en wat onze gemeente betreft zoveel mogelijk ook lokale uitvoering, voorop. In Hellendoorn krijgt dit verdere invulling via afzonderlijke afspraken met Soweco, waar mogelijk in samenwerking met andere lokale partijen en afgestemd op aanverwante beleidsterreinen zoals Wmo (dagbesteding) en groenonderhoud. Afgesproken is dat de nieuwe taken géén onderdeel van de Gemeenschappelijke Regeling Soweco (GR) worden, en dat de GR waar mogelijk wordt afgeschaald. Dit strategisch perspectief krijgt een concrete uitwerking in een businessplan, dat nog in 2016 aan u wordt voorgelegd.

Met betrekking tot het nieuwe beschut werken heeft het kabinet een wetsvoorstel voorbereid om gemeenten te verplichten om personen die zijn aangewezen op beschut werk, aan te stellen in loondienst. De verdere invulling hiervan wordt aan de gemeenten overgelaten, hoewel het kabinet – in navolging van de Sociaal Economische Raad (SER) – wel adviseert de bestaande SW-bedrijven hierbij te betrekken. Wat onze gemeente betreft, heeft u al ingestemd met het opstarten van nieuw beschut werken en wordt Soweco, ongeacht de invulling van het formele werkgeverschap voor nieuw beschut werken, ook betrokken bij de uitvoering hiervan. In de begroting houden wij rekening met invulling van het aantal plaatsen nieuw beschut werken, waarvoor wij middelen van het Rijk ontvangen. Gezien de krappe financiering, in relatie tot de meerjarige verplichtingen die ontstaan als gevolg van het aangaan van dienstverbanden, zetten wij – binnen de wettelijke mogelijkheden – in op een zorgvuldig proces van selectie van deelnemers.

In deze programmabegroting is voor de uitvoering van de WSW een autonome bijdrage geraamd conform de aangeleverde meerjarenbegroting van Soweco. Ook hier verwijzen we naar de nadere toelichting in programma 8.

Transformatie gaat door

De toegang tot voorzieningen op het terrein van werk en inkomen en maatwerkvoorzieningen op het terrein van jeugdhulp en zorg worden verzorgd door een (gemeentelijk) expertteam. Dit sociaal team, gesplitst in twee gebiedsteams, bestaat uit professionals, die deskundig zijn op een of meer terreinen en werkt idealiter op basis van het principe: één gezin, één plan, één regisseur. Als gemeente werken we zo verder aan het verminderen van bureaucratie en bevorderen we ontschotting. In 2017 geven we het principe: één gezin, één plan, één regisseur verder vorm.

Statushouders en vluchtelingen

De wereld is sterker dan ooit in beweging. Dat betekent dat ook de opdracht tot huisvesting en opvang van vluchtelingen en statushouders onzeker is. De taakstelling voor 2017 is onzeker. Het is nog niet bekend hoeveel middelen we van het Rijk krijgen voor deze maatschappelijke opgave. Desondanks nemen we onze verantwoordelijkheid en zetten hiervoor extra personele capaciteit in om inburgering en arbeidstoeleiding mogelijk te maken. Wij zullen ons uiterste best doen om aan onze verplichtingen te voldoen. Financiering zal plaatsvinden vanuit het Sociaal Domein, de Participatiewet en aanvullende middelen van het Rijk.

Uitkeringen en financiën

Door de gewijzigde wetgeving is de groep van mensen die onder de Participatiewet vallen uitgebreid met jongeren met een beperking die gedeeltelijk arbeidsgeschikt zijn, en met personen die door de afsluiting van de WSW niet meer kunnen instromen in de sociale werkvoorziening. Daarnaast hebben we te maken met een grotere instroom van statushouders. Door deze nieuwe doelgroepen hebben we te maken met een oplopend uitkeringenbestand.

De gemeente ontvangt voor het verstrekken van alle uitkeringen en loonkostensubsidies een budget van het Rijk. Wij zullen zowel de ontwikkeling van het aantal uitkeringen als de hoogte van het beschikbare budget nauwlettend volgen. Het beschikbaar budget wordt gedurende het jaar op basis van statistische gegevens bijgesteld en is dus onzeker. Ook zijn de gevolgen van het opvangen van statushouders nog niet geheel te overzien.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

03 Werk, economie en inkomen - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
31000 Economische aangelegenheden	- 233	- 214	- 214	- 214
31010 Markten	- 43	- 43	- 43	- 43
34100 Agrarische zaken	- 2	- 2	- 2	- 2
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.470	- 7.479	- 7.478	- 7.477
61020 Fraudebestrijding	- 41	- 41	- 41	- 41
61110 Sociale werkvoorziening	- 4.330	- 4.098	- 3.887	- 3.756
61400 Bijzondere bijstandsverlening	- 609	- 609	- 609	- 609
61410 Schuldhulpverlening	- 260	- 263	- 266	- 269
62300 Participatiebudget	- 1.054	- 1.072	- 1.099	- 1.119
Totaal Lasten	- 14.042	- 13.822	- 13.640	- 13.531
Baten				
31000 Economische aangelegenheden	61	61	61	61
31010 Markten	40	40	40	40
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.458	6.458	6.458	6.458
61110 Sociale werkvoorziening	44	44	44	44
61400 Bijzondere bijstandsverlening	15	15	15	15
62300 Participatiebudget	164	164	164	164
Totaal Baten	6.780	6.780	6.780	6.780
Saldo van baten en lasten	- 7.262	- 7.042	- 6.860	- 6.751
Mutatie reserves				
Toevoegingen	-	-	-	-
Onttrekkingen	81	130	191	282
Mutatie reserves	81	130	191	282
Resultaat	- 7.181	- 6.913	- 6.669	- 6.469

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De hoogte van de uitgaven in het kader van bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen en de daarbij behorende gebundelde uitkering ter financiering van deze uitgaven, blijft in de begroting globaal gehandhaafd op het niveau van 2016. Dit betekent dat we een tekort verwachten van ruim € 0,1 miljoen. Aangezien de reserve WWB, ter dekking van tekorten op bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen, is uitgeput houden we rekening met een extra benodigd gemeentelijk budget. Bij de prognoses is ervan uitgegaan dat de stijging van de uitgaven die samenhangen met de verhoogde asielinstroom worden gecompenseerd door de tegemoetkoming die hiervoor beschikbaar is gesteld voor de jaren 2016 en 2017. Dit conform de afspraken die gemaakt zijn in het Uitwerkingsakkoord Verhoogde Asielinstroom d.d. 28 april 2016.

De totale uitgaven inzake de sociale werkvoorziening laten een daling zien ten opzichte van 2016. Dit heeft te maken met het vervallen van de regeling WSW per 1-1-2015, door natuurlijk verloop en overige uitstroom krimpt het WSW-bestand in de loop der jaren. De tekorten op de sociale werkvoorziening lopen daarentegen wel op. Dit is grotendeels toe te schrijven aan de ontwikkeling van de hoogte van de rijkssubsidie, onderdeel van de integratie-uitkering Sociaal Domein. Het subsidiebedrag per arbeidsjaar wordt (vanwege een efficiencykorting) afgebouwd en het landelijke macrobudget blijft gebaseerd op een vooraf vastgesteld krimppercentage van 6%, terwijl de daadwerkelijke uitstroom uit de WSW aanzienlijk lager blijkt te zijn. De VNG heeft aandacht gevraagd bij de Staatssecretaris voor deze nog meer knellende financiële kaders. De afbouw van het aantal WSW'ers en de krimpende budgetten hebben uiteraard ook gevolgen voor de gemeenschappelijke regeling Soweco. Op basis van de meerjarenraming Soweco over de periode 2017-2020 is een hogere gemeentelijke bijdrage noodzakelijk. De bijdrage vanuit de algemene middelen aan de sociale werkvoorziening is gelijk aan 2016. Voor de resterende budgettaire consequenties is de reserve Sociaal Domein beschikbaar.

Het budget voor bijzondere bijstandsverlening, waarmee uitvoering gegeven wordt aan het armoedebeleid, blijft gehandhaafd op het niveau van 2016.

De uitgaven voor participatie en integratie, bekostigd vanuit het participatiebudget (onderdeel integratie-uitkering Sociaal Domein) nemen af. Dit heeft te maken met het feit dat het uitvoeringsprogramma participatie en integratie vooralsnog zoveel mogelijk budgettair neutraal wordt uitgevoerd. De toegekende integratie-uitkering is voor 2017 aanzienlijk lager dan aanvankelijk verwacht, dit is het gevolg van een wijziging in de verdeelsystematiek. Dit kan een knelpunt opleveren omdat ten laste van het lagere budget juist meer doelgroepen moeten worden bediend. We gaan ervan uit dat mogelijke meerkosten die verband houden met de verhoogde asielinstroom worden gecompenseerd door de decentralisatie-uitkering Verhoogde Asielinstroom die het Rijk voor de jaren 2016 en 2017 ter beschikking stelt voor integratie en participatie.

Programma 4: Mobiliteit en bereikbaarheid

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder dhr. J.J. Beintema

Ambtelijk: Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen

Inleiding

Hellendoorn is een aantrekkelijke gemeente, toegankelijk en goed bereikbaar. Daar zijn we blij mee en dat handhaven we graag. Daarbij spelen tal van ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid een rol. Mobiliteit en bereikbaarheid gaat niet alleen over verkeer en vervoer per auto, maar ook over openbaar vervoer en over fiets- én voetgangersverbindingen. Een goede bereikbaarheid maakt ons als gemeente economisch vitaler en verbetert de woon- en leefomgeving van inwoners. Belangrijke projecten in dit verband zijn de Noordzuidverbinding (deel Koetshuisstraat tot Ommerweg), N35 Nijverdal-Wierden 2x2, maatregelen om de verkeersveiligheid op de N35 (gedeelte Nijverdal-Wijthmen) te verbeteren en de herinrichting van de Grotestraat in Nijverdal.

Voor de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van de verschillende kernen binnen de gemeente Hellendoorn is het van groot belang dat de openbare ruimte goed op orde is: veilige wegen, fietspaden en stoepen, bruggen, goede openbare verlichting en voldoende parkeervoorzieningen. De gemeente onderhoudt de openbare ruimte om die heel, veilig en schoon te houden. Dit onderhoud voeren we zoveel mogelijk uit in combinatie met bijvoorbeeld noodzakelijke werkzaamheden aan de riolering. Dat werkt kostenbesparend. Toch staat, als gevolg van de bezuinigingen in de afgelopen jaren, dit onderhoud onder toenemende druk. Het waarborgen van de verkeersveiligheid wordt daardoor een steeds lastiger opgave.

Riolering helpt de gemeente schoon en zoveel mogelijk droog te houden. Door de gevolgen van de klimaatverandering wordt dat laatste steeds urgenter. Het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) vormt de basis voor onze activiteiten op dit gebied. Niet alleen het inzamelen en afvoeren van afval- en regenwater, maar ook het langer vasthouden van regenwater (om verdroging tegen te gaan) en de zorg voor het grondwater maken deel uit van de maatregelen die we nemen.

Kaderstellende nota's

- Hellendoorns Mobiliteitsplan (2009) (09INT00966)
- Parkeernota (2009) en evaluatie betaald parkeren (2013)
- Verkeersveiligheidsplan 2012-2015 (BAVO) (2012) (12INT00850)
- Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4) (2015)
- Gladheidsbestrijdingsplan (2016)
- Waterplan Hellendoorn (2007)
- Duurzaam beheer openbare verlichting 2016-2020 (2016 16INT01911)
- Onderhoudsplan bruggen en tunnels (2012, 12INT01912)
- Fietsstructuurplan 2014-2025 (2013 13INT02201)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
• Goede doorstroming en verkeersafwikkeling in, door en rond onze gemeente.	4.01 We zetten in op een tweede ongelijkvloerse aansluiting op de N35 (aanleg is gepland in 2020 e.v.).
	4.02 Groot onderhoud fietsbrug Helmkruidlaan.
	4.03 Uitvoeren van project Noordzuidverbinding (deel Hellendoorn Noord).
• Aantrekkelijk centrum met een daarbij passende inrichting van de Grotestraat.	4.04 Voorlopig ontwerp herinrichting Grotestraat omzetten naar een definitief ontwerp en het voorbereiden van de aanbesteding en uitvoering.
• Beschermen kwetsbare verkeersdeelnemers en verbeteren verkeersveiligheid.	4.05 In het traject Nijverdal-Wythmen (N35) een aantal specifieke knelpunten op het gebied van verkeersveiligheid oplossen.
	4.06 Oude lichtmasten langs hoofdwegen vervangen en starten met het gefaseerd vervangen van armaturen in de woonwijken.
	4.07 Verkeerseducatie en -voorlichting aan scholen en ouderen geven.
• Reguleren van de parkeergelegenheid zonder dat de verschillende gebruikers daar hinder van ondervinden en het centrum goed toegankelijk is.	4.08 Met 'Op naar Nijverdal' bezien of en wanneer betaald parkeren kan worden afgeschaft.
• Uitvoering maatregelen Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (VGRP 2009-2015)	4.09 Uitvoeren van het GRP 4
• Stimuleren duurzaam vervoer	4.10 Invulling geven aan behoefte naar elektrische laadpalen.

Wat we doen

Aanleg Noordzuidverbinding

De Noordzuidverbinding is een belangrijk onderdeel van ons gemeentelijk wegennet, dat de kernen Nijverdal, Hulsen en Hellendoorn met elkaar verbindt en de verkeersafwikkeling verbetert van de wijken De Heemtuin, Hellendoorn Noord en de Kruidenwijk. Na een aantal jaren van voorbereiding is in 2016 gestart met de uitvoering. Naar aanleiding van de aanbesteding is het budget voor de Noordzuidverbinding herzien. Het budget voor de aanleg van deel Hellendoorn Noord is daarom met € 2,58 miljoen verlaagd met lagere kapitaallasten als gevolg. Dit voordeel storten we in de voorziening onderhoud wegen. Het gedeelte vanaf de Ommerweg tot de nieuwe toegang voor Ben & Jerry's zal eind 2016 in gebruik zijn. Het gedeelte dat over het parkeerterrein van Ben & Jerry's is geprojecteerd, de aansluiting van de Reggeweg/Kasteelstraat op de Noordzuidverbinding en de aansluiting bij de Koetshuisstraat zullen in 2017 worden uitgevoerd. Eind 2017 zal het hele deel vanaf de Ommerweg tot aan de Koetshuisstraat gereed zijn. Om het resterende gedeelte van de Noordzuidverbinding bij Hellendoorn en Hulsen in 2020-2021 te kunnen uitvoeren pakken we in de loop van 2017 de grondaankoop voor die delen weer op.

Grotestraat

De Grotestraat wordt o.a. vanwege de lagere verkeersintensiteit na de opening van de tunnel anders ingericht. Het plan voor die herinrichting is in samenwerking met ondernemers, omwonenden, vastgoedeigenaren en andere betrokkenen uitgewerkt. We verwachten dat dit – samen met andere aanpassingen – een impuls geeft aan het centrum van Nijverdal. Via een proces van co-creatie is het schetsplan tot een voorlopig ontwerp uitgewerkt. In 2017 zal een definitief ontwerp worden opgesteld en bereiden we de aanbesteding voor.

In het kader van de realisatie van het Combiplan Rijksweg 35 zijn wegedeelten van de Grotestraat van het Rijk aan ons overgedragen. Voor het gedeelte Parse Poort tot Van der Muelenweg is een totaalplan opgesteld dat gefaseerd in uitvoering zal worden genomen. Aan het gedeelte Van der Muelenweg-Regge is in 2016 groot onderhoud uitgevoerd en daar is qua materiaalgebruik op onderdelen al aangesloten op de visie uit het Masterplan Centrum Nijverdal voor het gedeelte Parse Poort-Van der Muelenweg.

Fietssnelweg F35

Met de Twentse gemeenten werken we aan een snelle, veilige en comfortabele fietsverbinding met een totale lengte van zo'n zestig kilometer. De fietssnelweg F35 loopt vanaf de Duitse grens via Enschede, Hengelo, Borne, Almelo en Wierden tot aan de Sallandse Heuvelrug bij Nijverdal, met twee zijtakken naar Oldenzaal en Vriezenveen. Het is hét fietsproject van de Regio Twente en de Twentse gemeenten en inmiddels ook omarmd door de provincie Overijssel. Een deel van dit fietspad is inmiddels gerealiseerd. De wens is om het fietspad door te trekken naar het westen tot aan de Parse Poort, het bezoekerscentrum van de Sallandse Heuvelrug. In dit deel van de fietssnelweg zal een viaduct gerealiseerd moeten worden. Een extern bureau voert momenteel onderzoek uit naar het meest gewenste tracé en de technische haalbaarheid daarvan.

Onderhoud

Bereikbaarheid garanderen is een kerntaak van de gemeente. Onze inwoners, maar ook bezoekers moeten op een goede en veilige manier hun plek van bestemming kunnen bereiken. Degelijk onderhoud van wegen en paden is daarom van belang. Het onderhoudsniveau op de infrastructuur is door bezuinigingen de afgelopen jaren fors naar beneden bijgesteld. Daardoor zitten we nu op een onderhoudsniveau waarbij sommige wegen niet meer voldoen aan de vereiste kwaliteit en risico's met betrekking tot verkeersveiligheid ontstaan. Zeker op de wat langere termijn is dat een nadrukkelijk punt van aandacht. De provincie vraagt - in het kader van haar financiële toezicht - extra aandacht voor het onderhoud op kapitaalgoederen. In 2016 is een meerjaren onderhoudsplan opgesteld en naar aanleiding van dit plan stellen wij voor om in deze begroting een voorziening te treffen voor cyclisch onderhoud van wegen. Deze voorziening vormen we uit: de nu al in de begroting beschikbare middelen voor onderhoud wegen, het voordeel uit de lagere kapitaallasten van de Noordzuidverbinding en een aanvullende storting (nieuw beleid) om tot het vereiste niveau van de voorziening (€ 1,13 miljoen) te komen. Met deze voorziening wordt het wegenonderhoud weer op het gewenste niveau gebracht, met een financieel verantwoord beleid.

Wegbeheer

Schone en nette straten dragen bij aan de sociale veiligheid van onze inwoners. Daarom beheren we onze wegen goed, maar gezien de financiële omstandigheden moeten we ook op dit gebied keuzes maken. In ieder geval zullen we de manier van onkruidbestrijding moeten aanpassen nu chemische bestrijding niet meer is toegestaan. Het bestrijden van onkruid op verharde gedeeltes wordt daardoor veel arbeidsintensiever en hiervoor zijn extra middelen opgenomen in deze begroting.

Onderhoud bruggen

In 2017 gaan we of groot onderhoud plegen aan de fietsbrug in de Helmkruidlaan of, als blijkt dat deze brug constructief te slecht is, vervangen we deze fietsbrug.

Openbare verlichting

In 2016 is er samen met de andere WT4-gemeenten een nieuw meerjarig onderhoudscontract (tot 2020) voor openbare verlichting afgesloten en is de uitvoering daarvan gestart. In 2017 vervangen we de oude lichtmasten langs de hoofdwegen en starten we ook met het gefaseerd vervangen van armaturen in de woonwijken. Door de toepassing van duurzame Led-verlichting levert dit niet alleen een besparing in het energieverbruik op, maar vergt dit ook minder onderhoud en wordt het verlichtingsniveau verbeterd. Daar waar mogelijk willen we lichtmasten weghalen en door toepassing van dimmers de lichthinder verminderen.

Straatreiniging

Op 1 april 2016 is een verbod op chemische onkruidbestrijdingsmiddelen ingegaan. Alternatieven zoals branden, stomen of verhitten zijn minder effectief en veel duurder dan de voormalige chemische onkruidbestrijding. We doen op dit moment onderzoek naar de meest gewenste vorm van onkruidbestrijding waarbij kostenoverwegingen en resultaat met elkaar in verband worden gebracht. Voor alle alternatieve methoden geldt echter dat ze tot een forse kostenstijging leiden. De middelen hiervoor zijn structureel in deze begroting opgenomen.

Verkeersregelininstallaties

Diverse verkeersregelininstallaties naderen de komende jaren het einde van hun levensduur. Voordat de regelauto-maat, de masten en armaturen vervangen kunnen worden, moet onderzoek worden uitgevoerd naar de verkeersstromen. De verkeersregeling wordt afgestemd op de meest recente verkeersintensiteiten en de meest recente verkeersprognoses. In 2017 starten we met dit onderzoek voor twee locaties.

Verkeersveiligheid

Het is gebruikelijk om ongeveer één keer in de vier jaar een nieuw verkeersveiligheidsplan op te stellen. Nadat nog in 2016 de stand van zaken is gegeven met betrekking tot uitvoering van het Hellendoorns Mobiliteitsplan, willen we in 2017 een verkeersveiligheidsplan opstellen voor verkeer in de breedste zin van het woord. Naast verkeersveiligheid willen we ons ook richten op het openbaar vervoer en de ontwikkelingen op het gebied van e-bikes en het elektrisch rijden. Dit biedt de mogelijkheid om beter aan te sluiten bij het provinciale beleid dat in ontwikkeling is.

In de gemeente Hellendoorn zijn nog twee zogenaamde 'black spots' aanwezig: de kruising Constantijnstraat-Parallelweg en de kruising Parallelweg-Kerkstraat. Dit zijn plekken waar vaker dan gemiddeld ongevallen plaats hebben. De uitvoering van de maatregelen aan de kruising Constantijnstraat-Parallelweg is gepland voor 2019, direct in aansluiting op de realisatie van het bouwplan dat in ontwikkeling is voor de westzijde van de Markt. Voor de aanpak van de kruising Parallelweg-Kerkstraat zijn geen middelen in deze begroting (periode 2017-2020) opgenomen.

Verkeerseducatie is één van de speerpunten binnen ons verkeersveiligheidsbeleid. Per leeftijdscategorie bepalen we wat nodig is en wat tot het beste resultaat leidt. We werken daarvoor nauw samen met de politie, Veilig Verkeer Nederland en de Fietsersbond. Uit een inventarisatie van de verkeersongevallen binnen onze gemeente kwam naar voren dat er relatief veel ongelukken gebeuren met ouderen op e-bikes. Daarom bieden we in 2017 weer e-bikecursussen aan.

N35: Nijverdal–Wierden en Nijverdal–Haarle–Wijthmen

Wij zetten ons onverminderd in voor een goede verbinding van Nijverdal met Zwolle enerzijds en Twente anderzijds. Directoraat Generaal Milieu en Infrastructuur (DGMI), Rijkswaterstaat, provincie Overijssel, Regio Twente en de gemeenten Wierden en Hellendoorn zijn in 2016 gestart met de Tracé/MER-studie voor 2x2 rijbanen op het gedeelte Nijverdal-Wierden van de N35. Deze Tracé/MER-studie moet in 2018 resulteren in een OntwerpTracébesluit. Na het OntwerpTracébesluit volgt in 2019 nog het Tracébesluit, waarna in de periode 2020-2022 de aanleg van de weg gepland staat. Tijdens de planstudie, die eindigt met het Tracébesluit, blijven we ons inzetten voor een tweede ongelijkvloerse aansluiting op de N35, namelijk bij de Baron van Sternbachlaan.

Voor het traject Nijverdal–Haarle–Wijthmen heeft Rijkswaterstaat € 15 miljoen beschikbaar. Circa € 5 miljoen daarvan kan worden aangewend voor de twee kruisingen bij Haarle en het deel tussen Nijverdal West en de Tunnelweg. In overleg met Rijkswaterstaat zetten we deze gelden in voor verkeersveiligheid en pakken we knelpunten aan. De concrete verkeersmaatregelen zullen vorm en inhoud krijgen in 2017. Eind 2017 en in 2018 kunnen de maatregelen dan uitgevoerd worden.

Openbaar vervoer

De Provincie is het bevoegd orgaan voor het nemen van besluiten over het openbaar vervoer. Momenteel rijdt er nog een dieseltrein tussen Enschede en Zwolle. Naar verwachting zal eind 2017 het traject van elektrificatie zijn afgerond. Die elektrificatie levert een snellere en betrouwbaarder dienstregeling op en zorgt voor minder CO2 uitstoot. De regiotaxi, onderdeel van het openbaar vervoer, wordt naar verwachting per 1 juli 2017 omgezet in maatwerkvervoer. Dat is vervoer waar alleen gebruik van kan worden gemaakt als er sprake is van een medische of sociale indicatie. Eind 2016 - begin 2017 vindt vervoersbehoefte-onderzoek plaats om te kijken welke alternatieve of aanvullende vormen van openbaar vervoer nuttig zijn. Gedacht wordt aan een derde buurtbuslijn. Want we hebben goede ervaringen met de buurtbusverbindingen tussen de verschillende kernen en Nijverdal die in 2015 circa 28.000 mensen hebben vervoerd. De uiteindelijke beslissing hierover ligt bij de provincie Overijssel en vervoerder Syntus.

Stimuleren duurzaam vervoer

We hebben in 2016 een overeenkomst gesloten met een marktpartij voor het plaatsen van laadpalen in de openbare ruimte. Deze markt is sterk in ontwikkeling. Die ontwikkelingen volgen we op de voet, samen met de provincie en andere gemeenten.

Parkeren

In 2016 hebben we voorbereidingen getroffen voor het mogelijk beëindigen van betaald parkeren op straat en het invoeren van blauwe zones in en rondom het Nijverdalse centrum vanaf oktober 2016. Helaas bleek er onvoldoende draagvlak bij de pandeigenaren voor het invoeren van een bedrijveninvesteringszone (BIZ). 'Op naar Nijverdal' onderzoekt nog of er alternatieven zijn waardoor het nieuwe parkeerregime toch in 2017 kan worden ingevoerd. In deze begroting hebben we rekening gehouden met de gemeentelijke bijdrage hierin.

Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4)

Eind 2015 is het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4) door de gemeenteraad vastgesteld. Hierin staat het beleid en de daaruit voortvloeiende maatregelen voor de komende vijf jaar beschreven. De ontwikkeling van het klimaat staat de laatste jaren nadrukkelijk in de belangstelling, vooral door extremen zoals hittestress door langdurige droogte en wateroverlast door hevige regenbuien. In afstemming met de beleidsvelden Groen en Verkeer worden in 2017 maatregelen uitgevoerd waarmee mogelijke overlast wordt tegengegaan en waar mogelijk voorkomen.

Onderdeel van het GRP4 is de afvalwaterzorgplicht met daarin opgenomen de maatregelen, zoals het vervangen en verbeteren van het rioolstelsel en de hemelwaterzorgplicht. Voor de invulling van de grondwaterzorgplicht hebben wij een grondwatermeetnet ingericht. Op die manier worden de grondwaterstanden gemonitord in het stedelijk gebied. De gemeente geldt als eerste aanspreekpunt (waterloket). Wij registreren de meldingen en voeren de regie uit over een doelmatige aanpak van grondwaterproblemen.

Het Gemeentelijk Rioleringsplan heeft meerdere raakvlakken met taken van de waterbeheerders (Waterschap Groot Salland en Vechtstromen). Samenwerking tussen de rioolbeheerder en de waterbeheerders is van groot belang en is verwoord in de Waterwet. De samenwerking krijgt in Twente vorm en inhoud door deelname in het Twents Water-net. Het Twents Water-net is een netwerkorganisatie waarin invulling wordt gegeven aan het Bestuursakkoord Water (BAW). Alle maatregelen en overlegvormen zijn gericht op het realiseren en in stand houden van een duurzaam functionerend afvalwatersysteem.

Maatregelen die voor 2017 op het programma staan zijn:

- Zandkuilenweg in Daarle: vervanging riolering
- Deel Smidsweg/De Joncheerelaan (Nijverdal): vervanging riolering
- Smidsstraat (Daarlerveen): vervanging riolering
- Reggeweg (Hellendoorn): aanpassingen rioolstelsel in verband met aanleg Noordzuidverbinding
- Diverse rioolrenovaties vanuit het rioolinspectieprogramma
- Vervanging rioolgemaal Koemaste en Kasteelstraat

Wat het kost

bedragen x € 1.000

04 Mobiliteit en bereikbaarheid - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
21000 Aanleg en reconstructie wegen	- 1.033	- 1.142	- 1.160	- 1.251
21010 Wegbeheer algemeen	- 1.751	- 1.790	- 1.813	- 1.834
21020 Onderhoud verhardingen	- 1.239	- 1.194	- 1.193	- 1.192
21030 Bermen en sloten	- 265	- 269	- 274	- 275
21040 Straatreiniging	88	89	77	85
21050 Gladheidsbestrijding	- 111	- 115	- 120	- 121
21060 Straatmeubilair	- 63	- 63	- 63	- 63
21100 Verkeer	- 150	- 154	- 168	- 182
21200 Openbaar vervoer	- 774	- 770	- 766	- 762
21400 Parkeren	- 1.152	- 1.119	- 1.119	- 1.119
72200 Aanleg en reconstructie riolering	- 1.852	- 1.922	- 1.899	- 1.841
72210 Beheer en onderhoud riolering	- 1.583	- 1.617	- 1.657	- 1.692
Totaal Lasten	- 9.887	- 10.066	- 10.155	- 10.247
Baten				
21000 Aanleg en reconstructie wegen	-	-	-	-
21010 Wegbeheer algemeen	39	39	39	39
21020 Onderhoud verhardingen	-	-	-	-
21030 Bermen en sloten	-	-	-	-
21040 Straatreiniging	1	1	1	1
21050 Gladheidsbestrijding	0	0	0	0
21100 Verkeer	39	39	39	39
21200 Openbaar vervoer	613	613	613	613
21400 Parkeren	535	556	556	556
72200 Aanleg en reconstructie riolering	279	286	201	74
72210 Beheer en onderhoud riolering	3.890	3.964	4.040	4.117
Totaal Baten	5.395	5.497	5.488	5.439
Saldo van baten en lasten	- 4.491	- 4.569	- 4.667	- 4.808
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 79	- 164	- 169	- 243
Mutatie reserves	- 79	- 164	- 169	- 243
Resultaat	- 4.570	- 4.733	- 4.836	- 5.051

Belangrijke financiële ontwikkelingen

Op 1 april 2016 is een verbod op chemische onkruidbestrijdingsmiddelen ingegaan. Alternatieven zoals branden, stomen of verhitten zijn minder effectief en veel duurder dan de voormalige chemische bestrijding. In deze begroting is hiervoor structureel € 80.000,- aan middelen opgenomen. Om het cyclisch onderhoud van wegen voor de toekomst op een aanvaardbaar niveau te houden is er gekozen voor het instellen van een voorziening onderhoud wegen. Naast de huidige beschikbare middelen wordt deze structureel gevuld met het voordeel uit de lagere kapitaallasten van de Noordzuidverbinding en een aanvullende storting (nieuw beleid) om tot het vereiste niveau van de voorziening (€ 1,13 miljoen) te komen.

Programma 5:

Cultuur, recreatie en sport

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk:	Burgemeester mevr. A.H. Raven (recreatie en toerisme)
	Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (cultuur)
	Wethouder dhr. J.H. Coes (sport)
Ambtelijk:	Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas
	Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (monumenten, recreatie en toerisme)

Inleiding

Het rijke aanbod aan kunst-, cultuur-, recreatieve en sportvoorzieningen in onze gemeente is een bron van inspiratie en stimuleert ontmoetingen en verbindingen tussen inwoners. Het geheel aan voorzieningen draagt bij aan een goed woon- en ondernemersklimaat en is aantrekkelijk voor toeristen en andere bezoekers van de gemeente.

Met ons cultuurbeleid stimuleren we een laagdrempelig en gedifferentieerd aanbod dat past bij onze omvang, zowel op professioneel als op amateurniveau. Met dit aanbod dragen we bij aan een hechte, leefbare samenleving en versterken we de identiteit van onze gemeente. We stimuleren en faciliteren vooral, zonder daarbij in te vullen. Daar zijn onze inwoners en culturele instellingen beter in. Daarnaast zorgen we voor het behoud van ons historisch waardevol erfgoed.

Recreatieondernemers hebben gekozen voor het nieuwe beeldmerk 'Natuurlijk Avontuurlijk'. Dit sluit perfect aan op alles wat Hellendoorn te bieden heeft: verschillende kernen met hun eigen karakter en historie, goede sport en culturele voorzieningen en diverse jaarlijks terugkerende evenementen, omgeven door en ingebed in bijzondere natuur- en recreatiegebieden. De Sallandse Heuvelrug en het Reggedal zijn onze natuurlijke kroonjuwelen. Die functioneren als een natuurlijk decor voor evenementen met een (inter)nationale uitstraling, zoals de Hellendoorn Rally, de Strongsister- en Strongmanrun, de Diepe Hel Holterbergloop en Dauwpop.

We zetten ons in om voor toeristen en ondernemers in de toeristenbranche aantrekkelijk te blijven. Toerisme zorgt voor werkgelegenheid, inkomsten en levendigheid. We promoten, samen met onze partners, Hellendoorn als toeristische, sportieve en avontuurlijke gemeente.

Sport en bewegen is leuk, gezond en het stimuleert individuele ontplooiing, sociaal contact, ontmoeting en gezelligheid. Op dit gebied hebben we een naam hoog te houden. Sport en bewegen biedt een platform voor ontmoeting, integratie en binding in de wijken en kernen. Sport moet voor iedereen mogelijk en toegankelijk zijn, ongeacht lichamelijke, verstandelijke, psychische, sociale of financiële omstandigheden. We stimuleren sporten en bewegen en bieden daarvoor goede en waardevolle voorzieningen in wijken en dorpen. In de gemeente Hellendoorn is een divers en uitgebreid sportaanbod en zijn (sport)organisaties in staat om dit aanbod uit te werken, ook in een veranderende samenleving, waarin steeds meer een beroep wordt gedaan op het zelforganiserend vermogen van individuen en organisaties. Wij willen sportverenigingen bij organisatorische en bestuurlijke vraagstukken ondersteunen en de maatschappelijke betrokkenheid van deze verenigingen waar mogelijk en nodig verder stimuleren.

Kaderstellende nota's

- Nota verblijfsrecreatie Overnachten in Hellendoorn (2006)
- Toeristisch Bureau Hellendoorn (2007)
- Activiteitenplan recreatie en toerisme (jaarlijks)
- Economische Agenda van Hellendoorn (2013)
- Sport- en Beweegnota 2016-2019 'Samen in beweging' (raadsbesluit 15 december 2015)
- Nota 'Impuls brede scholen, sport en cultuur' (B&W 8 december 2009)
- High Five – cultuurnota
- Nota Evenementenbeleid 2016-2020 (2015)
- Omgevingsvisie Natuurlijk Avontuurlijk (2015)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
● Het lokale expositiebeleid continueren en initiatieven voor exposities blijvend ondersteunen.	5.01 We ondersteunen nieuwe initiatieven die bijdragen aan cultuuruitingen.
	5.02 We bieden meer ruimte aan kunst in de openbare ruimte.
	5.03 Wij stellen de centrale hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur beschikbaar voor exposities.
● Een duidelijk meerjarig beleidskader.	5.04 We starten met het vormgeven van nieuw cultuurbeleid in een proces van co-creatie.
● Aanmoedigen (waar mogelijk) van eigen initiatieven van inwoners, evenals van kunst- en cultuurinstellingen.	5.05 We faciliteren ZINiN in haar rol van ondersteuner, activator en initiator in het amateur culturele (verenigings)leven en andere private initiatieven.
	5.06 We treden in overleg met ZINiN over de prestatieafspraken.
● Een nieuwe impuls geven aan de kwaliteit van muziek- en cultuuronderwijs.	5.07 Stimuleren van nieuwe vormen van samenwerking tussen culturele instellingen, kunstenaars, scholen en verenigingen.
● Eenduidig vermarkten van onze gemeente en meer recreatie en toerisme.	5.08 De toeristische aantrekkelijkheid en de flora en fauna van de Sallandse Heuvelrug en Regge meer onder de aandacht brengen (vermarkten).
● Een divers sport- en beweeg aanbod en faciliteiten en (sport)organisaties om dit aanbod te verzorgen.	5.09 Uitvoering van de nieuwe dynamische Sport- en Beweegnota.
● Vergroten van preventieve effecten van sport, het vergroten van economische effecten en spin-off effecten van sportdeelname. Daarnaast bevorderen van sportdeelname en bewegen voor alle bevolkingsgroepen, waarbij we streven naar een sportdeelname van 75%.	5.10 Wij stimuleren sportactiviteiten als middel voor participeren in de maatschappij en het voorkomen van jeugdhulp en zorg.
	5.11 Wij stimuleren gehandicaptensport en indien nodig helpen we mee om accommodaties aan te passen.
	5.12 We blijven topsportevenementen met een hoge publiciteitswaarde stimuleren.
	5.13 Faciliteren van inwoners, verenigingen c.a. die sportdeelname organiseren.
	5.14 Zorgen voor goede sportfaciliteiten voor de jeugd.
● Inwoners, verenigingen en scholen in staat stellen op een verantwoorde wijze aan sport deel te nemen.	5.15 Wij blijven samenwerking tussen onderwijs en sportwereld ondersteunen.
	5.16 Zoeken naar mogelijkheden die Het Ravijn – zwem sport zorg – aantrekkelijker maken voor een breed publiek.
	5.17 Ondernemers zoeken voor op de zorgvloer van Het Ravijn – zwem sport zorg –.

Wat we doen

Kunst en cultuur

Wij zien sociale en culturele voorzieningen en sport als noodzakelijke bindingsfactoren in de samenleving en blijven deze dan ook van harte ondersteunen. Culturele uitingen zorgen vrijwel altijd voor verrassende verbindingen in de samenleving. Juist ook de komende jaren zal aan dit soort verbindende elementen zeker behoefte zijn (Strategische visie 2013 e.v.). Cultuur staat niet op zichzelf, maar heeft raakvlakken met tal van andere (beleids)velden. Dat maakt cultuurbeleid uitdagend en biedt kansen om nieuwe verbindingen en interacties tussen deze velden tot stand te brengen.

Een belangrijke partner is voor ons ZINiN die zorgt voor een breed aanbod van activiteiten. Via de subsidieafspraken zijn we in staat om hier een aantal accenten aan te brengen, bijvoorbeeld zoals in 2016 met de samenwerking tussen ZINiN en Stichting Vrijwillige Thuiszorg voor het project "Samen onder de mantel". Daarnaast werkt de bibliotheek samen met De Welle, ROC, gemeente en Sichtung Lezen en Schrijven in het project Taalpunt dat zich richt op bestrijding van de laaggeletterdheid.

Om vaardigheden bij te houden moeten deze minimaal onderhouden worden en bij voorkeur verder ontwikkeld. Aan burgers die zich kunnen redden in de maatschappij biedt de Bibliotheek mogelijkheden tot verdere ontwikkeling. Een verrassende collectie, fysiek en digitaal, het bieden van faciliteiten, kennismaken met nieuwe media en het aansluiten bij landelijke leesbevorderingscampagnes maken een leven lang lezen en leren mogelijk. Onderhoud en verdieping hebben ook een verbinding met de bibliotheekruimtes in de vestigingen. Daar moeten mensen graag komen om te leren of te lezen. Stabiele, veilige wifi, beleving en een goede collectie tijdschriften en dagbladen horen daar ook bij.

Met ZINiN overleggen we welke bijdrage ze kunnen leveren aan het Sociaal Domein en als ondersteuner van initiatieven op het gebied van Cultuur.

Cultuurvisie

Begin 2015 is een traject gestart om een cultuurvisie van onderop te ontwikkelen, samen met inwoners, culturele samenwerkingspartners en de gemeenteraad. Gezamenlijk is besloten dat niet een beleidsnota maar juist het proces centraal staat om met elkaar een cultuurvisie te ontwikkelen. U hebt uitgesproken dat u dit als een bestuurlijk experiment ziet, waardoor dit proces op een nieuwe manier kan worden opgepakt. We experimenteren met nieuwe relaties tussen overheid en samenleving, om zo vorm en inhoud te geven aan een nieuwe rol van raadsleden in de veranderende verhoudingen tussen overheid en samenleving. Tijdens dit proces op weg naar een cultuurvisie kunnen nieuwe werkvormen gebruikt worden en andere doelgroepen benaderd, om inspiratie en kennis over het nieuwe samenspel te verzamelen en te delen. Dit project is bij de provincie Overijssel aangedragen als bestuurlijk experiment; de provincie begeleidt daarom ook het proces.

Kunst in de openbare ruimte

De hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur is sinds medio 2016 één van de locaties waar Museum de Fundatie uit Zwolle 'FUNDATIEfusions' presenteert. Onder de noemer fusions organiseert de Fundatie compacte presentaties van hoog niveau op diverse openbare plekken in Nederland. Met dit nieuwe samenwerkingsverband is een extra activiteit in de hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur toegevoegd, naast 'Muziek onder de trap' en tentoonstellingen van lokale (beeldende) kunstenaars. Het budget voor de tentoonstellingen is nu structureel geraamd.

Cultuur en muziek

Samen met muziekverenigingen, het onderwijs en culturele partners hebben we een basisplan gemaakt voor muziekonderwijs, binnen- en buitenschools, in de gemeente Hellendoorn. In september 2016 zijn de eerste scholen, in samenwerking met culturele partners, gestart. Er wordt gebruik gemaakt van de Rijksregeling Muziekimpuls gecombineerd met het gemeentelijk budget voor flankerend beleid. Hiermee kan de komende jaren gebouwd worden aan muziekonderwijs. De uitdaging is om een duurzame methode te vinden om het muziekonderwijs te continueren. Wij zijn in gesprek met het Prins Bernhardfonds om een gemeentelijk fonds op te richten zodat leerlingen van basisscholen in onze gemeente ook in de toekomst muziekonderwijs kunnen volgen.

Sport en bewegen

Op het terrein van sport en bewegen wordt verder uitvoering gegeven aan de in december 2015 afgeronde dynamische Sport- en beweegnota 'Samen in beweging'. Sport en bewegen is een belangrijk thema binnen de gemeente Hellendoorn. We beschouwen dit behalve als belangrijk doel op zich vooral ook als een waardevol middel. Dankzij een integrale aanpak functioneert sport en bewegen als waardevol ingrediënt voor onder meer gezondheidsbevordering (preventie), welzijn, sociale samenhang, economische ontwikkeling en participatie. We zetten vooral in op breedtesport en zoeken waar mogelijk aansluiting bij de drie decentralisaties (Jeugdzorg, Wmo en Participatiewet) en het gemeentebrede streven om te komen tot meer gebiedsgericht werken. Eén van de hoofddoelstellingen van de nieuwe Sport- en beweegnota is dat we naar meer en intensievere samenwerking met interne en externe partijen toe willen, zoals met Stichting De Welle.

We hebben speciale aandacht voor kwetsbare doelgroepen in onze samenleving en bieden ook hen de mogelijkheid om door middel van sporten en bewegen aan hun gezondheid en ontwikkeling te werken. We hebben via de provincie Overijssel financiële middelen ontvangen voor projecten, gericht op het stimuleren van sport en bewegen bij verschillende doelgroepen. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan kwetsbare senioren of gehandicaptensport. De preventieve werking van sport- en beweegactiviteiten kan een positieve bijdrage leveren aan beperking van de instroom in du(urde)re zorgtrajecten.

Andere voorbeelden van projecten in deze context, die al eerder zijn gestart en in 2017 doorlopen, zijn 'Sport en jeugdhulp scoren samen!' en 'Samen Actief' (Mantelsporters). Bij het project 'Sport en jeugdhulp scoren samen!' krijgen sportverenigingen handvatten aangereikt, waarmee ze hun eigen kracht als medeopvoeder kunnen vergroten en een positiever sportklimaat kunnen realiseren. Bij 'Samen actief' gaat het om senioren die het leuk vinden om (eenzame) inactieve ouderen te stimuleren en hen letterlijk en figuurlijk bij de hand te nemen om samen te gaan sporten.

In 2017 starten we, onder voorbehoud van toekenning van projectsubsidie door de provincie, tevens met het opzetten en uitvoeren van twee nieuwe projecten. Het project 'Verbinding zorg, sport & bewegen' gaat om het realiseren van een ketenaanpak tussen de eerstelijns-/nuldelijnszorg en de sport. Via een toegankelijk sport- en beweegaanbod gaan we voorkomen dat mensen na een behandeling of consult weer terugvallen in hun oude klachten. Bij het project 'Sociaal Vitaal (in kleine kernen of wijken)' gaat het om een samenwerkingsverband van sportverenigingen en andere lokale organisaties in een kern of wijk met als doel zoveel mogelijk inwoners vanuit hun eigen behoefte meer en vaker te laten sporten en bewegen.

We hebben geconstateerd dat hockeyvereniging HCHN structureel veldcapaciteit tekort komt. In 2017 wordt daarom een traject opgestart om dit tekort in de directe nabijheid van de eigen accommodatie op te lossen. Met voetbalverenigingen DES en De Zweef wordt nader onderzocht of een kunstgrasvoetbalveld ten behoeve van gezamenlijk gebruik meerwaarde heeft en zowel ruimtelijk als financieel haalbaar is.

In het 4^e kwartaal van 2016 beoordelen we het capaciteitsprobleem van v.v. Hulzense Boys op sportpark Smidserve in relatie tot het Wetraveld en het onderhoudsniveau van dit Wetraveld. In 2017 wordt duidelijk wat de uitkomst daarvan is en welke maatregelen noodzakelijk zijn. In deze begroting is een investering opgenomen voor kunstgras in 2020.

In Het Ravijn - zwem sport zorg - komen vele functies samen, zoals topsport, talentontwikkeling, breedtesport, bewegingsonderwijs, recreatie, revalidatie, sporten en bewegen voor mensen met een beperking en activiteiten zoals zwemlessen en aquasporten. De gebruikers van Het Ravijn - zwem sport zorg - zijn positief over de voorziening en het aantal gebruikers is stabiel. Overleg over de verhuur van zorg- en horecaruimten is gaande. Nieuwe partijen hebben zich gemeld. Uitgangspunt blijft Het Ravijn - zwem sport zorg - aantrekkelijker te maken voor een breed publiek.

Daarin past het opstellen van een visie op invulling en gebruik van de buitenruimte bij Het Ravijn - zwem sport zorg - waarin de mogelijkheden in relatie tot de directe omgeving en samenwerkingsmogelijkheden met andere (sport)organisaties zijn geïnventariseerd en afgewogen. Hiervoor is voor 2017 een investeringsbedrag opgenomen van € 50.000,--.

De huurovereenkomst met de horecaondernemer is per 1 juli 2016 beëindigd. Uitgangspunt is om in 2017 een definitieve, op het gebruik en de gebruikers afgestemde horeca invulling te hebben.

Tenslotte is een belangrijk uitgangspunt dat we onze sportfaciliteiten zo duurzaam mogelijk exploiteren. We benutten daar waar mogelijk de mogelijkheden tot energiebesparing met inzet van Rijks- en/of provinciale subsidies en zo veel mogelijk gecombineerd met werkzaamheden in het onderhouds- en investeringsprogramma.

De vrijetijdseconomie

De vrijetijdseconomie is erg belangrijk voor de gemeente Hellendoorn en haar inwoners, omdat 7% van onze beroepsbevolking hierin werkzaam is. Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug, de Regge en het Reggedal zijn onze kroonjuwelen. In onze samenleving gaat het meer en meer om de beleving van de omgeving door inwoners én toeristen.

Branding gemeente Hellendoorn

Het Reggedal, het Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug en het Avonturenpark zijn de belangrijkste toeristische trekkers van onze gemeente. Met het vorig jaar vernieuwde logo en slogan 'Hellendoorn Natuurlijk Avontuurlijk' wordt onze gemeente door het Toeristisch Bureau Hellendoorn (TBH) vermarkt. Samen met o.a. ondernemers en evenementenorganisatoren wordt het vermarkten van Hellendoorn vorm en inhoud gegeven.

Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug

Wij zijn samen met gemeente Rijssen-Holten verantwoordelijk voor het Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug. Het Kernteam wordt gevormd door de gemeente Hellendoorn, de gemeente Rijssen-Holten, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, IVN en Marketing Oost. In 2016 is in samenwerking met de bevolking en belangenvertegenwoordigers door het Kernteam de Stimuleringsagenda Sallandse Heuvelrug opgesteld. Deze staat vol met boeiende projectideeën, die het gebied op en rondom de Sallandse Heuvelrug en het Reggedal op allerlei manieren kunnen versterken. De Stimuleringsagenda loopt tot en met 2019. Om invulling te kunnen geven aan de stimuleringsagenda zijn financiële middelen beschikbaar.

Sportieve en culturele evenementen

Sportieve en culturele evenementen zetten de gemeente Hellendoorn op de kaart. De omgeving en de faciliteiten lenen zich hier goed voor. De evenementen dragen bij aan het imago en de branding van onze gemeente. Door initiatieven als de Hellendoorn Rally, het Zunnewende Festival, Hellendoorn Heksendoorn en door minimaal twee sportevenementen op nationaal niveau te ondersteunen, laten we zien dat we op cultureel en sportief gebied in onze gemeente heel wat te bieden hebben.

We streven er naar om meer en meer als buitensport- en survivalgemeente naar buiten te treden. Naast de Reggesurvival voor de jeugd, waaraan enkele honderden jongeren deelnemen, kennen we onder meer de Goldrush Survivalrace (NK), Strongsissterrun en Strongmanrun. Met dit soort activiteiten willen we ons verder onderscheiden, want daar leent onze gemeente zich uitstekend voor.

Gemeentelijke monumentenlijst

De gemeentelijke monumenten zijn opgenomen in de gemeentelijke monumentenlijst. Door het aanwijzen van panden tot gemeentelijk monument en door het beschikbaar stellen van subsidiegelden, kunnen we het cultureel erfgoed binnen onze gemeentegrenzen veilig stellen.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

05 Cultuur, recreatie en sport - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
51000 Bibliotheek	- 1.293	- 1.293	- 1.288	- 1.284
51100 Muziekschool	- 55	- 55	- 55	- 55
51110 Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	- 1
53000 Buitensport-accommodaties	- 803	- 770	- 741	- 799
53010 Binnensport-accommodaties	- 981	- 843	- 828	- 825
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	- 2.414	- 2.311	- 2.310	- 2.289
53030 Stimulering sportdeelname	- 143	- 142	- 142	- 142
53040 Algemeen sportbeleid	- 262	- 262	- 262	- 262
54000 Kunst en Cultuur	- 1.047	- 1.047	- 1.047	- 1.047
54100 Musea / expositieruimten	- 32	- 32	- 32	- 32
56020 Recreatie en Toerisme	- 431	- 449	- 447	- 446
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	- 32	- 32	- 32	- 32
63000 Sociaal-cultureel werk	- 436	- 422	- 412	- 411
Totaal Lasten	- 7.931	- 7.659	- 7.598	- 7.625
Baten				
53000 Buitensport-accommodaties	251	251	251	251
53010 Binnensport-accommodaties	446	446	446	446
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	648	648	648	648
53030 Stimulering sportdeelname	7	7	7	7
53040 Algemeen sportbeleid	37	37	37	37
54000 Kunst en Cultuur	0	0	0	0
54100 Musea / expositieruimten	4	4	4	4
56020 Recreatie en Toerisme	431	431	431	431
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	13	13	13	13
63000 Sociaal-cultureel werk	241	242	242	242
Totaal Baten	2.078	2.079	2.079	2.079
Saldo van baten en lasten	- 5.853	- 5.579	- 5.518	- 5.546
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 50	- 50	- 50	- 50
Onttrekkingen	- 20	- 20	-	-
Mutatie reserves	- 70	- 70	- 50	- 50
Resultaat	- 5.923	- 5.649	- 5.568	- 5.596

Belangrijke financiële ontwikkelingen

Voor het organiseren van exposities in de hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur hebben we structureel € 10.000,- opgenomen in deze programmabegroting. Jaarlijks worden vervangingsinvesteringen bij sportzaken opgenomen zoals tractiemiddelen, vervanging toplagen sportvelden en inventaris binnensport. Vanuit 2016 is nog een investeringsbudget voor sportvoorzieningen op de ligweide van Het Ravijn - zwem sport zorg - doorgeschoven.

Programma 6: Woon- en leefomgeving

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk:	Wethouder dhr. J.J. Beintema (afval, milieu) Wethouder dhr. T.C. Walder (ruimtelijke ordening, grondbeleid)
Ambtelijk:	Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen

Inleiding

De gemeente Hellendoorn is een prettige gemeente om in te leven. Dit blijkt al jarenlang uit leefbaarheidsonderzoeken. Vanzelfsprekend houden we dit niveau graag vast. Dat doen we door een goede balans te hanteren tussen onze groene, economische en duurzame ambities. Een gezonde woon- en leefomgeving ontstaat niet vanzelf. Daarvoor is goed en degelijk beheer nodig, door vooral inwoners, maatschappelijke partners en ondernemers zelf. Zij zijn immers de ogen en oren in wijken en kernen. Daarom gaven we in het Coalitieakkoord aan dat wij met hen de verbinding zoeken, om ze waar mogelijk te helpen bij het realiseren van hun ideeën voor de eigen wijk. Het is tenslotte hun directe woonomgeving. Een veilige en schone openbare ruimte, voldoende openbaar groen en goede speelvoorzieningen voor de jeugd dragen bij aan een gezonde woon- en leefomgeving. Onze ideeën over de ruimte in onze gemeente staan beschreven in de omgevingsvisie. Die is leidraad voor alle ontwikkelingen op het gebied van ruimte.

Ons vertrekpunt voor woonbeleid is een evenwichtige woningvoorraad die past bij de woningvraag van de toekomst. We kijken daarbij vooral naar specifieke doelgroepen als jongeren, ouderen en statushouders. Het gaat dan om levensloopbestendig bouwen. Het is meer dan ooit nodig dat we goed en flexibel inspelen op de behoeften van de woonconsument. Dat betekent voortdurend goed kijken of we de juiste woningen op de juiste plek realiseren. Op dit terrein werken we al vele jaren nauw samen met Woningstichting Hellendoorn.

Ook duurzaamheid is de komende jaren een centraal thema. Onze plannen op dat gebied zijn ambitieus, maar haalbaar, met inzet van de middelen uit het revolverend energiefonds. Ook onder onze inwoners leeft duurzaamheid steeds meer en dat vlammetje wakkeren we graag verder aan. Op het gebied van energie, bodem, geluid, afval, water, lucht en klimaat hopen we de komende jaren de nodige stappen te kunnen zetten. Daarbij is het niet meer dan vanzelfsprekend dat wij als gemeente het goede voorbeeld geven. Om onze doelstelling van 15% energiebesparing voor de eigen organisatie te realiseren maken we in de periode 2016-2017 forse stappen. Daarnaast zullen we samen met alle betrokkenen een duurzame energievisie opstellen. En we zullen invulling geven aan de motie van 21 juni 2016 om naar alternatieven voor duurzame energieopwekking te zoeken en die uit te werken, om zo invulling te geven aan de duurzaamheidsdoelstelling uit het coalitieakkoord.

Kaderstellende nota's

- Nota grondbeleid (2014 14INT01047)
- Omgevingsvisie Natuurlijk avontuurlijk (2014 14INT00023)
- Beeldkwaliteitsplannen (o.a. voor het centrum van Nijverdal 2010)
- Structuurvisie De Centrale Strip (2011)
- Welstandsnota (2012 12INT01392)
- Monitor Woonvisie 2015 (2015 15INT03452)
- Landschapsbeleidsplan (2001)
- Groenbeleidsplan (2015)
- Plattelandsvisie (2006)
- Landinrichtingsplan Ruilverkaveling Rijssen 2008
- Bestemmingsplan Buitengebied (RB 09INT00270)

- Beleid vrijkomende agrarische gebouwen (2006)
- Natura 2000 (NB-wet) "Samen werkt beter" (14INK09889)
- Waterplan Hellendoorn (2007)
- Toekomstvisie Hellendoorns Afvalbeleid (2012 12INT01117)
- Klimaatbeleidsplan 2009-2012 (2008)
- Milieuprogramma 2012-2015 (2012 12INT00415)
- Externe veiligheidsbeleid (2012 12INK11278)
- Gebiedsgericht geluidbeleid (2009 B&W 09INT00072)
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (vaststelling december 2016)
- Beleidsnota "Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn" (2013 13INT01370)
- Woonafspraken provincie Overijssel 2016 t/m 2020 (2015 15INT04190)
- Overcapaciteit woningbouwplannen in bestemmingsplannen (2016 16INT01777)
- Prestatieafspraken Woningstichting Hellendoorn en gemeente Hellendoorn (2016)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> ● Energiezuinig en duurzaam bouwen en ons eigen energieverbruik de komende vier jaar met 15% reduceren. 	6.01 Wij stimuleren en faciliteren woningbouw-initiatieven.
	6.02 Nieuw bestemmingsplan ontwikkelen voor de wijken Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord.
	6.03 We stimuleren levensloopbestendig bouwen met grote nadruk op energiezuinigheid en duurzaamheid.
	6.04 Nader bezien welke mogelijkheden ons energiegebruik kunnen reduceren en doorvoeren maatregelen om dit te bereiken.
	6.05 Evaluatie beleidsnota "Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn"
	6.06 Opstellen van een duurzame energievisie.
<ul style="list-style-type: none"> ● Stimulering duurzaamheid bij onze burgers en bedrijven. 	6.07 We informeren inwoners actief over duurzaamheid.
	6.08 We ondersteunen "de ambassadeurs van de duurzaamheid"
	6.09 We stimuleren inwoners om met duurzame, creatieve initiatieven te komen.
<ul style="list-style-type: none"> ● Inzetten op een duurzame verwerking en beperking afval. 	6.10 Ons afvalbeleid richt zich op het realiseren van een afvalvrije toekomst.
<ul style="list-style-type: none"> ● Verbeteren van de eigen leefomgeving. 	6.11 Dorps- en wijkraden en plaatselijke belangen meer zeggenschap geven
<ul style="list-style-type: none"> ● Beschikbare middelen en capaciteit slim en effectief inzetten voor groenbeheer. 	6.12 Groenonderhoud in wijken en buurten samen met burgers oppakken.
<ul style="list-style-type: none"> ● Een kwalitatief hoogwaardige, efficiënte en effectieve vergunningverlening, toezicht en handhaving van (omgevings)vergunningen. 	6.13 Na definitieve besluitvorming volgt de implementatie van de RUD Twente.
<ul style="list-style-type: none"> ● Aantrekkelijker centrum van Nijverdal (voor winkeliers, inwoners en gasten). 	6.14 Samen met alle betrokkenen uitvoering geven aan de speerpunten van het Masterplan Centrum Nijverdal.
<ul style="list-style-type: none"> ● Duidelijkheid bieden over de (financiële) haalbaarheid van uitvoering van een eerste fase van Nijverdal aan de Regge. 	6.15 De plannen van de gebiedsvisie Nijverdal aan de Regge voor de 1e fase op basis van realisme bijstellen en bezien of en wanneer realisatie haalbaar is.

Wat we doen

Woon- en leefomgeving en woningmarkt

De omgevingsvisie 'Natuurlijk avontuurlijk' verwoordt de ambities op lange termijn voor wat betreft de ruimtelijke koers van de gemeente Hellendoorn: aantrekkelijk wonen, werken en recreëren en het versterken en verbinden van de natuur, het toerisme en de economie met de dorpskernen.

In het kader van de Woningwet is de rol van de gemeente ten opzichte van de Woningstichting Hellendoorn veranderd. We treden op als toezichthouder en hebben in die hoedanigheid voor de komende jaren prestatieafspraken met de woningstichting gemaakt.

De demografische ontwikkelingen in de gemeente Hellendoorn laten op lange termijn een beperkte krimp zien. Dat is de reden waarom wij nog nadrukkelijker dan in het verleden de juiste woning voor de juiste doelgroep moeten bouwen en zorgvuldig nieuwe woningen aan de bestaande woningvoorraad moeten toevoegen. Een belangrijke opgave voor de komende jaren is dat wij de overcapaciteit met betrekking tot woningbouw in onze bestemmingsplannen terugbrengen tot 100% van de woningbehoefte, tot het jaar 2030. Met dit gegeven moeten we zorgvuldig omgaan, omdat dit – naast de belangen van gemeente – in veel gevallen ook de belangen van derden raakt. In een plan van aanpak, dat u op 11 juli 2016 heeft vastgesteld, is aangegeven hoe wij binnen drie jaar op die vereiste 100% uitkomen.

De woningmarkt is duidelijk aangetrokken. In 2016 zijn boven verwachting veel kavels (gemeente) en nieuwbouwwoningen (marktpartijen) verkocht. Wij verwachten dat deze trend zich in 2017 zal voortzetten. Voor de locaties Hendrik Wormser, de westzijde van de Markt en de noordzijde van de Grotestraat zijn nieuwe bouwplannen ontwikkeld die een kwaliteitsimpuls voor het centrum van Nijverdal betekenen. Deze bouwplannen worden in nauwe samenhang met de aanpassing van het openbare gebied ontwikkeld en gerealiseerd (zie programma 4). De woningen die gebouwd worden in onze gemeente, willen we zo duurzaam en energiezuinig mogelijk laten realiseren. Het accent bij nieuwbouw ligt op levensloopbestendig bouwen. Een ander aandachtspunt is de positie van starters op de woningmarkt. Die positie willen we verbeteren, zowel voor huur- als koopwoningen.

Met Woningstichting Hellendoorn zijn nieuwe prestatieafspraken gemaakt; over nieuwbouw, maar ook over het huisvesten van bijzondere doelgroepen. Daarbij speelt het huisvesten van statushouders een belangrijke rol.

De verenigingen voor plaatselijk belang, dorps- en wijkraden willen we meer zeggenschap geven. Dit doen we door een bedrag beschikbaar te stellen om te investeren in de eigen leefomgeving. Onze intentie is om daarmee de eigen leefomgeving in dorpen en wijken te verbeteren.

Omgevingswet

De Tweede Kamer heeft medio 2015 de Omgevingswet aangenomen. Er wordt nu gewerkt aan de invoeringsregeling. Naar verwachting treedt de wet in 2019 in werking. In 2016 zijn wij al begonnen met voorbereidingen op de implementatie van de gevolgen van de nieuwe wet. Het betreft hier onder andere beleidsontwikkeling, aanpassen van verordeningen, opleiding van medewerkers en investeringen in ICT-systemen. Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op:

- De samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur;
- Duurzame ontwikkelingen, zoals de aanleg van windmolenparken;
- De verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen.

Het kabinet beoogt het omgevingsrecht eenvoudiger te maken door alle bestaande regelingen op dit domein in één Omgevingswet te vatten. Deze Omgevingswet zal ingrijpende consequenties hebben voor de uitvoering door gemeenten. Zo zal er straks sprake zijn van nog maar één omgevingsplan voor onze gemeente in plaats van tientallen bestemmingsplannen. Ook is er in de toekomst sprake van één loket voor bedrijven en burgers en is de intentie dat de regeldruk voor burgers en bedrijven afneemt.

Grondexploitaties

De concrete interesse voor kavels op bedrijventerrein 't Lochter III neemt toe. We zetten in 2017 versterkt in op de acquisitie voor dit bedrijventerrein. Inzet is om het volledige bedrijventerrein in de komende tien jaar uit te geven (zie programma 3). De met de ontwikkeling van dit bedrijventerrein samenhangende risico's zijn nog steeds groot. Reden waarom de reeds getroffen voorziening vooralsnog gereserveerd moet blijven en in de bufferreserve is gelabeld aan deze locatie.

De kavels in de inbreidingslocaties 'Aan de Tuinen' en 'Hart van Noetsele' zijn goed verkocht. Binnen een half jaar nadat de ruim 40 kavels op de markt zijn gebracht is nagenoeg alles verkocht. Een fantastisch resultaat! De eerste woningen zullen in 2017 worden opgeleverd. De eerste fase van Hellendoorn Noord (voor de dierenkliniek) is nagenoeg voltooid. In 2017 zullen de eerste kavels in de fase na de dierenkliniek kunnen worden uitgegeven.

In 2017 zal er voor de wijken Kruidenwijk Zuid (eerste fase) en Hellendoorn Noord een nieuw bestemmingsplan ontwikkeld worden. Voor Hellendoorn Noord betekent dit dat de fases 2 en 3 vooralsnog niet meer ontwikkeld zullen worden en dat de reeds getroffen voorziening op het moment van vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan zal moeten worden aangesproken.

Nijverdal aan de Regge

De gebiedsvisie 'Nijverdal aan de Regge' geeft inzicht in de potentie van het terrein van (voorheen) Koninklijke ten Cate aan de P.C. Stamstraat en omgeving. Thema's die aan de orde komen bij de verdere uitwerking van de visie zijn: het behoud van cultureel erfgoed, het realiseren van de wateropgave (Reggevisie), het saneren van de bodem, natuurontwikkeling en de invulling met rode functies (woningbouw, werkgelegenheid, maatschappelijke functies, horeca, enz.). Gelet op de prioritering in projecten van het Waterschap Vechtstromen en het niet op korte termijn beschikbaar komen van woningbouwcontingenten is het onzeker wanneer een eerste stap (haalbaarheid uitvoering eerste fase) in de totstandkoming van de gebiedsvisie kan worden gezet. Het initiatief en primaat daarvoor ligt bij private partijen.

Waterwinning

De provincie Overijssel heeft in de gemeente Hellendoorn twee plekken voor een nieuwe drinkwatervoorziening op het oog. Dit heeft gevolgen voor de gebruiksmogelijkheden van het (omliggende) gebied. Mocht de provincie kiezen voor één of beide plekken in de gemeente Hellendoorn, dan zullen de consequenties daarvan – samen met de bewoners in de omgeving – worden bezien en maken we afspraken over eventuele compenserende maatregelen.

Openbaar groen

Het in 2015 vastgestelde Groenbeleidsplan gaat uit van beeldbestekken in plaats van frequentiebestekken. Het uitgangspunt is niet meer de onderhoudsfrequentie, maar hoe het openbaar groen van de gemeente eruit moet zien. Dit beeld wordt gegarandeerd door onderhoud te plegen op het moment dat het nodig is (afhankelijk van de groeiomstandigheden) en niet wanneer het toevallig dan wel planmatig weer aan de beurt is. In het plan worden vijf categorieën ambitieniveaus verwoord met bijbehorend prijskaartje. Ten behoeve van de keuze van het ambitieniveau en het werken volgens beeldbestekken (in alle drie de disciplines: groen, wegen en afval) loopt een pilot waarvan in de eerste helft van 2017 de resultaten bekend zullen zijn. Op basis van deze resultaten zal een definitieve en verantwoorde keuze gemaakt kunnen worden en ontstaat ook inzicht in de daarvoor benodigde financiële en personele middelen.

We moeten de beschikbare middelen en capaciteit effectief inzetten. Het groenonderhoud in wijken en buurten pakken we samen met burgers op. Wij faciliteren en ondersteunen burgerinitiatieven om het groen gezamenlijk te onderhouden. Op enkele plekken hebben we het onderhoud zelfs al aan een buurt of straat overgedragen.

De projectmatige aanpak van de verkoop van snippergroen is nagenoeg afgerond. Met ingang van 2017 wordt er in de begroting niet meer gerekend met een structurele opbrengst uit de verkoop van dit snippergroen.

(Huishoudelijk) afval

In 2016 hebben we een aantal belangrijke besluiten genomen in het kader van onze doelstelling, een 'afvalloos' (lees: maximaal 50 kilo per jaar per inwoner) Hellendoorn in 2030. We hebben ervoor gekozen uitsluitend in te zetten op de inzameling van huishoudelijk afval. Dit betekent dat we ons zoveel mogelijk gaan richten op verdergaande scheiding van huishoudelijk afval. Om onze prestaties goed te kunnen monitoren is een nieuwe tussendoelstelling van maximaal 100 kilo restafval per inwoner in 2020 vastgesteld. Wij verwachten dat door ons besluit om in 2017 te starten met de afzonderlijke inzameling van PMD-afval (Plastic, Metaal en Drankverpakkingen) een forse stap wordt gezet in de richting van die tussendoelstelling en het einddoel van maximaal 50 kilo restafval per inwoner in 2030.

De rol die wij sinds 2015 aan de voormalige oud papierinzamelaars (ongeveer twintig vrijwilligers en verenigingen) hebben gegeven als onze 'ambassadeurs van de duurzaamheid' blijft onveranderd. Ze voeren voor ons projecten en programma's uit die duurzaamheid stimuleren, zoals projecten op scholen of energiemarkten. Daar staat dan een vergoeding tegenover.

Na de invoering van gescheiden inzameling van papier in 2015 en de invoering van gescheiden inzameling van PMD in 2017 zien we als volgende stap met name een betere gescheiden inzameling van GFT-afval. Hiervoor zullen in 2017 verschillende activiteiten (waaronder communicatie) worden gestart. Tot slot zal in 2017 een intensivering op het gebied van voorkoming en inzameling van zwerfafval plaatsvinden.

Milieu en duurzaamheid

Duurzaamheid is een belangrijk speerpunt van ons beleid. De beleidsnota 'Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn' is daarbij richtinggevend. De ervaringen die we de afgelopen jaren hebben opgedaan maken een evaluatie van ons beleid gewenst. In het najaar van 2017 wordt de evaluatie afgerond en zullen we voorstellen doen voor de periode 2017-2020. De nadruk zal daarbij blijven liggen op het 'samen doen', zowel intern als met externen. Doelgericht communiceren en anderen faciliteren blijven belangrijk. We kunnen het niet alleen en we hebben onze inwoners hard nodig bij het realiseren van onze doelstellingen.

Bij onze eigen duurzaamheidsdoelstellingen speelt het realiseren van 15% energiebesparing binnen de gemeentelijke organisatie een belangrijke rol. Wij verwachten in 2017 hierin wederom forse stappen te maken. En we zullen invulling geven aan de motie van 21 juni 2016 om naar alternatieven voor duurzame energieopwekking te zoeken en die uit te werken, om zo invulling te geven aan de duurzaamheidsdoelstelling uit het coalitieakkoord.

De afgelopen periode zijn we met diverse betrokkenen in gesprek geweest en willen we nader bezien hoe we de verschillende initiatieven op het gebied van duurzaamheid op een praktische manier kunnen bundelen in een samenhangend platform Duurzaam Hellendoorn. In samenspraak met de samenleving zullen wij in 2017 een duurzame energievisie opstellen.

Het energieloket 2.0, bedoeld voor bestaande particuliere woningen, is in 2016 overgedragen aan de markt. De komende periode zal samen met dit energieloket worden bezien welke activiteiten kunnen bijdragen aan verdergaande energiebesparing of opwekking bij bestaande woningen.

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) en kwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

Mede naar aanleiding van het rapport Mans heeft het Rijk de afgelopen jaren ingezet op een verbetering van de kwaliteit van vergunningverlening en handhaving voor de fysieke leefomgeving. Dit moet worden bereikt door:

- voor vergunningverlening en handhaving kwaliteitscriteria op te stellen en te garanderen dat medewerkers hieraan (gaan) voldoen;
- een aantal specifieke milieutaken te laten uitvoeren binnen een Regionale Uitvoeringsdienst (RUD), waarbij overigens de bevoegdheid en de besluitvorming bij de gemeente blijft liggen.

Binnen Twente en IJsselland is ervoor gekozen deze aspecten uit te werken in een zogenaamde netwerkconstructie vanuit de visie 'lokale binding regionale bundeling'. De netwerk RUD Twente functioneert inmiddels drie jaar.

Op 8 december 2015 heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel vergunningverlening, toezicht en handhaving (Wet VTH), dat is de wijziging van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), onverkort aangenomen. Met deze wet is de wettelijke basis van het nieuwe VTH-stelsel verankerd. De wet regelt de randvoorwaarden voor gemeenten en provincies om tot een hogere kwaliteit van VTH te komen. In de wet is geregeld dat:
"Een omgevingsdienst is ingesteld als openbaar lichaam, als bedoeld in artikel 8, eerste lid, juncto artikel 52, eerste lid, van de Wet gemeenschappelijke regelingen door gedeputeerde staten en burgemeester en wethouders van de betrokken gemeenten, en juncto artikel 74, eerste lid, van die wet, indien waterschappen mede een omgevingsdienst instellen."

Het aannemen van de wet betekent dat de netwerk RUD Twente zich uiterlijk 1 januari 2018 moet hebben omgevormd tot een openbaar lichaam in de zin van een Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr).

Hiermee is een nieuwe situatie ontstaan. De voorbereidingen voor een gemeenschappelijke regeling zijn inmiddels gestart. Verwacht wordt dat eind 2016 begin 2017 definitieve besluitvorming plaatsvindt. Vervolgens zal in 2017 de implementatie starten zodat 1 januari 2018 een nieuwe RUD Twente is gerealiseerd. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor onze dienstverlening doordat een aantal wettelijk verplichte taken (het zogenaamde basistakenpakket BTP op het gebied van milieu) straks op afstand wordt uitgevoerd door de RUD. Wij blijven daarvoor wel volledig bevoegd en verantwoordelijk en zijn het loket voor de klant. De kosten van de uitvoering zullen toenemen. Daarom streven wij naar een compacte efficiënte organisatie waar uitsluitend de wettelijk verplichte taken worden neergelegd en de toename van kosten zoveel mogelijk wordt beperkt.

Los van de RUD-ontwikkeling moeten gemeenten de kwaliteit van de VTH-taken vastleggen in kwaliteitscriteria. De kwaliteitscriteria richten zich op de medewerker (opleiding, ervaring en vlieguren) en op de organisatie (onder meer planning en control cyclus). Onze medewerkers voldoen inmiddels aan de gestelde criteria. De formele vastlegging van de kwaliteitscriteria zal plaatsvinden in een verordening op basis van het VNG-model. Vooralsnog wordt uitgegaan van implementatie in 2017. De provincie is in het kader van Interbestuurlijk toezicht (IBT) belast met het toezicht op de voortgang.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

06 Woon- en leefomgeving - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
32000 Bedrijventerreinen	- 3.006	- 2.577	- 2.874	- 3.553
55000 Natuur en landschap	- 53	- 52	- 52	- 51
56000 Openbaar groen	- 1.914	- 1.922	- 1.916	- 1.913
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 44	- 44	- 44	- 44
72100 Huishoudelijk afval	- 3.552	- 3.262	- 3.332	- 3.399
72110 Kantoor- winkel- en dienstenaafval	- 30	- 30	- 30	- 30
72120 Overig afval	- 20	- 20	- 20	- 20
72300 Milieu algemeen	- 553	- 555	- 557	- 558
72310 Milieubeheer bedrijven	- 23	- 23	- 23	- 23
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	- 6	- 46	- 46	- 46
72330 Dierplaagbestrijding	- 1	- 1	- 1	- 1
81000 Structuurplannen	- 10	- 10	- 10	- 10
81010 Bestemmingsplannen	- 517	- 518	- 518	- 526
82000 Wonen	- 226	- 273	- 248	- 206
82100 Herinrichting woonomgeving	- 64	- 63	- 63	- 62
82200 Vergunningen volkshuisvesting	- 1.012	- 1.012	- 1.012	- 1.001
82210 Grondzaken	- 268	- 261	- 257	- 251
82230 Woonwagens	- 6	- 6	- 6	- 6
83000 Bouwgrondexploitatie	- 4.005	- 2.568	- 3.322	- 2.697
Totaal Lasten	- 15.313	- 13.245	- 14.330	- 14.398
Baten				
32000 Bedrijventerreinen	2.901	2.595	2.893	3.572
55000 Natuur en landschap	-	-	-	-
56000 Openbaar groen	41	41	41	41
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	178	178	178	178
72100 Huishoudelijk afval	4.251	3.888	3.983	4.070
72110 Kantoor- winkel- en dienstenaafval	84	84	84	84
72120 Overig afval	42	42	42	42
72300 Milieu algemeen	1	1	1	1
72310 Milieubeheer bedrijven	-	-	-	-
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	2	2	2	2
72330 Dierplaagbestrijding	7	7	7	7
81000 Structuurplannen	-	-	-	-
81010 Bestemmingsplannen	39	39	39	39
82000 Wonen	19	19	19	19
82100 Herinrichting woonomgeving	-	-	-	-
82200 Vergunningen volkshuisvesting	623	623	623	623
82210 Grondzaken	105	105	105	105
82230 Woonwagens	28	28	28	28
83000 Bouwgrondexploitatie	3.983	2.545	3.299	2.674
Totaal Baten	12.305	10.199	11.344	11.486
Saldo van baten en lasten	- 3.008	- 3.047	- 2.986	- 2.911
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 251	- 85	- 85	- 85
Onttrekkingen	160	56	61	60
Mutatie reserves	- 91	- 28	- 24	- 24
Resultaat	- 3.099	- 3.075	- 3.010	- 2.935

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De komende jaren werken we hard aan de implementatie van de naar verwachting in 2019 in werking tredende Omgevingswet. In deze begroting zijn hiervoor in de komende jaren respectievelijk de volgende bedragen opgenomen: 2017 € 50.000,-; 2018 € 100.000,-; 2019 € 75.000,- en 2020 e.v. € 25.000,-.

Gemeenten moeten de kwaliteit van de VTH-taken vastleggen in kwaliteitscriteria. De kwaliteitscriteria richten zich op de medewerker (opleiding, ervaring en vlieguren) en op de organisatie (onder meer planning en control cyclus). Voor een kwaliteitsverbetering is in deze begroting structureel € 11.690,- opgenomen.

Programma 7: Maatschappelijke ondersteuning en zorg

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk: Wethouder dhr. J.H. Coes

Ambtelijk: Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas

Inleiding

Hellendoorn wil een gemeente zijn waarin alle inwoners zoveel mogelijk meedoen. Leeftijd, lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen zouden geen belemmerende factoren mogen zijn voor deelname aan de samenleving. We benutten daarom optimaal de eigen kracht van mensen met een beperking en hun sociale netwerken (onder andere mantelzorg en vrijwilligers). Zo stimuleren we een sociaal krachtige samenleving, waarin mensen zich verantwoordelijk voelen voor elkaar, iedereen naar vermogen bijdraagt, zijn mogelijkheden benut en zoveel mogelijk zelfredzaam is. Wij faciliteren dit met, waar nodig, aanvullende ondersteuning, want wij hebben een verantwoordelijkheid voor al onze inwoners, met of zonder beperking, ongeacht hun afkomst, religie en geslacht. Deze ondersteuning organiseren we zo veel mogelijk dichtbij de mensen die het nodig hebben: gebiedsgericht, in de eigen woon- en leefomgeving, onder de noemer: Buurt aan Zet!

Juist ook in de zorg is voorkomen vele malen beter dan genezen. Dat geldt voor de mensen die het betreft, maar ook voor de organisatie van de zorg. Door preventie beperken we ook het beroep op dure voorzieningen. Dat is nodig zodat die beschikbaar kunnen blijven voor mensen die ze écht nodig hebben. De gemeente Hellendoorn biedt haar inwoners een breed en adequaat pakket aan welzijnsvoorzieningen. Dit aanbod verloopt veelal via welzijnsinstellingen zoals Stichting De Welle en de Stichting Vrijwillige Thuiszorg en met ondersteuning van vrijwilligersinitiatieven. Door de decentralisaties van rijkstaken hebben gemeenten veel meer verantwoordelijkheden gekregen en is het kader, waarbinnen de ondersteuning wordt vormgegeven, veranderd. De decentralisaties gaan gepaard met forse bezuinigingen, maar leggen de zorg wel daar waar ze hoort: de gemeente staat dicht bij haar burgers. Via een vernieuwende aanpak, onder meer met woonservicegebieden, proberen we deze nieuwe taken en verantwoordelijkheden het hoofd te bieden.

Kaderstellende nota's

- Kadernota Wmo 2015-2019
- Verordening Wmo 2015 (14INT04107)
- Besluit Wmo 2016
- PGB beleidsregels Wmo en Jeugdhulp 2016
- Visie wonen, welzijn en zorg 2010-2014 "Samenwerken aan een blijvend vitale samenleving" (2011)
- Kadernota Wmo 2015 - 2019
- "Meer samenleven" met beleidsagenda gemeente Hellendoorn (2011)
- Algemene Subsidieverordening samenleving gemeente Hellendoorn 2011 (2011)
- Nadere regels accommodatiebeleid gemeente Hellendoorn 2014 (2014)
- Buurt aan Zet! (2016)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Goede toegankelijke voorzieningen en een goede ondersteuning van de inwoners. 	7.01 Mantelzorgers ontvangen een Mantelzorgcompliment.
	7.02 Mantelzorgers blijven faciliteren.
<ul style="list-style-type: none"> Een participatiesamenleving, waarbij de gemeente actief initiatieven ondersteunt. 	7.03 Net zoals we jaarlijks met verschillende organisaties overleggen, gaan we dit ook met ouderenbonden doen.
	7.04 We zetten in op het activeren van ouderen. De ouderenbonden, vrijwilligers(organisaties) en mantelzorgers spelen hierbij een grote rol.
	7.05 Opstellen nieuwe nota lokaal gezondheidsbeleid.
	7.06 Wij actualiseren de nota Wonen Welzijn en Zorg en leggen daarbij nadrukkelijk het ouderenbeleid vast.
<ul style="list-style-type: none"> Professionals zo min mogelijk hinderen met regels en schotten tussen sectoren. 	7.07 Wij bieden ruimte aan professionals (zodat die niet gehinderd worden door regels en schotten tussen sectoren).
	7.08 Met de zorgaanbieders maken we afspraken op basis van doelen, prestaties en resultaten.
	7.09 We ondersteunen in aanbod van laagdrempelige zorg in een gebiedsgerichte aanpak.
<ul style="list-style-type: none"> Een goed voorzieningenniveau in iedere buurt. 	7.10 Wij organiseren / faciliteren / ondersteunen samenwerking in het 'Buurthuis van de toekomst'.
	7.11 Vrijwilligerswerk stimuleren we en wij houden de huidige voorzieningen in stand.
	7.12 Algemene jeugdvoorzieningen houden wij op peil.
	7.13 We stellen een nieuwe vrijwilligersnota op.

Wat we doen

Ondersteuning burgers

De eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht ('zelf weer kunnen, zelf meer kunnen') van de burger zijn uitgangspunten van beleid. Daar waar een inwoner (tijdelijk) ondersteuning nodig heeft, organiseren we dat. We gaan er daarbij vanuit dat dat eerst gebeurt vanuit het eigen netwerk van de inwoner, daarna vanuit collectieve voorzieningen en in laatste instantie met een individuele voorziening (maatwerkvoorziening). Daarnaast is een belangrijk uitgangspunt van ons beleid dat we bij voorkeur inzetten op preventieve activiteiten in plaats van curatieve maatregelen, zodat we zo weinig mogelijk beroep hoeven doen op de veel duurdere vormen van zorg. We werken met de voorliggende professionele zorg- en welzijnsorganisaties (De Welle, maatschappelijk werk, Vrijwillige Thuiszorg, MEE IJsseloevers) verder aan het vormgeven van de samenwerking en het uitvoeren van onze taken. Daarbij zijn ook vrijwilligersorganisaties nauw betrokken. Met zorgaanbieders maken we doelgerichte afspraken over prestaties en resultaten. Door deze manier van werken verwachten we dat we de zorg voor inwoners die dat nodig hebben op maat en op termijn ook efficiënter kunnen aanbieden.

Buurt aan Zet!

Binnen de gemeente Hellendoorn werken verschillende organisaties op het gebied van wonen, zorg en welzijn met elkaar samen. Alles wat te maken heeft met woonservicegebieden en/of gebiedsgericht werken, gebeurt onder de noemer Buurt aan Zet! Deze naam werd al gebruikt voor allerlei activiteiten die plaats vonden in dorpshuizen en wijkgebouwen en wordt vanaf medio 2016 ook breder toegepast. De gemeente heeft hierin de regie en Stichting De Welle coördineert de uitvoering. De samenwerking met de verschillende organisaties in het Netwerkoverleg Wonen Welzijn Zorg (Woningstichting Hellendoorn, ZorgAccent, Maatschappelijk Werk, Stichting Vrijwillige Thuiszorg, Carint Reggeland, Attent en de huisartsen) blijft uitgangspunt.

Buurt aan Zet! bewonersgroepen

Verspreid over de gemeente zijn er vijf woonservicegebieden met elk een Buurt aan Zet! groep, met daarin bewoners, een vertegenwoordiger vanuit de Wmo-raad en iemand vanuit de Raad van Kerken. De groepen bespreken zaken die spelen op het gebied van wonen, zorg en welzijn. Ze worden ondersteund door een vertegenwoordiger van de gemeente en een van De Welle. Andere organisaties, bijvoorbeeld de Woningstichting, een zorgorganisatie of Stichting Vrijwillige Thuiszorg, kunnen hierbij naar behoefte worden uitgenodigd. Het is aan de groepen zelf om te bepalen wat er op de agenda komt en waar men in wil investeren. Dit kan namelijk per gebied heel verschillend zijn. De ene buurtgroep richt zich vooral op de huidige situatie, terwijl de andere juist meer focust op de toekomst van het gebied.

Buurt aan Zet! VIA teams

In elk van de woonservicegebieden is ook een VIA-team (Vroegsignalering, Informatie en Advies) actief. Deze teams, waarbinnen professionals allerlei signalen met elkaar bespreken, komen eens in de vijf à zes weken bij elkaar. In een VIA-team worden allerlei ondersteuningsvragen besproken. Dit gebeurt anoniem, tenzij er specifiek toestemming is gegeven door de bewoner om wie het gaat. Die kan, indien gewenst, ook zelf aansluiten bij het gesprek. Gezamenlijk wordt gekeken hoe de bewoner het beste geholpen kan worden. In 2017 wordt gekeken hoe de VIA-teams zich verder kunnen profileren en ontwikkelen. Hiertoe wordt met alle VIA-teamleden een ontwikkeltraject gevolgd.

Transformatie gaat door

In onze gemeente is de eerste toegang tot ondersteuning breed en dichtbij de inwoner georganiseerd, bijvoorbeeld via de leerkracht, huisarts, wijkagent, enz., maar ook burens, vrienden en kennissen kunnen hierin een rol spelen. Iemand bepaalt zelf waar hij/zij in de eerste plaats een vraag of probleem neerlegt. De toegang tot maatwerkvoorzieningen en complexere zorg wordt verzorgd door gemeentelijke expertteams die gebiedsgericht werken. Zo'n team bestaat uit verschillende professionals, die stuk voor stuk deskundig zijn op een of meer terreinen en werkt idealiter op basis van het principe: één gezin, één plan, één regisseur.

We verwachten ook 2017 nog nodig te hebben om de nieuwe situatie in te regelen en bijvoorbeeld oude en nieuwe taken en situaties op elkaar af te stemmen. Daarbij blijft onze aandacht ook richting zorgaanbieders gericht op het stimuleren van transformatie: kijken naar wat iemand zelf kan, helder krijgen wat iemand nodig heeft en bevorderen van samenwerking. Als gemeente werken we verder aan het verminderen van bureaucratie en bevorderen we ontschotting. We investeren in cliëntenparticipatie en adviesorganen, zoals de Wmo-raad, zodat we de vinger aan de pols van nieuwe ontwikkelingen kunnen houden.

De goede dingen beter doen

Als gemeente denken we na over de vraag welke effecten onze 'producten' teweeg brengen in de samenleving. Ieder voor zich, maar ook in relatie tot elkaar. Zijn het gewenste effecten? Dienen zij onze inwoners? Al langer wordt gesproken over een transitie, die ertoe moet leiden dat duidelijk wordt wat onze inwoners nodig hebben. Welke competenties zijn daarvoor nodig en wie (welke organisatie) kan dit leveren. Met onze samenwerkingspartners gaan we in een Learning Lab aan de slag om deze effecten te duiden en hiermee te experimenteren. Daarbij maken we ook gebruik van Big Data (niet tot personen of huishoudens herleidbare gegevens), waarbij allerlei beschikbare informatie, zowel van binnen als van buiten de organisatie, inzicht kan geven in onze werkgebieden en/of doelgroepen. De uitkomsten van die onderzoeken en experimenten gebruiken we vervolgens om beleid en uitvoering doelmatig te sturen.

Preventie en lokaal gezondheidsbeleid

Door de transitie in het Sociaal Domein krijgt de gemeente meer verantwoordelijkheid voor gezondheid en welzijn. We zetten daarbij veelal in op preventie en besteden ruim aandacht aan gezondheid en vitaliteit. Voorzorg in plaats van nazorg. Eigen veerkracht en zelfredzaamheid staan centraal in de transformatie van het Sociaal Domein.

In 2017 wordt een nieuwe nota lokaal gezondheidsbeleid opgesteld waar deze aspecten aandacht krijgen. Nieuw ten opzichte van de vorige nota is het begrip positieve gezondheid, waarbij de eigen regie zoveel mogelijk uitgangspunt is. De focus van publieke gezondheid richt zich op vitale impulsen en gezonde levensjaren. Preventie is niet alleen

gericht op het voorkomen van ziekten, maar heeft ook alles te maken met het welbevinden en het regie kunnen voeren over je eigen leven.

Veilig Thuis Twente

De gemeenten kregen de verantwoordelijkheid om bovenlokaal één Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in te stellen en in stand te houden. In Twente hebben we dat georganiseerd via de organisatie 'Veilig Thuis Twente'. Deze organisatie ging van start per 1 januari 2015. Omdat wij in de praktijk zoveel mogelijk willen voorkomen dat er onveilige situaties voor kinderen en jongeren ontstaan, vindt de onderzoeksfunctie zoveel mogelijk lokaal plaats. Zorg en veiligheid koppelen we zoveel mogelijk aan elkaar. Er is een aandachtsfunctionaris meldcode die medewerkers kunnen consulteren. Daarnaast willen we bevorderen dat alle collega's zich verantwoordelijk voelen voor het melden van vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Vrijwilligers en mantelzorgers

Er wordt een steeds groter beroep gedaan op vrijwilligers en mantelzorgers. De ondersteuning van mantelzorgers faciliteren wij door een breed scala aan producten, dat via de Stichting Vrijwillige Thuiszorg Overijssel wordt aangeboden. Denk daarbij aan cursussen, respijtzorg en dergelijke. Sinds 2015 kunnen mantelzorgers ook een beroep doen op een mantelzorgcompliment in de vorm van een financiële bijdrage of een cultureel arrangement als blijk van waardering. Wij blijven investeren in mantelzorgers om duurdere zorgtrajecten te voorkomen. Ook hechten wij grote waarde aan vrijwilligers en het werk dat zij doen. Vrijwilligers zijn de basis van de sociale samenhang en wij blijven dit vrijwilligerswerk dan ook stimuleren.

Aandacht voor ouderen

De gemeente Hellendoorn heeft geen apart ouderenbeleid, maar een breed beleid dat ook voor ouderen toepasbaar is. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is er voor alle inwoners die, om welke reden dan ook, hun leven niet volledig zelfstandig zonder zorg kunnen leiden. Maar niet alle specifieke situaties en eventuele problemen van ouderen komen in het algemene beleid aan de orde.

We zetten wel in op het activeren van ouderen. Hierin spelen niet alleen vrijwilligers en mantelzorgers een grote rol, maar ook de ouderenbonden. De gemeenschap doet meer en meer een beroep op ouderen, voornamelijk voor vrijwilligerswerk. Ouderen als groeiende bevolkingsgroep willen gezien worden en vragen erkenning. Daarvoor is meer en efficiënte coördinatie op ouderenthema's nodig. Hierin willen wij in 2017 voorzien door een interactief proces in te gaan, dat leidt tot een visie op ouderen en hun positie in onze lokale samenleving.

Financieel

De Wmo-voorzieningen bestaan uit twee onderdelen: de bestaande Wmo-voorzieningen van vóór 1 januari 2015 en de nieuwe taken die we vanuit de AWBZ hebben gekregen ná 1 januari 2015. Voor wat betreft het eerste onderdeel hebben wij tot 2016 een afname gezien in het beroep op de voorzieningen. We volgen deze ontwikkeling nauwlettend en bekijken welke middelen hiervoor structureel nodig zijn. Dit onderdeel van de Wmo is met ingang van 2016 opgenomen in de reguliere begrotingscyclus en de reserve Wmo is in 2015 opgegaan in de reserve sociaal domein. Echter, gelet op de samenhang tussen de bestaande Wmo voorzieningen, de gedecentraliseerde taken en de onzekerheden in uitgaven, bijvoorbeeld de gevolgen van recente jurisprudentie op het gebied van huishoudelijke ondersteuning, stellen wij bij deze begroting voor om de gehele Wmo weer onderdeel te maken van het Sociaal Domein. Ook regionaal wordt gesproken over een geïntegreerde aanbesteding van huishoudelijke ondersteuning en maatwerkvoorzieningen en landelijk wordt gesproken over het meer integraal uitvoeren van taken gericht op huishoudelijke ondersteuning en zorgtaken.

Bij het vaststellen van de begroting 2016 zijn autonome gemeentelijke middelen, namelijk € 415.000,--, geïnvesteerd in algemene voorzieningen en deskundigheid om instroom in dure zorgtrajecten te voorkomen. Het betreft investeringen in deskundigheid en expertise, waaronder de functie van jeugdarts, de gedragsdeskundige, preventief beleid geestelijke gezondheidszorg, gebiedsgericht werken, sport als instrument in het sociaal domein, mantelzorg en de preventieve taken van een consulent. Met ingang van 2017 worden deze activiteiten gedekt vanuit de gelden van het Sociaal Domein.

Bij het opstellen van de programmabegroting 2017 is al rekening gehouden met het voorgenomen beleid om de eigen bijdrage te matigen en met de korting die definitief wordt bij de septembercirculaire, vanwege verminderde instroom in de Wmo.

Sociale samenhang en leefbare samenleving

Verschillende specifieke doelgroepen die belangrijk zijn voor de sociale samenhang in de gemeente ontvangen ondersteuning. Dit betreft de Wmo-raad en het Cliëntenplatform Werk en Inkomen. In 2017 bekijken we met deze organisaties of een omvorming tot een participatieraad wenselijk is. Als gemeente overleggen wij ieder jaar met verschillende organisaties, zoals de ouderenbonden en Bunga Tandjung.

In de dorpen, wijken en buurtschappen zijn buurtaccommodaties belangrijke plekken waar bewoners elkaar ontmoeten. Wij investeren in het gebiedsgericht werken met de vijf woonservicegebieden als uitgangspunt. Wij faciliteren en ondersteunen samenwerking om zo te zorgen voor een sociale programmering in de accommodaties door het aanbieden van activiteiten op het gebied van sport, zorg, welzijn, cultuur en educatie. Hierbij is maatwerk van belang en het betrekken van de inwoners een voorwaarde. Op deze manier blijven we een goed voorzieningenniveau realiseren. De algemene jeugdvoorzieningen houden we op peil.

Huishoudelijke ondersteuning

De principes van de Wmo 2015 vormen het kader bij deze maatwerkvoorziening: inwoners worden primair aangesproken op het benutten van de eigen kracht en de kracht van het netwerk in de directe omgeving. De huishoudelijke ondersteuning die naast de inspanningen van het netwerk eventueel nog nodig is, moet leiden tot een leefbaar huishouden. Sinds 1 januari 2015 organiseren we huishoudelijke ondersteuning via een resultaatgerichte indicatie. Dit betekent dat de cliënt samen met de gecontracteerde aanbieder bespreekt wat het resultaat van de huishoudelijke ondersteuning moet zijn. In 2016 wordt onderzocht op welke wijze het beleid en de uitvoering aangepast worden op basis van de jurisprudentie. Eventuele meerkosten zullen in 2017 gedekt worden uit de reserve sociaal domein, waarbij we bij het opstellen van de programmabegroting 2018 aangeven op welke wijze eventuele meerkosten structureel worden gedekt.

Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente (OZJT)

De gemeente Hellendoorn heeft zich voor inkoop van zorg en ondersteuning (dagbesteding en begeleiding) aangesloten bij regionale samenwerking tussen 14 Twentse gemeenten (Samen14). De regionale inkoop heeft gezorgd voor omstreeks 165 gecontracteerde zorgaanbieders. Echter, toewijzing van zorg verloopt volledig lokaal. Onze Wmo-consulenten zorgen voor toeleiding naar zorg en ondersteuning en bezoeken cliënten thuis voor zogenoemde keukentafelgesprekken. Uitgangspunt hierbij is zo lokaal mogelijk voorzien in zorg en ondersteuning. Voor transformatie en innovatie van de zorg is zowel regionaal als lokaal aandacht. Op beide niveaus wordt getracht zorg en ondersteuning zo efficiënt en toereikend mogelijk te organiseren. Daarbij grijpen we innovatieve kansen graag aan. Zo inventariseren we mogelijkheden voor de toekomst op het gebied van Right to Challenge, om daarmee inwoners zoveel mogelijk te kunnen betrekken bij ontwikkelingen op gebied van welzijn en zorg. Right to Challenge kan mogelijk in de toekomst ook op andere terreinen worden toegepast.

Wat het kost

bedragen x € 1.000

07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
62000 Zorgbeleid	- 2.046	- 1.644	- 1.453	- 1.453
62010 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 420	- 420	- 420	- 420
62030 Zorgpunt Hellendoorn	-	-	-	-
62100 Minderhedenbeleid	- 19	- 19	- 19	- 18
62110 Uitvoering Wet Inburgering	- 298	- 224	- 142	- 142
62200 Huishoudelijke verzorging	- 2.577	- 2.577	- 2.577	- 2.601
65200 Voorziening gehandicapten	- 5.836	- 5.776	- 5.726	- 5.677
71100 Volksgezondheid en ambulancevervoer	- 256	- 256	- 256	- 256
Totaal Lasten	- 11.452	- 10.917	- 10.593	- 10.566
Baten				
62000 Zorgbeleid	6	6	6	6
62100 Minderhedenbeleid	2	2	2	2
62110 Uitvoering Wet Inburgering	15	15	15	15
65200 Voorziening gehandicapten	840	840	840	840
Totaal Baten	863	863	863	863
Saldo van baten en lasten	- 10.589	- 10.054	- 9.729	- 9.703
Mutatie reserves				
Toevoegingen	160	160	160	160
Onttrekkingen	375	339	289	238
Mutatie reserves	535	499	449	398
Resultaat	- 10.054	- 9.555	- 9.281	- 9.305

Belangrijke financiële ontwikkelingen

De belangrijkste financiële ontwikkelingen in programma 7 betreffen de doorrekeningen van het Sociaal Domein. De begrotingscijfers voor 2017 zijn gebaseerd op de ons bekende cijfers over 2015 en 2016, dus niet langer op de Vectis-cijfers. Uit deze nieuwe cijfers blijkt dat we structureel voldoende ruimte hebben om ons beleid uit te voeren. De baten en lasten van de Jeugdzorg, Participatiebudget en Wmo-zorg (=3 D's) én de Wmo 2007 (o.a. verstrekkingen en HH) en Statushouders worden uit het Sociaal Domein gedekt. Zie ook de tabel in programma 8. Ook de preventieve maatregelen Sociaal Domein komen nu ten laste van de middelen Sociaal Domein.

Programma 8:

Bestuur en middelen

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk:	Burgemeester mevr. A.H. Raven (bestuur, bedrijfsvoering) Wethouder dhr. J.J. Beintema (algemene dekkingsmiddelen)
Ambtelijk:	Griffier mevr. K. Zomer (griffie) Clustermanager Bedrijfsvoering dhr. F. Dijkstra Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (belastingen)

Inleiding

Bij een veranderende samenleving hoort een veranderende overheid. Principes als 'actief burgerschap' en 'eigen kracht' staan centraal bij die rolverandering. Wij werken vanuit een open, naar buiten gerichte houding en we zijn ons bewust van onze verantwoordelijkheden als lokale overheid. We realiseren ons ook dat onze mogelijkheden beperkt zijn. Door verantwoordelijkheden en mogelijkheden te delen en met inwoners en maatschappelijke partners onze krachten te bundelen, kunnen we juist meer betekenen. Het leidt tot nieuwe inzichten en opbrengsten. Daar waar wij ruimte geven aan onze inwoners en partners pakken zij zelf de handschoen op. En dat is goed, want onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties maken zélf de gemeente. Natuurlijk werken we ook volop samen met andere gemeenten en overheden.

Onder dit programma vallen verder de (algemene) inkomsten en daarmee samenhangende kosten, zoals het gemeentefonds, beleggingen en de onroerendezaakbelastingen. Het gezond houden van de financiële positie van de gemeente is een belangrijke randvoorwaarde voor de uitvoering van onze plannen. Kernpunten zijn een reëel sluitende begroting en meerjarenramingen, een evenwichtige schuldenpositie en het op peil houden van onze reserves en voorzieningen. Zo creëren we evenwicht tussen ambitie en financiële stabiliteit. De grote lijn blijft dat we hetzelfde of meer moeten doen, terwijl we beduidend minder middelen tot onze beschikking hebben. Dat is een pittige uitdaging die ons op scherp zet. We bekijken nog nauwkeuriger dan in het verleden wat we wel en niet doen en hoe we onze taken en rollen zo goed en efficiënt mogelijk vervullen. Dat doen we door maatwerk te leveren en door de dingen slim aan te pakken, zoveel mogelijk samen met anderen.

Vanaf maart 2014 is het huidige college van burgemeester en wethouders aan zet. Vijf politieke partijen werken daarin samen: CDA, ChristenUnie, PvdA, D66 en VVD. Twee van de vier wethouders komen uit de gelederen van het CDA. De twee andere wethouders vertegenwoordigen – zeer innovatief – de vier andere partijen. ChristenUnie, PvdA, D66 en VVD droegen hen gezamenlijk voor, waarbij de kwaliteit van de wethouder voorop stond en niet de politieke 'kleur'.

Kaderstellende nota's

- Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van de raad (maart 2014, 14INT00716)
- Gedragscode politieke ambtsdragers (juli 2007 07INT00504)
- Verordening op de raadscommissies (oktober 2014, 14INT04201)
- Verordening op de ambtelijke bijstand en de fractieondersteuning (april 2015, 15INT00761)
- Verordening op de controle op het financieel beheer en op de inrichting van de financiële organisatie (december 2010, 10INT00476)
- Protocol Actieve informatieplicht (juli 2014, 14INT02193)
- Visiedocument 'Hellendoorn in actie met de burgers aan het stuur' (juni 2010 11INT00419)
- Strategische visie 'Samenwerken aan een kloppend hart' (2012 RB12INT01770)
- Collegeprogramma 2014-2018 'Samen aan zet' (14INT03768)
- Financiële verordening (december 2015, 15INT03945)

- Kadernota investeren en afschrijven (februari 2013, 12INT02817)
- Nota lokale heffingen (mei 2015, 15BIJL0066 en 15BIJL0067)

Wat we willen bereiken

Doel	Actie
<ul style="list-style-type: none"> Betrokkenheid en contact van de gemeenteraad met de samenleving vergroten. 	8.01 We faciliteren de gemeenteraad als hij de boer op gaat om van inwoners te horen wat hen beweegt.
	8.02 College heeft jaarlijks contact met plaatselijk belangen en wijkraden.
	8.03 We geven invulling aan de participatiecode.
	8.04 Wij bezoeken jaarlijks de werkgroepen van de woonservicegebieden en we voeren keukentafelgesprekken met de plaatselijk belangen.
	8.05 We faciliteren de gemeenteraad, zodat zij maatschappelijke stages kan ondersteunen.
<ul style="list-style-type: none"> Meer interactie tussen insprekers en commissieleden. 	8.06 In 2015 is vastgesteld dat de meerderheid van de raad de formele werkwijze niet wenst te wijzigen. Wel probeert de raad nieuwe, meer informele, werkvormen uit met het programma 'Met de raad de boer op', waarbij de raad de samenleving opzoekt en zijn oor te luisteren legt.
<ul style="list-style-type: none"> Vernieuwde regionale samenwerking met een meer democratisch karakter en effectieve samenwerkingsverbanden. 	8.07 Besluitvorming over een eventuele nieuwe Agenda van Twente.
	8.08 Evaluatie van de gemeentelijke samenwerking in Twente.
<ul style="list-style-type: none"> Gezond financieel beleid en verminderen schuldenpositie. 	8.09 Uitvoeren beleid om schuldenpositie te verminderen.
	8.10 Herzieningen van nota's op basis van de financiële verordening.
	8.11 Bij meevallers of stijging van het gemeentefonds dit geld steken in: <ol style="list-style-type: none"> het versterken van de financiële positie; vervolgens het terugdraaien van knellende bezuinigingen uit het verleden; vervolgens nieuw beleid.
	8.12 Nieuw beleid evalueren we na drie jaar op nut en noodzaak. Nieuw beleid is niet automatisch structureel.
<ul style="list-style-type: none"> Beperkte stijging van de lokale lastendruk die in principe niet uitstijgt boven de jaarlijkse inflatie. 	8.13 Ontwikkeling van de lastendruk zo beperkt mogelijk houden; in principe beperken tot inflatiecorrectie.
<ul style="list-style-type: none"> vereenvoudigen van (administratieve) processen, aansluitend bij de informatiebehoefte op diverse niveaus binnen onze organisatie. 	8.14 Processen stroomlijnen door toepassing van 'lean'-management.
	8.15 Verdere vereenvoudiging van het gemeentelijk P&C instrumentarium in combinatie met het (meer) digitaal aanbieden van informatie.

Wat we doen

Participatie, dichterbij inwoners

In deze raadsperiode is de wens uitgesproken om dichterbij inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties te komen staan. U doet dit door uw oor te luister te leggen bij inwoners, door verantwoordelijkheid over te dragen aan inwoners, door vooraf aan besluitvorming al een kaderstellende positie in te nemen. Als raad, college en ambtenaar spreken we met elkaar af wat we verstaan onder participatie.

Ook in 2017 zal dat proces verder worden vormgegeven door thema's op te pakken en bespreekbaar te maken die de samenleving raken. Een mooie vorm daarvoor blijkt 'Met de raad de boer op' te zijn.

Een handvat om de wederzijdse verwachtingen tussen openbaar bestuur en samenleving beter te kunnen managen, is de participatiecode. Maar alleen een code is onvoldoende. In 2017 zullen raad, college en organisatie hier met elkaar concreet invulling aan moeten geven. Het 'leaner' maken van besluitvormingsprocessen helpt hierbij. Ook in 2017 willen we als gemeentelijke organisatie door verschillende initiatieven, waaronder digitalisering, workshop 'glazen huis' en meeloopstages, weer verder bijdragen aan meer transparantie en duidelijkheid naar de raad, en dus uiteindelijk ook naar inwoners.

Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen

Sinds 2016 is de gemeentelijke samenwerking in Twente op een nieuwe leest geschoeid. De basis daarvoor is het in 2015 uitgebrachte rapport 'Samenwerken doen we zelf'. In dit rapport is de samenwerking uitgewerkt op drie niveaus: Samenwerkende raden, Samenwerkende portefeuillehouders en Samenwerkende ambtelijke organisaties. Begin 2017 is een eerste evaluatie voorzien om te kijken of we met elkaar op de goede weg zijn.

Sinds dit jaar staat de raad meer op afstand als het gaat om gemeenschappelijke regelingen, omdat dit collegeregelingen betreffen. Met dit als vertrekpunt hebben gemeenteraden gezamenlijk gezocht naar versterking van de samenwerking tussen die raden in de Twenteraad. Dit jaar is gestart met een presidium/adviescommissie en een begin gemaakt met radenbijeenkomsten.

Voor 2017 staat verder de besluitvorming over een eventuele nieuwe Agenda van Twente hoog op de bestuurlijke agenda. De huidige Agenda van Twente is een tienjarig investeringsprogramma van de veertien Twentse gemeenten en loopt tot 2018. Hoofddoel is het versterken van de Twentse economie. Het subsidieprogramma Agenda van Twente betrof in totaal € 80 miljoen. Momenteel loopt een evaluatie waarbij ook de gemeenteraden van de Twentse gemeenten nauw zijn betrokken. Op basis van die evaluatie kijken we gezamenlijk of, en zo ja onder welke voorwaarden, de Agenda van Twente gecontinueerd zal worden.

In 2016 is de nieuwe kadernota Verbonden partijen aan de gemeenteraad aangeboden en inmiddels ook vastgesteld. Het doel van de nota is het schetsen van een beleids- en besliskader voor de oprichting van en de deelneming in een publiekrechtelijke of privaatrechtelijke organisatie, evenals voor de gemeentelijke vertegenwoordiging in deze organisaties. De beleidsnota verschaft daarnaast een actueel inzicht in de huidige deelnemingen van de gemeente. Zie ook paragraaf 6: verbonden partijen.

Rekenkameronderzoek decentralisaties

De onderzoeksbudgetten van 2015 en 2016 zijn samengevoegd voor één groot rekenkameronderzoek decentralisaties in 2016. De uitkomsten van dit onderzoek worden in het najaar van 2016 gepresenteerd en kunnen dus worden meegenomen bij de behandeling van de programmabegroting 2017.

Versterking financieel beheer

Op basis van de in 2015 vastgestelde financiële verordening evalueren we jaarlijks enkele nota's. Voor 2017 staan op de planning de Kadernota investeren en afschrijven en de Nota weerstandsvermogen en risicobeheersing. Ook zal de financiële verordening gewijzigd worden op basis van gewijzigde wetgeving van met name het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

We zien ook dit jaar mogelijkheden om onze financiële positie te verbeteren. We storten extra middelen in de financieringsreserve en we kunnen de stelpost onderuitputting geheel aframen. Terugdraaien van knellende bezuinigingen zien we op het gebied van wegen, de verlaging van de OZB die nog ingevoerd was in tijden van crisis en het realiseren van taakstellingen. De lastendruk van de OZB beperken we tot de inflatie van 0,9% met daarnaast, zoals door uw raad is vastgesteld, een verhoging met 1,0% in verband met het (mogelijk) afschaffen van betaald parkeren.

We werken sinds 2015 middels de Lean-methodiek aan het verbeteren van de interne en externe processen, ervan uitgaand dat er altijd ruimte is voor verbetering van de efficiëntie en effectiviteit (bijvoorbeeld verkorting van de doorlooptijd, geen onnodige stappen in het proces etc.).

We zijn in 2016 gestart met het digitaal ontsluiten van diverse managementinformatie om op die manier de sturing voor leidinggevendend eenvoudiger te maken en we kunnen sneller conclusies trekken uit de beschikbare informatie omdat we diverse databases aan elkaar gekoppeld hebben van waaruit een goede analyse op de beschikbare data wordt gemaakt.

Versterking financieringspositie

Ook in 2017 blijven we ons inzetten om de financieringspositie verder te verbeteren. Uit de evaluatie van medio 2016 blijkt dat het afbouwen van de schuldenlast minder snel gaat dan bij het vaststellen van het beleid in 2011 werd voorzien. Tegenvallende grondexploitaties, enkele wijzigingen in het afschrijvingsbeleid en een iets hoger investeringsniveau zijn daar debet aan. Op basis van de laatste cijfers verwachten we rond 2030/34 uit te komen op een schuldenniveau van € 85 miljoen. Ruwweg het totaal van onze begroting. Op dit moment zitten we nog op bijna € 140 miljoen en dat zal de eerstkomende jaren nog iets toenemen. Ieder jaar, bij het opstellen van de begroting, blijven we kijken naar mogelijkheden om extra middelen vrij te maken en daarmee onze schuldenpositie sneller af te bouwen. Zo storten we in deze begrotingsperiode 2017-2020 € 1,5 miljoen in de financieringsreserve. Uitgangspunt voor het beleid de komende jaren is een netto investeringsvolume van gemiddeld maximaal € 5,3 miljoen per jaar. Bijzondere investeringen zoals de strategische projecten, de grondexploitaties en de overloop uit voorgaande jaren vallen daar overigens nog buiten.

Klokkenluidersregeling

Per 1 juli 2016 is de Wet Huis voor Klokkenluiders in werking getreden. Deze wet voorziet in een procedure voor melding van een vermoeden van een misstand door een werknemer van een organisatie bij een onafhankelijke instantie, het Huis voor Klokkenluiders. Voor daartoe over te gaan dient de klokkenluider eerst bij zijn werkgever melding te doen van zijn vermoeden van een misstand. De werkgever moet hiervoor een procedure vaststellen waarin wordt vastgelegd hoe wordt omgegaan met het melden van een vermoeden van een misstand binnen zijn organisatie. Het gaat dan onder andere om het aanwijzen van een functionaris waar een misstand kan worden gemeld, hoe een werkgever omgaat met een vertrouwelijke melding en wie een werknemer in vertrouwen kan raadplegen over die vermoedelijke misstand.

Deze verplichting geldt voor werkgevers met meer dan 50 werknemers en dus ook voor de gemeente Hellendoorn. Wij zullen binnenkort een dergelijke procedure vaststellen. Daarbij zal ook de huidige Gedragscode voor ambtenaren worden geactualiseerd.

Uitkering gemeentefonds

Het gemeentefonds vormt de belangrijkste bron van inkomsten voor gemeenten. Voor 2017 ramen we een opbrengst van € 45,5 miljoen. Dat is iets meer dan de helft van onze totale begroting. Dat betekent dat we voor onze financiën heel sterk afhankelijk zijn van het Rijk. De algemene uitkering uit het gemeentefonds bedraagt € 26,1 miljoen, € 15,9 miljoen heeft betrekking op het Sociaal Domein en € 3,6 miljoen betreft overige uitkeringen, waarvan € 2,8 miljoen betrekking heeft op Wmo 2007 en € 0,3 miljoen op de verhoogde asielinstroom. De algemene uitkering loopt mee met de ontwikkelingen van de rijksuitgaven. Dit betekent dat gemeenten meedelen in goede en in slechte tijden.

Met ingang van 2015 is er veel veranderd. De decentralisatie van taken binnen het sociale domein zorgden voor een grote verschuiving van middelen. In 2017 vinden aanpassingen in het Jeugd- en Wmo-budget plaats, doordat groepen cliënten in een ander domein terecht komen dan verondersteld was bij de start (in 2015). De exacte korting voor de gemeente Hellendoorn wordt pas bij de septembercirculaire 2016 duidelijk. Vooralsnog is hier een stelpost voor opgenomen ter hoogte van € 334.000,-, waardoor we de integratie-uitkering voor de taken binnen het Sociaal Domein in 2017 op een bedrag van € 15,9 miljoen ramen. Hiervan is € 7,1 miljoen voor de Jeugdzorg, € 4,2 miljoen voor Participatie en € 4,6 miljoen voor de Wmo 2015. In 2015 en 2016 bedroeg de integratie-uitkering Sociaal Domein in totaal nog € 17,8 miljoen respectievelijk € 16,9 miljoen.

Sociaal Domein	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
	2016	2017	2018	2019	2020
Jeugdzorg - Actuele raming op basis van jaarrekening 2015					
Zorg in natura	4.307	4.280	4.230	4.180	4.130
PGB	789	793	793	793	793
Provinciale Jeugdhulp	-	-	-	-	-
Jeugd-GGZ	214	215	215	215	215
Jeugdbescherming en -reclassering	400	400	400	400	400
Landelijk Transitiearrangement	112	112	112	112	112
Jeugdzorg Plus	-	-	-	-	-
Jeugdzorg overig	-	-	-	-	-
Participatiebudget - Actuele raming					
Sociaal deelfonds P-budget	558	504	512	540	560
WSW	4.491	4.229	3.998	3.786	3.655
Wmo-zorg - Actuele raming op basis van jaarrekening 2015					
Begeleiding / dagbesteding	2.349	2.385	2.335	2.285	2.235
Wmo-zorg PGB	891	941	941	941	941
Persoonlijke verzorging	-	-	-	-	-
Clientondersteuning MEE	235	235	235	235	235
Wmo chronisch zieken	150	150	150	150	150
Meerkosten extramuralisering	-	-	-	-	-
Wmo-zorg overig	125	125	125	125	125
Eigen bijdrage	-	-	-	-	-
Formatie-uitbreiding					
Personeelsformatie	1.100	1.321	876	847	847
Overhead, organisatiekosten	550	550	550	550	550
Kosten Statushouders huisvesting					
Huisvesting statushouders	60	60	60	60	60
Statushouders - overige structurele kosten	213	232	141	59	83
Besluitvorming begroting 2017					
Regiesysteem, dekking uit Sociaal Domein	10	24	24	24	23
Consequenties jurisprudentie Huishoudelijke Hulp	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Uitvoering Wmo 2007					
Verstrekkingskosten	900	900	900	900	900
Hulp bij het Huishouden	2.309	2.309	2.309	2.309	2.309
Overige kosten	1.538	1.580	1.580	1.580	1.580
Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT)					
Verstrekkingskosten	414	82	82	82	105
Preventieve maatregelen					
Preventieve maatregelen begroting 2016		415	415	415	415
Restant stelpost					
Post onvoorzien	50	50	50	50	50
Totaal structurele lasten	21.765	21.893	21.033	20.638	20.475
Meicirculaire 2016 -Budgetten					
Jeugdzorg	7.083	7.240	7.361	7.369	7.393
Participatiebudget	4.605	4.198	3.920	3.672	3.470
Wmo-zorg	5.186	4.819	4.731	4.675	4.647
Septembercirculaire 2016: verlaging budgetten (schatting)					
Voorfinanciering Rijksmiddelen uitwerkingsakkoord	85	318	-	-	-
Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT)					
Meicirculaire 2016 HHT	414	82	82	82	105
Totaal Integratie-uitkering Sociaal Domein	17.373	16.324	15.835	15.541	15.367
Algemene middelen t.b.v. uitvoering WSW	444	453	460	463	463
Beschikbare middelen uitvoering Wmo 2007	4.463	4.463	4.463	4.463	4.463
Begroting 2016: Correctie Wmo-budget	- 400	- 516	- 524	- 524	- 524
Eigen Bijdrage					
Eigen bijdrage	800	850	850	850	850
Eigen bijdrage - verlaging ivm tegengaan zorgmijding		- 160	- 160	- 160	- 160
Totaal beschikbare middelen	22.681	21.414	20.924	20.633	20.459
Saldo via reserve Sociaal Domein	916	- 479	- 109	- 5	- 16
Stand reserve per einde jaar	4.685	4.207	4.097	4.092	4.077

Ten slotte zien we in 2017 binnen de algemene uitkering de effecten terug van het voorlopig laatste deel van de tweede fase van het Periodiek Onderhoud van de verdeelsystematiek. De middelen van de algemene uitkering worden zo over de Nederlandse gemeenten verdeeld dat iedere gemeente eenzelfde uitgangssituatie heeft. De verdeelmaatstaven worden periodiek herijkt en daarna eventueel aangepast. In 2015 viel dit nog € 400.000,- negatief uit. In 2016 ontvingen we € 570.000,- meer uit het gemeentefonds. In 2017 komt daar nog eens € 170.000,- bij (€ 250.000,- structureel) vanuit de wegingsfactoren subcluster VHROSV (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Stedelijke Vernieuwing).

Wat het kost

bedragen x € 1.000

08 Bestuur en middelen - Wat mag het kosten?	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Saldo van baten en lasten				
Lasten				
10100 Algemeen bestuur	- 356	- 367	- 356	- 367
10110 Dagelijks bestuur	- 835	- 835	- 835	- 835
10200 Bestuursondersteuning	- 31	- 31	- 31	- 31
10300 Verkiezingen	- 37	- 47	- 30	- 31
10500 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 205	- 247	- 247	- 247
10510 Internationale contacten	- 8	- 8	- 8	- 8
10600 Raadsgriffie	- 319	- 318	- 318	- 318
91100 Financiering	- 300	- 297	- 295	- 292
91300 Beleggingen	- 9	- 9	- 9	- 9
92200 Algemene baten en lasten	- 101	- 251	- 392	54
93000 Uitvoering Wet WOZ	- 347	- 355	- 355	- 354
93100 Onroerende-zaakbelastingen	- 24	- 24	- 24	- 24
96000 Saldo van kostenplaatsen	-	-	-	-
Totaal Lasten	- 2.572	- 2.790	- 2.901	- 2.463
Baten				
10110 Dagelijks bestuur	-	-	-	-
91100 Financiering	357	358	356	355
91300 Beleggingen	313	313	313	313
92100 Uitkering gemeentefonds	29.605	29.737	29.877	30.195
92200 Algemene baten en lasten	-	-	-	-
92300 Integratie-uitkering sociaal domein	15.924	15.753	15.459	15.263
93100 Onroerende-zaakbelastingen	7.718	7.835	7.876	7.994
96000 Saldo van kostenplaatsen	-	-	-	-
Totaal Baten	53.918	53.996	53.881	54.120
Saldo van baten en lasten	51.345	51.206	50.980	51.657
Mutatie reserves				
Toevoegingen	- 455	- 480	- 664	- 1.275
Onttrekkingen	1.204	413	386	321
Mutatie reserves	749	- 67	- 278	- 954
Resultaat	52.094	51.139	50.702	50.703

Belangrijke financiële ontwikkelingen

Voor wat betreft de ontwikkeling van het gemeentefonds verwijzen we naar de tekst die hiervoor in dit programma staat. De opbrengst van de OZB stijgt met € 184.000,- (1,9%). De mutaties in de algemene reserves lopen binnen programma 8. Dit leidt tot fluctuaties. In 2017 wordt € 125.000,- onttrokken uit de vrij aanwendbare reserve voor het energiefonds en € 297.000,- voor het uitgewerkte generatiepact. De autonome ontwikkelingen hebben betrekking op de interne bedrijfsvoering. Voor het onderhoud van de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT) en Basisregistratie personen is € 45.000,- beschikbaar gesteld. Voor de komende jaren zijn er extra kosten (€ 10.000,-) voor de postdistributie in verband met de aankomende verkiezingen. Verder hebben wij structureel budget geraamd voor de verbetering van de informatieveiligheid en het zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens (€ 10.000,-).

Ook is er vanaf 2017 extra onderhoudsbudget (€ 25.000,- in 2017 aflopend tot € 15.000,- in 2021) geraamd voor een aantal panden dat op de nominatie stond om afgestoten en/of herbested te worden. Gezien de huidige ontwikkelingen is de verwachting dat een gedeelte van de gebouwen nog in gemeentelijke handen blijft en hiervoor is extra onderhoudsbudget nodig voor noodzakelijk onderhoud.

Daarnaast is er een budget van € 100.000,- voor ziektevervanging van de personele organisatie opgevoerd als nieuw beleid.

Paragraaf 1: Lokale heffingen

Wat betreft het?

In deze paragraaf wordt een uiteenzetting gegeven van het beleid voor 2017 ten aanzien van de belastingen en tot welke belastingdruk dit voor de burgers leidt.

Wat willen we bereiken?

Het is gebruikelijk om in zijn algemeenheid de tarieven jaarlijks te verhogen met een inflatiecorrectie. Op basis van de laatste prognoses van het CPB gaan wij voor 2017 uit van een gewogen gemiddelde van 0,9%. Overwegingen om hiervan af te wijken zijn bijvoorbeeld wettelijk vastgestelde tarieven, omvang van de voorzieningen, de mate van kostendekkendheid van een bepaald tarief of de afronding van de tarieven. Verder willen wij, net als in voorgaande jaren, de belastingdruk voor de gemiddelde burger niet te zeer laten stijgen.

Voor 2017 stijgt het tarief van de rioolheffing met 2,9%. Dit is conform de doorrekening van het nieuwe Gemeentelijke Rioleringsplan 2016-2020 (GRP4).

Bij de afvalstoffenheffing stijgen de tarieven ook met 2,9%. In 2016 hebben we per huishouden een bedrag van € 30,- teruggedgeven als éénmalig voordeel. In 2017 is er ruimte binnen de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing om ook nu éénmalig een verlaging op de basisheffing door te voeren. Het gaat dan om een bedrag van € 30,- per huishouden.

Bij de onroerendezaakbelastingen (OZB) bedraagt de geraamde opbrengststijging 1,9%, bestaande uit 0,9% inflatiecorrectie en een stijging van 1% vanwege het afschaffen van betaald parkeren.

Door deze tariefmaatregelen stijgt de belastingdruk (het totaal aan OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing) voor een gemiddelde woningeigenaar (tevens gebruiker) met 2,5%. De belastingdruk voor een gemiddelde woninghuurder stijgt met 2,9%.

De tarieven zoals in deze paragraaf worden genoemd kunnen in de raadsvergadering van februari 2017 nog worden aangepast. Op deze manier kunnen de meest recente taxatiewaarden, de uitgezette afvalcontainers en informatie over het waterverbruik nog verwerkt worden in de tarieven die gebruikt worden voor de gecombineerde aanslag.

Het voorgaande resulteert in de volgende voorlopige tarieven en gecombineerde aanslag voor een gemiddelde woning:

Woonlasten eigenaar en gebruiker	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Eigenaar en gebruiker				
OZB eigenaar *1)	€ 318,65	€ 324,70	€ 6,05	1,9%
Afvalstoffenheffing *2)	€ 194,28	€ 199,91	€ 5,63	2,9%
Rioolheffing *3)	€ 240,00	€ 246,96	€ 6,96	2,9%
Woonlasten eigenaar en gebruiker	€ 752,93	€ 771,57	€ 18,64	2,5%
Gebruiker				
Afvalstoffenheffing *2)	€ 194,28	€ 199,91	€ 5,63	2,9%
Rioolheffing *3)	€ 240,00	€ 246,96	€ 6,96	2,9%
Woonlasten gebruiker	€ 434,28	€ 446,87	€ 12,59	2,9%

*1) Voor het eigendom van een gemiddelde woning met een woningwaarde van € 219.000 (info COELO)

*2) Standaardcombinatie: basisheffing met een 240 liter restcontainer en een 140 liter GFT-container.

*3) Uitgaande van 101-150 m3 waterverbruik

Wat doen we ervoor?

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing laten wij stijgen met 2,9%. In 2016 werd € 30,-- eenmalig per huishouden teruggegeven in de basisheffing. Ook in 2017 bereken we een korting van € 30,-- op het tarief van de afvalstoffenheffing. De voorziening egalisatie afvalstoffenheffing heeft hier voldoende ruimte voor.

Afvalstoffenheffing	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Basisheffing	€ 63,48	€ 65,32	€ 1,84	2,9%
140 liter GFT-container	€ 35,16	€ 36,18	€ 1,02	2,9%
240 liter GFT-container	€ 58,92	€ 60,63	€ 1,71	2,9%
140 liter restcontainer	€ 56,16	€ 57,79	€ 1,63	2,9%
240 liter restcontainer	€ 95,64	€ 98,41	€ 2,77	2,9%

Begrafenisrechten

De tarieven van de begrafenisrechten zijn voor 90% kostendekkend. Bij de begrafenisrechten zijn de tarieven met 0,9% inflatie verhoogd.

Begrafenisrechten	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Aankoop eigen graf	€ 1.921,00	€ 1.938,00	€ 17,00	0,9%
Begraven volwassene	€ 618,00	€ 623,00	€ 5,00	0,8%
Totaal	€ 2.539,00	€ 2.561,00	€ 22,00	1,6%

Hondenbelasting

Sinds de invoering van deze belastingsoort wordt de opbrengst aangewend ter bestrijding van de overlast door honden en de daar direct aan verwante activiteiten zoals de aanleg en onderhoud van hondentoiletten en ruige bermen, een controleur, controles, hondenpenningen, voorlichting en perceptiekosten. Voor 2017 wordt het tarief met € 1,- verhoogd.

Hondenbelasting	2016	2017	Lastenstijging (€)	Lastenstijging (%)
Per hond	€ 68,00	€ 69,00	€ 1,00	1,5%
Per kennel	€ 340,00	€ 345,00	€ 5,00	1,5%

Leges

De tarieven van de leges zijn slechts verhoogd met een inflatiecorrectie van 0,9%. Dit geldt uiteraard niet voor de tarieven die op grond van andere wet- en regelgeving zijn vastgesteld, zoals de tarieven voor reisdocumenten, of voor tarieven waarvan gebleken is dat zij niet kostendekkend zijn.

Marktprecariobelasting

De tarieven van de marktprecariobelasting worden verhoogd met de inflatiecorrectie van 0,9%.

OZB

De opbrengst van de OZB is een algemeen dekkingsmiddel. De tarieven van de OZB worden uitgedrukt in een percentage van de WOZ-waarde. Voor 2017 gaan wij uit van een opbrengststijging van 1% in verband met het afschaffen van betaald parkeren. Daarnaast berekenen we de inflatiecorrectie van 0,9%. De 1% stijging die we in de tijd van crisis hebben doorgevoerd, draaien we voor 1% terug. Hierdoor is het mogelijk om de belastingdruk verder te beperken.

Overigens worden de nieuwe tarieven in de raadsvergadering van februari 2017 definitief vastgesteld zodat we ook de meest recente ontwikkelingen van de WOZ-waardes nog mee kunnen nemen.

Bovenstaande tariefsstijgingen leiden tot de volgende voorlopige tarieven van de OZB voor 2017:

Onroerende zaak belasting	2016	2017	Lastenstijging	Lastenstijging (%)
Eigendom				
Woning	0,1455%	0,1483%	0,0028%	1,9%
Niet-woning	0,2636%	0,2686%	0,0050%	1,9%
Gebruik				
Niet-woning	0,2125%	0,2165%	0,0040%	1,9%

Macronorm OZB

Het Rijk heeft een percentage vastgesteld waarmee de OZB-opbrengst van de gezamenlijke gemeenten maximaal mag stijgen. De totale landelijke OZB-opbrengst stijgt in 2016 met 2,32%. De zogenoemde 'macronorm' bedraagt voor 2016 1,57%. Het Rijk heeft besloten om de overschrijding van 2016 in mindering te brengen op de macronorm voor 2017. De macronorm voor 2017, die aanvankelijk 2,7% bedroeg, komt daarmee uit op 1,97%. Wij blijven met een stijging van 1,9% binnen deze norm.

Tarieven en Woz-waarden

Op grond van de Wet waardering onroerende zaken (WOZ) moeten wij elk jaar alle onroerende zaken taxeren. Voor 2017 zullen alle onroerende zaken in de gemeente worden getaxeerd naar waardepeildatum 1 januari 2016. De resultaten daarvan komen eind 2016 beschikbaar. Zodra de nieuwe taxatiewaarden bekend zijn, zullen de OZB-tarieven definitief worden vastgesteld. Dat zal gebeuren in de raadsvergadering van februari 2017. Zoals gebruikelijk hanteren wij daarbij het uitgangspunt dat de totale geraamde OZB-opbrengst als gevolg van deze hertaxatie niet zal wijzigen.

Parkeerbelastingen

In deze begroting gaan we uit van het afschaffen van het betaald parkeren. Mocht het betaald parkeren in stand blijven dan zijn de tarieven voor het straatparkeren voor 2017 gelijk aan die van 2016.

Reclamebelasting

De verordening en tarieven voor 2017 zijn identiek aan die van 2016. Het tarief bedraagt € 480,-- per jaar.

Rioolheffing

De rioolheffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing waarmee kosten kunnen worden verhaald om collectieve maatregelen te treffen die de gemeente noodzakelijk acht voor een doelmatig werkende riolerings en overige maatregelen ten aanzien van afvalwater, hemelwater en grondwater.

Voor 2017 gaan we uit van een tariefstijging van 2% plus 0,9% inflatiecorrectie, conform het nieuwe Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4) dat in december 2015 is vastgesteld.

Rioolheffing	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Vastrecht 50 m3	€ 173,04	€ 178,06	€ 5,02	2,9%
Opslag voor elke 50 m3	€ 33,48	€ 34,45	€ 0,97	2,9%

Toeristenbelasting

De tarieven voor 2017 zijn verhoogd conform de tariefafspraken met de Hellendoornse Ondernemers in Recreatie en Toerisme (HORT) voor de periode 2014-2018. De genoemde tarieven zijn per persoon per nacht.

Toeristenbelasting	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Tarief A: Campings, groepsaccommodaties, B&B	€ 0,67	€ 0,70	€ 0,03	4,5%
Tarief B: Zomerhuisjes	€ 1,00	€ 1,05	€ 0,05	5,0%
Tarief C: Hotels	€ 1,53	€ 1,62	€ 0,09	5,9%

Vermakelijkhedenretributie

De tarieven van de vermakelijkhedenretributie zijn niet aangepast. Al jaren is er een convenant met de enige belastingplichtige het Avonturenpark. Het huidige convenant loopt eind 2017 af.

Tarieven Hellendoorn versus tarieven andere gemeenten in 2016

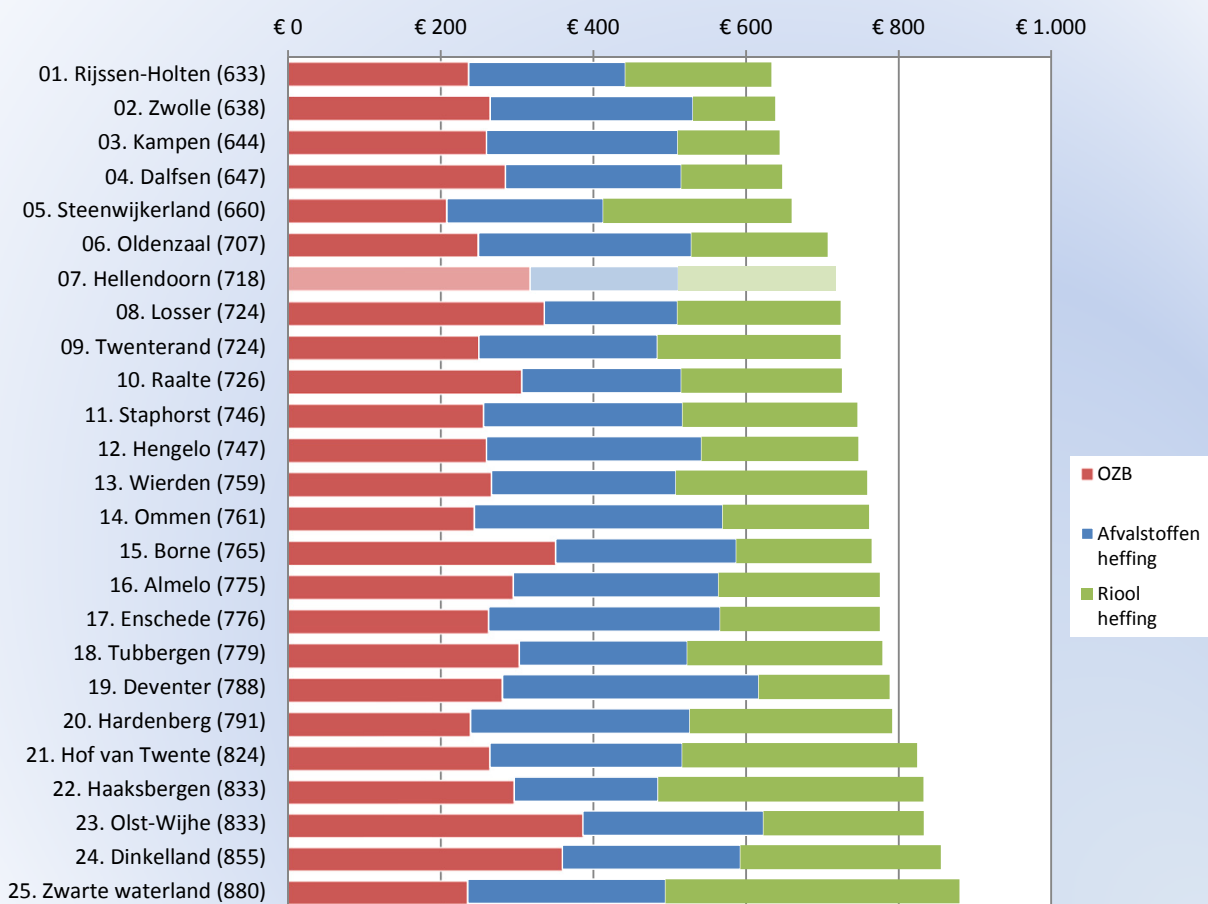
De ontwikkeling van de woonlasten heeft ieder jaar de volle aandacht, omdat de stijgingen per gemeente aanzienlijk kunnen verschillen. De grote aandacht voor de hoogte van de gemeentelijke belastingen komt vooral door de zichtbaarheid van de heffingen.

Het COELO (Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden) berekent jaarlijks per gemeente de belastingdruk. Uit de "Atlas van de lokale lasten 2016" van het COELO blijkt dat er in totaal 389 gemeenten zijn betrokken in het onderzoek.

Voor wat betreft de meerpersoonshuishoudens bedragen de woonlasten in de goedkoopste gemeente € 507,--. In de duurste gemeente is dat € 1.247,--. De gemiddelde woonlasten liggen volgens het COELO in Nederland op € 753,-- en in Overijssel op € 749,--. In de gemeente Hellendoorn bedragen de lasten volgens het COELO € 717,-- voor een meerpersoonshuishouden. Daarmee nemen we, landelijk gezien, de 145ste (2015 258ste) plek in. Uiteraard wordt dit grotendeels veroorzaakt door de eenmalige teruggave van € 30,-- op de basisheffing afvalstoffenheffing in 2016.

Als we de cijfers van het COELO uitsplitsen naar Overijssel, dan zien we dat een gemiddeld huishouden in onze gemeente in een gemiddelde woning qua belastingdruk op de 7^e (2015: 18^e) plaats komt op de ranglijst van 25 Overijsselse gemeenten.

Woonlastendruk o.b.v. Coelo: "Atlas van de lokale lasten 2016"

Ontwikkeling belastingdruk bedrijven

Bij de bepaling van de belastingdruk voor bedrijven spelen slechts twee belastingsoorten een rol, te weten de OZB en de rioolheffing. De afvalstoffenheffing is namelijk alleen voor huishoudens. Hieronder ziet u de ontwikkeling in de belastingdruk voor een fictief bedrijf dat in 2010 een WOZ-waarde had van € 1,0 miljoen (sindsdien verhoogd met de jaarlijkse gemiddelde marktontwikkeling voor niet-woningen) en een jaarlijks waterverbruik van 1000 m3. Ten opzichte van vorig jaar is er een waardedaling van niet-woningen van 0,5%.

Belastingdruk bedrijven	2016	2017	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
OZB eigendom *1)	€ 2.515,88	€ 2.563,68	€ 47,80	1,9%
OZB gebruik *1)	€ 2.028,16	€ 2.066,70	€ 38,54	1,9%
Rioolheffing *2)	€ 809,16	€ 832,61	€ 23,45	2,9%
Woonlasten eigenaar en gebruiker	€ 5.353,20	€ 5.462,99	€ 109,79	2,1%

*1) Voor het eigendom van een fictief bedrijf dat in 2010 een WOZ-waarde had van € 1,0 miljoen.

*2) Uitgaande van 1.000 m3 waterverbruik

Wet waardering onroerende zaken

In de tabel over de belastingdruk bij bedrijven hanteren we voor 2017 dezelfde WOZ-waarde als voor 2016. Dat komt omdat de nieuwe waarden voor 2017 nog niet bekend zijn. Elk jaar worden alle onroerende zaken binnen de gemeente Hellendoorn opnieuw gewaardeerd. De nieuwe WOZ-waarden worden eind februari 2017 bekend en hebben als waardepeildatum 1 januari 2016.

Gecombineerde aanslag 2017

In 2017 zal het merendeel van de gecombineerde aanslagen (OZB, afvalstoffenheffing, rioolheffing en hondenbelasting) naar verwachting worden opgelegd met dagtekening 28 februari 2017.

Betaling van de aanslag 2017

Veel burgers hebben een machtiging afgegeven tot automatische incasso. De meeste inwoners betalen in tien termijnen.

Kwijtschelding

Bij de afhandeling van de kwijtscheldingsverzoeken maakt de gemeente Hellendoorn maximaal gebruik van de haar geboden mogelijkheden, door 100% van de bijstandsnorm aan te merken als kosten van bestaan. Voor pensioenge-rechtigden hanteren we een ruimere norm. Ook de wettelijke mogelijkheid om rekening te houden met de kosten van kinderopvang, passen wij toe. Om de administratieve lasten voor de burger en uitvoeringskosten te beperken, toetst de gemeente de jaren na een eerste toewijzing via het Inlichtingenbureau.

Kostenonderbouwing – Vernieuwing BBV

Vanaf het begrotingsjaar 2017 dient in de paragraaf Lokale heffingen inzicht gegeven te worden in de mate van kostendekkendheid van heffingen waarbij de tarieven niet meer dan kostendekkend mogen zijn. Het betreft de volgende heffingen: leges, afvalstoffenheffing, rioolheffing en begrafenisrechten. De nieuwe BBV regels vereisen inzicht in op welke wijze we bij de berekening van tarieven van heffingen die hoogstens kostendekkend mogen zijn, zorgen dat de geraamde baten de geraamde lasten niet overschrijden. Verder moet informatie gegeven worden over de beleidsuitgangspunten en hoe deze gehanteerd zijn bij de tariefstelling.

Leges

De legesverordening bestaat uit drie delen (zogenoeten titels) die vervolgens weer zijn opgebouwd in hoofdstukken. Bij de legesverordening is het in het nieuwe BBV vereist dat de kostendekkendheid per hoofdstuk in beeld wordt gebracht.

In onderstaande tabellen is de kostendekkendheid opgenomen van betreffende heffingen conform het nieuwe BBV. Het bepalen van de mate van kostendekkendheid is een continu proces. Omdat dit het eerste jaar is dat we de kostendekkendheid op deze manier moeten presenteren, verwachten we dat dit onderdeel zich in komende jaren verder zal ontwikkelen.

We streven naar 100% kostendekkendheid. Hieronder wordt de kostendekkendheid per titel nader toegelicht. Bij de leges is kruissubsidiëring toegestaan; dit betekent dat de legesverordening in zijn geheel kostendekkend moet zijn, maar dat er op onderdelen wel meer dan kostendekkende tarieven mogen worden gerekend, mits dit gecompenseerd wordt door andere tarieven die niet kostendekkend zijn.

Titel 1 – Algemene dienstverlening

Ons streven naar 100% kostendekkendheid wordt beperkt door de gemaximeerde leges tarieven vanuit het Rijk. Zie hieronder de mate van kostendekkendheid voor de leges burgerzaken.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges (titel 1 Algemene Dienstverlening)	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	697	617
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	697	617
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	140
BTW *1)	-	21
Toe te rekenen kosten taakveld	-	161
Totale kosten taakveld	697	778
Totale opbrengsten heffing	579	580
Dekkingspercentage heffing	83,1%	74,6%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Titel 2 – Dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning

Het grootste gedeelte van de kosten en opbrengsten binnen titel 2 vallen onder het hoofdstuk van de Omgevingsvergunning.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges (titel 2 Fysieke leefomgeving / omgevingsvergunning)	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	1.763	1.123
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	1.763	1.123
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	340
BTW *1)	-	46
Toe te rekenen kosten taakveld	-	386
Totale kosten taakveld	1.763	1.509
Totale opbrengsten heffing	626	621
Dekkingspercentage heffing	35,5%	41,2%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Titel 3 – Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn

Titel 3 vormt een klein gedeelte van onze legesinkomsten. Het gaat hier voornamelijk over drank- en horecavergunningen en de APV. De kosten zijn vele malen hoger dan de leges die we ontvangen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges (titel 3 Europese dienstenrichtlijn)	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	457	234
Inkomsten, excl. heffingen	-	-
Netto kosten	457	234
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	94
BTW *1)	-	2
Toe te rekenen kosten taakveld	-	96
Totale kosten taakveld	457	330
Totale opbrengsten heffing	22	22
Dekkingspercentage heffing	4,7%	6,6%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Afvalstoffenheffing

In zijn algemeenheid is de afvalstoffenheffing volledig bedoeld om de kosten van afvalinzameling te dekken. We gebruiken de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing om grote fluctuaties in de tarieven op te vangen. De voorziening is de afgelopen jaren opgebouwd uit de ontvangen heffingen en daarom willen we een eventueel overschot teruggeven aan onze inwoners. In 2017 geven we ook weer € 30,- terug in de basisheffing. De voorziening wordt in 2017 aangesproken voor € 755.000,-. Dit leidt tot een kostendekkingspercentage van 77,3%.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid afvalstoffenheffing	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	3.521	3.451
Inkomsten, excl. heffingen	- 700	- 917
Netto kosten	2.821	2.534
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	303
BTW *1)	459	486
Toe te rekenen kosten taakveld	459	789
Totale kosten taakveld	3.280	3.323
Totale opbrengsten heffing	2.463	2.568
Dekkingspercentage heffing	75,1%	77,3%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Rioolrechten

De rioolrechten willen we ook niet meer dan kostendekkend heffen. Ook hier geldt dat in 2017 een bedrag uit de voorziening egalisatie rioolheffing wordt gehaald, ongeveer € 279.000,-. In 2017 is er daardoor een kostendekkingspercentage van 93,3%.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid rioolheffing	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	3.519	3.346
Inkomsten, excl. heffingen	- 5	- 7
Netto kosten	3.515	3.339
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	264
BTW *1)	544	549
Toe te rekenen kosten taakveld	544	813
Totale kosten taakveld	4.059	4.152
Totale opbrengsten heffing	3.668	3.873
Dekkingspercentage heffing	90,4%	93,3%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Begrafnisrechten

We streven naar 90% kostendekkendheid. De opbrengsten in de begroting 2017 zijn gebaseerd op de werkelijke ontvangsten over 2015. Bij deze raming is de dekking bijna 90%.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid begrafenisrechten	Begroting 2016	Begroting 2017
Kosten taakveld		
Netto kosten		
Kosten, incl. (omslag)rente	441	310
Inkomsten, excl. heffingen	- 1	- 1
Netto kosten	440	309
Toe te rekenen kosten		
Overhead, incl. (omslag)rente	-	114
BTW *1)	-	29
Toe te rekenen kosten taakveld	-	143
Totale kosten taakveld	440	452
Totale opbrengsten heffing	355	405
Dekkingspercentage heffing	80,7%	89,6%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten

Samenvatting kostendekkendheid

bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid heffingen	Lasten taakveld	Overhead	BCF /BTW	Totaal lasten	Leges	Andere inkomsten	Dekkings %
Rioolheffing	3.346	264	549	4.158	3.873	7	93
Afvalstoffenheffing	3.451	303	486	4.240	2.568	917	77
Begrafnisrechten	310	114	29	453	405	1	90
Leges titel 1	617	140	21	778	580	-	75
Leges titel 2	1.123	340	46	1.509	621	-	41
Leges titel 3	234	94	2	330	22	-	7
				-			
	9.080	1.255	1.133	11.468	8.070	925	77

Paragraaf 2

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Risico's horen bij het leven en zijn niet altijd te voorkomen. Het is van belang de risico's die we als gemeente lopen zo goed mogelijk in beeld te hebben en middelen achter de hand hebben om tegenvallers die zich werkelijk voordoen op te vangen. In deze paragraaf gaan we in op de maatregelen die we treffen om risico's te beheersen. Het weerstandsvermogen is daarbij een belangrijk punt van aandacht.

Het weerstandsvermogen is het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen. Reservepositie, onbenutte belastingcapaciteit en financiële ruimte binnen de begroting bepalen dit weerstandsvermogen en geven aan hoe solide de financiële huishouding van de gemeente is.

De kern van risicobeheer is het systematisch inventariseren, inschatten en beheersbaar maken van risico's die de organisatie bedreigen. Risico's worden hierbij gezien als mogelijke gebeurtenissen met een negatief gevolg voor de organisatie.

Beleid

In de afgelopen jaren hebben we kunnen zien dat gemeenten op steeds meer terreinen in toenemende mate risico's lopen. Als gevolg van de economische recessie stonden de gemeentelijk inkomsten onder grote druk, door Rijksbezuinigingen en verliezen op grondexploitaties.

In het afgelopen jaar zien we een positieve beweging, waarbij er weer (kleine) meevallers in het gemeentefonds zijn, maar ook de verkoop van gronden zit weer in de lift.

De taken die we binnen het Sociaal Domein overgedragen hebben gekregen, raken steeds meer bekend terrein en op termijn verwachten we dat deze nieuwe taken op een structurele wijze in de exploitatiebegroting kunnen worden opgenomen. Risico's binnen het Sociaal Domein worden gedekt uit de reserve, waarbij al rekening is gehouden met de matiging van de eigen bijdrage en de korting die definitief wordt bij de septembercirculaire. Op deze wijze hebben we geprobeerd de nu bekende risico's op dit terrein af te dekken in deze begroting. Wel is er nog een risico van de jurisprudentie van de huishoudelijke ondersteuning.

Risico's laten zich niet vermijden. Dat zou verlamdend werken op de verschillende beleidsvelden. Wel is het van belang dat we ons bewust zijn van de risico's die we lopen. Ons beleid is er op gericht dat we risico's tijdig onderkennen en waar mogelijk onze maatregelen nemen. Dat kunnen maatregelen zijn van zeer verschillende aard. Bijvoorbeeld organisatorisch, zoals een goede functiescheiding en interne controle. Maar ook het vormen van een financiële buffer om tegenvallers op te vangen of het afsluiten van een verzekering zijn bekende maatregelen om gevolgen van risico's te ondervangen. Uitgangspunt voor ons is dat de risico's die we lopen altijd 'te managen' moeten zijn en dus geen bedreiging kunnen vormen voor de continuïteit van de gemeentelijke dienstverlening in de breedste zin. Het weerstandsvermogen moet voldoende zijn voor het opvangen van normale bedrijfsrisico's en ons daarnaast voldoende tijd en ruimte geven om verdergaande maatregelen zorgvuldig voor te bereiden als daar aanleiding toe is. Zo zullen de gevolgen die de economische recessie teweeg heeft gebracht zich bijvoorbeeld nooit volledig binnen het weerstandsvermogen laten opvangen.

Het opstellen van een nota "Risicobeheer en weerstandsvermogen" staat voor de eerste helft van 2017 in de planning.

Inventarisatie risico's

Voor het bepalen van de gewenste weerstandscapaciteit is inzicht nodig in de omvang en de achtergronden van de actuele risico's. De gewenste weerstandscapaciteit wordt bepaald aan de hand van deze risico's. Bij de inventarisatie van de risico's zijn de 25 grootste risico's in kaart gebracht. Deze zijn opgenomen in onderstaande tabel. Hierbij wordt een onderverdeling gemaakt in 3 categorieën te weten een hoog, gemiddeld en laag risico. Aan deze onderverdeling ligt de kans op een risico en de hoogte van de mogelijke financiële schade ten grondslag.

Hoog risico

1 Ontwikkeling gemeentefonds

De gemeentefondsuitkering bedraagt in 2017 € 45,5 miljoen (indicatieve septembercirculaire 2016) en is daarmee de belangrijkste bron van inkomsten. Van de raming is de algemene uitkering met € 26,1 miljoen het grootste bestandsdeel. Dit is ook het deel waarover het grootste risico wordt gelopen. De uitkering sociaal domein (integratieuitkeringen in het kader van de decentralisaties) bedraagt circa € 15,9 miljoen. De overige decentralisatie- en integratieuitkeringen zijn samen € 3,5 miljoen groot. Het risico neemt daarmee ook toe. Voor de algemene uitkering is het risico met name het Rijksbeleid. Bezuinigingen bij het Rijk werken meestal door in de algemene uitkering. Daarnaast legt het Rijk de gemeenten soms extra bezuinigingsmaatregelen op. Het risico bij de integratieuitkeringen in het kader van de decentralisaties ligt onder andere bij het omzetten van het verdeelmodel van historische bedragen naar een objectief model. Daarnaast wordt het fonds periodiek herijkt.

1.000 structureel

2 Exploitatie bedrijventerrein 't Lochter III

De belangstelling van bedrijven voor kavels op 't Lochter III neemt toe. Er wordt extra ingezet op acquisitie. Momenteel wordt onderzocht binnen de 14 twentse gemeenten welke werklocaties in stand worden gehouden. Op basis van de laatste gegevens zijn wij er van overtuigd dat bedrijventerrein 't Lochter III in de komende 10 jaar volledig kan en zal worden uitgegeven. De boekwaarde per 1 januari 2017 bedraagt naar verwachting bijna € 19 miljoen. Geletoep de stand van zaken van dit moment blijven de risico's die met de ontwikkeling van het bedrijventerrein samenhangen hoog. Reden dat er binnen de bufferreserve een fors aandeel voor de risico's m.b.t. 't Lochter III is opgenomen. Hellendoorn deelt voor 40% in een eventueel verlies. De andere participanten voor 60%. Er is een aantal kosten die voor rekening van de gemeente komen en niet ten laste van de grondexploitatie kunnen worden gebracht. Dit op basis van de afspraken in de samenwerkingsovereenkomst met marktpartijen (o.a. verschillen in gehanteerde rentepercentages). Hiervoor is een voorziening getroffen van circa € 300.000,--.

4.000 incidenteel

3 Exploitatie woningbouwlocatie De Heemtuin (Kruidenwijk-Zuid fase 1)

Wat later dan andere andere locaties in de gemeente is er weer concrete belangstelling voor gemeentelijke kavels in De Heemtuin. Over de door onze contractpartners in deze ontwikkeling af te nemen kavels is inmiddels een gerechtelijke procedure opgestart. Zij weigeren, hoewel zij op basis van het contract daartoe verplicht zijn, de kavels af te nemen en de contractuele rente te betalen. Bij de rechter eisen wij nakoming van het contract voor de 1e fase van De Heemtuin en ontbinding van het contract voor de fases 2 en 3 van Kruidenwijk-Zuid. De boekwaarde per 1 januari 2017 wordt geraamd op circa € 4,6 miljoen.

1.000 incidenteel

4 Exploitatie woningbouwlocatie Hellendoorn-Noord fase 1

Het eerste deel van fase 1 (tot aan de dierenkliniek) nadert inmiddels zijn voltooiing. Ook voor de laatste gemeentelijke kavels is inmiddels serieuze belangstelling. Van fase 1 van exploitatie Hellendoorn-Noord is 41% van het terrein uitgegeven. Reden waarom de verkaveling in de fase na de dierenkliniek momenteel nader wordt uitgewerkt. De verwachte boekwaarde van fase 1 is per 1 januari 2017 ruim € 3,6 miljoen.

800 incidenteel

5 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen

Gemeenten ontvangen een budget voor bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen volgens een verdeelsysteem dat voor een groot gedeelte gebaseerd is op de kans dat een huishouden voor bijstandsverlening in aanmerking komt. Deze kans wordt per gemeente op basis van statistische gegevens vastgesteld. De gemeente Hellendoorn ontvangt op basis van de huidige gegevens een bedrag van ruim € 5,9 miljoen ten behoeve van bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen. Mocht dit bedrag niet toereikend zijn dan wordt maximaal 7,5% van de overschrijding aangemerkt als eigen risico voor de gemeente. In het geval van Hellendoorn betreft dit een bedrag van bijna € 450.000,--. Op basis van de opgestelde prognose is in de begroting rekening gehouden met een tekort van ongeveer 2%. De reserve WWB zal naar verwachting per 1-1-2017 nihil zijn. Indien er in 2017 sprake is van een toenemend beroep op de bijstand die verband houdt met de verhoogde asielinstroom, ontvangt de gemeente daarvoor in 2017 een afzonderlijke intertemporele tegemoetkoming. Dit is vastgelegd in het Uitwerkingsakkoord verhoogde asielstroom d.d. 28 april 2016.

450 structureel

Risiko's	Bedrag	I / S
<p>6 Jurisprudentie Huishoudelijke Ondersteuning <i>Er zijn rechterlijke uitspraken geweest waaruit blijkt dat er mogelijk een hoger beroep op Hulp bij het Huishouden kan worden gedaan. In de uitspraak is vastgelegd dat er externe toetsing plaats moet vinden naar de normen die gebruikt mogen worden voor de HH. Het risicobedrag is fors, maar gezien de laatste ontwikkeling lijkt de kans dat het totale risico zich voordoet relatief laag. Casuïstiek in Utrecht laat namelijk zien dat 104 uur hulp op jaarbasis voldoende zou moeten zijn om een huishouden voldoende schoon te houden. Hier sluit het beleidsuitgangspunt van onze gemeente op aan. De komende tijd zal hierover meer duidelijkheid ontstaan.</i></p>	1.000	structureel
<p>7 Onderhoud kapitaalgoederen <i>Het onderhoudsniveau op de infrastructuur en gemeentelijke accommodaties is door bezuinigingen de afgelopen jaren fors naar beneden bijgesteld. Zeker op de wat langere termijn is dat een nadrukkelijk punt van aandacht. De provincie vraagt - in het kader van haar financiële toezicht - extra aandacht voor het onderhoud op kapitaalgoederen. Het onderhoudsniveau van de gemeentelijke accommodaties ligt op het niveau "sober en doelmatig". Wij overwegen de instelling van een voorziening voor cyclisch onderhoud. Hiervoor is wel vereist dat we een goed inzicht hebben in de toekomstige kosten via een meerjarig onderhoudsplanning, dit wordt in 2017 nader uitgewerkt.</i> <i>Voor openbare verlichting is in 2016 een meerjarig onderhoudsplan gemaakt en daarvoor wordt jaarlijks € 85.000,- uitgetrokken en is een voorziening ingesteld.</i> <i>De afgelopen jaren is er flink bezuinigd op het onderhoud van wegen. In 2016 is een meerjaren onderhoudsplan opgesteld en naar aanleiding van dit plan, wordt in deze begroting een voorziening ingesteld voor cyclisch onderhoud. Structureel is € 1.130.000,- beschikbaar voor onderhoud van wegen. Hiermee wordt het wegenonderhoud weer op het gewenste niveau gebracht, met een financieel verantwoord beleid.</i></p>	250	structureel
<p>8 Leges omgevingsvergunning <i>De jaarlijkse opbrengst is op € 550.000,- geraamd. Per 1 juni 2016 was de legesopbrengst € 226.000,-. Geëxtrapolerd naar 31 december 2016 komt de verwachte legesopbrengst uit op € 543.000,-. Indien de woningmarkt niet aantrekt is de kans groot deze opbrengsten niet gehaald worden. Mede omdat er voor bepaalde bouwwerken geen vergunning meer hoeft te worden aangevraagd.</i> <i>De gemeente is gehouden aan het actualiseren van een bestemmingsplan 1x in de 10 jaar. Als dit niet op tijd gebeurt, mogen er voor het betreffende plangebied geen leges omgevingsvergunning geheven worden.</i></p>	300	structureel
<p>9 Decentralisaties <i>2015 was het eerste jaar dat we als gemeente de 3 decentralisaties (Jeugdzorg, Wmo 2015 en Participatiewet) moesten uitvoeren. In de gemeenterekening is hier het nodige over vermeld. Inmiddels hebben we op basis van de cijfers uit 2015 een extrapolatie gemaakt voor de periode 2015-2020, waarbij ook een aantal noodzakelijke formatieve uitbreidingen is meegenomen. Deze extrapolatie hebben wij in een vergadering van de commissie Samenleving met de leden van de commissie gedeeld en de uitkomst lijkt structureel nagenoeg neutraal.</i> <i>De budgetten worden de komende jaren verlaagd én anders verdeeld; ook deze ontwikkeling is meegenomen in de extrapolatie. Wel is het zo dat er sprake is van open-einde regelingen.</i> <i>Overigens hebben wij wel afgesproken dat mee- en tegenvallers binnen het Sociaal Domein ook binnen dat Sociaal Domein blijven. Daarvoor is een reserve Sociaal Domein ingesteld. Eind 2015 is ook het saldo van de reserve Wmo in deze reserve gestort. Per 1 januari 2016 is de stand bijna € 3,8 miljoen.</i></p>	200	structureel
<p><i>Een ander risico is en blijft dat de Rijksoverheid ingrijpt in deze nieuwe gemeentelijke taak. De overschotten in 2015 leiden landelijk tot de nodige commotie en ook in de landelijke politiek wordt met argusogen gekeken naar de gemeentelijke middelen.</i></p> <p><i>Een nieuw risico is de hogere inzet van jeugdzorg indien er getraumatiseerde jonge statushouders in de gemeente Hellendoorn komen wonen. De oudere statushouders zullen wellicht ook extra gebruik moeten maken van het Wmo-budget.</i></p>		

Risico's	Bedrag	I / S
Gemiddeld risico		
<p>10 Demografische ontwikkelingen De te verwachten demografische ontwikkeling binnen onze gemeente zal invloed hebben op diverse beleidsterreinen. Zo zal vergrijzing, ontgroening en de daling van het aantal inwoners gevolgen hebben op het gebruik van de Wmo, onderwijshuisvesting, (sport)verenigingen, woningbouwlocaties, etc. De exacte consequenties zijn moeilijk in te schatten, maar de financiële en maatschappelijke gevolgen kunnen fors zijn.</p>	pm	
<p>11 Gebruik gemeentelijke accommodaties Als gemeente verhuren we verschillende panden aan derden. Diverse sportaccommodaties worden verhuurd, evenals MFC's De Holtink en De Twijn, Unit 16 van het Nieuw Dunant en diverse ruimtes binnen het Huis voor Cultuur en Bestuur. Op dit moment zijn nog niet alle ruimtes verhuurd, al is er wel steeds meer belangstelling. De nasleep van de economische crisis heeft zowel nog effecten op de commerciële verhuur (zoals de horecaruimte in Het Ravijn - zwem sport zorg - die per 1 juli weer beschikbaar is gekomen), evenals de verhuur aan gesubsidieerde instellingen. De provincie stelt aan de gemeente dwingende eisen voor het huisvesten van een toegewezen aantal statushouders. Omdat we als gemeente weinig woonruimten bezitten, vragen we allereerst de woningcorporaties en particulieren om hieraan bij te dragen. Gezien het toenemend aantal asielzoekers worden ook hogere aantallen statushouders verwacht. De gemeente zal wellicht extra maatregelen moeten treffen om deze woningzoekenden te huisvesten, wellicht ook in eigen (nog om te bouwen) accommodaties. Dit kan gepaard gaan met (hoge) extra kosten, waarvan het de vraag is of dat goedge maakt kan worden in de huur.</p>	180	structureel
<p>12 Pensioenvoorziening wethouders (APPA) Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor de pensioenopbouw van hun wethouders. Het is wethouders bovendien toegestaan de elders opgebouwde pensioenrechten in te brengen bij de gemeente. Voor de gemeente brengt dat extra kosten met zich mee. Daarnaast is de hoogte van de pensioenvoorziening die getroffen moet worden erg afhankelijk van de rentevoet. Hoe lager de rentevoet hoe hoger de pensioenvoorziening moet zijn. Voor de gepensioneerden wordt vanaf 2016 de pensioenlast structureel in de begroting opgenomen.</p>	300	incidenteel
<p>13 Onderwijshuisvesting Het onderhoud van schoolgebouwen is overgedragen aan de onderwijsinstellingen onder gelijktijdige korting op het gemeentefonds. De gemeente blijft echter verantwoordelijk voor de onderwijshuisvesting. De kosten voor nieuwbouw blijven voor rekening van de gemeente komen. Met extra wensen voor nieuwbouw is, behalve voor de Elimschool, geen rekening gehouden.</p>	400	structureel
<p>14 Afwaardering gemeentelijke eigendommen Het onroerend goed is de afgelopen jaren minder waard geworden. Momenteel stabiliseert de vastgoedmarkt. In 2016 zijn we erin geslaagd verschillende vastgoedobjecten tegen goede prijzen in de markt te zetten (voormalige schoolwoningen De Peppel, de voormalige Prins Clausschool en Isakke 4). Jaarlijks wordt onze vastgoedportefeuille geactualiseerd en geïnventariseerd en wordt bekeken of we tot bijstelling van de waarde moeten komen.</p>	700	incidenteel
<p>15 Personeel De afgelopen jaren is er stevig bezuinigd op personeel. De invulling van de taakstelling personeel loopt op schema. Door het invullen van de taakstelling neemt wel het ziekteverzuim en de werkdruk fors toe, mede omdat er nauwelijks taken zijn geschrapt en er ook nieuwe taken bij zijn gekomen. De kans op het maken van fouten neemt toe, met alle financiële risico's van dien. Ten gevolge van langdurig ziekteverzuim is er vaker een beroep gedaan op de "knelpuntenpot". Gezien deze ontwikkeling is de knelpuntenpot structureel verhoogd met € 100.000,-- naar € 200.000,--. Ten gevolge van de decentralisatie is er nieuw personeel bijgekomen. Ook voor andere taken, zoals het opvangen van de vluchtelingenstroom en de ambities op het gebied van duurzaamheid, zal er extra personele capaciteit nodig zijn. Van het generatiepact is door 26 medewerkers in de leeftijdscategorie 59 jaar en ouder gebruik gemaakt. Hoe en waar de vrijvallende formatie opnieuw zal worden ingezet is aan de directie. Door hogere werkdruk nemen de kansen op een hoger ziekteverzuim toe.</p>	300	structureel

Risico's	Bedrag	I / S
<p>16 Invulling / realisatie voorgenomen bezuinigingen <i>Sinds 2009 is op verschillende beleidsvelden fors bezuinigd. Veel daarvan is op dit moment al concreet ingevuld. De bezuinigen die voor 2016 waren opgelegd zijn behaald of op een andere wijze afgedekt. Ook een groot deel van de bezuinigingen voor 2017 en verder zijn in deze begroting ingevuld. Momenteel staan er nog enkele taakstellingen op personeel open. Structureel resteert nog een bezuinigingstaakstelling van € 0,2 miljoen.</i></p>	200	structureel
<p>17 Garantstelling op projecten van derden <i>We staan garant voor bepaalde meerkosten van ongelijkvloerse aansluitingen en kruisingen met de RW35 tot een maximum van € 1 miljoen waarvoor deels financiële dekking is. Ook voor een tekort op het Kulturhus Daarlerveen staan we garant. De leningsfaciliteit voor de aanleg van glasvezel in het buitengebied is niet meer nodig en is ingetrokken.</i></p>	60	structureel
<p>18 Open einde regelingen: Wmo-verstrekkings, leerlingenvervoer en bijzondere bijstand <i>Het beroep dat de burger kan doen op open einde regelingen is niet gelimiteerd. Dit kan resulteren in mee- en tegenvallers. De meest recente informatie rondom het budget van de BUIG is meegenomen.</i></p>	200	structureel
<p>19 Soweco <i>Vanaf 1-1-2015 is de oude regeling Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vervallen. Het bestand van WSW'ers zal door natuurlijk verloop en overige uitstroom in de loop der jaren krimpen. De afbouw van het aantal WSW'ers en de tevens krimpende budgetten vormen een risico voor de gemeenschappelijke regeling Soweco. Op basis van de meerjarenraming Soweco over de periode 2017-2020 is een hogere gemeentelijke bijdrage noodzakelijk. De oorzaak van het hogere tekort ligt voornamelijk extern, namelijk de instroomstop in combinatie met de afbouw van de rijkssubsidie. Het aantal beïnvloedbare factoren in de uitgavensfeer is tevens beperkt in verband met wettelijke loon- en baangarantie voor de huidige WSW-deelnemers. Het hogere tekort is desalniettemin niet acceptabel. Het bestuur van Soweco, de RvC en de binnen de GR Soweco participerende gemeenten werken daarom aan omvorming van Soweco. Ingezet wordt op een realiseren van een maatschappelijke onderneming die onder andere dienstverlening voor de nieuwe doelgroep Participatiewet aanbiedt. Daarnaast wordt ingezet op verbreding van de taak van Soweco, met extra taken vanuit de markt, met name dienstverlening aan werkgevers en het UWV. Het strategisch perspectief krijgt in het najaar van 2016 een concrete uitwerking in een businessplan. Dit businessplan beschrijft de organisatie- en rechtsvorm, diensten en doelgroepen, de voorwaarden en het tijdsplan van de ontwikkeling naar een volwaardige maatschappelijke onderneming in de periode tot 2020. De huidige afschaling van de GR – als gevolg van uitstroom uit de WSW – vindt onverminderd plaats. In 2020 wordt de balans opgemaakt. Op dat moment wordt bepaald of de bestaande fysieke infrastructuur (vastgoed en materieel) nog rendabel ingezet kan worden voor de maatschappelijke onderneming of dat gezocht moet worden naar een alternatieve bestemming. Ook zal worden aangegeven welke overige stappen nodig zijn bij de verdere (mogelijk versnelde) afbouw van de GR.</i></p>	100	structureel
<p>20 Planschade en overige juridische claims <i>Het wijzigen van bestemmingsplannen kan resulteren in het moeten uitkeren van planschadevergoedingen. Veelal kunnen deze weer in rekening gebracht worden bij de aanvrager van de bestemmingsplanwijziging. Dit geldt uiteraard niet voor wijzigingen die de gemeente op eigen initiatief doorvoert. Op allerlei terreinen waar regelgeving wordt vastgelegd en overeenkomsten worden gesloten, liggen juridische risico's op de loer. We proberen ons werk goed te doen, maar fouten kunnen nooit helemaal worden voorkomen. Dit kan resulteren in juridische claims met bijbehorende financiële gevolgen. Niet altijd kunnen deze claims worden afgedekt via verzekeringen of doorgeschoven naar de veroorzakende partij.</i></p>	250	structureel

Risico's	Bedrag	I / S
Laag risico		
<p>21 Belastingrisico's <i>Met ingang van 2016 worden gemeenten voor hun ondernemersactiviteiten aangeslagen voor vennootschapsbelasting op hun winsten. In 2015 heeft hierop een screening van de gemeentelijke organisatie plaatsgevonden en er is een presentatie geweest in de raadscommissie. De budgettaire gevolgen lijken beperkt te zijn, althans zoals de gemeente Hellendoorn dit nu inschat. Hierover bestaat natuurlijk nog geen volstrekte zekerheid, ook omdat de belastingdienst nog geen ervaring heeft met vennootschapsbelasting bij de gemeentelijke overheden en ook de jurisprudentie op gemeentelijk gebied beperkt is. In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat veranderende fiscale wetgeving en jurisprudentie kan leiden tot extra budgettaire nadelen. Mogelijk wordt in een nieuwe kabinetsperiode bijvoorbeeld de fiscale wetgeving rond sportaccomodaties gewijzigd.</i></p>	pm	
<p>22 Materiële schade, fraude en digitale beveiliging <i>Veel eigendommen van de gemeente zijn verzekerd. Soms weegt de verzekeringspremie echter niet op tegen de schade die af en toe geleden wordt. O.a. de schade door vandalisme is slechts tegen hoge kosten te verzekeren. Vaak kunnen de kosten binnen de beschikbare budgetten worden gedekt. De gemeente is uitvoerende instantie voor een grote diversiteit aan regelingen. Voor een deel zijn wij hierbij afhankelijk van gegevens die de aanvrager of betaler van de regeling zelf indient. Doordat derden zelf gegevens moeten verstrekken die rechtstreeks van invloed zijn op de hoogte van de uitkering dan wel de hoogte van een te betalen bijdrage, bestaat de mogelijkheid dat van de regeling misbruik of oneigenlijk gebruik gemaakt wordt. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van fraude. Zowel intern als extern. Gemeenten kennen omvangrijke digitale gegevensbestanden. Deels voor eigen gebruik en deels voor tal van andere (overheids)instanties (waaronder de verschillende basisregistraties). De informatie dient juist en actueel te zijn. Als de kwaliteit onvoldoende is kunnen we daar op worden aangesproken. Daarnaast bestaat het risico dat persoonlijke gegevens van burgers en bedrijven in verkeerde handen komt.</i></p>	100	structureel
<p>23 Garantstellingen en leningen aan derden <i>De gemeente heeft nog enkele verstrekte geldleningen aan stichtingen/verenigingen openstaan, naast de hypotheek aan ambtenaren. De risico's rond deze leningen zijn beperkt en nemen jaarlijks af. Ook het renterisico is hier beperkt. Daarnaast staat de gemeente in de 2e en 3e lijn als achtervang garant bij de Nationale HypotheekGarantie en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw. De buffers bij deze twee instellingen zijn toereikend om de eerstkomende jaren mogelijke tekorten zelf op te vangen. De kans dat dit zich gaat voordoen is klein, maar mocht het zicht voordoen, dan kan het schadebedrag groot zijn.</i></p>	500	structureel
<p>24 Treasury/schuldenpositie <i>Begin 2017 is er ruim € 138 miljoen aan langlopende geldleningen opgenomen. Jaarlijks wordt daarvan tussen de € 14 en € 16 miljoen geherfinancierd. Voor nieuw af te sluiten geldleningen gaan we op dit moment in de begroting en meerjarenramingen uit van een rente van gemiddeld 3,5%. De werkelijke rente ligt hier nog altijd fors onder. Met het aantrekken van de economie neemt ook de kans toe dat de rente gaat stijgen. In 2015 en 2016 zijn leningen voor de jaren 2016 tot en met 2020 geherfinancierd tegen een voordelig rentepercentage. De renterisico's blijven hierdoor beperkt.</i></p>	75	structureel
<p>25 Inzameling afval – contract Twence <i>De Twentse gemeenten hebben een contract met afvalverwerker Twence om jaarlijks gezamenlijk 220.000 ton afval aan te leveren. De goede afvalscheidings- en recyclingresultaten hebben tot gevolg dat we niet aan deze leveringsverplichting kunnen voldoen. In de praktijk heeft dat nog niet tot boetes geleid, omdat momenteel vanuit het buitenland voldoende afval ter verbranding wordt aangeboden.</i></p>	50	structureel

Benodigde weerstandscapaciteit

Hiermee bedoelen wij het gewogen risicobedrag, waarbij wij er vanuit gaan dat de genoemde risico's zich nooit allemaal gelijktijdig zullen voordoen. Hierbij maken we per onderdeel een inschatting wat de kans is dat het risico werkelijkheid zal worden. We maken hierbij een onderscheid tussen de structureel benodigde weerstandscapaciteit en de incidenteel benodigde weerstandscapaciteit.

Dit risicoprofiel is overigens voortdurend aan verandering onderhevig. Dit als gevolg van nieuwe risico's, het treffen van beheersmaatregelen, nieuwe inzichten in de omvang van de risico's en veranderingen in de in- en externe omgeving. Door de ontwikkelingen op dit vlak continu scherp te blijven volgen proberen we te komen tot een zo goed mogelijke inschatting van de verschillende risico's, de kans dat ze zich voordoen en de (financiële) effecten die daarvan het uiteindelijke gevolg kunnen zijn.

Rekening houdend met de kans dat bepaalde risico's zich voordoen en de gemaakte inschatting van de financiële implicaties schatten we de incidenteel benodigde weerstandscapaciteit in op een bedrag van (afgerond) € 3,8 miljoen. Voor de structurele risico's komen we uit op € 1,8 miljoen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen die ingezet kunnen worden om tegenvallers op te vangen als de risico's zich voordoen. Daarbij is onderscheid te maken in een incidentele en een structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit omvat de vrij aanwendbare reserves binnen het eigen vermogen van de gemeente en de stille reserves in bezittingen. Deze middelen kunnen slechts eenmalig worden ingezet. Bij de reserves gaat het om de algemene reserves, met een verwachte stand van € 11,3 miljoen per 1 januari 2017. Met de bestemmingsreserves houden we voorsnog geen rekening omdat die in het verleden gevormd zijn voor specifieke bestemmingen. De raad kan die bestemming weliswaar wijzigen, maar dat betekent dat ook het onderliggende beleid gewijzigd zal moeten worden. Ook met de stille reserves houden we voorsnog geen rekening. De waarde van het onroerend goed staat nog altijd onder druk en is niet meteen te verzilveren, terwijl aandelen en deelnemingen vrijwel alleen in gemeentekring verkocht mogen worden.

De structurele component bestaat in de eerste plaats uit de onbenutte belastingcapaciteit. Het verhogen van de inkomsten door belastingverhogingen kan worden benut als er geen andere mogelijkheden meer voorhanden zijn om tegenvallers op te vangen. Bij afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zitten we op dit moment op 100% kostendeckendheid. De tarieven voor de OZB kunnen nog wel worden verhoogd. Als we uitgaan van het tarief dat het Rijk hanteert voor een aanvraag op basis van artikel 12 van de Financiële verhoudingswet is op basis van de normbedragen voor 2015 een meeropbrengst te realiseren van € 724.000,--. Een tweede element van de structurele weerstandscapaciteit is het bedrag voor onvoorziene uitgaven dat jaarlijks in de begroting wordt opgenomen. Daarbij gaat het om zo'n € 45.000,-- structureel. Het is vooral bedoeld om kleine tegenvallers lopende het jaar op te vangen. Voor de grotere risico's biedt het geen enkel houvast.

Ten slotte rekenen we tot de structurele weerstandscapaciteit de mogelijkheid om binnen de begroting structurele middelen vrij te maken als dat onverhoopt noodzakelijk is. De afgelopen jaren hebben we forse bedragen moeten ombuigen, maar die zien we niet als representatief voor de beschikbare weerstandscapaciteit. We sluiten daarom aan bij de bedragen die het Rijk hanteert bij maatregelen in de sfeer van het gemeentefonds. Bijvoorbeeld bij wijzigingen van de verdeelsystematiek of bij de overdracht van nieuwe taken. Op die momenten mag het negatieve herverdeeffect maximaal € 15,-- per inwoner per jaar bedragen. Voor de gemeente Hellendoorn betekent dit zo'n € 540.000,-- (cumulatief) per jaar. In het verleden zijn daarover bij de bestuursakkoorden afspraken gemaakt. Voor het bepalen van de weerstandscapaciteit achten we dit een reële weerspiegeling van de mogelijkheden om binnen het meerjarenperspectief tegenvallers op te vangen.

bedragen x € 1.000

Weerstandscapaciteit	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Incidenteel				
Algemene reserves	11.266	10.585	10.736	11.083
Bestemde reserves	5.581	5.259	5.307	5.456
Rekeningresultaat	-	-	-	-
Ruimte op de begroting	-	-	-	-
Stille reserves	-	-	-	-
Totaal incidenteel	16.846	15.844	16.043	16.539
Structureel				
Onbenutte belastingcapaciteit	724	724	724	724
- Onroerende zaakbelasting (<i>macronorm</i>)	724	724	724	724
- Afvalstoffenheffing (<i>norm: kostendekkendheid</i>)	-	-	-	-
- Rioolheffing (<i>norm: kostendekkendheid</i>)	-	-	-	-
Negatieve herverdeeffect	540	540	540	540
Post onvoorzien	45	45	45	45
Totaal structureel	1.309	1.309	1.309	1.309
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	18.155	17.153	17.352	17.848

Conclusie

De incidentele weerstandscapaciteit is met € 11,3 miljoen ruim voldoende om de ingeschatte incidentele risico's van € 3,8 miljoen op te kunnen vangen.

De structurele weerstandscapaciteit is met circa € 1,3 miljoen niet voldoende om de structurele risico's van bijna € 1,8 miljoen op jaarbasis vanaf het begin volledig af te dekken. Wel biedt de omvang van de algemene reserves voldoende ruimte om daar binnen het meerjarenperspectief van vier jaar naar toe te groeien. Gedurende die overgangperiode kunnen eventuele tekorten binnen de algemene reserves opgevangen worden. Dat biedt ons voldoende tijd en ruimte om te werken aan een structurele oplossing.

De economische crisis heeft de afgelopen jaren grote financiële consequenties gehad die tot op heden op een verantwoorde wijze binnen de totale begroting zijn opgevangen. Door de aanhoudende bezuinigingen heeft dit wel gevolgen gehad op de ambtelijke organisatie en voor het uitvoeringsniveau van programma's en activiteiten. Ook is er de afgelopen jaren een flinke aanslag op de reserves gepleegd.

Op dit moment zien we de economie weer iets opveren. Herstel van de economie zal de weerstandscapaciteit doen toenemen. Het is bijzonder moeilijk om in bovenstaande berekeningen met dit economisch herstel rekening te houden. Het is onduidelijk hoe snel het tij keert en we de effecten merken op bijvoorbeeld het gebied van de woningbouw of het aantal uitkeringsgerechtigden. Bij de weging van de risico's is geprobeerd een reële inschatting te maken van kansen en uiteindelijke effecten.

Geconcludeerd kan worden dat het weerstandsvermogen van de gemeente Hellendoorn als acceptabel kan worden gekwalificeerd.

Kengetallen

In 2015 is de regeling BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording) vernieuwd waarbij, ter beoordeling van de weerstandscapaciteit, er een aantal kengetallen gepresenteerd moeten worden bij begroting en jaarrekening. Dit moet de vergelijkbaarheid tussen gemeenten vergroten.

bedragen x € 1.000

1. Netto schuldquote		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Vaste schulden	+	138.815	138.713	135.113	132.813	129.213	127.413
B. Netto vlottende schuld	+	10.157	7.332	14.000	13.000	12.000	11.000
C. Overlopende passiva	+	1.389	12.176	7.185	8.673	4.901	5.848
D1. Financiële activa (excl. verstekte leningen)	-	483	458	384	341	615	876
D2. Financiële activa (verstekte leningen)	-	12.359	12.453	12.330	12.206	12.083	11.960
E. Uitzettingen < 1 jaar	-	3.383	3.383	3.383	3.383	3.383	3.383
F. Liquide middelen	-	29	4.000	30	30	30	30
G. Overlopende activa	-	3.146	3.146	3.146	3.146	3.146	3.146
H. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	84.514	88.043	94.711	92.932	93.777	94.022
Netto schuldquote		169,6%	167,2%	157,7%	158,8%	148,2%	145,5%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstekte leningen		155,0%	153,1%	144,7%	145,7%	135,3%	132,8%

Toelichting: De netto schuldquote neemt in de komende jaren af door onder andere het maximaliseren van het investeringsniveau tot maximaal € 5,3 miljoen netto per jaar.

bedragen x € 1.000

2. Solvabiliteitsratio		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Eigen vermogen	+	14.508	16.846	15.843	16.043	16.538	17.774
B. Totaal passiva	/	170.919	179.191	175.371	173.902	166.329	166.017
Solvabiliteit		8,5%	9,4%	9,0%	9,2%	9,9%	10,7%

Toelichting: In 2017 zullen de reserves nog even tijdelijk een daling laten zien, voornamelijk door een aantal eenmalige onttrekkingen aan de Vrij Aanwendbare Reserve. Daarnaast maken we jaarlijks een bedrag vrij voor het verbeteren van onze financieringspositie.

bedragen x € 1.000

3. Grondexploitatie		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Niet in exploitatie genomen bouwgronden	+	405	-	-	-	-	-
B. Bouwgronden in exploitatie	+	27.546	27.237	26.149	24.937	19.129	16.526
C. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	84.514	88.043	94.711	92.932	93.777	94.022
Grondexploitatie		33,1%	30,9%	27,6%	26,8%	20,4%	17,6%

Toelichting: Bovenstaande tabel laat zien dat de impact die de grondexploitatie heeft op onze reguliere bedrijfsvoering is afgenomen. Bij de jaarrekening 2014 was het percentage nog 36,3%, deze daalt naar verwachting onder 20% in 2020.

bedragen x € 1.000

4. Structurele exploitatieruimte		Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Totale structurele lasten	-	73.663	81.836	94.604	92.488	93.169	92.755
B. Totale structurele baten	+	77.811	81.995	94.672	92.932	93.777	94.022
C. Totale structurele toevoegingen aan de reserves	-	-	-	-	-	-	-
D. Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	+	-	-	-	-	-	-
E. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	84.514	88.043	94.711	92.932	93.777	94.022
Structurele exploitatieruimte		4,9%	0,2%	0,1%	0,5%	0,6%	1,3%

5. Gemeentelijke belastingcapaciteit		Rekening	Begroting	Begroting
		2015	2016	2017
A. OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	329	319	325
B. Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	202	240	247
C. Afvalstoffenheffing voor een gezin	+	223	194	200
D. Eventuele heffingskorting voor een gezin	-	-	30	30
E. Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde		754	723	742
F. Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	/	703	715	715
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor		107,3%	101,1%	103,7%

Toelichting: Onze belastingdruk ligt net iets boven het landelijk gemiddelde.

Het totaaloverzicht van kengetallen is als volgt:

Kengetallen	Rekening	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Netto schuldquote	169,6%	167,2%	157,7%	158,8%	148,2%	145,5%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	155,0%	153,1%	144,7%	145,7%	135,3%	132,8%
Sovabiliteitsratio	8,5%	9,4%	9,0%	9,2%	9,9%	10,7%
Grondexploitatie	33,1%	30,9%	27,6%	26,8%	20,4%	17,6%
Structurele exploitatieruimte	4,9%	0,2%	0,1%	0,5%	0,6%	1,3%
Gemeentelijke belastingcapaciteit	107,3%	101,1%	103,7%			

Paragraaf 3:

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

In deze paragraaf geven wij inzicht in het onderhoud van de kapitaalgoederen van de Gemeente Hellendoorn. De kapitaalgoederen kunnen als volgt gerubriceerd worden

- 1 infrastructuur (wegen, riolering en bruggen);
- 2 voorzieningen (openbaar groen, speelplaatsen, openbare verlichting);
- 3 gebouwen.

Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het optimaal functioneren van de gemeente, onder meer op het gebied van veiligheid, vervoer en recreatie. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en het onderhoud ervan is bepalend voor het voorzieningsniveau en uiteraard de (jaarlijkse) lasten.

Beleid

Het beleid van Hellendoorn voor het onderhoud aan kapitaalgoederen is opgenomen in de nota's:

- Onderhoudsprogramma wegen (jaarlijks)
- Gladheidsbestrijdingsplan (2016)
- Groenbeleidsplan (2015)
- Nota speelplaatsenbeleid (april 2003)
- Integraal HuisvestingsPlan (IHP)
- Gemeentelijk rioleringsplan VGRP 2016-2020 (eind 2015 vastgesteld)
- Operationeel Beheer- en onderhoudsplan Riolering (2009)
- Uitvoeringsplan onderhoud en beheer bruggen en tunnels (2012)
- Lichtbeleid 2016-2020, openbare verlichting (2016)
- Kadernota investeren en afschrijven (2013)

De kwaliteit van het openbaar gebied wordt door de inwoners van de gemeente Hellendoorn vaak intensief beleefd. Zwerfvuil, hondenpoep, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden schoolgebouwen, etc. Deze onderwerpen in de directe omgeving raken de burgers direct en hier hebben zij vaak een eigen en duidelijke mening over.

Het onderhoudsbeleid staat over het algemeen in het teken van sober onderhoud, dat wil zeggen dat alleen het noodzakelijke onderhoud wordt verricht om de functie van het object in stand te houden.

Daar waar sprake is van cyclisch onderhoud voor kapitaalgoederen die in meerdere programma's terugkomen en waar een meerjarig onderhoudsplan aan ten grondslag ligt hebben we er voor gekozen om de lasten via onderhoudsvoorzieningen te laten lopen. Het voordeel daarvan is dat de budgetten in de programma's constant blijven en er een betere (financiële) sturing mogelijk is.

Waarde van de kapitaalgoederen

De totale boekwaarde van de materiële vaste activa bedraagt per 1 januari 2016 € 123 miljoen. De onderverdeling is de volgende tabel weergegeven.

bedragen x € 1.000

Materiële vaste activa	Boekwaarde 01-01-2016
Gronden en terreinen	2.127
Bedrijfsgebouwen	57.858
Woonruimten	567
Machines, apparaten en installaties	11.663
Vervoermiddelen	1.145
Erfpachtgronden	687
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	45.210
Overige materiele vaste activa	3.976
Totaal	123.233

Gezien de boekwaarde van de activa, gevoegd bij de omvang van de activa die reeds zijn afgeschreven maar nog wel in gebruik zijn, is het duidelijk dat ook de budgettaire consequenties van het onderhoud aanzienlijk zijn.

Reserves en voorzieningen

Naast de budgetten die voor beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen in de begroting zijn opgenomen, zijn voor diverse kapitaalgoederen reserves/voorzieningen gevormd. Dit kan om diverse redenen zijn, bijvoorbeeld om de onderhoudskosten (deels) van te betalen of omdat reeds toekomstige verplichtingen zijn aangegaan ter verbetering van de kapitaalgoederen. In onderstaande tabel worden de relevante reserves en voorzieningen toegelicht.

bedragen x € 1.000

Reserves en voorzieningen kapitaalgoederen	Saldo 1-1-2017	Stortin- gen	Onttrek- kingen	Saldo 31-12-2017
Voorziening egalisatie rioolheffing *1)	768	-	- 366	402
Voorziening ISV *2)	126	-	- 126	-
Voorziening privatisering was- en kleedruimten *3)	800	-	-	800
Voorziening onderhoud openbare verlichting	-	115	- 44	71
Voorziening onderhoud wegen	-	1.130	- 1.000	130
Totaal	1.694	1.245	- 1.536	1.403

*1) Opvangen van fluctuaties in de berekening van de rioolheffing.

*2) Bijdragen uit het stadsvernieuwingsfonds, waarvan projecten worden gefinancierd.

*3) Renovering van was- en kleedruimten in de periode 2018-2022.

De kapitaalgoederen

Areaal	Aantal	Eenheid
Wegen		
• Asphalt en beton verharding	286	km.
• Asphalt en beton verharding	1.215.400	m2
• Klinkerverharding	118	km.
• Klinkerverharding	560.275	m2
• Onverhard en halfverharding	120	km.
• Wegen	524	km.
Openbare verlichting		
• Lichtpunten	7.500	stuks
Riolering		
• Vrijerval-riolering	220	km.
• Persleiding	219	km.
• Inspectieputten	7.529	stuks
• Rioolgemalen	26	stuks
• Bergbezinkbassins	7	stuks
• Tunnelgemalen	9	stuks
• Oppervlaktegemaal	2	stuks
• Pompunits	770	stuks
• Overstorten	26	stuks
Openbaar Groen		
• Stedelijk groen (gazon, heesters, sier)	1.294.910	m2
• Landschappelijk groen (berm, bosplantsoen, riet)	712.074	m2
• Begraafplaatsen	60.104	m2
Speelplaatsen		
• Aantal speelplaatsen	83	
Kunstwerken		
• Verkeersbruggen	15	stuks
• Spoorbrug	7	stuks
• Spoortunnel	2	stuks
• Fietstunnel	2	stuks
• Fietsbrug	15	stuks
Gebouwen		
• Gebouwen en objecten (eigendom)	35	
• Onderwijshuisvesting	24	

Hieronder wordt ingegaan op de verschillende kapitaalgoederen en de nota's die over het onderhoud hiervan zijn geschreven.

Wegen

Met deze programmabegroting 2017 maken een inhaalslag bij het onderhoud van wegen. In voorgaande begrotingen was er sprake van bezuinigingen, waardoor het onderhoudsniveau op een te laag peil was gekomen.

Jaarlijks wordt een onderhoudsbestek gemaakt voor het onderhoud aan wegen. De kwaliteit van het wegenareaal in de gemeente Hellendoorn wordt gemeten door één keer per drie jaar door een extern bureau een globale weginspectie te laten uitvoeren conform de landelijke richtlijnen van het CROW. In 2016 zijn alle asfaltwegen opnieuw ge-

inspecteerd en daarmee de kwaliteit in beeld gebracht. Het langjarig wegenonderhoud is in beeld gebracht en het daarvoor benodigde jaarlijkse budget. Eén van de conclusies was dat er sprake was van achterstallig onderhoud, dat technisch gezien al uitgevoerd had moeten worden om te voldoen aan het onderhoudsniveau C van de CROW. Dit niveau is de laagste kwaliteit om wettelijke aansprakelijkheid te voorkomen.

Het wegenbestand is volledig doorgerekend voor de komende 20 jaar, en daarbij bleek dat structureel een budget van gemiddeld € 1.130.000,- nodig is om het wegenonderhoud op peil te houden. Daarom verhogen wij het budget vanaf 2017 structureel tot € 1.130.000,--. Voor dit budget is een voorziening gevormd.

Ten aanzien van het achterstallig onderhoud (€ 1,7 miljoen) zijn er op dit moment onvoldoende middelen beschikbaar. We willen incidentele financiële meevallers hiervoor gaan inzetten. Er is besloten om het jaarlijks budget voor investeringsprogramma wegen met € 100.000,-- te verhogen. Hiermee kunnen we wegen die volledig zijn afgeschreven en dus niet meer onderhouden worden, opnieuw aanleggen.

Riolering

Rioolstelsels zijn van oudsher primair aangelegd vanuit het maatschappelijk belang van de volksgezondheid. Afvalwater wordt via rioolstelsels op een hygiënische manier uit woonkernen afgevoerd. Daarnaast draagt het bij aan een aantrekkelijke woon- en recreatieomgeving. In de loop der tijd zijn het beheersen van wateroverlast in woonkernen en het beheersen van emissies naar het milieu bij het beheer van rioolstelsels als maatschappelijke belangen toegevoegd.

Het beleid voor beheer en aanleg van rioolstelsels wordt in een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) uitgewerkt. In het GRP 4 wordt aandacht gegeven aan thema's als wateroverlast als gevolg van klimaatverandering, grondwateroverlast, ontvlechting van schone en verontreinigde waterstromen, professioneel rioolbeheer, samenwerking in de waterketen en aan de financieringsvormen. Afvalwater-, hemelwater- en ontwateringstelsels in de gemeente Hellendoorn zijn daarbij middelen in de voortdurende opgave om het bebouwde stedelijke gebied en de natuurlijke omgeving op elkaar af te stemmen. Dit gemeentelijke Rioleringsplan is eind 2015 vastgesteld en heeft een looptijd van 2016 tot en met 2020.

Bruggen

Het beheer c.q. onderhoud van bruggen en tunnels heeft bij wegbeheerders jarenlang geen prioriteit gehad. In een brief van de inspectie VROM (juli 2011) zijn gemeenten en provincies op hun verantwoordelijkheden gewezen als wegbeheerder en gevraagd om de controle van bruggen en viaducten aan te scherpen.

Vanaf 2012 heeft u het onderhoudsniveau van de bruggen en tunnels vastgesteld op "gemiddeld". Dat betekent dat wij inzetten op veiligheid, functionaliteit en duurzaamheid. Wij zijn in de periode 2012-2015 toegegroeid van een jaarlijks budget van € 15.000,-- naar € 150.000,--. In de afgelopen jaren hebben we met deze middelen een aantal bruggen kunnen opknappen en daarmee hebben we meer dan voldaan aan de oproep van de minister.

In 2017 gaan we óf groot onderhoud plegen aan de fietsbrug in de Helmkruidlaan, óf als blijkt dat de constructie niet voldoet, de brug vervangen.

Openbaar groen

Ons groenbeleidsplan geeft een visie op het openbare groen binnen de bebouwde kom van de gemeente Hellendoorn. Wij streven naar een duurzame vergroening van de woonkernen, waarbij de huidige groene kwaliteit minstens wordt behouden en waar mogelijk wordt versterkt. Het geeft voor een periode van tien jaar (2015-2025) een richting aan de wijze waarop het openbare groen wordt beheerd, onderhouden en (opnieuw) ingericht. Bij het plan behoort een kaart met de groenstructuren en de diverse onderhoudszones. Het uitvoeringsprogramma geeft projecten weer waarop gedurende drie jaren wordt ingezet. Jaarlijks wordt het uitvoeringsprogramma groen geactualiseerd.

Handhaven en versterken van de bestaande groenstructuren betekent volgens de ambitie dat de groenmassa's die de structuur vormen, in stand worden gehouden. Dit betekent niet dat bestaand groen in de groenstructuur ongewijzigd moet blijven. Er doen zich kansen (en knelpunten) voor in de huidige structuren die op korte of lange termijn moeten worden aangepakt. Beplanting heeft niet het eeuwige leven en zal daarom vervangen moeten worden. Met het oplossen van knelpunten en bij vervanging zal de groenstructuur in verbeterde vorm worden teruggebracht.

Voor 2017 zetten we in, in afstemming met andere teams en disciplines, op renovatie van het groen langs Holterweg, Grotestraat en Oranjestraat/Meyboomstraat. Dit omdat we op deze manier ook de groenwerkzaamheden kunnen combineren met onderhoudswerkzaamheden en/of grondexploitaties. In 2017 evalueren we de stand van zaken van het particuliere onderhoud aan het openbare groen in Haarle.

Het onderhoud van het openbaar groen wordt deels door eigen mensen, maar ook deels door medewerkers van Soweeco uitgevoerd. Voor 2017 is voor het product openbaar groen € 760.000,- aan materiële kosten beschikbaar (2016: € 735.000,-) beschikbaar. Deze bedragen zijn exclusief apparaatskosten en overhead, maar inclusief de inschakeling van Soweeco.

Openbare verlichting

De afgelopen jaren is in het buitengebied de openbare verlichting vervangen door energiezuinige LED-armaturen en nieuwe masten. Het lichtbeleid van de afgelopen vijf jaar is geëvalueerd en dit beleid wordt doorgezet naar 2020. In 2017 wordt de verlichting langs alle hoofdwegen vervangen door energiezuinige verlichting. Ook wordt vanaf 2017 gestart met de vervanging van de verlichting (met name armaturen) in de woonwijken. Daarmee zijn we goed op weg om de energiedoelstellingen (en beperking CO₂-uitstoot) te halen.

Het onderhoud en beheer van de openbare verlichting is samen met meerdere Twentse plattelandsgemeenten aanbesteed. Het gaat om de onderhouds-, reinigings- en aanverwante werkzaamheden. Door dit collectief aan te besteden is een economisch gunstig contract voor de periode 2016-2020 afgesloten van € 66.000,- per jaar. Er is een voorziening ingesteld voor het onderhoud en beheer van de openbare verlichting.

Speelplaatsen

Voor wat betreft de veiligheid van de speelplaatsen wordt voor de valdemping gekozen voor gietvloeren. Vanwege de ervaringen met de duurzaamheid hiervan kiezen wij voor een langdurige samenwerking met de leverancier, daarom hebben we een raamcontract gesloten. Daarnaast wordt op basis van een lijst met prioriteiten jaarlijks een planning gemaakt van de te vervangen speeltoestellen en ondergronden. Belangrijkste criterium is de veiligheid van de speelplaatsen. In de afgelopen jaren is een inhaalslag gemaakt en zijn de speelplaatsen op een goed niveau gebracht. Voor het onderhoud en de vervanging van spelvoorzieningen is nu jaarlijks ongeveer € 90.000,- beschikbaar. De speelplaatsen zijn onderdeel van programma 2: onderwijs, opvoeding en jeugd.

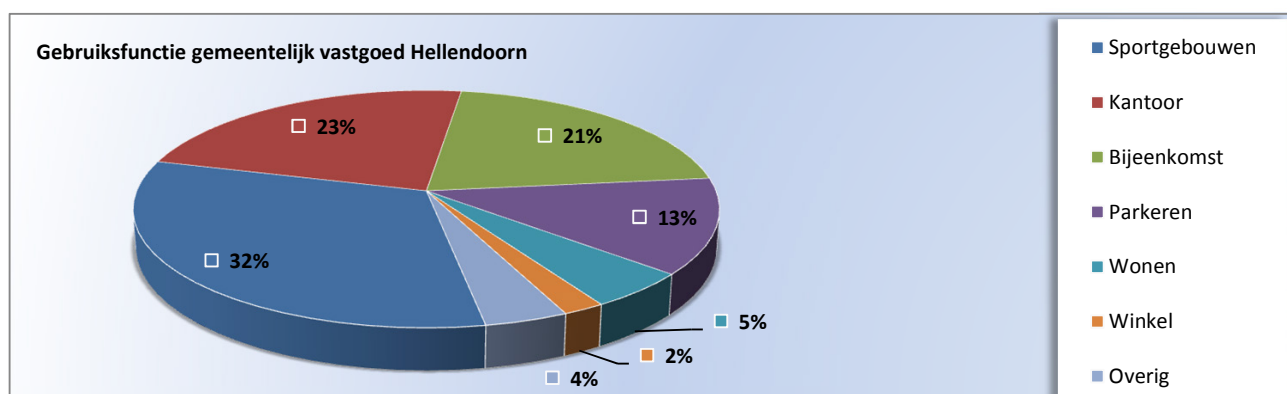
Gebouwen

Als het gaat om gebouwen heeft de gemeente Hellendoorn twee vormen van kapitaalgoederen. Dit betreft accommodaties die door de eigen organisatie en voor maatschappelijke doeleinden worden gebruikt en objecten die voor een maatschappelijk doel zijn gesticht met gemeenschapsgelden, maar waar de exploitatie in handen is van een zelfstandige stichting. Dit zijn specifiek de onderwijsgebouwen, waarbij de schoolbesturen verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van de scholen. Onderstaand gaan we op beide vormen in.

Accommodaties die door de eigen organisatie en voor maatschappelijke doeleinden worden gebruikt

De afgelopen jaren is een goede basis gelegd door het inzichtelijk maken van de gehele vastgoedportefeuille. Naast de reguliere advies- en onderhoudswerkzaamheden staat 2017 voornamelijk in het teken van duurzaam vastgoedbeheer en het verder optimaliseren van zowel de vastgoedorganisatie als de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille van de gemeente Hellendoorn bevat 86 objecten met een bruto vloeroppervlakte van zo'n 55.000 m². Onderstaand volgt een overzicht per gebruiksfunctie.

In de programmabegroting 2017 hebben we extra onderhoudsbudget opgenomen, met name voor de panden waarvan de verkoop nog niet is afgerond. Het reguliere onderhoudsbudget komt daarmee op € 686.000,- (2016: € 658.000,-). Daarnaast is ook een calamiteitenbudget van jaarlijks € 65.000,- in de begroting opgenomen. Daarnaast is in 2020 budget opgenomen voor groot onderhoud van de gemeentewerf, een bedrag van € 355.000,-.

Onderwijshuisvesting

Vanaf 1 januari 2015 zijn schoolbesturen zelf verantwoordelijk voor het binnen- en buitenonderhoud van basisschoolgebouwen, net zoals het voorgezet onderwijs dat al was. De gemeente blijft verantwoordelijk voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen, herstel van constructiefouten (zoals asbestsanering en/of brandveiligheidsgebreken) en het beschikbaar stellen van een eerste onderwijsleerpakket en meubilair als een school wordt uitgebreid met extra groepen. Hiervoor is jaarlijks € 70.000,- beschikbaar. In de begroting 2017 is geen budget opgenomen voor nieuwbouw, maar vanuit voorgaande jaren is wel een doorgeschoven budget beschikbaar voor de VSO Elimschool.

Paragraaf 4:

Financiering

Inleiding

Het doel van deze paragraaf is u te informeren over het treasurybeleid en de beheersing van financieringsrisico's. De treasuryfunctie ondersteunt de uitvoering van de programma's. Treasury is het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Meer concreet gaat het om financiering van het beleid tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden.

Verbeteren financieringspositie

Een belangrijk uitgangspunt voor ons in de komende jaren blijft de versterking van de financiële positie

In 2011 is beleid vastgesteld om de financieringspositie te verbeteren. Dit betekent onder andere dat we terug gaan naar een 'regulier' investeringsvolume dat past bij een gemeente van onze omvang. Medio 2016 hebben we dit beleid geëvalueerd. Het investeringsvolume is nu gemaximeerd op € 5,3 miljoen netto per jaar. Dit is exclusief de reeds lopende strategische projecten en overlopende investeringen van voor 2015.

Doelstelling is om in de periode 2030-2034 qua langlopende schuld weer onder de € 85 miljoen te zitten. Dit vergt een lange termijn visie en de nodige begrotingsdiscipline. Om dit te realiseren en te zorgen dat onze financieringspositie verbetert zijn er maatregelen genomen. Alle tussentijdse meevallers (bij de bestuursrapportages) en een positief jaarrekeningresultaat wordt voor minimaal 50% gebruikt ter verbetering van de financieringspositie. Vanaf de begroting 2015 maken we ieder jaar (cumulatief) € 50.000,- binnen de exploitatie vrij. Dit bedrag wordt gestort in de financieringsreserve. Daarnaast mogen we volgens de nieuwe regels van het BBV geen rente meer rekenen over het eigen vermogen. Om te zorgen dat de reserves in totaliteit op niveau blijven storten we een extra bedrag van € 100.000,- in 2017 oplopend naar € 300.000,- structureel in 2020 in de financieringsreserve. Daarmee storten we in de periode 2017-2020 in totaal € 1,5 miljoen in de financieringsreserve.

Treasurybeleid

Het algemene beleidsuitgangspunt van het treasurybeheer binnen onze gemeente kan als volgt worden omschreven: de gemeente voert – gelet op haar publiekrechtelijke taak om maatschappelijke kapitaal te beheren – een risicomijdend treasurybeleid. Binnen dit risicomijdend beleid stelt de gemeente zich ten doel een zo hoog mogelijk rendement over het belegd vermogen en/of zo laag mogelijke kosten over leningen te realiseren binnen duidelijk geformuleerde randvoorwaarden ter beperking van risico's. De uitgangspunten en bevoegdheden in het treasurybeheer zijn vastgelegd in het treasurystatuut. Het gaat daarbij om de beleidsmatige vaststelling van de uitgangspunten, doelstellingen, de organisatorische en financiële kaders, de informatievoorziening en de administratieve organisatie.

De doelstellingen van het treasurybeleid zijn:

1. Het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;
2. Het beschermen van gemeentelijke vermogens- en (rente-)resultaten tegen ongewenste financiële risico's zoals renterisico's, koersrisico's, kredietrisico's en liquiditeitsrisico's;
3. Het minimaliseren van de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities;
4. Het optimaliseren van de renteresultaten binnen de kaders van de Wet fido respectievelijk de limieten en richtlijnen van het treasurystatuut;
5. Het verankeren van de treasury activiteiten in de administratieve organisatie.

Rentebeleid

Bij financiering is er de keus tussen projectfinanciering en integrale financiering. Bij projectfinanciering wordt de lening aangetrokken ten behoeve van een bepaalde investering of project. Bij deze methode ligt het voor de hand de rentelasten van de lening toe te rekenen aan de investering of programma waarvoor de investering is aangetrokken. Bij integrale financiering wordt de totale financieringsbehoefte van de gemeente bekeken en daarvoor wordt financiering aangetrokken. Door middel van de omslagrente wordt de rente van investeringen toegerekend aan producten en maken deze lasten vervolgens deel uit van de betreffende programma's. De omslagrente heeft een stabiliserend effect op de begroting. Wij passen de methode van integrale financiering toe en maken gebruik van een renteomslag.

De interne rekenrente bedraagt 3,0% (2016 4,0%). Met dit rentepercentage en de werkelijk betaalde rente en de huidige boekwaarde van investeringen berekenen we de omslagrente. De renteomslag bedraagt voor de periode 2017-2020 3,0% (2016 3,7%). De gemiddelde rente over de langlopende geldleningen bedraagt 3,3%.

bedragen x € 1.000

Renteschema		Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
a. Externe rentelasten over de korte en lange financiering	(+)	4.794	4.666	4.459
b. Externe rentebaten	(-)	436	369	300
Totaal door te rekenen externe rente		4.359	4.297	4.159
c1. Rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	(-)	1.224	878	800
c2. Rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	(-)	-	-	-
Saldo door te rekenen externe rente		3.135	3.419	3.359
d1. Rente over eigen vermogen	(+)	656	900	-
d2. Rente over voorzieningen (contante waarde)	(+)	594	29	57
Aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toe te rekenen rente		4.385	4.348	3.416
e. Werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toegerekende rente (renteomslag)	(-)	4.811	4.481	3.786
f. Renteresultaat op het taakveld treasury		- 426	- 133	- 370

Treasurybeheer

Treasurystatuut

In 2010 is het treasurystatuut geactualiseerd en vastgesteld door u. In het treasurystatuut is ons treasurybeleid op hoofdlijnen vastgelegd en zijn de doelstellingen op treasurygebied vastgelegd. Hierin zijn tevens de taken en bevoegdheden, de verantwoordingsrelaties, de bijbehorende informatievoorziening en de richtlijnen en limieten voor het aantrekken van korte en lange financieringsmiddelen opgenomen. Een belangrijk deel van de limieten en richtlijnen is bepaald door de Wet financiering decentrale overheden (wet fido). Middels de limieten en richtlijnen wordt het "risicoprofiel" van de gemeente bepaald, waarbinnen de treasuryactiviteiten dienen te worden uitgevoerd. In 2016 wijzigden we het treasurystatuut in een treasurybesluit, zoals aangegeven in de financiële verordening.

Kredietrisico's

De financiering van en de garantstelling voor de Woningstichting loopt via het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Daartoe heeft de gemeente met het WSW een achtervangovereenkomst gesloten.

Kasgeldlimiet

De financieringsbehoefte wordt in het komend jaar zoveel mogelijk met kortlopende financieringsmiddelen ingevuld. Door de lage (nu zelfs negatieve) rente op kortlopende leningen wordt de financieringsbehoefte binnen de kasgeldlimiet grotendeels met vlottende financieringsmiddelen ingevuld. Op die wijze kan een aanzienlijke besparing op rentelasten worden gerealiseerd.

De kasgeldlimiet houdt in dat de totale omvang van de vlottende schuld maximaal 8,5% van de lastenkant van de gemeentebegroting mag zijn. Het begrotingstotaal voor 2017 komt uit op een bedrag van € 96,2 miljoen. De kasgeldlimiet voor 2017 komt derhalve uit op € 8,2 miljoen.

bedragen x € 1.000

Kasgeldlimiet	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Netto vlottende schuld				
Omvang vlottende schulden	-	5.789	-	2.684
Omvang vlottende middelen	2.122	-	826	-
Netto vlottende schuld	2.122	5.789	826	2.684
Toegestane kasgeldlimiet				
Omvang begroting	96.219	96.219	96.219	96.219
Kasgeldlimiet (in % van de grondslag)	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Toegestane kasgeldlimiet	8.179	8.179	8.179	8.179
Toets kasgeldlimiet				
Onderschrijding	6.057	2.390	7.353	5.495
Overschrijding				

Renterisiconorm

De renterisiconorm heeft als doel om het renterisico bij herfinanciering te beheersen. De renterisiconorm houdt in, dat de jaarlijks verplichte aflossingen en de renteherzieningen voor gemeenten niet meer mogen bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. De renterisiconorm benadrukt vooral het belang van een goede spreiding van de leningenportefeuille en van de renterisico's. De norm is een benadering hiervoor.

bedragen x € 1.000

Renterisico	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Renterisico op vaste schulden				
Renteherziening o/g	-	-	-	-
Renteherziening u/g	-	-	-	-
Netto saldo herziening	-	-	-	-
Aflossingen	16.102	15.819	14.171	14.242
Renterisico vaste schulden (3+8)	16.102	15.819	14.171	14.242
Toegestane renterisiconorm				
Omvang begroting (= grondslag)"	96.219	93.181	93.920	94.108
Renterisiconorm (in % van de grondslag)	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%
Minimumbedrag (wettelijk bepaald)	2.500	2.500	2.500	2.500
Toegestane renterisiconorm	19.244	18.636	18.784	18.822
Toets renterisiconorm				
Onderschrijding	3.142	2.817	4.613	4.580
Overschrijding				

Gemeentefinanciering

De financieringsbehoefte wordt bepaald door ontwikkelingen in exploitatie en balans. De berekening van de financieringsbehoefte is in onderstaande tabel weergegeven.

bedragen x € 1.000

Financieringsbehoefte	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Jaarlijkse aflossing vaste schuld	16.102	15.819	14.171	14.242
Netto investeringen	8.510	6.102	4.612	8.645
Afname voorraden	- 892	- 1.171	- 5.767	- 2.561
Subtotaal	23.720	20.750	13.016	20.325
Ontwikkeling reserves en voorzieningen	- 1.700	383	840	1.583
Afschrijvingen	6.035	6.135	6.126	6.169
Subtotaal	4.335	6.518	6.966	7.752
Totale financieringsbehoefte	19.385	14.232	6.050	12.573
Geldleningen (vastgezet in 2015 en 2016)	10.000	10.000	10.000	10.000
Financiering met kort geld	7.000	4.000		2.500
Resterende financieringsbehoefte	2.385	232	- 3.950	73

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de financieringsbehoefte beperkter is dan in het verleden. In 2020 neemt de financieringsbehoefte tijdelijk toe als gevolg van hogere investeringen waaronder het middendeel van de Noord-zuidverbinding.

Leningenportefeuille en schuldenpositie

Mede door het hoge investeringsvolume van de afgelopen jaren is onze totale schuldenpositie sterk toegenomen en staat onze solvabiliteit onder druk. Per 1 januari 2017 staat aan vaste geldleningen een restantschuld van € 138,7 miljoen open. De verwachting is dat we in de loop van 2016 voor ruim € 12 miljoen aan leningen moeten opnemen. Daar staat tegenover dat we ruim € 16 miljoen aflossen aan leningen. Om te profiteren van de huidige lage rentestand hebben we in 2015 een drietal geldleningen afgesloten met uitgestelde stortingsdata:

bedragen x € 1.000

Stortingsdatum	Bedrag	Looptijd	Rentepercentage	Soort
3 juli 2017	10.000.000	20 jaar	2,05%	lineair
2 juli 2018	10.000.000	20 jaar	2,24%	lineair
1 juli 2019	10.000.000	20 jaar	1,65%	lineair
1 juli 2020	10.000.000	20 jaar	1,80%	lineair
Totaal nieuwe leningen	40.000.000			

De staat van opgenomen geldleningen ziet er voor 2017 als volgt uit:

bedragen x € 1.000

Opgenomen leningen	Oorspr. Bedrag	Rente %	Rente Bedrag	Begin looptijd	Einde looptijd	Boekwaarde 1-1-2017	Opname 2017	Aflossing 2017	Boekwaarde 31-12-2017
Leningen Woningcorporaties									
n.v.t.	-					-	-	-	-
Leningen Woningcorporaties	-					-	-	-	-
Leningen overig									
BNG	3.630	6,04%	53	1998	2023	1.016	-	- 145	871
BNG	5.672	5,46%	76	1998	2023	1.589	-	- 227	1.362
BNG	5.000	4,92%	1	2002	2017	333	-	- 333	-
BNG	35.000	5,26%	812	2003	2028	16.800	-	- 1.400	15.400
Waterschapsbank	7.000	4,20%	43	2004	2019	1.400	-	- 467	933
BNG	32.000	3,68%	704	2006	2031	19.200	-	- 1.280	17.920
Waterschapsbank	7.000	4,36%	13	2007	2017	700	-	- 700	-
Waterschapsbank	5.000	4,67%	233	2008	2028	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,68%	234	2008	2028	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,70%	235	2008	2028	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,71%	236	2009	2029	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,58%	33	2008	2018	1.000	-	- 500	500
BNG	10.000	4,04%	264	2010	2030	7.000	-	- 500	6.500
Waterschapsbank	10.000	2,45%	90	2010	2020	4.000	-	- 1.000	3.000
Waterschapsbank	7.500	3,38%	104	2011	2021	3.750	-	- 750	3.000
BNG	10.000	4,54%	325	2011	2031	7.500	-	- 500	7.000
BNG	10.000	4,70%	347	2012	2032	7.625	-	- 500	7.125
BNG	20.000	1,00%	63	2013	2018	8.000	-	- 4.000	4.000
BNG	14.000	1,21%	130	2014	2024	11.200	-	- 1.400	9.800
BNG	14.000	0,82%	103	2015	2025	12.600	-	- 1.400	11.200
BNG	15.000	1,53%	221	2016	2031	15.000	-	- 1.000	14.000
BNG	10.000	2,05%	103	2017	2037	-	10.000	-	10.000
nog op te nemen 2017	2.500	1,50%	19	2017	2027	-	2.500	-	2.500
Leningen overig	243.302		4.442			138.713	12.500	- 16.102	135.111
Totaal	243.302		4.442			138.713	12.500	- 16.102	135.111

Zoals aangegeven in hoofdstuk 2 verwachten we dat de langlopende schulden na 2017 verder afnemen. Eind 2020 is het saldo van de langlopende schulden € 127,4 miljoen.

EMU-saldo

In de gemeentebegroting dient het EMU-saldo over de jaren t-1, tot en met t+3 te worden opgenomen. Dit overzicht dient ter monitoring en als informatiebron voor het EMU-saldo van de totale overheid in het kader van Europese afspraken. In onderstaande tabel is het EMU-saldo van onze gemeente voor de jaren 2016 t/m 2020 weergegeven.

bedragen x € 1.000

EMU-saldo			Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
1.	(+)	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	- 982	219	515	1.257
2.	(+)	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	12.069	12.271	12.253	12.338
3.	(+)	Bruto dotatie aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	1.567	1.380	1.381	1.382
4.	(-)	Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	9.785	5.722	5.346	8.758
5.	(+)	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	-	-	-	-
6.	(+)	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa. Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet in de exploitatie verantwoord	-	-	-	-
7.	(-)	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet in de exploitatie staan)	2.769	1.863	2.270	1.651
8.	(+)	Baten bouwgrondexploitatie. Baten voorzover transacties niet in de exploitatie verantwoord	3.853	3.175	4.196	4.492
9.	(-)	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	1.104	1.081	1.052	1.027
10.	(-)	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	-	-	-	-
11a.		Worden er deelnemingen en/of aandelen verkocht?	nee	nee	nee	nee
11b.	(-)	Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen in jaar	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo			2.848	8.380	9.676	8.032

Uit deze tabel blijkt dat de Gemeente Hellendoorn in 2017 een positief berekend EMU-saldo heeft, welke zal worden meegenomen in het totale EMU-saldo van het Rijk.

Paragraaf 5: Bedrijfsvoering

Als gevolg van de vernieuwing van het Besluit, Begroting en Verantwoording (BBV) is in de meerjarenbegroting 2017-2020 voor het eerst een overzicht overhead opgenomen. Het doel is om de overhead bij gemeenten beter inzichtelijk te maken. De nieuwe BBV schrijft voor dat gemeenten met ingang van de begroting 2017 de overhead niet langer meer mogen toerekenen aan de afzonderlijke programma's. Met dit overzicht wordt de omvang en samenstelling van de overhead van de gemeente Hellendoorn inzichtelijk gemaakt.

bedragen x € 1.000	
Begroting 2017	
Taakveld Overhead	
Overhead personeel	
Lonen en salarissen	6.106
Personeel van derden	323
Overige personeelskosten	299
Totaal overhead personeel	6.728
Overhead organisatiekosten	
Personeel en organisatie	247
Communicatie	250
Financiën/juridische zaken	159
Facilitaire zaken/ICT/inkoop	1.308
Huisvestingskosten	857
Tractiemiddelen	15
Totaal overhead organisatie	2.836
Toerekening overhead aan grondexploitaties en investeringsprojecten	- 356
Totaal toerekening	- 356
Totaal overheadkosten	9.208

Toelichting overheadkosten

Lonen en salarissen

Het betreft hier voornamelijk de directe loonkosten van het management, bestuurs- en managementondersteuning, financiën, personeel en organisatie, facilitaire zaken, ICT, huisvesting en juridische zaken en communicatie.

Personeel van derden

Dit betreft kosten voor inhuur van derden en budget voor vervanging ziekte.

Overige personeelskosten

Dit betreft voornamelijk de reis-en verblijfkosten en opleidingsbudgetten.

Personeel en organisatie

Het betreft de kosten voor salarisadministratie, P&O/HRM advies, organisatie- en formatieadvies, OR-ondersteuning, mobiliteitscentrum, bedrijfsmaatschappelijk werk, ARBO, bedrijfshulpverlening en arbeidsvoorwaarden.

Communicatie

Kosten voor zowel interne als externe communicatie.

Financiën en juridische zaken

Het betreft kosten voor toezicht en controle op de eigen organisatie. Financiële verantwoording, administratieve organisatie, risicomangement. Tevens betreft het juridische kosten die betrekking hebben op de bedrijfsvoering.

Facilitaire zaken/ICT/inkoop

Het betreft hier de kosten voor inkoop, papier- en drukwerk, post- en distributieverzending, catering, documentaire informatievoorziening en ICT.

Huisvestingskosten

Deze uitgaven hebben betrekking op het beheer en onderhoud van het gemeentehuis, zoals energiekosten, schoonmaak en inventaris. Het betreft hier tevens in de begroting opgenomen inkomsten vanwege verhuur van een gedeelte van het gemeentehuis.

Tractiemiddelen

Kosten voor vervoermiddelen.

Bij het totaal van de overheadkosten is rekening gehouden met het feit dat ingevolge het BBV is toegestaan om de kosten van overhead op een indirecte wijze toe te rekenen aan de grondexploitaties en investeringen. Dit geschiedt middels een separate verrekeningscategorie (7.5) welke als negatieve last is geraamd op het totaal van de overheadkosten.

Personeels- en organisatiebeleid

Om succesvol te kunnen functioneren in de samenleving en in te spelen op de in- en externe ontwikkelingen die op de gemeente Hellendoorn afkomen, moet de organisatie zich continu blijven ontwikkelen. Leidraad hierbij zijn missie, visie en uitgangspunten van de organisatie uit "Samen Hellendoorn". Deze koers is vertaald naar een actieplan om richting te geven aan de organisatie en de medewerkers. Uitgangspunt hierbij is "Wij denken in mogelijkheden" door: gericht te werken, samen te werken, de klant centraal te stellen, onze houding en cultuur, de medewerker als spil te zien en passend leiderschap. Bij de verdere ontwikkeling van de organisatie is voorbeeldgedrag vanuit het management van groot belang. Ook de ontwikkeling van de medewerkers (human capital) is van groot belang voor een verdere ontwikkeling van de organisatie.

Ook in 2017 wordt wederom een zo flexibel mogelijke inzet van de personele capaciteit en kwaliteit nagestreefd. Een grote uitdaging. Voor het eerst komt er iets meer beweging in de gemeentelijke arbeidsmarkt. Mede ook door de nieuwe taken die door de decentralisaties op ons af zijn gekomen. Een belangrijk instrument om de mobiliteit te bevorderen is het generatiepact. De regeling die in 2016 bij de gemeente Hellendoorn tijdelijk was opengesteld, was een succes. 26 (circa 45% van de totale doelgroep) medewerkers nemen in de periode 2016 tot en met 2024 deel aan het generatiepact. De basisregeling is dat de medewerker 50% gaat werken, tegen doorbetaling van 70% van het salaris en 100% pensioenopbouw. Hierbij wordt in enkele gevallen ook gebruik gemaakt van de mogelijkheid 1 of 2 jaar eerder te stoppen en langer deel te nemen aan het generatiepact. De regeling biedt aan de ene kant ruimte voor ouderen om energiek aan de slag te blijven en kennis over te dragen. Aan de andere kant biedt het ruimte voor de instroom van vers bloed, waarmee tijdig kan worden ingespeeld op nieuwe taken en nieuwe competenties. In 2017 zijn we nog volop bezig met deze herbezetting. Daarnaast worden jaarlijks ongeveer 20 stagiaires ingezet. Via de interne arbeidsmarkt Twente wordt loopbaanontwikkeling en mobiliteit gestimuleerd samen met de 14 Twentse gemeenten en gelieerde partners. Zo wordt onder meer onderling personeel gedetacheerd, wat weer een bijdrage kan leveren aan de persoonlijke ontwikkeling van de medewerker.

Personele sterkte	Toegestane formatie		Personeelslasten	
	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2016	Begroting 2017
Huidig personeel				
Bestuur	32,60	32,60	- 1.050	- 1.065
Raadsleden	25,00	25,00	- 346	- 342
Burgemeester en wethouders	4,60	4,60	- 470	- 484
Griffie	3,00	3,00	- 234	- 238
Directie en secretariaat	5,11	5,11	- 375	- 417
Cluster Grondgebied	114,06	115,06	- 7.139	- 7.166
Cluster Samenleving	94,54	95,63	- 6.103	- 6.193
Cluster Bedrijfsvoering	55,77	55,32	- 3.709	- 3.673
Overig	1,73	1,73	- 885	- 514
Verplichting reservering vakantiegeld juni t/m december 2015			- 560	-
Marktmeester	0,33	0,33	- 15	- 15
Logopedie	1,40	1,40	- 85	- 87
Ambtenaren Burgerlijke Stand			- 13	- 13
Stagiaires			- 20	- 25
Vergoeding ambtsjubilea			- 52	- 77
Kosten generatiepact			- 140	- 297
Totaal Huidig personeel	303,81	305,45	- 19.262	- 19.027
Voormalig personeel				
Burgemeester en wethouders			- 309	- 255
Overig voormalig personeel			- 9	- 2
Totaal Voormalig personeel	0,00	0,00	- 318	- 257
Totaal personeel	303,81	305,45	- 19.580	- 19.284

Via maatwerk wordt invulling gegeven aan instrumenten en aanbevelingen om de noodzakelijke flexibele inzetbaarheid en mobiliteit op gang te brengen. Op deze manier moet ook invulling worden gegeven aan de taakstellingen op de formatie. Hierover zijn afspraken met de OR gemaakt. Interne mobiliteit, loopbaanbegeleiding, herplaatsingen en eventuele begeleiding van uitstroom vraagt ook de komende tijd nog de nodige aandacht. Dit komt ook aan de orde in de jaarlijkse gesprekcyclus, die in 2017 zal worden geactualiseerd. Hoewel de medewerker verantwoordelijk is voor zijn eigen loopbaan, is stimulering en begeleiding vanuit management en P&O ook van belang. In veel gevallen is er sprake van maatwerk.

In 2017 wordt ook het individueel keuzebudget ingevoerd. Dit vraagt de nodige tijdsinvestering. Het individueel keuzebudget is onderdeel van het nieuwe beloningshoofdstuk uit de CAO gemeenten en moet ruimte bieden voor flexibele arbeidsvoorwaarden en individueel maatwerk. De vakantietoelage, de eindejaarsuitkering, de levensloopbijdrage en 2 bovenwettelijke verlofdagen vormen in 2017 het individuele keuzebudget. Werknemers kunnen met het budget (maandelijks) zelf hun passende arbeidsvoorwaarden kiezen. Het huidige cafetariamodel (bronnen en doelen) wordt ondergebracht in de regeling individueel keuzebudget. Het proces van flexibele arbeidsvoorwaarden is volledig gedigitaliseerd. Medewerkers kunnen op elk moment zelf keuzes maken (self service) en krijgen direct inzicht in de (netto) gevolgen van de keuzes. Dit past volledig in de al in gang gezette lijn van digitalisering van de P&O-processen.

Informatiebeheer

De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd om de basis op orde te krijgen, dit betreft onder andere de invoering van de basisregistraties en de digitalisering van documenten en bedrijfsprocessen.

Ook in 2017 zullen wij hiermee verder gaan. Zo zullen we in 2017 van start gaan met de aansluiting op het Nationaal Handelsregister (ofwel de basisregistratie Niet-natuurlijke personen) . Daarnaast zal de "Operatie BRP" het komende jaar de nodige inspanning vragen. Onder deze noemer (voorheen modernisering GBA) wordt gewerkt aan de Basisregistratie Personen, een volledig digitale voorziening die persoonsgegevens bevat van alle inwoners van Nederland en van personen die niet in Nederland wonen maar wel een relatie met de Nederlandse overheid hebben. De realisatie van de digitale voorziening betekent aansluitwerkzaamheden voor elke gemeente.

De invoering van basisregistraties kunnen grote voordelen hebben voor gemeenten. We zien dit al in de samenhang tussen de basisregistraties Onroerende zaken (WOZ), Grootchalige Topografie (BGT) en Adressen & Gebouwen (BAG). Deze bundeling van informatie biedt nieuwe kansen en mogelijkheden om onze dienstverlening verder te verbeteren en processen efficiënter en effectiever uit te kunnen voeren. Daarnaast werken we in 2017 aan de inrichting van een nieuw zaakstelsel en de invoering van een Klant Contact Centrum (KCC).

Veranderingen gaan steeds sneller en de impact van die veranderingen raken vrijwel altijd ook de informatievoorziening. Er zijn nieuwe taken bijgekomen in het kader van de decentralisaties en de RUD's. Daarnaast wordt steeds meer samengewerkt met ketenpartners en andere gemeenten aan nieuwe taken, vaak met minder geld. Om deze ontwikkelingen te kunnen volgen zal de basis op orde moeten blijven. Het is van essentieel belang dat de organisatie van de informatievoorziening daarop blijvend is voorbereid. Dit betreft onder andere het verder uitbouwen van (basis)gegevens en applicatiebeheer.

Vastgoed

De afgelopen jaren is een goede basis gelegd door het inzichtelijk maken van de gehele vastgoedportefeuille. Naast de reguliere advies- en onderhoudswerkzaamheden staat 2017 voornamelijk in het teken van duurzaam vastgoedbeheer en het verder optimaliseren van zowel de vastgoedorganisatie als de vastgoedportefeuille.

Door de recente invoering van een revolverend energiefonds zullen bij diverse gemeentelijke gebouwen energiebesparende maatregelen worden uitgevoerd. Denk hierbij aan het plaatsen van zonnepanelen tot het vervangen van het water op een aantal cv- ketels door een hitte transporterende vloeistof die sneller op temperatuur is dan water. Naast een CO2 reductie zal uitvoering van deze maatregelen ook resulteren in lagere operationele kosten en een beter binnenmilieu. Resultierend in aantrekkelijke gebouwen met meer tevreden huurders en gebruikers.

Tot slot zal er meer een verschuiving plaatsvinden naar portfoliomanagement. Met aandacht voor prestaties, benchmarken, relatiebeheer, managen van de portefeuille, risicomanagement en afstemming van het vastgoedbeleid op het corporate beleid. Waarbij het draait om de vraag hoe het vastgoed optimaal afgestemd kan worden op de wensen van het primaire proces.

Inkoopcoördinatie

Op 1 juli 2016 is de nieuwe aanbestedingswet in werking getreden. Dit heeft geen direct effect op het inkoopbeleid van de gemeente c.q. het inkoopbeleid hoeft op basis van de nieuwe aanbestedingswet niet te worden aangepast. Wel wordt er in samenspraak met de andere Twentse gemeenten gekeken of er samen onderliggende uitvoeringsmaatregelen kunnen worden opgesteld op gebied van uitnodigingsbeleid, duurzaamheid (waaronder SROI) als gevolg van de wijzigingen in de aanbestedingswet. Verder staan er voor 2017 acties gepland op gebied van benchmarken van de inkoopportfolio met andere Twentse gemeenten en de doorontwikkeling van de inkoop samenwerking van de Twentse gemeenten.

In de aanbestedingswet zijn de zogenaamde 2B diensten, waarvoor een verlicht aanbestedingsregiem van toepassing was, verdwenen. Dat heeft vooral effect op de aanbesteding van diensten in het sociaal domein en inhuur van personeel. Ook gebiedt de wet dat partijen die zich melden voor een overheidsopdracht, ook als zij in geval van meervoudig onderhandse aanbestedingen niet worden uitgenodigd, op verzoek een gemotiveerde afwijzing moeten ontvangen. Veel gemeenten zijn daarom net als Hellendoorn bezig met het opstellen van een uitnodigingsbeleid voor meervoudig onderhandse aanbestedingen om claims van afgewezen partijen te voorkomen.

In 2017 zal er van de inspanningen en resultaten op gebied van duurzaam inkopen een structurele rapportage worden opgesteld. Met betrekking tot SROI, als onderdeel van duurzaam inkopen, is er Twentebreed overleg om te komen tot een gelijk SROI beleid, maar ook gelijke waarderingsmethodiek en gebruik van een zelfde controletool. Daarnaast gaat gemeente Hellendoorn in 2017 samen met zeven andere Twentse gemeenten voor de vierde keer een spendanalyse opstellen. Hiermee kunnen de uitgavenpatronen van de gemeenten worden vergeleken. Verder is er medio 2016 op verzoek van de Twentse gemeentesecretarissen gestart met een onderzoek naar verdergaande samenwerking van de 14 Twentse gemeenten op het gebied van inkoop. Op basis van de resultaten en adviezen van dat onderzoek zal de bestaande inkoop samenwerking worden uitgebouwd, aangepast dan wel op de bestaande (netwerk) structuur worden voortgezet.

Financiën en Control

2016 is een hectisch jaar op het gebied van Financiën en Control. Door de onzekerheden bij het sociaal domein verliep het jaarrekeningproces erg moeizaam. Pas vlak voor de raadsvergadering in juli was de gemeenterekening 2015 gereed en het accountantsverslag was pas kort voor de vergadering beschikbaar. Het veranderen van de rapportagestructuur, van twee bestuursrapportages naar één voor- en najaarsrapportage en één bestuursrapportage zorgde ook voor een aanpassing op het reguliere proces. Tot slot, maar zeker niet minder ingrijpend, de wijzigingen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Een forse aanpassing van de regels waardoor de begroting er anders uitziet en minder vergelijkbaar is met andere jaren. Zo moesten we de overhead uit de programma's halen, taakvelden zijn geïntroduceerd evenals een set beleidsindicatoren. Het is niet langer toegestaan rente over het eigen vermogen te berekenen en op het gebied van grondexploitaties zijn ook forse wijzigingen in het BBV opgenomen.

Ook in deze begroting blijven we inzetten op een duurzaam financieel beleid waarbij we al te grote risico's proberen te vermijden en ons richten op een geleidelijke versterking van onze financiële positie en het vermogen om tegenvallers op te vangen. We zijn ervan overtuigd dat we met deze begroting een robuuste begroting hebben. Geen taakstellingen meer, met uitzondering van de personele taakstelling van 2017 en geen onderuitputting meer. Ook zijn we terughoudend geweest met raming van posten aan de inkomstenkant zodat we bijvoorbeeld bij groenverkoop de opbrengst meteen als 'winst' kunnen boeken.

We blijven streven naar een verdere vereenvoudiging van het instrumentarium

We gaan verder met Lean. Centraal in de Lean-methodiek staat het koppelen van de interne en externe processen aan de klant-vraag, ervan uitgaand dat er altijd ruimte is voor verbetering van de efficiëntie en effectiviteit (bijvoorbeeld verkorting van de doorlooptijd, geen onnodige stappen in het proces etc.). Lean gaat over meer doen van wat er toe doet en stoppen met dingen die er niet toe doen. Bij het toepassen van Lean wordt bekeken hoe we het voor onze inwoners en ondernemers beter, sneller en makkelijker kunnen doen. Dat verbeteracties leiden tot kostenbesparingen is vaak het geval, maar Lean is geen (verkapte) bezuinigingsoperatie. Lean gaat ook niet over harder werken (terugbrengen bewerkingstijd), maar over slimmer werken (terugbrengen wachttijd). In 2017 zetten we deze lijn voort.

Paragraaf 6:

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente werkt op veel verschillende manieren samen met anderen. “Verbonden partijen” zijn die rechtspersonen waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Van een bestuurlijk belang is sprake indien de gemeente zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht. Onder financieel belang wordt verstaan dat de gemeente middelen beschikbaar heeft gesteld die niet verhaalbaar zijn in geval van faillissement van de verbonden partij. Ook is sprake van een financieel belang als financiële problemen bij een verbonden partij op de gemeente kunnen worden verhaald.

Partijen die subsidies ontvangen (maar waarin de gemeente niet bestuurlijk deelneemt) zijn volgens deze definitie geen verbonden partijen. Hoewel ook gesubsidieerde instellingen worden ingezet voor het realiseren van gemeentelijke doelstellingen komen zij in deze paragraaf verder niet aan de orde. Datzelfde geldt voor instellingen en organisaties waarbij de gemeente weliswaar garant staat voor een correcte betaling van rente en aflossing van opgenomen geldleningen, maar evenmin bestuurlijke zeggenschap heeft.

De deelname van de gemeente Hellendoorn in rechtspersonen is voor een belangrijk deel historisch gegroeid. De diverse rechtspersonen passeren hierna kort de revue. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën:

- gemeenschappelijke regelingen, waarbij twee of meer gemeenten op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen een samenwerkingsverband aangaan ter behartiging van bepaalde belangen van die gemeenten;
- deelnemingen, waarbij de gemeente vanuit het oogpunt van het behartigen van het publieke belang in het bezit is van aandelen van een aantal vennootschappen;
- verenigingen en stichtingen, waarbij de gemeente zitting heeft in het bestuur, jaarlijks een financiële bijdrage verstrekt en financieel aansprakelijk is bij eventuele tekorten.

Gemeenschappelijke regelingen

Regio Twente

Regio Twente is het samenwerkingsverband van de veertien Twentse gemeenten met een verzorgingsgebied van circa 627.000 inwoners. Vóór en met hen vervult ze werkzaamheden op een heel breed gebied: Verkeer en vervoer, economische zaken, veiligheid, volksgezondheid, recreatie en toerisme.

Regio Twente werkt aan projecten, verdeeld over drie domeinen: Gezondheid, Leefomgeving en Veiligheid. De veertien Twentse gemeenten realiseren deze projecten samen, in nauw overleg met de provincie, het Rijk en de Europese Unie. De projecten staan onder andere in de Agenda van Twente. Deze Agenda van Twente is een ontwikkelingsprogramma van circa tien jaar dat Regio Twente samen met de Twentse gemeenten en de provincie de komende jaren wil uitvoeren en wat deels al uitgevoerd is.

Veiligheidsregio Twente

De Veiligheidsregio Twente wil de veiligheid van iedereen die in Twente woont, werkt en verblijft vergroten door crisisbeheersing en rampenbestrijding efficiënt, effectief en professioneel te organiseren. Om dit te realiseren werken zij intensief samen met politie, brandweer, Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) en alle veertien Twentse gemeenten. Afhankelijk van de aard en oorzaak van een incident werken zij ook samen met defensie en het Waterschap Regge en Dinkel. De Gemeenschappelijke Regeling geldt vanaf 1 januari 2011 op basis van de Wet veiligheidsregio's.

SOWECO

Het Sociale Werkvoorzieningschap Centraal Overijssel (SOWECO) is namens de deelnemende gemeenten Almelo, Rijssen-Holtten, Tubbergen, Wierden, Twenterand en Hellendoorn belast met de uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening (Wsw). Het doel van deze wet is het bieden van een passende werkplek aan personen die vanwege lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen uitsluitend onder aangepaste omstandigheden in staat zijn tot het verrichten van regelmatige arbeid. Met het oog op een betere positionering in de markt is met ingang van 1 januari 1998 SOWECO NV opgericht, waarin alle operationele activiteiten zijn ondergebracht. Naast de SW-doelgroep is SOWECO zich de laatste jaren eveneens gaan richten op andere doelgroepen met een zekere afstand tot de arbeidsmarkt. De missie is, als uitvoerder van de Wsw, de (re)integratie van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te bevorderen door het aanbieden van een ontwikkelings- en opleidingstraject en een passende werkplek in een zo regulier mogelijke omgeving en een sociaal economisch verantwoorde bedrijfsvoering.

EUREGIO

De EUREGIO maakt zich er sterk voor de samenwerking tussen Nederland en Duitsland te vereenvoudigen en te komen tot meerwaarde voor beide zijden. De EUREGIO is als sinds 1958 actief in de opbouw en de versterking van de structuren en de grensoverschrijdende samenwerking in het Nederlands-Duitse grensgebied. Alles wat de EUREGIO doet, heeft in feite maar één doel. De sterke deelregio's moeten tot "één" verzorgingsgebied samengroeien, tot een geïntegreerde en sterke regio om te leven en te werken. Een regio waarin de grens geen scheidende en belemmerende effecten meer heeft. Het gaat erom, de economische kracht en de levenskwaliteit in de regio te verhogen en de integratie van het gebied verder te verbeteren.

De EUREGIO heeft een oppervlakte van ongeveer 13.000 km². In het gebied wonen bijna 3,4 miljoen mensen. Ongeveer tweederde van het gebied en de bevolking behoren tot het Duitse en een derde tot het Nederlandse grondgebied. Aan Duitse kant strekt de regio zich uit over delen van de deelstaten Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen. In Nederland maken de Regio Achterhoek en de Regio Twente, de gemeenten Ommen, Hardenberg en Coevorden deel uit van het EUREGIO-gebied. In totaal behoren 129 steden, steden en (Land-) Kreise bij de EUREGIO.

Stadsbank Oost-Nederland

De Stadsbank Oost-Nederland is een samenwerkingsverband waaraan 22 gemeenten in Twente en de Achterhoek deelnemen. Als "gemeentelijke kredietbank" biedt de stadsbank een, zowel vanuit maatschappelijk als ook bedrijfs-economische optiek bezien, verantwoord pakket van financiële dienstverlening aan, aan met name minder financieel draagkrachtigen. Het betreft onder andere (sociale) kredietverlening, schuldenregeling, voorlichting en budget-beheer. De stadsbank biedt haar diensten aan vanuit haar vestigingen in Almelo, Enschede en Hengelo.

De bank ondersteunt met dit productenpakket de aangesloten gemeenten in hun sociaal beleid, zonder winstoogmerk. In het kader van de schuldhelpverlening vindt op gemeentelijk niveau goede samenwerking plaats met de woningstichting, de Stadsbank Oost-Nederland, het Algemeen Maatschappelijk Werk, de stichting Hulpfonds, de diaconieën en Caritas. Belangrijk is overigens dat de gemeente een loket heeft waar de burger met schulden zich kan melden. Als men zich meldt, wordt gekeken op welke wijze de schuldsituatie mogelijk kan worden opgelost. Alleen in complexe schuldsituaties en bij grote schulden wordt de Stadsbank ingeschakeld. In de overige situaties kan veelal binnen de eigen gemeentegrenzen een eenvoudiger oplossing worden gevonden. De Stadsbank Oost-Nederland heeft een convenant gesloten met de energieleveranciers om bij betalingsachterstanden het afsluiten van primaire nutsvoorzieningen te voorkomen.

Deelnemingen

NV Bank Nederlandse gemeenten (BNG)

De aandeelhouders van de BNG zijn de Staat der Nederlanden (voor 50%) en provincies en gemeenten (gezamenlijk eveneens 50%). Gemeten naar balanstotaal is de BNG de grootste overheidsbank van Nederland. Klanten van de BNG zijn overheden en instellingen op het gebied van volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en openbaar nut. De BNG biedt financiële diensten op maat zoals kredietverlening, betalingsverkeer, advisering, elektronisch bankieren en beleggen. Ook participeert de bank in publiek-private samenwerking (PPS). De gemeente Hellendoorn bezit 0,04% van het aandelenkapitaal, waarmee de invloed zeer gering te noemen is. Hellendoorn ontving in 2016 een dividend van € 24.700,--.

Vitens N.V.

Vitens is met een omzet van € 352 miljoen en 2,5 miljoen aansluitingen het grootste drinkwaterbedrijf van Nederland. Vitens levert drinkwater aan 5,5 miljoen mensen en bedrijven in de provincies Flevoland, Friesland, Gelderland, Utrecht, Overijssel en een aantal gemeenten in Drenthe en Noord-Holland. Vitens is een publiek bedrijf. De aandelen van Vitens zijn voor 100% in handen van provinciale en gemeentelijke overheden. Naast de provincies Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland en Friesland gaat het daarbij om 106 gemeenten in het verzorgingsgebied. De gemeente Hellendoorn bezit 30.113 aandelen (= 0,6%). Wettelijk is vastgelegd dat de aandelen van de drinkwaterbedrijven in publieke handen blijven. Hellendoorn ontving in 2016 een dividend van € 115.300,--.

Wadinko N.V.

Wadinko N.V. is een regionaal opererende participatiemaatschappij met als doelstelling het stimuleren van bedrijvigheid en daarmee de werkgelegenheid in het werkgebied van de aandeelhouders. Wadinko participeert met risicodragend kapitaal, kennis en managementondersteuning. Eind 2013 participeerde Wadinko in 24 (regionale) bedrijven, waaronder één in onze gemeente. Aandeelhouders zijn naast de provincie Overijssel, 24 gemeenten in Overijssel, de Noord-Oostpolder en Zuidwest Drenthe. De gemeente Hellendoorn bezit 65 aandelen Wadinko N.V. (2,7%). Hellendoorn ontving in 2016 een dividend van € 32.500,--.

Twence B.V.

Twence is in de eerste plaats een afvalverwerkingsbedrijf. Door het verwerken van afval produceert Twence tegelijkertijd energie. Hellendoorn bezit 46.795 gewone aandelen A (4,7%). Hellendoorn ontving in 2016 een dividend en borgstellingsvergoeding van in totaal € 137.000,--.

Enexis Holding N.V.

Sinds de operationele afsplitsing van Essent per 1 januari 2009 en de eigendomssplitsing per 1 juli 2009 heeft Enexis zich ontwikkeld tot een zelfstandig netwerkbedrijf. De aandelen van Enexis zijn in handen van de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Noord-Brabant en Limburg en circa 130 gemeenten in genoemde provincies en Friesland. Hellendoorn bezit 32.331 aandelen, hetgeen overeenkomt met een belang van 0,022%. Hellendoorn ontving in 2016 een dividend van € 24.100,--. We zijn voornemens (een deel van) deze aandelen te verkopen.

Naast Enexis zijn de volgende (kleine) deelnemingen aangegaan als gevolg van de verkoop van Essent.

Vordering op Enexis B.V.

Een lening aan Enexis B.V. Op het moment van overdracht van Essent bedroeg de vordering € 1,8 miljard. De aflossing hiervan is vastgelegd in een leningsovereenkomst, bestaande uit verschillende looptijden (tot en met 10 jaar). Het rentepercentage dat op deze lening wordt vergoed bedraagt gemiddeld 4,65%. We schatten de deelname van Hellendoorn in op € 0,4 miljoen. Er hebben drie aflossingen plaatsgevonden. De vordering bedraagt nu nog € 0,4 miljard; voor Hellendoorn circa € 0,1 miljoen.

Verkoop Vennootschap B.V.

Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden. Jaarlijks beoordeelt de Aandeelhouderscommissie samen met haar adviseurs de stand van deze voorziening in relatie tot de (resterende) risico's en informeert de (overige) aandeelhouders en haar accountants. In 2011 en 2015 zijn uitkeringen geweest. Hellendoorn heeft € 148.000,- ontvangen. We schatten de resterende deelname van Hellendoorn in op € 24.000,-.

Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.

De N.V. Elektriciteits Productiemaatschappij Zuid-Nederland EPZ ("EPZ"), welke vennootschap onder meer eigenaar is van de kerncentrale te Borssele, mocht in september 2009 niet worden verkocht aan RWE. In het verkoopcontract is wel de mogelijkheid van een schikking opgenomen. Daartoe hebben partijen op 1 juli 2011 een bindend schikingscontract getekend. Per 30 september 2011 heeft de overdracht van de aandelen plaatsgevonden. De primaire opdracht van PBE is met de overdracht tot een einde gekomen. PBE zal als tijdelijke vennootschap de resterende rechten en plichten afwikkelen in het bijzonder, die voortvloeien uit het convenant dat is overeengekomen met de Staat. De balanswaarde bedraagt € 1,-.

CBL Vennootschap B.V.

De functie van deze CBL ("cross border leases") Vennootschap B.V. is dat zij de Verkopende Aandeelhouders vertegenwoordigt als medebeheerder van het CBL Fonds en fungeert als "doorgeefluik" voor betalingen namens aandeelhouders in en uit het CBL Fonds. Het CBL Fonds is een bankrekening waarop een adequaat bedrag aan voorziening wordt aangehouden.

Voor zover na beëindiging van alle CBL's en de betaling uit het CBL Fonds van de daarmee corresponderende voortijdige beëindigingsvergoedingen nog geld overblijft in het CBL Fonds, wordt het resterende bedrag verdeeld tussen RWE AG en Verkopende Aandeelhouders. Deelname van Hellendoorn is niet in te schatten. De balanswaarde bedraagt € 4,-.

CSV Amsterdam B.V.

In februari 2008 zijn Essent N.V. en Essent Nederland B.V., met toestemming van de publieke aandeelhouders, een procedure begonnen tegen de Staat der Nederlanden waarin zij een verklaring voor recht vragen dat bepaalde bepalingen van de splitsingwetgeving onverbindend zijn. De eventuele schadevergoedingsvordering van Essent N.V. en Essent Nederland B.V. op de Staat der Nederlanden die zou kunnen voortvloeien uit deze procedure, is gecedeerd aan de Claim Staat Vennootschap B.V. (zodat deze vordering niet achterblijft binnen de Essent groep). De naam is vernaderd in CSV Amsterdam BV. Deelname van Hellendoorn is niet in te schatten. De balanswaarde bedraagt € 4,-.

Stichting Essent Sustainability Development

Hoewel in deze stichting geen financieel belang is, wordt deze volledigheidshalve wel vermeld onder deelnemingen voortvloeiend uit de verkoop van Essent. De Stichting Essent Sustainability Development ontvangt periodiek een voortgangsrapportage van Essent/RWE op basis waarvan zij beoordeelt of de investeringen in duurzame energieproductie volgens afspraak worden gerealiseerd. Wanneer Essent/RWE in gebreke blijft, kan via de rechter een boete van € 20 miljoen worden afgedwongen. Dit bedrag kan worden verhoogd met nog eens € 20 miljoen indien RWE/Essent een termijn wordt gegeven om de inbreuk te verhelpen en deze daar niet aan voldoet. De boetebedragen zullen uitgekeerd worden aan de verkopende aandeelhouders naar rato van hun voormalig belang in Essent. Deze dienen de ontvangen gelden te besteden aan duurzame energieprojecten in de regio.

Verenigingen en stichtingen

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

Alle 390 gemeenten zijn vrijwillig lid van de VNG. Daarnaast zijn Curaçao, Bonaire, Saba, St. Eustatius, Aruba en enkele tientallen gewesten lid. De VNG draagt zorg voor de belangenbehartiging van alle gemeenten bij andere overheden. Daarnaast verzorgt de VNG advisering aan alle leden over actuele ontwikkelingen (pro-actief) en advisering aan individuele leden (op verzoek). De VNG heeft de volgende kernwaarden: Samenwerking, dienstbaar, alert, betrouwbaar, zelfbewust en slagvaardig.

Stichting Rekenkamer West Twente

Als onderdeel van de invoering van de Wet dualisering zijn gemeenten verplicht een lokale rekenkamer(funcitie) in het leven te roepen. De rekenkamer heeft als taak het versterken van de controlerende rol van de gemeenteraad. De gemeente Hellendoorn heeft samen met de gemeenten Rijssen-Holten en Wierden begin 2007 de Stichting Rekenkamer West Twente opgericht voor het faciliteren van de samenwerkende rekenkamerfuncties op het punt van het doen van onderzoek van de doelmatigheid, doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door een gemeentebeheer gevoerde bestuur. Sinds 1 januari 2012 is de gemeente Twenterand ook toegetreden tot de Stichting Rekenkamer West Twente. De raadsgriffiers van de vier deelnemende gemeenten vormen gezamenlijk het bestuur van de stichting. In 2016 is een onderzoek verricht op het gebied van de decentralisaties/transities.

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen	Eigen vermogen 31-12-2016	Eigen vermogen 31-12-2017	Vreemd vermogen 31-12-2016	Vreemd vermogen 31-12-2017	Verwacht resultaat 2017
Gemeenschappelijke regelingen					
Regio Twente	3.162	3.162	14.212	14.088	-
Veiligheidsregio Twente	-	-	56.631	56.280	-
SOWECO	2.800	2.800	5.100	5.200	-
Euregio	1.081	1.120	-	-	38
Stadsbank Oost-Nederland	nnb	nnb	nnb	nnb	nnb
Totaal gemeenschappelijke regelingen	7.043	7.082	75.943	75.568	38
Deelnemingen					
Bank Nederlandse Gemeenten	nnb	nnb	nnb	nnb	nnb
Vitens NV	441.300	466.100	1.292.800	1.289.600	29.100
Wadinko NV	66.400	67.600	-	-	2.400
Twence holding BV	124.000	124.000	150.000	150.000	9.000
Enexis holding NV	3.706.000	3.806.000	3.700.000	3.800.000	200.000
Vordering op Enexis BV	-	- 15	362.300	362.300	- 15
Verkoop Vennootschap BV	1.200	1.100	20	20	- 50
Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	1.600	1.600	118	118	- 15
CBL Vennootschap BV	1.000	-	150	165	- 15
CSV Amsterdam BV	- 92	- 167	150	225	- 75
Totaal deelnemingen	4.341.408	4.466.218	5.505.538	5.602.428	240.330
Totaal verbonden partijen	4.348.451	4.473.300	5.581.481	5.677.996	240.368

nbn = nog niet bekend

Paragraaf 7: Grondbeleid

Inleiding

Het grondbeleid van de Gemeente Hellendoorn is er op gericht om andere beleidsvelden te ondersteunen. De uitvoering van het grondbeleid leidt tot de exploitatie van bedrijventerreinen en woonwijken en de hiermee gemoeide aankoop en verkoop van gronden. Ook grondaan- en verkopen die betrekking hebben op overige beleidsterreinen behoren tot het grondbeleid, zoals aanleg en reconstructie van wegen.

Beleid

In 2014 stelde u een nieuwe Nota Grondbeleid vast, waarbij besloten is om het in 2004 vastgestelde actieve grondbeleid te verlaten en over te gaan op faciliterend grondbeleid. Het strategisch aankopen van gronden ten behoeve van ontwikkelingen die ook door de markt kunnen worden opgepakt zien wij niet langer als taak van de gemeente. Doordat nog behoorlijk wat gronden in portefeuille zijn, blijft de gemeente voorlopig nog wel een actieve speler op de woningkavel- en bedrijventerreinenmarkt.

De nota geeft voorts aan hoe we de risico's gaan beheersen en hoe de financiële verantwoording zal plaatsvinden. Gronden en vastgoed die niet meer nodig zijn voor de uitvoering van gemeentelijke taken/beleidsterreinen worden ter verkoop aangeboden.

Ontwikkelingen

We zien een kentering in de grondverkopen nu de economie weer aantrekt. Zowel de belangstelling voor woningbouw kavels als voor bedrijfskavels neemt toe. Er is een inhaalslag gaande voor de woningbouw kavels. Er is met name interesse voor de binnenstedelijke ontwikkellocaties. Gezien de demografische prognoses (vergrijzing, krimp) zal de woningbouw op de lange termijn beperkter zijn dan we in de vorige eeuw gewend waren. De komende jaren zal de bestemmingsplancapaciteit in overeenstemming worden gebracht met de geprognosticeerde woningbehoefte. U heeft hierover in juli een besluit genomen en de afspraken zijn vastgelegd in een bestuursovereenkomst Wonen met de provincie Overijssel.

De kavels "Aan de Tuinen" zijn grotendeels verkocht of in optie gegeven. Het terrein is bouwrijp gemaakt en naar verwachting kunnen eind 2016 diverse kavels worden geleverd. Ook in "Hart van Noetsele" zijn geen kavels meer vrij. Van de 16 kavels zijn er 12 verkocht en 4 in optie gegeven. Het terrein wordt eind 2016/ begin 2017 bouwrijp gemaakt, waarna de kavels geleverd kunnen worden. De kavels aan de Flierhuyserve in Hellendoorn zijn eveneens in trek en er is – voornamelijk – voor alle 5 kavels een optie verstrekt. In Daarle West ligt op 3 van de 4 kavels een optie. Eind 2016 wordt een kavel aan de Branderij geleverd.

Over de afname van kavels in de Heemtuin loopt een juridische procedure tegen onze contractpartijen. Wij zijn van mening dat de kavels moeten worden afgenomen en de grondprijs, verhoogd met rente, dient te worden betaald. In de juridische procedure is tevens de ontbinding van de samenwerkingsovereenkomst voor fase 2 en 3 geëist.

In 2016 heeft Solutions/Niverplast een kavel van circa 6.000 m² op het bedrijventerrein 't Lochter III afgenomen. Op korte termijn zal worden begonnen met de bouw van een bedrijfsgebouw. Er lopen nog concrete onderhandelingen voor de uitgifte van circa 2 hectare.

Binnen de provincie Overijssel is een overschot aan werklocaties (bedrijventerreinen)

Momenteel wordt onderzocht welke locaties in stand gehouden kunnen worden en welke niet of beperkt tot uitvoering kunnen komen. Op basis van historische uitgiftecijfers van voor de crisis, het feit dat de economie weer aantrekt en de ligging en kwaliteiten van het bedrijventerrein zijn wij ervan overtuigd dat bedrijventerrein 't Lochter III in de komende 10 jaar volledig kan en zal worden uitgegeven. Naast de invulling van de behoefte van lokale bedrijven richten wij ons op het vestigen van enkele bovenlokale grootschalige bedrijven (kavelgrootte > 2 ha). Dit is onze inzet met betrekking tot de discussie met 14 Twentse gemeenten over de (her)programmering werklocaties. Gezien

het prille stadium waarin deze exploitatie verkeert, zijn de risico's hier hoog. Deze risico's worden echter gedeeld met marktpartijen die voor 60% participeren in 't Lochter III.

Financiële prognoses

De herziening van de grondexploitaties medio 2016 is cijfermatig meegenomen in deze begroting. De nieuwe voorschriften voor de grondexploitaties vanuit de BBV (Besluit begroting en verantwoording) zijn in maart 2016 definitief geworden en treden met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 in werking. Deze zijn voor het eerst integraal in de begroting 2017 toegepast.

In onderstaande tabel zijn de verwachte financiële ontwikkelingen voor de gemeentelijke grondexploitaties weergegeven.

bedragen x € 1.000

Verwacht resultaat per plangebied	Boekwaarde 1-1-2017	Looptijd t/m	Gerealiseerd 1-1-2017	Nog te realiseren opbrengst*	Nog uit te geven eenheden	Verwacht resultaat (CW)*	Voorziening per 1-1-2017	Aandeel gemeente
IN EXPLOITATIE GENOMEN GRONDEN (IEGG)								
Bedrijventerreinen								
Lochter III	18.649	2025	12%	27.503	23,0 ha	634	-	40%
Lochter III - gemeentelijke kosten	293					-293	293	100%
Haarle	484	2019	71%	666	0,6 ha.	31	-	100%
Woningbouwgebieden								
Kruidenwijk Zuid fase 1	4.556	2024	55%	6.152	66 won.	-947	947	100%
Hellendoorn Noord fase 1	3.638	2033	43%	8.361	80 won.	-380	380	100%
Daarle West	27	2024	60%	1.014	15 won.	421	-	100%
Aan de Tuinen (Steen van Ommeren)	550	2019	50%	1.062	12 won.	10	-	100%
Hart van Noetsele	64	2019	25%	959	17 won.	325	-	100%
De Branderij	601	2020	54%	981	3 won.	30	-	100%
Subtotaal IEGG	28.860			46.698		-169	1.620	
NIET IN EXPLOITATIE GENOMEN GRONDEN (NIEGG)								
opgeheven ivm BBV-voorschriften								
Subtotaal NIEGG	0			0		0	0	
Voor de verwachte verliezen zijn voorzieningen getroffen voor in totaal							1.620	

*) opbrengst is geïndexeerd

**) CW staat voor contante waarde: het resultaat uitgedrukt in euro's per 1-1-2017

In 2016 zijn de rente-, indexatie- en disconteringspercentages aangepast aan nieuwe regelgeving en nieuwe inzichten. Al deze percentages zijn neerwaarts bijgesteld.

Alle door ons verwachte verliezen zijn - voor het gemeentelijk deel - volledig afgedekt via de Voorziening Toekomstige Verliezen Grondbedrijf (VTVG). In verband met de onzekere vooruitzichten houden we in de begroting 2017 e.v. geen rekening meer met winstnemingen, met uitzondering van de verwachte winst op "Hart van Noetsele" die - conform besluiten bij de strategische projecten - na afronding van het project wordt ingezet ter dekking van de kapitaallasten.

Voor de risico's die op het terrein van het grondbeleid wordt gelopen, wordt een bufferreserve aangehouden.

De benodigde hoogte van het onderdeel "grondexploitaties" wordt bepaald door een inschatting te maken van deze risico's, waarbij wordt gerekend met de gevolgen van afzetvertraging. De momenteel gehanteerde rente- en indexatiepercentages zijn minder risicovol en wijzigingen hierin hebben niet meer zo'n grote impact. De benodigde hoogte van de bufferreserve voor het onderdeel "grondexploitaties" is berekend op € 4,47 miljoen. Dit is aanzienlijk hoger dan bij de jaarrekening 2015 en met name het gevolg van een hogere risico-inschatting bij 't Lochter III.

Het egalisatiedeel voor het onderdeel vastgoed moet tussen de € 250.000,- en € 1 miljoen bedragen.

In 2016 is besloten de bufferreserve alleen voor grondexploitaties en vastgoed aan te houden. Een algemene buffer per inwoner maakt impliciet onderdeel uit van de financieringsreserve.

Eind 2016 zal de bufferreserve voor grondexploitaties en vastgoed op de minimaal benodigde hoogte gebracht zijn van € 4,47 + € 0,25 = € 4,72 miljoen, waarbij de eventueel benodigde aanvulling in 2016 vanuit de financieringsreserve is gekomen.

Nieuwe Wetgeving

Met ingang van 2016 zullen bepaalde gemeentelijke activiteiten aan de Vennootschapsbelasting (Vpb) onderworpen worden. De gemeentelijke grondexploitaties zullen hier ook onder vallen. De werkelijke budgettaire consequenties zullen mede afhankelijk zijn van de fiscale inbrengwaarde van de grondexploitaties. Of de fiscus met onze voorstellen akkoord gaat is niet duidelijk en zal vóór medio 2017 niet bekend zijn. De belastingdienst doet ook geen toezeggingen hoe zij met deze materie om zal gaan. Wel is te voorzien dat, als de grondexploitaties zullen verbeteren ten opzichte van de fiscale openingsbalans 2016, we over de toename in het exploitatieresultaat Vpb moeten betalen. De verwachting is dat we de eerste jaren nog geen Vennootschapsbelasting hoeven te betalen, maar pas ná de huidige planperiode. De fiscus heeft de voorwaarden voor de openingsbalans en de toerekening van kosten zó bepaald dat er ook Vpb betaald moet worden als de grondexploitaties conform de huidige verwachting zullen draaien.

Inmiddels is de regelgeving voor de BBV bekend en verwerkt in deze begroting. U bent hiervan in de bestuursrapportage 2016 op de hoogte gebracht.

Paragraaf 8:

Demografische ontwikkelingen

Inleiding

Demografische ontwikkelingen vragen om een integraal beleid omdat de beleidseffecten zich op meerdere velden kunnen voordoen (zie onder Beleid per programma). Door de beleidsvoornemens in de verschillende begrotingsprogramma's in hun samenhang te bezien ontstaat een dwarsdoorsnede van het beleidsterrein en verkrijgen we zicht op de gevolgen en kansen. De paragraaf Demografische ontwikkelingen is bedoeld als een periodiek ijkmoment.

Analyse demografische ontwikkelingen

Er zijn verschillende demografische ontwikkelingen te onderscheiden: bevolkingsdaling, migratie, vergrijzing en ontgroening. Deze verschillen per regio en per provincie. In de nieuwste prognoses (Primos 2015) zien we de genoemde ontwikkelingen terug. Prognosemodellen zijn met meer onzekerheden omgeven naarmate men verder in de tijd komt en naar een kleiner schaalniveau gaat. Daarbij zijn demografische ontwikkelingen afhankelijk van onzekere factoren zoals economie. Het is dus slechts een mogelijke toekomst. Daarbij is in de Primos-prognose 2015 echter nog géén rekening gehouden met de (asiel)migratie die medio 2015 op gang is gekomen. Waarschijnlijk is dan ook dat het buitenlands migratiesaldo in werkelijkheid hoger ligt, wat betekent dat het inwonertal ook hoger ligt. In de nieuwe Primos-prognose, die eind 2016 beschikbaar komt, zullen de nieuwste veronderstellingen zijn meegenomen. Wat we de laatste jaren in de cijfers terug zien is dat de bevolking van de gemeente Hellendoorn daalt, ontgroent en vergrijst. Als de nieuwe prognose beschikbaar komt, zullen we bekijken welke invloed de (asiel)migratie op de demografische ontwikkelingen heeft.

De toename van het aantal inwoners in Overijssel vakt sinds 2009 af. De verwachting is dat het aantal inwoners van de provincie Overijssel in 2040 is toegenomen met 1,4% ten opzichte van 2015. Ook op provinciaal niveau geldt dat de bevolking de komende jaren vergrijst. Het aandeel 65-plussers neemt toe van 17,7% in 2015 naar 26,5% in 2040.

De Nederlandse bevolking is in de eerste helft van 2016 met 43 duizend personen toegenomen, waarvan 35 duizend door migratie. Het is de hoogste groei in een eerste halfjaar sinds het begin van deze eeuw. Volgens de laatste bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is demografische krimp voor ons land als geheel niet aan de orde. De Nederlandse bevolking zal naar verwachting toenemen tot 18,2 miljoen personen in 2045, zich daarna een aantal jaren rond dat niveau stabiliseren en vervolgens langzaam verder groeien. Niet alleen de bevolkingstoename, maar ook de vergrijzing zal zich in de komende decennia voortzetten. Zowel het aantal ouderen als hun aandeel in de bevolking zal sterk toenemen. Pas in het begin van de jaren veertig, zeventig jaar na het einde van de babyboom, zal een einde komen aan de vergrijzing. Er zullen dan ruim 4,8 miljoen personen van 65 jaar of ouder zijn, die goed zullen zijn voor 27% van de Nederlandse bevolking. Van ontgroening is echter niet of nauwelijks sprake. Het aantal personen van twintig jaar of jonger schommelt tot 2060 rond 3,8 miljoen. Hun aandeel in de Nederlandse bevolking zal slechts een kleine daling vertonen tot 21%.

Beleid

De effecten van de demografische ontwikkelingen (vergrijzing, ontgroening, bevolkingsdaling, migratie) zijn nog niet voelbaar in onze gemeente, maar we zien ze wel op ons afkomen. De beleidsmatige gevolgen van de demografische ontwikkelingen kunnen voelbaar zijn op meerdere beleidsterreinen, zoals wonen, onderwijs, economie en arbeidsmarkt, zorg, sport en cultuur. Deze beleidseffecten samen hebben weer (grote) gevolgen voor de leefbaarheid in een gebied. Hieronder volgt van een aantal beleidsterreinen een uitwerking van het effect van de demografische ontwikkelingen en welke aanpak daarbij is benodigd. Overigens: krimp kunnen we niet tegengaan, we moeten ons aanpassen aan en richten op de gevolgen (en kansen!) van de demografische ontwikkelingen.

Onderwijs en Jeugd

De demografische ontwikkeling "ontgroening" is ook af te lezen uit de leerlingenprognose die wij elke twee jaar op laten maken door Pronexus. Op 1 oktober 2015 waren er 3.242 basisschoolleerlingen. In 2020 zullen er volgens de prognose 409 basisschoolleerlingen minder zijn. In 2035 worden 605 basisschoolleerlingen minder verwacht.

Krimp en de gevolgen voor het onderwijs en schoolgebouwen staat nadrukkelijk op de agenda.

De schoolbesturen hebben geanticipeerd op de (toekomstige) krimp door scholen samen te voegen. Zo zijn de christelijke basisscholen pr. Bernhard en pr. Irene samengevoegd tot Talentrijk, pr. Claus en pr. Margriet tot De Meander en De Es en De Blenke tot De Es. Openbare basisscholen De Tormentil en De Drie Linden zijn samengevoegd tot Daltonschool Reggewinde. De katholieke scholen waren al in een eerdere fase gefuseerd.

De krimp is het eerst voelbaar in het basisonderwijs, maar zal ook effect hebben op het voortgezet onderwijs. CSG Reggesteyn heeft beroepsgerichte VMBO opleidingen herschikt en de bovenbouw van het beroepsgerichte VMBO naar Rijssen verplaatst. Deze beleidskeuze werd mede genomen naar aanleiding van de wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en enkele aanverwante wetten.

Schoolbesturen verwachten dat er inmiddels voldoende geanticipeerd is om de krimp op te kunnen vangen.

Recreatie en toerisme

De bevolking in de leeftijd 65+ neemt toe. Dat deze groep mensen over veel vrije tijd beschikt en zij met name buiten het seizoen op vakantie gaan, biedt kansen voor de recreatieve en toeristische sector. De ouderen zijn vaak gezonder en vitaler dan vroeger. Ook zijn veel ouderen tegenwoordig meer welgesteld waardoor meer geld gespenseerd wordt aan recreatie en toerisme.

Een deel van de vrijetijdssector heeft zich lange tijd gericht op een doelgroep bestaande uit gezinnen met jonge kinderen. Dit wordt de komende 20 jaar minder vanzelfsprekend. Vrijetijdsconcepten zullen vaker inzetbaar moeten zijn voor een dwarsdoorsnede van de diverse doelgroepen, zoals families (van grootouders tot ouders en (klein) kinderen, interessegroepen (fotoclubs, wandelaars, cultuurbezoekers) of individuen die op basis van een gedeelde activiteit, opleiding of levensfase al dan niet in groepsverband activiteiten ondernemen.

In onze Economische Agenda zetten wij in op beleving van Sport en Natuur. Dit past bij de uitstraling van Hellendoorn, als avontuurlijke en natuurlijke gemeente.

Wonen

In 2015 is de Woonvisie 2012 gemonitord. Het woonbeleid staat de komende jaren vooral in het teken van de structurele demografische veranderingen. Uitgangspunt voor het thema wonen is een evenwichtige woningvoorraad die past bij de woningvraag van de toekomst. We kijken daarbij vooral naar specifieke doelgroepen als jongeren en ouderen. Het is meer dan ooit nodig dat we goed en flexibel inspelen op de lange termijn behoefte van de woonconsument. Niet meer van hetzelfde, maar de juiste woningen op de juiste plek realiseren. Mooie voorbeelden van dergelijke ontwikkelingen zijn de projecten Aan de Tuinen en Hart van Noetsele.

Op basis van deze monitoring zijn begin 2016 nieuwe prestatieafspraken gemaakt met Woningstichting Hellendoorn voor de periode 2016-2020. Onderwerpen waarover afspraken zijn gemaakt zijn onder andere: woningbouw, duurzaamheid, gebiedsgericht werken, leefbaarheid en bijzondere doelgroepen zoals statushouders.

In 2016 zijn ook nieuwe woonafspraken gemaakt met de provincie Overijssel en de Twentse gemeenten voor de periode 2016-2020. Deze afspraken zijn gemaakt om binnen de kaders van bestaand beleid en besluiten, waaronder de Ladder voor duurzame verstedelijking, te komen tot een goede ruimtelijke ordening en samen op zoek te gaan naar innovatieve oplossingen en mogelijkheden voor een evenwichtige woningmarkt in Twente. Er zijn afspraken gemaakt op verschillende thema's: Doelgroepen, Wonen en zorg, Stedelijke vernieuwing, Toekomstbestendige bestaande woningvoorraad en Programmeren en zuinig ruimtegebruik.

Leefomgeving

De gemeente Hellendoorn is een veilige, leefbare en vitale samenleving, waarin iedereen volop kan participeren. De eigen buurtschap, het eigen dorp en de eigen wijk vormen een belangrijke basis voor het mee kunnen doen in en mee kunnen bouwen aan de samenleving. Sociale samenhang, noaberschap en een prettige leefomgeving zijn van belang.

Buurt aan Zet!

Binnen de gemeente Hellendoorn werken verschillende organisaties op het gebied van wonen, zorg en welzijn met elkaar samen. Alles wat te maken heeft met woonservicegebieden en/of gebiedsgericht werken, gebeurt onder de noemer Buurt aan Zet! Deze naam werd al gebruikt voor allerlei activiteiten die plaats vonden in dorpshuizen en wijkgebouwen en wordt vanaf medio 2016 ook breder gebruikt. De gemeente heeft hierin de regie en Stichting De Welle coördineert de uitvoering. De samenwerking met de verschillende organisaties in het Netwerkoverleg Wonen Welzijn Zorg (met Woningstichting Hellendoorn, ZorgAccent, Maatschappelijk Werk, Stichting Vrijwillige Thuiszorg, Carintreggeland, Attent en de huisartsen) blijft uitgangspunt.

Buurt aan Zet! Bewonersgroepen

Verspreid over de gemeente zijn er vijf woonservicegebieden met elk een Buurt aan Zet! groep, met daarin bewoners, een vertegenwoordiger vanuit de Wmo-raad en iemand vanuit de Raad van Kerken. De groepen bespreken zaken die spelen op het gebied van wonen, zorg en welzijn. Ze worden ondersteund door een vertegenwoordiger van de gemeente en van De Welle. Andere organisaties kunnen hierbij uitgenodigd worden, bijvoorbeeld de Woningstichting, een zorgorganisatie of Stichting Vrijwillige Thuiszorg. Het is aan de groepen zelf om te bepalen wat er op de agenda komt en waar men in wil investeren: dit kan namelijk per gebied heel verschillend zijn en dit kan zich richten op de huidige situatie en/of op het nadenken over de toekomst van het gebied.

Buurt aan Zet! VIA teams

In elk van de woonservicegebieden is ook een VIA team actief. De VIA-teams (Vroegsignalering, Informatie en Advies), waarbinnen professionals allerlei signalen met elkaar bespreken, komen eens in de 5 á 6 weken bij elkaar. In het VIA team worden allerlei ondersteuningsvragen besproken. Dit gebeurt anoniem, tenzij er specifiek toestemming is gegeven door de bewoner om wie het gaat. Die kan, indien gewenst, ook zelf aansluiten bij het gesprek. Gezamenlijk wordt gekeken hoe de bewoner het beste geholpen kan worden.

In 2017 wordt gekeken hoe de VIA teams zich verder kunnen profileren en ontwikkelen. Hiervoor wordt met alle VIA teamleden een ontwikkeltraject gevolgd.

Learning Lab

Vanuit beleid zijn wij als gemeente aan het nadenken over de vraag welke producten bepaalde effecten teweeg brengen in de samenleving. En ook hoe deze in relatie tot elkaar staan. Zijn het gewenste effecten? Ten dienste van onze inwoners? Al langer wordt gesproken over een transitie, die ertoe moet leiden dat duidelijk wordt wat onze inwoners nodig hebben. Welke competenties zijn daarvoor nodig en wie (welke organisatie) kan dit leveren. Met onze samenwerkingspartners gaan we in een Learning Lab aan de slag om deze effecten te duiden en hiermee te experimenteren.

Maatschappelijke ondersteuning en zorg

Hoewel mensen steeds gezonder en vitaler ouder worden zal als gevolg van de vergrijzing in de loop der jaren steeds een groter beroep worden gedaan op de zorg(voorzieningen). Per 1 januari 2015 zijn wij als gemeente verantwoordelijk voor een deel van de zorg en begeleiding. Wij streven ernaar dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen, bijvoorbeeld door middel van de hiervoor genoemde Buurt aan Zet! aanpak in woonservicegebieden. Dit betekent dat mensen langer in hun eigen vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen en daarbij hun sociale netwerk behouden. Dit maakt ook dat ze minder snel een beroep hoeven te doen op duurdere (zorg) voorzieningen. Wij willen een goede kwaliteit van zorg- en welzijnsvoorzieningen behouden. Wonen, welzijn en zorg moeten vooral voor hulpbehoevenden in de wijk goed toegankelijk zijn. Wij zetten hierbij scherper in op mensen die het echt nodig hebben en gaan daarbij ook uit van de eigen kracht en de omgeving.

De gemeente Hellendoorn heeft zich voor inkoop van zorg en ondersteuning (dagbesteding en begeleiding) aangesloten bij regionale samenwerking tussen 14 Twentse gemeenten, ook wel Samen14 genoemd. De Twentse uitvoeringsorganisatie die zich hiermee bezig houdt, is de Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente (OZJT). De regionale inkoop heeft gezorgd voor circa 165 gecontracteerde zorgaanbieders. Echter, toewijzing van zorg verloopt volledig lokaal. Onze Wmo-consulenten zorgen voor toeleiding naar zorg en ondersteuning en bezoeken cliënten thuis middels keukentafelgesprekken. Uitgangspunt hierbij is zo lokaal mogelijk voorzien in zorg en ondersteuning. Voor transformatie en innovatie van de zorg is zowel regionaal als lokaal aandacht. Zowel regionaal als lokaal wordt

getracht zorg en ondersteuning zo efficiënt en toereikend mogelijk te organiseren. Op het gebied van innovatie hebben we tevens lokaal aandacht en inventariseren we mogelijkheden voor de toekomst op gebied van Right to Challenge, om daarmee inwoners zoveel mogelijk te kunnen betrekken bij ontwikkelingen op gebied van welzijn en zorg. Right to Challenge kan naast welzijn en zorg mogelijk in de toekomst ook op andere terreinen worden toegepast.

Voorzieningsniveau

De gemeente Hellendoorn kent veel verschillende maatschappelijke, cultuur- en sportvoorzieningen: sportvelden, atletiekbaan, clubhuizen, buurthuizen, dorpshuizen, bibliotheken, een (openlucht)theater etc. De afgelopen jaren zijn, mede met behulp van de provincie, accommodaties aangepast en toekomstbestendig gemaakt. Ook zijn er fusies geweest van basisscholen en is het bouwvolume van bij voorbeeld De Twijn naar beneden bijgesteld. De multifunctionaliteit van de accommodaties in Daarle, Marle en Daarleven is vergroot door het onderbrengen van meer activiteiten. Op deze wijze kan het draagvlak verbreed worden en worden accenten verschoven.

Met het veranderen van de leeftijdsopbouw komen accenten op andere doelgroepen te liggen. Ook de komende jaren zal een balans gevonden moeten worden welke voorzieningen noodzakelijk zijn om de leefbaarheid in kernen te kunnen behouden. We willen in ieder geval in alle kernen een ontmoetingsruimte handhaven. We doen daarbij steeds meer een beroep op het zelforganiserende vermogen van (sport)organisaties.

Arbeidsmarkt/ economie

Nederlanders worden met het stap-voor-stap optrekken van de pensioenleeftijd gedwongen langer, binnen enkele jaren tot hun 67^e, aan het arbeidsproces deel te nemen. Als gevolg van de demografische ontwikkelingen bestaat een aanzienlijk deel van de Nederlandse beroepsbevolking nu al uit 45-pluswerknemers (op een totale beroepsbevolking van ruim 7 miljoen mensen, is ruim 3 miljoen ouder dan 45 jaar; daarvan werken daadwerkelijk ruim 2,5 miljoen mensen). Voor deze doelgroep wordt het soms lastig om zich op de arbeidsmarkt te handhaven. Hoe onze lokale economie en daarmee de werkgelegenheid zich verder ontwikkelt hangt in hoge mate af van (mondiale) economische ontwikkelingen.

Conclusie

Op de beleidsterreinen die het eerst de effecten ondervinden van de (toekomstige) demografische ontwikkelingen, houden we al rekening met die ontwikkelingen. Het komende jaar blijven we dit doen en zullen we bekijken hoe we het thema "demografische ontwikkelingen" nog wat verder kunnen uit- en verwerken in de verschillende beleidsvelden. Ook zullen we bij het beschikbaar komen van de nieuwe primos-prognose bekijken welke invloed de (asiel) migratie heeft op de demografische ontwikkelingen.

Paragraaf 9:

Duurzaamheid

Inleiding

In 2013 is de beleidsnotitie “Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn” vastgesteld. In deze notitie is gekozen voor een brede definitie van duurzaamheid voortkomend uit de Millenniumdoelen 7 (er leven meer mensen in een duurzaam milieu) en 8 (meer eerlijke handel, schuldhulpverlening en hulp). We zijn een Millenniumgemeente met als uitgangspunten: People, Planet en Profit (Sociaal, Ecologisch en Economisch). Ook wel de 3 P's genoemd.

Onze 8 speerpunten zijn: participatie, Fairtrade, afval, energie & klimaat, natuur & landschap, leefomgeving, Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) en samenwerken. Per speerpunt zijn één of meer doelen geformuleerd. Het hoofddoel is de samenleving bewust te maken van haar verduurzamingsmogelijkheden en deze in de praktijk te brengen. Dat gebeurt in samenwerking met provincie, andere gemeenten, ondernemers en inwoners. Afhankelijk van het onderwerp verschilt onze rol. Op het ene moment zijn wij organisator, opdrachtgever of beleidsmaker en regelgever, op andere momenten zijn wij stimulator, facilitator, communicator of partner.

Om duurzaamheid beter te verankeren binnen de organisatie en een versnelling te kunnen maken hebben wij een programmamanager duurzaamheid aangesteld. De programmamanager gaat in 2017 een belangrijke rol vervullen in het realiseren van onze doelstellingen. De programmamanager draagt onder andere zorg voor de samenhang tussen de projecten en de monitoring daarvan. De verantwoordelijkheid voor de projecten blijft voor het grootste deel in de lijnorganisatie waarbij het uitgangspunt is om zoveel mogelijk aan te sluiten op bestaand beleid, projecten en activiteiten.

In de tweede helft van 2017 zullen wij de voorgaande periode evalueren en voorstellen doen voor het vervolg tot en met 2020 als vervolg op de huidige beleidsnotitie “Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn”.

Onze activiteiten vallen in twee delen uiteen, namelijk activiteiten binnen de eigen organisatie, zoals het realiseren van 15% energiebesparing en activiteiten waarvoor we onze inwoners nodig hebben. In deze laatste rol is de gemeente veel minder bepalend en meer stimulerend en ondersteunend aan initiatieven uit de samenleving.

Activiteiten

In 2017 worden twee belangrijke projecten opgepakt. We stellen in de eerste helft van 2017 een “Duurzame Energievisie Hellendoorn” op, in samenspraak met de samenleving, om invulling te geven aan de door ons vastgestelde doelstellingen voor duurzame energieopwekking en energiebesparing.

In het najaar van 2017 wordt de beleidsnotitie “Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn” geëvalueerd en doen wij voorstellen voor de periode 2017 – 2020.

Participatie blijft een belangrijk aandachtspunt dat betrokken wordt bij diverse projecten waaronder Duurzaam (T)huis Twente maar ook de inzet van de ambassadeurs voor de duurzaamheid in diverse projecten.

Op het gebied van Fairtrade hebben we de afgelopen periode stappen gemaakt. Wij verwachten in 2017 als interne organisatie te voldoen aan de voorwaarden die aan Fairtrade worden gesteld.

Op het beleidsveld afval doen zich meerdere ontwikkelingen voor. Wij hebben als tussendoelstelling 100 kilo restafval in 2020 en 50 kilo restafval in 2030 vastgesteld. Dit vraagt een forse inspanning. Na de invoering van de inzameling van oud papier in 2016 zullen we in 2017 PMD (Plastic, metaal, dranksapverpakkingen) apart gaan inzamelen. De ontwikkeling van het beleidsveld afval is de komende jaren gericht op een vergaande scheiding van het huishoudelijk afval.

Duurzaam Inkoopbeleid wordt verder ontwikkeld op het gebied van monitoring en weging van duurzaamheidsaspecten. De eerste aanzet daartoe is al gedaan met het tekenen van het manifest duurzaam inkopen. We ondersteunen de in 2015 opgerichte Stichting Fairtradegemeente Hellendoorn. De gemeente neemt deel aan de werkgroep.

Het beleidsveld energie en klimaat vraagt een forse inspanning. Naast het opstellen van een duurzame energievisie wordt door de gemeentelijke organisatie ingezet op een reductie van het energieverbruik van 15% in de college periode 2014-2018. Onderwerpen die hier onder vallen zijn bijvoorbeeld: verduurzaming van openbare verlichting (in de wijk), gemeentelijke gebouwen, wagenpark, e-bikes, (promoten) laadpalen en riolering. Ook maakt de gemeente zo veel mogelijk gebruik van (financiële) ondersteuningsmogelijkheden van het Rijk zoals het VNG ondersteuningsprogramma vanuit het Energieakkoord uit 2013.

Daarnaast zal onder andere aandacht worden besteed aan de ontwikkelingen rond schaliegas, samenwerking met de provincie en Regio Twente op gebied van duurzaamheid daar waar dit voor Hellendoorn meerwaarde biedt, monitoring, verduurzaming particuliere woningen en de gevolgen van het energieakkoord. We blijven de samenleving faciliteren met zaken als de zonnekaart en subsidie mogelijkheden voor energiebesparingen in huis en het ondersteunen van sportverenigingen bij verduurzaming sportaccommodaties (Rijkssubsidie).

Samenwerken is een belangrijke voorwaarde voor het behalen van onze doelstellingen. Dit doen we onder andere door inzet van de ambassadeurs van de duurzaamheid, de Fairtrade werkgroep, Zwerfafval ophaal clubs en brede aandacht voor duurzaamheid binnen de organisatie door informatie te verstrekken en (thema) bijeenkomsten te organiseren. Daarnaast is er regulier overleg met de verschillende actoren in en buiten de organisatie. Een duurzaamheidsplatform en op de kernen gerichte aanpak speelt daarbij in 2017 een belangrijke rol.

In het kader van communicatie worden diverse activiteiten ondernomen:

- Uitreiken prijs beste duurzame initiatief op Dag van de Duurzaamheid
- Nationale opschoondag
- World Fair Trade day
- Dag van de duurzaamheid
- Week van de duurzaamheid
- Nacht van de nacht
- Boomplantdag
- Kerstbomenactie

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming
	1-1-2013	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
Aantal inwoners (in aantallen)					
• 0 - 19 jaar	8.590	8.476	8.349	8.366	8.286
• 20 - 64 jaar	20.497	20.387	20.237	20.075	19.965
• 65 jaar en ouder	6.656	6.848	7.036	7.210	7.400
Totaal aantal inwoners	35.743	35.711	35.622	35.651	35.651
Aantal inwoners (procentueel)					
• 0 - 19 jaar	24%	24%	23%	23%	23%
• 20 - 64 jaar	57%	57%	57%	56%	56%
• 65 jaar en ouder	19%	19%	20%	20%	21%
Totaal aantal inwoners	100%	100%	100%	100%	100%
Uitkeringen					
• Aantal bijstandsgerechtigden jonger dan 65 jaar	321	383	409	393	458
• Aantal uitkeringsgerechtigden ingevolge de IOAZ/IOAW	24	33	43	56	65
• Aantal tewerkgestelden in sociale werkvoorzieningschappen	249	249	184	182	150
Bedrijfsvestigingen					
• Aantal bedrijfsvestigingen	geen vergelijk	geen vergelijk	2.775	2.850	2.850

Fysieke structuur	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming
	1-1-2013	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
Oppervlakte gemeente (in hectare)					
• Binnenwater	105	105	102	108	108
• Land	13.794	13.794	13.797	13.791	13.791
Totaal oppervlakte gemeente	13.899	13.899	13.899	13.899	13.899
Aantal wooneenheden					
• Woningen (BAG)	15.633	15.633	14.905	15.014	15.050
Totaal aantal wooneenheden	15.633	15.633	14.905	15.014	15.050
Lengte wegen en watergangen (in kilometers)					
• Wegen	514	515	515	525	530
• Riolerings	426	429	431	437	439
Oppervlakte groen (in m2)					
• Stedelijk groen	1.202.000	1.203.000	1.295.000	1.234.800	1.295.000
• Landschappelijk groen	682.000	682.000	710.000	710.000	712.000

Bijlage 2: Overzicht van baten en lasten

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
L A S T E N						
Saldo van baten en lasten						
01 Veiligheid en dienstverlening						
10120 Ondersteuning veiligheidsketen	- 1.977	- 1.964	- 2.006	- 2.006	- 2.006	- 2.006
10210 Publieks- en persvoorlichting	- 493	- 461	- 186	- 186	- 186	- 186
10220 Promotie & public relations	- 115	- 123	- 51	- 51	- 51	- 51
10230 Interne communicatie	- 128	- 120	- 7	- 7	- 7	- 7
10310 Rijbewijzen	- 132	- 151	- 25	- 25	- 25	- 25
10320 Reisdocumenten	- 349	- 288	- 116	- 116	- 116	- 116
10330 Burgerlijke stand	- 86	- 98	- 23	- 23	- 23	- 23
10340 Overige burgerzaken	- 199	- 83	- 360	- 350	- 350	- 350
12020 Preparatie	- 25	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30
12040 Rampenbestrijding	- 12	- 22	- 22	- 22	- 22	- 22
14000 Openbare orde	- 723	- 699	- 411	- 380	- 377	- 378
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	- 444	- 441	- 310	- 330	- 321	- 321
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	- 4.683	- 4.481	- 3.548	- 3.527	- 3.515	- 3.516
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd						
42000 Openbaar basisonderwijs	- 110	- 407	- 74	- 73	- 73	- 72
42200 Bijzonder basisonderwijs	- 719	- 854	- 669	- 665	- 661	- 651
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	- 219	- 129	- 119	- 247	- 245	- 242
44200 Bijzonder voortgezet onderwijs	- 147	- 143	- 135	- 135	- 134	- 132
48000 Algemeen onderwijsbeleid	- 615	- 545	- 408	- 467	- 466	- 465
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 875	- 848	- 736	- 736	- 736	- 736
48200 Volwasseneneducatie	- 7	- 7	-	-	-	-
58010 Speelplaatsen 12-	- 143	- 140	- 89	- 89	- 89	- 89
58020 Spelvoorzieningen 12+	- 12	- 12	- 4	- 4	- 4	- 4
63010 Jeugdbeleid	- 344	- 17	- 15	- 14	- 14	- 14
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	- 458	- 356	- 233	- 233	- 233	- 233
71600 Jeugd en gezin	- 7.373	- 7.894	- 7.619	- 7.569	- 7.684	- 7.657
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	- 11.022	- 11.351	- 10.100	- 10.232	- 10.337	- 10.294
03 Werk, economie en inkomen						
31000 Economische aangelegenheden	- 195	- 225	- 233	- 214	- 214	- 214
31010 Markten	- 46	- 53	- 43	- 43	- 43	- 43
34100 Agrarische zaken	- 3	- 2	- 2	- 2	- 2	- 2
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.168	- 7.870	- 7.470	- 7.479	- 7.478	- 7.477
61020 Fraudebestrijding	- 49	- 51	- 41	- 41	- 41	- 41
61110 Sociale werkvoorziening	- 4.787	- 4.607	- 4.330	- 4.098	- 3.887	- 3.756
61400 Bijzondere bijstandsverlening	- 959	- 881	- 609	- 609	- 609	- 609
61410 Schuldhulpverlening	- 267	- 285	- 260	- 263	- 266	- 269
62300 Participatiebudget	- 1.113	- 1.168	- 1.054	- 1.072	- 1.099	- 1.119
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	- 14.588	- 15.141	- 14.042	- 13.822	- 13.640	- 13.531
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
21000 Aanleg en reconstructie wegen	- 2.163	- 1.406	- 1.033	- 1.142	- 1.160	- 1.251
21010 Wegbeheer algemeen	- 858	- 878	- 1.751	- 1.790	- 1.813	- 1.834
21020 Onderhoud verhardingen	- 1.176	- 1.083	- 1.239	- 1.194	- 1.193	- 1.192
21030 Bermen en sloten	- 601	- 620	- 265	- 269	- 274	- 275
21040 Straatreiniging	- 167	- 216	88	89	77	85
21050 Gladheidsbestrijding	- 212	- 214	- 111	- 115	- 120	- 121
21060 Straatmeubilair	- 164	- 166	- 63	- 63	- 63	- 63
21100 Verkeer	- 272	- 299	- 150	- 154	- 168	- 182
21200 Openbaar vervoer	- 685	- 789	- 774	- 770	- 766	- 762
21400 Parkeren	- 1.330	- 1.230	- 1.152	- 1.119	- 1.119	- 1.119
72200 Aanleg en reconstructie riolering	- 2.081	- 1.990	- 1.852	- 1.922	- 1.899	- 1.841
72210 Beheer en onderhoud riolering	- 1.253	- 1.529	- 1.583	- 1.617	- 1.657	- 1.692
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 10.961	- 10.421	- 9.887	- 10.066	- 10.155	- 10.247

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
01 Veiligheid en dienstverlening						
10120 Ondersteuning veiligheidsketen						
10210 Publieks- en persvoorlichting	19	28	25	25	25	25
10220 Promotie & public relations						
10230 Interne communicatie						
10310 Rijbewijzen	100	95	96	96	96	96
10320 Reisdocumenten	379	316	319	319	319	319
10330 Burgerlijke stand	30	43	44	44	44	44
10340 Overige burgerzaken	42	48	48	48	48	48
12020 Preparatie						
12040 Rampenbestrijding						
14000 Openbare orde	85	41	58	42	42	42
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	413	356	406	423	409	410
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	1.069	927	995	997	982	984
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd						
42000 Openbaar basisonderwijs	-	309	-	-	-	-
42200 Bijzonder basisonderwijs	4	10	10	10	10	10
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	14	15	15	15	15	15
44200 Bijzonder voortgezet onderwijs						
48000 Algemeen onderwijsbeleid	89	89	-	-	-	-
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	69	57	57	57	57	57
48200 Volwasseneneducatie						
58010 Speelplaatsen 12-						
58020 Spelvoorzieningen 12+						
63010 Jeugdbeleid	511	23	23	-	-	-
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	5	10	10	10	10	10
71600 Jeugd en gezin						
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	693	514	116	92	92	92
03 Werk, economie en inkomen						
31000 Economische aangelegenheden	64	61	61	61	61	61
31010 Markten	37	40	40	40	40	40
34100 Agrarische zaken						
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	5.977	6.497	6.458	6.458	6.458	6.458
61020 Fraudebestrijding						
61110 Sociale werkvoorziening	58	61	44	44	44	44
61400 Bijzondere bijstandsverlening	110	15	15	15	15	15
61410 Schuldhulpverlening						
62300 Participatiebudget	77	29	164	164	164	164
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	6.322	6.702	6.780	6.780	6.780	6.780
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
21000 Aanleg en reconstructie wegen	4	-	-	-	-	-
21010 Wegbeheer algemeen	46	36	39	39	39	39
21020 Onderhoud verhardingen	183	-	-	-	-	-
21030 Bermen en sloten	0	-	-	-	-	-
21040 Straatreiniging	2	1	1	1	1	1
21050 Gladheidsbestrijding	-	0	0	0	0	0
21060 Straatmeubilair						
21100 Verkeer	27	83	39	39	39	39
21200 Openbaar vervoer	513	613	613	613	613	613
21400 Parkeren	673	554	535	556	556	556
72200 Aanleg en reconstructie riolering	-	381	279	286	201	74
72210 Beheer en onderhoud riolering	3.686	3.699	3.890	3.964	4.040	4.117
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.133	5.366	5.395	5.497	5.488	5.439

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
L A S T E N						
05 Cultuur, recreatie en sport						
51000 Bibliotheek	- 1.243	- 1.331	- 1.293	- 1.293	- 1.288	- 1.284
51100 Muziekschool	- 289	- 40	- 55	- 55	- 55	- 55
51110 Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1
53000 Buitensport-accommodaties	- 859	- 821	- 803	- 770	- 741	- 799
53010 Binnensport-accommodaties	- 1.203	- 1.145	- 981	- 843	- 828	- 825
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	- 2.933	- 3.149	- 2.414	- 2.311	- 2.310	- 2.289
53030 Stimulering sportdeelname	- 125	- 140	- 143	- 142	- 142	- 142
53040 Algemeen sportbeleid	- 253	- 429	- 262	- 262	- 262	- 262
54000 Kunst en Cultuur	- 1.097	- 1.034	- 1.047	- 1.047	- 1.047	- 1.047
54100 Musea / expositieruimten	- 68	- 66	- 32	- 32	- 32	- 32
56020 Recreatie en Toerisme	- 634	- 532	- 431	- 449	- 447	- 446
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	- 65	- 61	- 32	- 32	- 32	- 32
63000 Sociaal-cultureel werk	- 599	- 643	- 436	- 422	- 412	- 411
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	- 9.369	- 9.391	- 7.931	- 7.659	- 7.598	- 7.625
06 Woon- en leefomgeving						
32000 Bedrijventerreinen	- 3.846	- 3.661	- 3.006	- 2.577	- 2.874	- 3.553
55000 Natuur en landschap	- 208	- 203	- 53	- 52	- 52	- 51
56000 Openbaar groen	- 1.757	- 1.828	- 1.914	- 1.922	- 1.916	- 1.913
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 185	- 189	- 44	- 44	- 44	- 44
72100 Huishoudelijk afval	- 3.456	- 3.533	- 3.552	- 3.262	- 3.332	- 3.399
72110 Kantoor- winkel- en dienstenafval	- 292	- 291	- 30	- 30	- 30	- 30
72120 Overig afval	- 32	- 24	- 20	- 20	- 20	- 20
72300 Milieu algemeen	- 435	- 414	- 553	- 555	- 557	- 558
72310 Milieubeheer bedrijven	- 132	- 91	- 23	- 23	- 23	- 23
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	- 176	- 96	- 6	- 46	- 46	- 46
72330 Dierplaagbestrijding	- 30	- 29	- 1	- 1	- 1	- 1
81000 Structuurplannen	- 434	- 350	- 10	- 10	- 10	- 10
81010 Bestemmingsplannen	- 1.030	- 986	- 517	- 518	- 518	- 526
82000 Wonen	- 112	- 117	- 226	- 273	- 248	- 206
82100 Herinrichting woonomgeving	- 160	- 139	- 64	- 63	- 63	- 62
82200 Vergunningen volkshuisvesting	- 1.663	- 1.696	- 1.012	- 1.012	- 1.012	- 1.001
82210 Grondzaken	- 496	- 532	- 268	- 261	- 257	- 251
82230 Woonwagens	- 9	- 12	- 6	- 6	- 6	- 6
83000 Bouwgrondexploitatie	- 1.958	- 4.033	- 4.005	- 2.568	- 3.322	- 2.697
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	- 16.409	- 18.225	- 15.313	- 13.245	- 14.330	- 14.398
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg						
62000 Zorgbeleid	- 1.800	- 1.756	- 2.046	- 1.644	- 1.453	- 1.453
62010 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 402	- 417	- 420	- 420	- 420	- 420
62030 Zorgpunt Hellendoorn	- 355	- 375	-	-	-	-
62100 Minderhedenbeleid	- 24	- 25	- 19	- 19	- 19	- 18
62110 Uitvoering Wet Inburgering	- 132	- 348	- 298	- 224	- 142	- 142
62200 Huishoudelijke verzorging	- 3.352	- 2.614	- 2.577	- 2.577	- 2.577	- 2.601
65200 Voorziening gehandicapten	- 5.800	- 6.119	- 5.836	- 5.776	- 5.726	- 5.677
71100 Volksgezondheid en ambulancevervoer	- 563	- 279	- 256	- 256	- 256	- 256
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	- 12.428	- 11.932	- 11.452	- 10.917	- 10.593	- 10.566

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
B A T E N						
05 Cultuur, recreatie en sport						
51000 Bibliotheek						
51100 Muziekschool						
51110 Overig vormings- en ontwikkelingswerk						
53000 Buitensport-accommodaties	213	249	251	251	251	251
53010 Binnensport-accommodaties	435	444	446	446	446	446
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	636	624	648	648	648	648
53030 Stimulering sportdeelname	9	7	7	7	7	7
53040 Algemeen sportbeleid	75	37	37	37	37	37
54000 Kunst en Cultuur	-	0	0	0	0	0
54100 Musea / expositieruimten	21	4	4	4	4	4
56020 Recreatie en Toerisme	493	428	431	431	431	431
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	14	13	13	13	13	13
63000 Sociaal-cultureel werk	195	206	241	242	242	242
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	2.092	2.011	2.078	2.079	2.079	2.079
06 Woon- en leefomgeving						
32000 Bedrijventerreinen	4.040	4.882	2.901	2.595	2.893	3.572
55000 Natuur en landschap	-	82	-	-	-	-
56000 Openbaar groen	47	38	41	41	41	41
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	170	176	178	178	178	178
72100 Huishoudelijk afval	3.962	3.932	4.251	3.888	3.983	4.070
72110 Kantoor- winkel- en dienstenaafval	296	351	84	84	84	84
72120 Overig afval	-	42	42	42	42	42
72300 Milieu algemeen	25	60	1	1	1	1
72310 Milieubeheer bedrijven	61	-	-	-	-	-
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	100	2	2	2	2	2
72330 Dierplaagbestrijding	3	7	7	7	7	7
81000 Structuurplannen	81	-	-	-	-	-
81010 Bestemmingsplannen	73	49	39	39	39	39
82000 Wonen	18	19	19	19	19	19
82100 Herinrichting woonomgeving	40	- 343	-	-	-	-
82200 Vergunningen volkshuisvesting	303	618	623	623	623	623
82210 Grondzaken	260	694	105	105	105	105
82230 Woonwagens	19	28	28	28	28	28
83000 Bouwgrondexploitatie	1.476	4.123	3.983	2.545	3.299	2.674
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	10.975	14.760	12.305	10.199	11.344	11.486
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg						
62000 Zorgbeleid	141	27	6	6	6	6
62010 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp						
62030 Zorgpunt Hellendoorn						
62100 Minderhedenbeleid	-	2	2	2	2	2
62110 Uitvoering Wet Inburgering	104	213	15	15	15	15
62200 Huishoudelijke verzorging						
65200 Voorziening gehandicapten	931	900	840	840	840	840
71100 Volksgezondheid en ambulancevervoer						
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	1.175	1.142	863	863	863	863

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
LASTEN						
08 Bestuur en middelen						
10100 Algemeen bestuur	- 340	- 364	- 356	- 367	- 356	- 367
10110 Dagelijks bestuur	- 567	- 827	- 835	- 835	- 835	- 835
10200 Bestuursondersteuning	- 517	- 526	- 31	- 31	- 31	- 31
10300 Verkiezingen	- 79	- 72	- 37	- 47	- 30	- 31
10500 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 118	- 70	- 205	- 247	- 247	- 247
10510 Internationale contacten	- 7	- 14	- 8	- 8	- 8	- 8
10600 Raadsgriffie	- 657	- 644	- 319	- 318	- 318	- 318
91100 Financiering	- 376	- 387	- 300	- 297	- 295	- 292
91300 Beleggingen	- 15	- 14	- 9	- 9	- 9	- 9
92100 Uitkering gemeentefonds						
92200 Algemene baten en lasten	- 55	- 19	- 101	- 251	- 392	54
92300 Integratie-uitkering sociaal domein						
93000 Uitvoering Wet WOZ	- 324	- 371	- 347	- 355	- 355	- 354
93100 Onroerende-zaakbelastingen	- 81	- 105	- 24	- 24	- 24	- 24
96000 Saldo van kostenplaatsen	735	- 1.276	-	-	-	-
Totaal 08 Bestuur en middelen	- 2.402	- 4.689	- 2.572	- 2.790	- 2.901	- 2.463
OVH Overhead						
100 Algemeen directeur	- 339	- 528	- 630	- 630	- 630	- 630
110 Cluster Grondgebied	- 10.576	- 10.496	- 992	- 987	- 987	- 987
130 Cluster Samenleving	- 8.284	- 8.911	- 901	- 832	- 832	- 832
160 Cluster bedrijfsvoering	- 1.569	- 1.542	- 328	- 328	- 328	- 328
180 Griffie	- 310	- 313	- 1	- 1	- 1	- 1
200 Personeel en Organisatie	- 725	- 1.418	- 1.058	- 906	- 906	- 881
210 Directievoering, financiën & control	- 1.474	- 1.388	- 1.304	- 1.303	- 1.303	- 1.303
220 Financiële informatievoorziening en ondersteuning	-	-	356	321	288	255
230 Kapitaallasten	- 12.703	- 12.225	- 10.551	- 10.546	- 10.364	- 10.335
240 Informatie en faciliteiten	- 3.165	- 3.228	- 3.206	- 3.055	- 3.115	- 3.157
260 Bouwkundig beheer	- 2.417	- 2.351	- 2.132	- 2.085	- 1.914	- 1.879
300 Bevolkingsadministratie	- 52	- 45	-	-	-	-
310 Heffing en inning belastingen	- 79	- 71	-	-	-	-
400 Inzameling en verwerking afval	- 148	- 167	-	-	-	-
410 Tractie en Garage	- 754	- 784	- 15	- 15	- 15	- 15
420 Huisvesting Buitendienst	- 201	- 185	-	-	-	55
500 Geo-informatie	- 74	- 73	- 87	- 87	- 87	- 87
Totaal OVH Overhead	- 42.870	- 43.727	- 20.848	- 20.453	- 20.193	- 20.124
Saldo van baten en lasten	- 124.731	- 129.359	- 95.693	- 92.712	- 93.262	- 92.765
Mutatie reserves	- 13.457	- 4.450	- 525	- 469	- 658	- 1.343
Resultaat	- 138.188	- 133.809	- 96.219	- 93.181	- 93.920	- 94.108

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
B A T E N						
08 Bestuur en middelen						
10100 Algemeen bestuur						
10110 Dagelijks bestuur	1.565	500	-	-	-	-
10200 Bestuursondersteuning						
10300 Verkiezingen						
10500 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen						
10510 Internationale contacten						
10600 Raadsgriffie						
91100 Financiering	1.685	1.360	357	358	356	355
91300 Beleggingen	295	333	313	313	313	313
92100 Uitkering gemeentefonds	28.479	29.959	29.605	29.737	29.877	30.195
92200 Algemene baten en lasten	0	0	-	-	-	-
92300 Integratie-uitkering sociaal domein	17.755	16.874	15.924	15.753	15.459	15.263
93000 Uitvoering Wet WOZ						
93100 Onroerende-zaakbelastingen	7.276	7.526	7.718	7.835	7.876	7.994
96000 Saldo van kostenplaatsen	-	68	-	-	-	-
Totaal 08 Bestuur en middelen	57.056	56.620	53.918	53.996	53.881	54.120
OVH Overhead						
100 Algemeen directeur	339	528	-	-	-	-
110 Cluster Grondgebied	10.576	10.496	7	7	7	7
130 Cluster Samenleving	8.284	8.911	42	-	-	-
160 Cluster bedrijfsvoering	1.569	1.542	-	-	-	-
180 Griffie	310	313	-	-	-	-
200 Personeel en Organisatie	725	1.418	-	-	-	-
210 Directievoering, financiën & control	1.474	1.388	2	2	2	2
220 Financiële informatievoorziening en ondersteuning						
230 Kapitaallasten	12.703	12.225	10.921	11.131	10.970	10.882
240 Informatie en faciliteiten	3.165	3.228	9	9	9	9
260 Bouwkundig beheer	2.417	2.351	1.275	1.275	1.275	1.275
300 Bevolkingsadministratie	52	45	-	-	-	-
310 Heffing en inning belastingen	79	71	-	-	-	-
400 Inzameling en verwerking afval	148	167	-	-	-	-
410 Tractie en Garage	754	784	-	-	-	-
420 Huisvesting Buitendienst	201	185	-	-	-	-
500 Geo-informatie	74	73	4	4	4	4
Totaal OVH Overhead	42.870	43.727	12.260	12.427	12.266	12.178
Saldo van baten en lasten	127.384	131.770	94.711	92.932	93.777	94.022
Mutatie reserves	11.021	2.039	1.508	249	142	86
Resultaat	138.405	133.809	96.219	93.181	93.920	94.108

Bijlage 3:
Autonome
ontwikkelingen,
nieuw beleid en
ombuigingen
2017-2020

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen	Portefeuillehouder	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020	
Autonome ontwikkelingen							
01 Veiligheid en dienstverlening							
1.1	Leefbaarheidsonderzoek 2017	Raven	- 32	-	-	-	
1.1	Leefbaarheidsonderzoek 2017 - 50% bijdrage woningstichting	Raven	16	-	-	-	
1.2	Ruimen graven 2018 - Hellendoorn	Walder	-	- 20	-	-	
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd							
2.1a	Regiesysteem sociaal Domein - investering 2017	Coes	50	- 14	- 14	- 13	
2.1b	Regiesysteem sociaal Domein - exploitatie	Coes	- 10	- 10	- 10	- 10	
2.1c	Regiesysteem sociaal Domein - dekking uit sociaal domein	Coes	10	24	24	23	
04 Mobiliteit en bereikbaarheid							
4.1	Beheer riolering 2020 GRP4	Beintema				- 8	
4.2	Onderzoek riolering GRP4	Beintema				- 30	
4.3	Onkruidbestrijding verhardingen 2016-2020	Beintema	- 80	- 80	- 80	- 80	
06 Woon- en leefomgeving							
6.1	Invoering nieuwe Omgevingswet	Raven	- 50	- 100	- 75	- 25	
6.2	Kwaliteitsverbetering VTH 2017	Raven	10	- 3	- 3	- 3	
6.3	Kwaliteitsverbetering VTH	Raven	- 12	- 12	- 12	- 12	
08 Bestuur en middelen							
8.1	Reclamebelasting + 'Plan B': kosten voor gemeente	Raven	- 15	- 15	- 15	- 15	
8.2	Reclamebelasting - Perceptiekosten	Beintema	- 10	- 10	- 10	- 10	
8.3	Actualiseren Basisregistratie Grootchalige Topografie	Raven	- 15	- 15	- 15	- 15	
8.4	Postdistributie - verkiezingen	Raven	- 10	- 10	- 10	- 10	
8.5	Informatieveiligheid	Raven	- 10	- 10	- 10	- 10	
8.6	Extra Onderhoudsbudget overig gemeentelijk vastgoed	Raven	- 25	- 20	- 18	- 15	
8.7	Basisregistratie personen - onderhoud systeem BRP	Raven	- 30	- 30	- 30	- 30	
Totaal autonome ontwikkelingen			60	- 273	- 325	- 277	- 262
Nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen							
03 Werk, economie en inkomen							
3.1a	Inbedding Talentenportaal	Van den Dolder		- 65	- 65	- 65	
3.1b	Inbedding Talentenportaal dekken uit W-deel	Van den Dolder		65	65	65	
3.2	Werkbudget Economische Zaken	Van den Dolder		- 25	- 25	- 25	
04 Mobiliteit en bereikbaarheid							
4.4	Aanpak Black Spot Constantijnstr. Parallelweg 2019	Beintema	200			- 14	
4.5	Herinrichting Grotestraat 2017 -2019	Walder	1.580			- 111	
4.6	Herinrichting Grotestraat - subsidie Provincie 2019	Walder	- 500			35	
4.7	Aanleg ontbrekende schakels in fietsnetwerk 2020	Beintema	350				
4.8	Voorziening onderhoud wegen	Beintema		- 215	- 215	- 215	
05 Cultuur, recreatie en sport							
5.1	Vervangen Wetraveld door Kunstgras - Smidserve 2020	Coes	400				
5.2	Organiseren exposities hal HvCB	Van den Dolder		- 10	- 10	- 10	
06 Woon- en leefomgeving							
6.4a	Revitalisering Bedrijventerrein Lochter I en II - kosten gemeente	Beintema	1.000	- 70	- 69	- 68	
6.4b	Revitalisering Bedrijventerrein Lochter I en II - subsidie provincie	Beintema	- 500	35	34	34	
6.4c	Revitalisering Bedrijventerrein Lochter I en II - bijdrage bedrijfsk	Beintema	pm				
6.5	Kosten ombouw netwerk RUD naar 'fysieke' RUD	Raven		- 40	- 40	- 40	
08 Bestuur en middelen							
8.8	Uitbreiding I-plan extra budget 2020	Raven	75				
8.9	Budget ziektevervangning	Raven		- 100	- 100	- 100	
Totaal nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen			2.605	- 350	- 425	- 425	- 514
Ombuigingen							
Totaal ombuigingen			-	-	-	-	

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen		Portefeuille- houder	Investing (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Vervangingsinvesteringen							
01 Veiligheid en dienstverlening							
1.3a	Vervanging aanhanger begraafplaats 2016 doorschuiven naar 20	Walder	- 17	-	3	3	3
1.3b	Vervanging aanhanger begraafplaats 2020	Walder	17	-	-	-	-
1.4	Columbarium begraafplaats 2018	Walder	28	-	-	-2	-2
1.5	Vervanging asfaltpaden begraafplaats en parkeerplaats 2017-20	Walder	90	-	-2	-4	-5
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd							
2.2a	Investeringsbudget Onderwijshuisvesting 2019	Van den Dold	70	-	-	-	-3
2.2b	Investeringsbudget Onderwijshuisvesting 2020	Van den Dold	70	-	-	-	-
04 Mobiliteit en bereikbaarheid							
4.9	Hemelwaterbeleid GRP4 2020	Beintema	350	-	-	-	-
4.10	Relining riolering GRP 4 2020	Beintema	320	-	-	-	-
4.11	Vervanging Riolen GRP 4 2020	Beintema	438	-	-	-	-
4.12	Investering rioolinstallaties 2020	Beintema	135	-	-	-	-
4.13	Investeringsprogramma wegen 2020	Beintema	300	-	-	-	-
4.14	Vervanging veegmachine 2020	Beintema	130	-	-	-	-
4.15	Vervanging kolkenzuiger 2020	Beintema	315	-	-	-	-
4.16	Vervanging regelautomaat spoorstraat/Zwanenweg Daarlerveer	Beintema	20	-	-2	-2	-2
4.17	Vervanging verkeersregelinstallaties Nijverdalen 2017t/m2020	Beintema	380	-	-2	-16	-31
4.18	Vervanging GPS set basisstation 2020	Beintema	25	-	-	-	-
05 Cultuur, recreatie en sport							
5.3a	Vervanging Pick up (doorgeschoven van 2018 naar 2020)	Coes	- 26	-	-	4	4
5.3b	Vervanging Pick up (doorgeschoven van 2018 naar 2020)	Coes	26	-	-	-	-
5.4	Vervanging van gladde rol/wals 2020	Coes	8	-	-	-	-
5.5	Vervanging Huidige Tractor 2020	Coes	58	-	-	-	-
5.6	Renovatie natuurgrasveld 2, Daarle sportpark Kadiek 2020	Coes	35	-	-	-	-
5.7	Vervanging inventaris binnensportaccommodaties 2020	Coes	40	-	-	-	-
06 Woon- en leefomgeving							
6.6	Vervanging 2 huisvuilwagens 2019	Beintema	480	-	-	-	-74
6.7	Vervanging containers afvalbrengpunt 2020	Beintema	175	-	-	-	-
6.8	Vervanging containers afvalbrengpunt 2019 (uit 2020)	Beintema	52	-	-	-	-5
6.9	Vervanging mobiele kraan (Afvalebrennpunt) 2018	Beintema	55	-	-	-7	-7
08 Bestuur en middelen							
8.10	Calamiteitenbudget voor 2020	Raven	65	-	-	-	-
8.11	Groot Onderhoud Gemeentewerf 2020	Raven	355	-	-	-	-
8.12	Vervanging Inrichting en installaties HvCB 2020	Raven	1.468	-	-	-	-
8.13	Vervanging materieel tractiemiddelen 2020	Beintema	81	-	-	-	-
8.14	Vervanging Tractiemiddelen 2020	Raven	260	-	-	-	-
8.15	Vervanging Stemhokjes 2020	Raven	17	-	-	-	-
8.16	Automatisering Hardware 2020	Raven	250	-	-	-	-
8.17	Vervanging I-plan Structureel 2020	Raven	75	-	-	-	-
Totaal vervangingsinvesteringen			6.144	-	- 3	- 24	- 122
Belastingmaatregelen, heffingen en leges							
01 Veiligheid en dienstverlening							
1.6	Dekking maatregelen begraafplaatsen uit grafrecht	Walder			17	3	4
04 Mobiliteit en bereikbaarheid							
4.19	Dekking rioolmaatregelen uit rioolheffing	Beintema		27	27	27	64
06 Woon- en leefomgeving							
6.10	Dekking afvalstoffenheffing	Beintema		27	27	30	110
Totaal belastingmaatregelen, heffingen en leges			-	53	70	60	178
Totaal Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen			8.809	- 570	- 682	- 666	- 720

Autonome ontwikkelingen, nieuw beleid en ombuigingen	Investering (nieuw)	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
Totaal autonome ontwikkelingen	60	- 273	- 325	- 277	- 262
Totaal nieuw beleid en uitbreidingsinvesteringen	2.605	- 350	- 425	- 425	- 514
Totaal ombuigingen	-	-	-	-	-
Totaal vervangingsinvesteringen	6.144	-	- 3	- 24	- 122
Totaal belastingmaatregelen, heffingen en leges	-	53	70	60	178
Totaal	8.809	- 570	- 682	- 666	- 720

Bijlage 4: Taakvelden per programma

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
L A S T E N						
Saldo van baten en lasten						
01 Veiligheid en dienstverlening						
0.2 Burgerzaken	- 601	- 563	- 524	- 514	- 514	- 514
0.4 Overhead	- 901	- 762	- 245	- 245	- 245	- 245
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	- 2.014	- 2.016	- 2.059	- 2.059	- 2.059	- 2.059
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 723	- 699	- 411	- 380	- 377	- 378
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	- 444	- 441	- 310	- 330	- 321	- 321
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	- 4.683	- 4.481	- 3.548	- 3.527	- 3.515	- 3.516
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd						
4.1 Openbaar basisonderwijs	- 175	- 264	- 218	- 218	- 218	- 218
4.2 Onderwijshuisvesting	- 993	- 1.241	- 753	- 876	- 868	- 853
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	- 1.929	- 1.739	- 1.363	- 1.422	- 1.421	- 1.420
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 155	- 152	- 93	- 93	- 93	- 93
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 1.671	- 1.334	- 1.069	- 1.069	- 1.233	- 1.232
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	- 5.414	- 5.422	- 5.401	- 5.351	- 5.301	- 5.275
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	- 254	- 400	- 400	- 400	- 400	- 400
7.1 Volksgezondheid	- 430	- 799	- 804	- 804	- 804	- 804
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	- 11.022	- 11.351	- 10.100	- 10.232	- 10.337	- 10.294
03 Werk, economie en inkomen						
0.64 Belastingen overig						
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 244	- 281	- 278	- 260	- 260	- 259
6.3 Inkomensregelingen	- 8.444	- 9.086	- 8.380	- 8.392	- 8.394	- 8.397
6.4 Begeleide participatie	- 4.787	- 4.607	- 4.330	- 4.098	- 3.887	- 3.756
6.5 Arbeidsparticipatie	- 1.113	- 1.168	- 1.054	- 1.072	- 1.099	- 1.119
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	- 14.588	- 15.141	- 14.042	- 13.822	- 13.640	- 13.531
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
0.63 Parkeerbelasting						
2.1 Verkeer en vervoer	- 5.611	- 4.883	- 4.525	- 4.637	- 4.714	- 4.833
2.2 Parkeren	- 1.330	- 1.230	- 1.152	- 1.119	- 1.119	- 1.119
2.5 Openbaar vervoer	- 685	- 789	- 774	- 770	- 766	- 762
6.3 Inkomensregelingen	- 59	- 56	- 90	- 90	- 90	- 90
7.2 Riolering	- 3.275	- 3.463	- 3.346	- 3.449	- 3.466	- 3.443
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 10.961	- 10.421	- 9.887	- 10.066	- 10.155	- 10.247
05 Cultuur, recreatie en sport						
0.64 Belastingen overig	- 1	- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
3.4 Economische promotie	- 633	- 528	- 427	- 444	- 443	- 442
5.1 Sportbeleid en activering	- 379	- 569	- 404	- 404	- 404	- 404
5.2 Sportaccommodaties	- 4.995	- 5.115	- 4.199	- 3.924	- 3.879	- 3.913
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- 1.387	- 1.075	- 1.103	- 1.103	- 1.103	- 1.103
5.4 Musea	- 37	- 41	- 8	- 8	- 8	- 8
5.5 Cultureel erfgoed	- 31	- 25	- 24	- 24	- 24	- 24
5.6 Media	- 1.308	- 1.391	- 1.326	- 1.325	- 1.320	- 1.316
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 599	- 643	- 436	- 422	- 412	- 411
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	- 9.369	- 9.391	- 7.931	- 7.659	- 7.598	- 7.625

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
B A T E N						
Saldo van baten en lasten						
01 Veiligheid en dienstverlening						
0.2 Burgerzaken	551	502	507	507	507	507
0.4 Overhead	19	28	25	25	25	25
1.1 Crisisbeheersing en brandweer						
1.2 Openbare orde en veiligheid	85	41	58	42	42	42
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	413	356	406	423	409	410
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	1.069	927	995	997	982	984
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd						
4.1 Openbaar basisonderwijs	-	-	-	-	-	-
4.2 Onderwijshuisvesting	5	319	10	10	10	10
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	172	161	72	72	72	72
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	516	33	34	10	10	10
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-						
6.82 Geëscaleerde zorg 18-						
7.1 Volksgezondheid						
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	693	514	116	92	92	92
03 Werk, economie en inkomen						
0.64 Belastingen overig	59	61	61	61	61	61
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	42	40	40	40	40	40
6.3 Inkomensregelingen	6.086	6.512	6.473	6.473	6.473	6.473
6.4 Begeleide participatie	58	61	44	44	44	44
6.5 Arbeidsparticipatie	77	29	164	164	164	164
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	6.322	6.702	6.780	6.780	6.780	6.780
04 Mobiliteit en bereikbaarheid						
0.63 Parkeerbelasting	509	429	409	424	424	424
2.1 Verkeer en vervoer	261	120	79	79	79	79
2.2 Parkeren	164	126	126	131	131	131
2.5 Openbaar vervoer	513	613	613	613	613	613
6.3 Inkomensregelingen						
7.2 Riolering	3.686	4.079	4.169	4.250	4.241	4.192
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.133	5.366	5.395	5.497	5.488	5.439
05 Cultuur, recreatie en sport						
0.64 Belastingen overig						
3.4 Economische promotie	493	428	431	431	431	431
5.1 Sportbeleid en activering	84	44	44	44	44	44
5.2 Sportaccommodaties	1.284	1.317	1.346	1.346	1.346	1.346
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-	0	0	0	0	0
5.4 Musea	3	-	-	-	-	-
5.5 Cultureel erfgoed	18	4	4	4	4	4
5.6 Media	14	13	13	13	13	13
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	195	206	241	242	242	242
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	2.092	2.011	2.078	2.079	2.079	2.079

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
	L A S T E N					
06 Woon- en leefomgeving						
0.64 Belastingen overig	- 38	- 51	- 3	- 3	- 3	- 3
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 23	- 22	- 25	- 25	- 25	- 25
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- 3.846	- 3.661	- 3.006	- 2.577	- 2.874	- 3.553
5.5 Cultureel erfgoed	- 34	- 53	- 30	- 30	- 30	- 30
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 2.085	- 2.144	- 1.980	- 1.988	- 1.981	- 1.977
6.3 Inkomensregelingen	- 121	- 111	- 74	- 74	- 74	- 74
7.3 Afval	- 3.662	- 3.740	- 3.532	- 3.241	- 3.311	- 3.378
7.4 Milieubeheer	- 773	- 630	- 584	- 626	- 627	- 628
8.1 Ruimtelijke ordening	- 1.463	- 1.337	- 527	- 528	- 528	- 536
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	- 1.958	- 4.033	- 4.005	- 2.568	- 3.322	- 2.697
8.3 Wonen en bouwen	- 2.406	- 2.444	- 1.547	- 1.586	- 1.556	- 1.496
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	- 16.409	- 18.225	- 15.313	- 13.245	- 14.330	- 14.398
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 3.538	- 3.803	- 3.247	- 2.772	- 2.498	- 2.498
6.2 Wijkteams	-	- 25	- 25	- 25	- 25	- 25
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	- 1.831	- 1.922	- 1.980	- 1.970	- 1.970	- 1.970
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	- 6.459	- 5.863	- 5.903	- 5.853	- 5.803	- 5.777
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	- 37	- 40	- 40	- 40	- 40	- 40
7.1 Volksgezondheid	- 563	- 279	- 256	- 256	- 256	- 256
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	- 12.428	- 11.932	- 11.452	- 10.917	- 10.593	- 10.566
08 Bestuur en middelen						
0.1 Bestuur	- 1.514	- 1.744	- 1.723	- 1.776	- 1.765	- 1.776
0.2 Burgerzaken	- 79	- 72	- 37	- 47	- 30	- 31
0.4 Overhead	42	- 1.977	- 31	- 31	- 31	- 31
0.5 Treasury	- 390	- 402	- 310	- 307	- 304	- 301
0.61 OZB woningen	- 406	- 475	- 371	- 379	- 379	- 378
0.62 OZB niet-woningen						
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
0.8 Overige baten en lasten	- 55	- 19	- 101	- 251	- 392	54
6.3 Inkomensregelingen	- 0	-	-	-	-	-
Totaal 08 Bestuur en middelen	- 2.402	- 4.689	- 2.572	- 2.790	- 2.901	- 2.463
OVH Overhead						
0.4 Overhead	- 30.167	- 31.502	- 10.297	- 9.907	- 9.829	- 9.789
0.5 Treasury	- 12.703	- 12.225	- 10.551	- 10.546	- 10.364	- 10.335
Totaal OVH Overhead	- 42.870	- 43.727	- 20.848	- 20.453	- 20.193	- 20.124
Saldo van baten en lasten	- 124.731	- 129.359	- 95.693	- 92.712	- 93.262	- 92.765
Mutatie reserves	- 13.457	- 4.450	- 525	- 469	- 658	- 1.343
Resultaat	- 138.188	- 133.809	- 96.219	- 93.181	- 93.920	- 94.108

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten per product	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	MJR 2018	MJR 2019	MJR 2020
B A T E N						
06 Woon- en leefomgeving						
0.64 Belastingen overig	170	176	178	178	178	178
1.2 Openbare orde en veiligheid						
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	4.040	4.882	2.901	2.595	2.893	3.572
5.5 Cultureel erfgoed						
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	47	121	41	41	41	41
6.3 Inkomensregelingen						
7.3 Afval	4.258	4.324	4.378	4.015	4.109	4.197
7.4 Milieubeheer	190	69	11	11	11	11
8.1 Ruimtelijke ordening	154	49	39	39	39	39
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.476	4.123	3.983	2.545	3.299	2.674
8.3 Wonen en bouwen	640	1.016	775	775	775	775
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	10.975	14.760	12.305	10.199	11.344	11.486
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	245	242	23	23	23	23
6.2 Wijkteams						
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-	-	50	50	50	50
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	931	900	790	790	790	790
6.81 Geëscaleerde zorg 18+						
7.1 Volksgezondheid						
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	1.175	1.142	863	863	863	863
08 Bestuur en middelen						
0.1 Bestuur	1.565	500	-	-	-	-
0.2 Burgerzaken						
0.4 Overhead	-	68	-	-	-	-
0.5 Treasury	1.980	1.694	671	672	670	668
0.61 OZB woningen	6.047	4.656	4.826	4.899	4.925	5.000
0.62 OZB niet-woningen	1.229	2.870	2.892	2.936	2.951	2.994
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefi	46.234	46.832	45.529	45.490	45.336	45.458
0.8 Overige baten en lasten	0	0	-	-	-	-
6.3 Inkomensregelingen						
Totaal 08 Bestuur en middelen	57.056	56.620	53.918	53.996	53.881	54.120
OVH Overhead						
0.4 Overhead	30.167	31.502	1.339	1.297	1.297	1.297
0.5 Treasury	12.703	12.225	10.921	11.131	10.970	10.882
Totaal OVH Overhead	42.870	43.727	12.260	12.427	12.266	12.178
Saldo van baten en lasten	127.384	131.770	94.711	92.932	93.777	94.022
Mutatie reserves	11.021	2.039	1.508	249	142	86
Resultaat	138.405	133.809	96.219	93.181	93.920	94.108

Bijlage 5: Beleidsindicatoren

Beleidsindicator	Eenheid	Periode		Hellen- doorn	Neder- land	
0. Bestuur en ondersteuning						
0.01	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2017		7,7	nbn
0.02	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2017		7,8	nbn
0.03	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2017		701	nbn
0.04	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2017		7,7	nbn
0.05	Overhead	% van totale lasten	2017		9,6	nbn
1. Veiligheid						
1.01	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw. 12-17 jr.	2014		136,3	139,7
1.02	Hardekern jongeren	per 10.000 inw.	2014		0,2	1,3
1.03	Winkeldiefstal	aantal per 1.000 inwoners	2015		0,6	2,4
1.04	Geweldsmisdrijven	aantal per 1.000 inwoners	2015		2,2	5,4
1.05	Diefstal uit woning	aantal per 1.000 inwoners	2015		1,5	3,9
1.06	Vernieling en beschadiging	aantal per 1.000 inwoners	2015		3,4	6,1
2. Verkeer en vervoer						
2.01	Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met een motorvoertuig	%	2014		12	7
2.02	Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met een fietser	%	2014		20	10
3. Economie						
3.01	Functiemenging	%	2015		47,5	51,3
3.02	Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	index	2013		107	100
3.03	Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	2015		102,6	122,4
4. Onderwijs						
4.01	Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2014		0	5
4.02	Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2014		0	60
4.03	Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	%	2012		1,6	3,2
5. Sport, cultuur en recreatie						
5.01	Niet-sporters	%	2014		50,1	49,9
6. Sociaal domein						
6.01	Banen	per 1.000 inw 15-64jr	2015		583,7	721,7
6.02	Bijstandsuitkeringen	per 10.000 inw 18jr eo	2015		221,3	405,1
6.03	Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inw 15-65jr	2015		273,3	311,9
6.04	Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 10.000 inw	2015		565	567
6.05	Netto arbeidsparticipatie	%	2015		67,9	65,4
6.06	% kinderen in uitkeringsgezin	%	2012		2,78	5,66
6.07	% achterstandsleerlingen	%	2012		8,29	11,61
6.08	% werkloze jongeren	%	2012		0,72	1,21
6.09	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jr	2015		8,3	10
6.10	Jongeren met jeugdbescherming	%	2015		1	1,2
6.11	Jongeren met delict voor rechter	%	2012		1,06	2,57
6.12	Jongeren met jeugdreclassering	%	2015		0,3	0,5
7. Volksgezondheid en milieu						
7.01	Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2014		155	205
7.02	Hernieuwbare elektriciteit	%	2014		1,5	?
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing						
8.01	WOZ-waarde woningen	dzd euro	2016		219	209
8.02	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2013		1,8	6,6
8.03	Demografische druk	%	2016		60,1	53
8.04	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2016		645	723
8.05	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2016		751	716

Bijlage 6: Reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserves	Realisatie	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
	Ultimo 2015	Ultimo 2016	Ultimo 2017	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020
Rekeningsaldo						
Rekeningsaldo te bestemmen	217	-	-	-	-	-
Totaal Rekeningsaldo	217	-	-	-	-	-
Algemene Reserve						
Vrij aanwendbare Reserve	3.346	3.282	2.402	2.413	2.421	2.978
Financieringsreserve	3.254	3.263	3.393	3.533	3.872	4.412
Bufferreserve	2.600	4.720	4.789	4.789	4.789	4.789
Totaal Algemene Reserve	9.199	11.266	10.585	10.736	11.083	12.180
Bestemmingsreserves						
Reserve Salomonsonhuis / zorgpunt	164	164	164	164	164	164
Reserve bijzondere bijstand	26	27	27	27	27	27
Reserve WWB	127	-	-	-	-	-
Reserve groenrenovaties	94	94	94	94	94	94
Reserve wijk- en buurtaccommodaties	184	134	184	234	284	334
Reserve kunst	13	15	15	15	15	15
Reserve rood-voor-rood	63	63	63	63	63	63
Reserve WOP de Blokken	353	-	-	-	-	-
Reserve reconstructie platteland vernieuwing	181	181	181	181	181	181
Reserve wachtgelden huidige wethouders	118	218	318	418	518	618
Reserve sociaal domein	3.769	4.684	4.210	4.100	4.094	4.080
Reserve duurzame energiemaatregelen	-	1	3	12	15	20
Totaal Bestemmingsreserves	5.092	5.581	5.259	5.307	5.456	5.595
Totaal	14.508	16.846	15.844	16.043	16.539	17.775

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Realisatie	Begroting	Begroting	MJR	MJR	MJR
	Ultimo 2015	Ultimo 2016	Ultimo 2017	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020
Onderhoudsvoorzieningen						
Voorziening onderhoud openbare verlichting	-	-	71	75	108	166
Voorziening onderhoud wegen	-	-	130	260	390	520
Totaal Voorziening van derden verkregen middelen	-	-	201	335	498	686
Voorziening van derden verkregen middelen						
Voorziening ISV	395	126	-	-	-	-
Voorziening parkeerbeleid	13	18	18	18	18	18
Voorziening participatiefonds	-	-	-	-	-	-
Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	2.189	1.419	663	744	760	752
Voorziening egalisatie rioolheffing	886	479	199	3	2	3
Totaal Voorziening van derden verkregen middelen	3.483	2.041	881	765	781	773
Voorzieningen personeel						
Voorziening APPA	1.598	1.223	1.348	1.473	1.598	1.723
Voorziening wachtgelden oud-wethouders	169	60	-	-	-	-
Voorziening wachtgelden voormalig personeel	-	-	-	-	-	-
Totaal Voorzieningen personeel	1.767	1.283	1.348	1.473	1.598	1.723
Overige voorzieningen						
Voorziening privatisering was- en kledruimten	800	800	800	800	800	800
Voorziening tekorten SW-bedrijven	1	-	-	-	-	-
Totaal Overige voorzieningen	801	800	800	800	800	800
Totaal	6.051	4.125	3.230	3.373	3.677	3.982

bedragen x € 1.000

Geactiveerde voorzieningen	Realisatie Ultimo 2015	Begroting Ultimo 2016	Begroting Ultimo 2017	MJR Ultimo 2018	MJR Ultimo 2019	MJR Ultimo 2020
Geactiveerde voorzieningen						
Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie	11.656	1.630	1.827	1.867	1.908	1.950
Voorziening op Vordering verkoop Vennootschap	24	-	-	-	-	-
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	165	165	165	165	165	165
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	486	486	486	486	486	486
Voorziening dubieuze debiteuren BBZ	153	153	153	153	153	153
Totaal Geactiveerde voorzieningen	12.484	2.434	2.630	2.671	2.712	2.754
Totaal	12.484	2.434	2.630	2.671	2.712	2.754

Bijlage 7:

Lijst specifieke subsidies 2017

Dit is een lijst van organisaties die zich richten op een specifiek algemeen belang, vaak gemeentebreed. Zij ontvangen jaarlijks subsidie voor de uitvoering van activiteiten. De lijst wordt jaarlijks in de begrotingsvergadering door de raad vastgesteld.

Het uitgangspunt is dat specifieke subsidies zoveel als mogelijk moeten worden voorkomen vanwege het risico op favoritisme/willekeur. Het transparantiebeginsel moet hierin leidend zijn, daarom is een algemeen systeem van regels noodzakelijk. Allereerst moet een specifieke subsidie passen binnen het gemeentelijk beleid, daarnaast moet een organisatie gevestigd zijn in onze gemeente. Een uitzondering hierop is dat alleen activiteiten worden gesubsidieerd van bovenlokale organisaties, die door inwoners uit onze gemeente worden afgenomen en die in onze gemeente niet worden aangeboden. Achterliggende gedachte is dat daardoor lokale organisaties gestimuleerd worden in de ontplooiing van activiteiten boven regionale/provinciale organisaties.

Subsidies Milieu-educatie	2016	2017
Een van de speerpunten uit het coalitieprogramma is: 'Een gezond woon- en leefmilieu in onze gemeente'. Om dit te realiseren is kennisoverdracht en voorlichting aan jongeren, inwoners en bezoekers van onze gemeente van bijzonder belang. De volgende drie organisaties spelen een belangrijke rol om dit te realiseren.		
Stichting Milieuraad	€580	€580
Stichting Milieuraad voor de gemeente Hellendoorn, opgericht in 1978. Doel: de zorg voor het milieu bevorderen, door het geven van voorlichting aan inwoners en een kritische en constructieve bijdrage leveren aan het overheidsbeleid. In de statuten is bepaald dat in geval alle bestuursleden komen te ontbreken, het college van burgemeester en wethouders gerechtigd is een nieuw bestuur te benoemen. Ook is bepaald dat in geval van ontbinding van de stichting het vermogen wordt afgestaan aan de gemeente, voor een bestemming overeenkomstig het doel van de stichting.		
IVN	€1.400	€1.400
Het IVN is onze gesprekspartner en vervult een educatieve functie. De leden van het IVN zetten zich vrijwillig in ter begeleiding van natuur- en milieueducatieve activiteiten, steeds vaker ook voor bezoekers van onze gemeente. De activiteiten van het IVN vielen van oudsher onder het vormingswerk, omdat in het toenmalige beleidsprogramma werd uitgesproken dat de gemeente de natuur- en milieueducatie bevorderde. In 1993 heeft het college besloten om dat beleid te continueren en dat het IVN vanaf dat moment een eigen vast budget ontvangt voor haar gehele aanbod van activiteiten.		
Centrum voor Natuur- en Milieueducatie	€8.500	€8.500
Van oudsher hadden gemeentes een taak in de uitvoering van natuur- en milieueducatie. Deze taak is destijds overgenomen door het CNME. Zij ontvangt subsidie voor de educatieve taken aan de basisscholen die van de gemeente zijn overgenomen.		

Subsidies Mindervaliden	2016	2017
<p>Het Wmo beleidskader 'Meedoen makkelijker maken' gaat om maatschappelijke participatie. Niet alleen van deelnemers met een beperking, maar ook van hun omgeving en vrijwilligers. Een aantal organisaties in onze gemeente organiseert specifieke activiteiten voor mensen met een beperking. Met deze activiteiten dragen zij bij aan het realiseren van de doelstelling. Dit zijn de volgende acht organisaties:</p>		
De Instuif	€6.000	€6.000
<p>Vereniging voor vrijetijdsbesteding voor mensen vanaf 16 jaar met een verstandelijke beperking. Aantal leden 70. Aantal vrijwilligers 24. Er zijn wekelijks verschillende groepsactiviteiten, zoals dansen, koken, soosactiviteiten.</p>		
Joy	€972	€972
<p>Vereniging voor vrijetijdsbesteding voor mensen met een lichamelijke beperking vanaf 16 jaar. Doel is wekelijkse activiteiten op vrijdagavond te organiseren. Joy heeft 9 leden en 4 vrijwilligers.</p>		
Speel-o-theek 't Duikelaartje	€5.215	€5.215
<p>Speel-o-theek 't Duikelaartje heeft een speciaal aanbod voor mensen met een beperking en leent speelgoed uit. Voorziet ook woonvormen van speelgoed en biedt elke woensdagmiddag een groepsactiviteit voor mensen met een beperking.</p>		
Ango	€462	€462
<p>48 leden uit de gemeente Hellendoorn. De organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie voor en door mensen met een beperking en chronisch zieken. Zij voert activiteiten uit voor mensen met een lichamelijke en/of geestelijke beperking. De activiteiten zijn gericht op ontmoeting en recreatie, op steun en betrokkenheid.</p>		
Sien (voorheen Philadelphia)	€530	€530
<p>54 leden uit de gemeente Hellendoorn. Philadelphia wil er aan bijdragen dat mensen met een verstandelijke beperking gelukkig kunnen zijn en het beste uit zichzelf kunnen halen. Deze organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie.</p>		
Zonnebloem	€540	€540
<p>70 leden uit de gemeente Hellendoorn, 55 vrijwilligers. De Zonnebloem zorgt voor betekenisvolle ontmoetingen tussen mensen met een beperking en vrijwilligers. Centraal staan gezelschap, contact en ontmoeting. Deze organisatie is een plaatselijke afdeling van een landelijke organisatie.</p>		
Avondschool Ommen	€792	€792
<p>De avondschool verzorgt onderwijs aan oud-leerlingen van De Maat en Boslust (ZMLK). Deze activiteiten worden niet aangeboden in onze gemeente. Deze categorie personen kan niet bij het reguliere aanbod van bijvoorbeeld het Educatief Centrum terecht. Het is daarnaast wel belangrijk om vaardigheden op peil te houden vanwege het belang van maatschappelijke participatie.</p>		
De Klup (Almelo)	€815	€815
<p>De Klup verzorgt activiteiten voor mensen met een beperking. Uitgangspunt is dat alleen activiteiten worden gesubsidieerd die door inwoners uit onze gemeente worden afgenomen en die in onze gemeente niet worden aangeboden.</p>		

bedragen x € 1

Subsidies Jeugd	2016	2017
In de Jeugdnota 'De samenleving van de toekomst' zijn doelstellingen geformuleerd. Een van de kerndoelen van het jeugdbeleid is, dat kinderen/jongeren hun talenten kunnen ontwikkelen en goed voorbereid zijn op de toekomst. "Deel uitmaken van een samenleving doe je niet alleen. De inzet van iedereen is nodig om je daarbij te helpen".		
Stichting Roefelcomité Hellendoorn	€1.000	€1.000
Stichting Roefelcomité Hellendoorn ontvangt jaarlijks subsidie om jongeren met het bedrijfsleven, instellingen en verenigingen kennis te laten maken. Door deelname aan een Roefeldag komen kinderen en volwassenen met elkaar in aanraking en leren zij elkaar beter kennen. Kinderen leren meer volwassenen in hun woonomgeving kennen en volwassenen maken (meer) kennis met de belevingswereld en het leven van kinderen. Dit bevordert wederzijds respect en heeft daardoor een positieve invloed op het samenleven in de wijk.		

bedragen x € 1

Subsidies Ondersteuning van inwoners (regionaal)	2016	2017
De raad heeft besloten om een tweetal regionale afspraken te maken, ter ondersteuning van de inwoners van de gemeente Hellendoorn.		
Slachtofferhulp	€8.233	€8.233
Slachtofferhulp (€ 0,25 per inwoner) regionale afspraak, sinds raadsbesluit 14-11-1990. Ondersteuning van slachtoffers van misdrijven, ernstige verkeersongelukken en calamiteiten op juridisch, praktisch en emotioneel gebied. Basisvoorziening voor inwoners van de gemeente.		
Halt	€8.233	€8.233
Halt (€ 0,25 per inwoner) regionale afspraak, sinds raadsbesluit 23 mei 1991. Naast preventieve activiteiten, als voorlichting aan scholen, ook verwijzingen n.a.v. strafbare feiten. Basisvoorziening voor inwoners van de gemeente.		

bedragen x € 1

Subsidies Zelforganisaties	2016	2017
Zelforganisaties die door de raad zijn aangewezen, komen in aanmerking voor subsidie voor het organiseren van activiteiten die de integratie met de Nederlandse samenleving bevorderen. Deze organisaties zijn voor het gemeentebestuur een eerste aanspreekpunt voor het bereik van deze gemeenschap.		
Turkse sociale en culturele solidariteitsvereniging	€2.512	€2.512
De vereniging is gevestigd in Nijverdal en ontplooit activiteiten die zijn gericht op bevordering van de integratie met de Nederlandse samenleving. De Turkse gemeenschap bestaat uit ongeveer 100 personen.		
Stichting BungaTandjung	€13.800	€13.800
Van oorsprong gold voor de Molukse gemeenschap de afspraak met het Rijk van opvang in Nederland. Later is de verantwoordelijkheid van het rijk overgeheveld naar de gemeente. Ook in de beginperiode van huisvesting in Nijverdal heeft het Rijk subsidie beschikbaar gesteld voor welzijnsactiviteiten. De afgelopen jaren is de subsidie voor opbouwwerk afgebouwd en voor een deel ondergebracht bij de Welle. De huidige subsidie is bestemd voor het organiseren van activiteiten gericht op de integratie met de Nederlandse samenleving. De vereniging is gevestigd in Nijverdal. De Molukse gemeenschap bestaat uit een paar honderd personen. Van de subsidie is € 6.533 bestemd voor activiteiten; het overige budget is bestemd voor de aflossing van de lening waarover met de gemeente afspraken zijn gemaakt.		

Subsidies Ondersteuning minima	2016	2017
Het Wmo kader 'Meedoen makkelijker maken' gaat vooral over maatschappelijke participatie van inwoners aan de samenleving. In dat kader worden minima op een aantal punten ondersteund door drie organisaties.		
<p>Steunpunt minima</p> <p>Het steunpunt behartigt de belangen van inwoners met een laag inkomen, individueel en collectief. Is betrokken bij plaatselijke acties als kerstpakketten, Paasbroodactie, sinterklaasbijeenkomst. Ook participeert het Steunpunt in het Cliëntenplatform Werk en Inkomen.</p> <p>De subsidie is bedoeld voor het onafhankelijk informatiepunt voor minima en voor andere hulporganisaties en kerkelijke instellingen. De subsidie wordt gefinancierd uit het product bijzondere bijstand.</p> <p>Alleen de kosten van activiteiten worden voor 50% betaald door de gezamenlijke diaconieën en caritas. De overige kosten worden door de gemeente gesubsidieerd.</p>	€6.150	€6.150
<p>Wevertjes</p> <p>Ruilhandel, met als doel het stimuleren van sociale activering, het bevorderen van milieubewust consumeren en produceren en verbeteren van de koopkracht van de deelnemers. Door B&W is op 2 juli 1996 besloten de uitgangspunten van de vereniging te ondersteunen.</p> <p>B&W hebben op 10 december 1996 besloten f. 10.000 startsubsidie te verlenen en structureel maximaal f. 3.000 per jaar voor huisvestingskosten.</p> <p>De gemeenteraad heeft op 21 januari 1997 d.m.v. een begrotingswijziging dit bekrachtigd. In correspondentie staat dat de raad de subsidie (structureel) heeft toegekend.</p> <p>De doelstelling past binnen het concept van 'de Kanteling'. Mensen zijn beter in staat met hulp van de vereniging hulp en andere zaken te regelen. Ook passen de activiteiten binnen het kader van duurzaamheid. Hergebruik van goederen wordt door de vereniging voorgestaan.</p>	€1.400	€1.400
<p>Stichting BOOM</p> <p>De stichting begeleidt inwoners met het op orde maken en houden van het budget. Stichting BOOM zet vrijwilligers in voor deze schulddienstverlening in de gemeente Hellendoorn. De stichting werkt uitsluitend met goed opgeleide en gecertificeerde vrijwilligers. Om er voor te zorgen dat de vrijwilligers voldoende deskundig blijven, wordt jaarlijks bijscholing verzorgd. De bijscholing is ook een voorwaarde om gecertificeerd te blijven. Verder worden nieuwe vrijwilligers opgeleid om het aantal actieve vrijwilligers op peil te houden.</p> <p>Door inzet van vrijwilligers van BOOM wordt voorkomen dat problematische schulden ontstaan, worden problematische schulden eerder gesignaleerd en wordt de financiële zelfredzaamheid van schuldenaren bevorderd. Voor de bijscholing van bestaande vrijwilligers en de opleiding van nieuwe vrijwilligers is jaarlijks een bedrag nodig van € 20.000. De subsidie komt ten laste van het budget van de bijzondere bijstand.</p>	€20.000	€20.000
<p>Stichting Hulpfonds</p> <p>Het Hulpfonds biedt inwoners met een laag inkomen financiële steun die geen gebruik (meer) kunnen maken van voorliggende voorzieningen. In de raad van 15 november 2005 is besloten het Hulpfonds jaarlijks subsidie te verstrekken tot een bedrag van € 1 per inwoner tot dat het besluit wordt ingetrokken/gewijzigd. Het bedrag is altijd afgerond tot € 36.000 per jaar. In 2012 is incidenteel € 18.000 extra verstrekt.</p> <p>Daarnaast wordt het Hulpfonds jaarlijks € 5.000 verstrekt voor de kosten van maatschappelijke participatie van kinderen. Het college neemt hierover elk jaar een besluit.</p>	€36.000	€36.000

bedragen x € 1

Subsidies Media	2016	2017
Gemeenten hebben op basis van de Mediawet een zorgplicht voor de bekostiging van de lokale omroep. Het budget hiervoor is in het gemeentefonds gestort. Het gaat hierbij om een 'richtsnoer' van € 1,29 per woonruimte dat in het gemeentefonds wordt gestort.		
Stichting HOI (v.h. Lokale Omroep Hellendoorn en Radio Reggestreek)	€29.786	€24.786
<p>Afgezien van het feit dat het een algemene uitkering betreft en geen gelabeld budget, verlenen wij ook in 2017 meer subsidie dan de landelijke richtsnoer ad € 1,14 per huishouden (14.399 huishoudens x € 1,14 = € 16.500,-).</p> <p>Het bedrag van de richtsnoer is van vroeger uit gebaseerd op het bedrag dat als provinciale opslag werd gehanteerd voor de omroepbijdrage (f 2, per woning.) Na fiscalisering van de omroepbijdrage is dit bedrag in het gemeentefonds gestort (2009).</p> <p>In 2015 is een nieuw convenant gesloten, waarbij het bedrag van de landelijke richtsnoer is verlaagd van € 1,30 tot € 1,14 per huishouden. Zowel door VNG als door OLON (Organisatie van lokale omroepen Nederland) en verder iedereen die bij de mediafinanciering betrokken is, is dit bedrag aanvaard als richtbedrag voor toekomstige financiering voor lokaal mediabeleid. In het kader van de bezuinigingstaakstelling heeft Hoi voor 2016 een korting van € 8.000,- en in 2017 een korting van nog eens € 5.000,- geaccepteerd. Daarmee komt de bijdrage van de gemeente Hellendoorn uit op € 1,72 per huishouden.</p>		

bedragen x € 1

Subsidies Overig	2016	2017
We ondersteunen een aantal organisaties voor specifieke taken die ze uitvoeren, op basis van het principe van overheidsparticipatie. De specifieke taken zijn de verantwoordelijkheid van de samenleving; als gemeente faciliteren we deze.		
Vereniging Buurtbus Hellendoorn	€1.500	€1.500
Door de vershraling van het reguliere vervoer in de plattelandsgebieden werd de buurtbus bedacht als voorziening, met een vaste dienstregeling, een kleine bus en bestuurd door vrijwilligers om de kosten te drukken. De Buurtbus Hellendoorn is een aanvulling op het reguliere openbaar vervoer en voorziet daarmee in een maatschappelijke behoefte. De jaarlijkse subsidie is een bijdrage in de kosten voor de vrijwilligers (rijvaardigheidstrainingen, kerstattentie, reiskosten).		
Stichting Oale Karkhof	€920	€920
De vrijwilligers van deze stichting onderhouden het Oale Karkhof in Hellendoorn. De subsidie is een bijdrage in de onkosten van het beheer.		
Stichting Promotie Nijverdal	€54.000	€54.000
Subsidie voor de uitvoering van activiteiten die gericht zijn op de versterking en verbetering van het ondernemersklimaat in het centrumgebied, Nijverdal in al zijn hoedanigheden te profileren en ondernemers te stimuleren en hen ondersteuning en advies te bieden. Hoogte subsidie is maximaal gelijk aan de te verwachten opbrengsten uit reclamebelasting verminderd met de uitvoeringskosten ad € 5.000.		
Vereniging de Sprengenberg	€2.500	€2.500
De subsidie wordt verleend voor het onderhouden van het monument de Sprengenberg, dat geen gemeentelijk monument is, maar een rijksmonument. Het bedrag dat de gemeente subsidieert is 30% van de Rijkssubsidie per jaar gedurende de jaren 2013 tot en met 2018.		

Dit is een uitgave van de
Gemeente Hellendoorn:
Oktober 2016

Willem Alexanderstraat 7
7442 MA Nijverdal

Postbus 200
7440 AE Nijverdal

Telefoon: (0548) 630 000
Telefax: (0548) 610 505
Internet: www.hellendoorn.nl
E-mail: gemeentebestuur@hellendoorn.nl

Fotografie:
Emile Willems
Gemeentearchief

Vormgeving en druk:
Design en Print | gemeente Hellendoorn